

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570)

The 5th National Human Rights Plan (2023 - 2027)

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	1
บทที่ 1 ความเป็นมา กรอบแนวคิด และกระบวนการจัดทำ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5	7
บทที่ 2 สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย	40
บทที่ 3 สาระสำคัญของ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5	80
แผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน	
1. แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมืองการปกครอง	80
2. แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม	88
3. แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข	92
4. แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา	96
5. แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ	99
แผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม	
1. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน	105
2. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม	110
3. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี	112
4. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน	118
5. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ	120
6. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสพยาเสพติด	123
7. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ	126
8. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์	129
9. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ	134
10. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และผู้พันโทษ	139
11. แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช	143
บทที่ 4 การแปลงแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ไปสู่การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล	146
บรรณานุกรม	153
ภาคผนวก	159

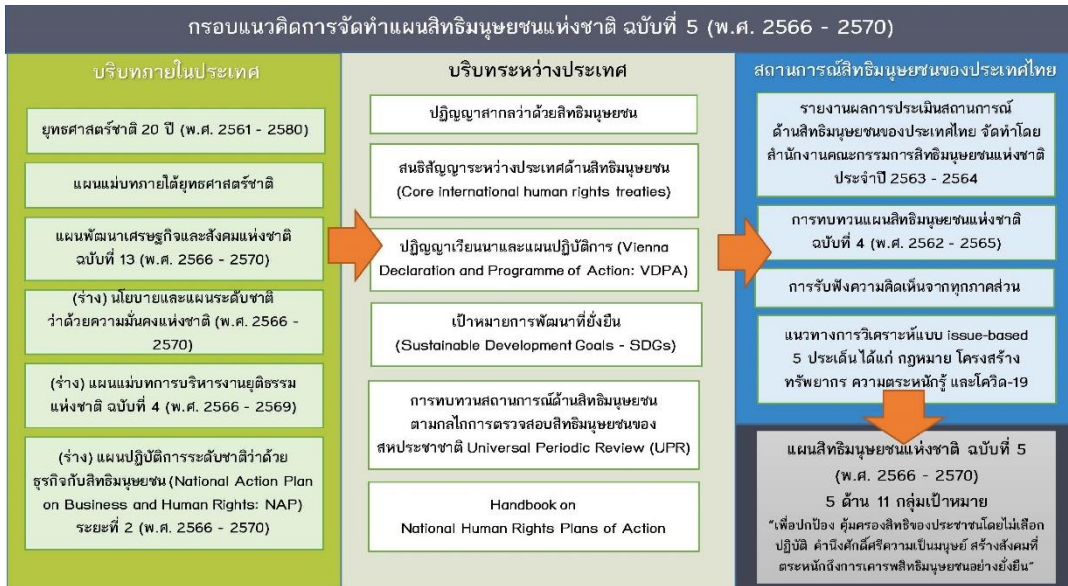
บทสรุปผู้บริหาร

1. ความเป็นมาของ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5

สืบเนื่องจากการประชุม World Conference on Human Rights ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงเวียนนา สาธารณรัฐออสเตรีย เมื่อ พ.ศ. 2536 ที่ประชุมได้มีการรับรองปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ (Vienna Declaration and Programme of Action) ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยย่อหน้าที่ 71 ของปฏิญญาดังกล่าว ได้เสนอแนะให้แต่ละรัฐพิจารณาความจำเป็นในการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนเพื่อกำหนดวิธีการที่จะให้มีการปรับปรุงส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งครบรอบ 50 ปี ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และครบรอบ 5 ปี ของปฏิญญาและแผนปฏิบัติการเวียนนา รัฐบาลไทย โดยคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทํานโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน จึงได้จัดทำ “ร่างนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน” เพื่อเป็นเครื่องมือ กลไก และมาตรการให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ส่งเสริมปกป้อง คุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้กับประชาชน โดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2543 ได้เห็นชอบร่างนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน¹ ทั้งนี้ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ซึ่งจะหมดวาระลง กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล และภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และส่วนราชการ ร่วมยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีความสอดคล้องตามแผนระดับที่ 1 และแผนระดับที่ 2 และจากการจัดเวทีรับฟังข้อท้าทายต่าง ๆ สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย การติดตามประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 รวมทั้งบริบทระหว่างประเทศ อาทิ พันธกรณีระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ฯลฯ เพื่อนำเสนอต่อสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบประกาศใช้แผนและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปปฏิบัติต่อไป

¹ ต่อมาใช้ชื่อว่า “แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2544 - 2548)”

2. กระบวนการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570)

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล ได้รวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปฐมภูมิ และทฤษฎี ในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2562 - 2565 โดยประมาณ รวมทั้งได้จัดเวทีหารือในระดับภูมิภาค จำนวน 5 ครั้ง ร่วมกับภาคประชาชน ประชาสังคม และส่วนราชการ เพื่อรับฟังสภาพปัญหา ข้อห่วงกังวล ข้อท้าทายต่าง ๆ จากระดับพื้นที่ และติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเติมเต็มข้อมูลและหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อประกอบการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ร่วมกับผู้แทนส่วนราชการส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มเติมในประเด็นที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นอกจากนี้ ในเดือนกันยายน 2564 ยังได้จัดเวทีวิพากษ์ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) และเปิดให้มีการวิพากษ์ร่างแผนฯ ผ่านเว็บไซต์กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (www.rlpd.go.th) โดยมีผู้ร่วมกระบวนการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) จากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคราชการ รวมจำนวน 2,732 คน

3.สาระสำคัญของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.1 เป้าหมาย

“การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลงทุกด้านและทุกกลุ่ม”

3.2 วัตถุประสงค์

“เป็นกรอบทิศทางของหน่วยงานในการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศ ปกป้อง ค้ำชูสิทธิของประชาชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างสังคมที่ตระหนักถึงการเคารพสิทธิมนุษยชน”

3.3 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ระบุถึงสถานการณ์ภาพรวม ข้อท้าทาย 73 ข้อ

ข้อเสนอแนะ 95 ข้อ ตัวชี้วัด 155 ตัว และหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ โดยจำแนกเป็นแผนรายด้าน 5 ด้าน และรายกลุ่ม 11 กลุ่ม ดังนี้

3.3.1 แผนรายด้าน จำนวน 5 ด้าน โดยเรียงลำดับความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(1) **แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมือง การปกครอง**
วัตถุประสงค์ เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน การแสดงออกที่ไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ที่อยู่อาศัย ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ การขนส่ง และเสริมสร้างการเข้าถึงบริการของภาครัฐอย่างเท่าเทียมในทุกด้าน

(3) **แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข**
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นได้อย่างเท่าเทียมกัน

(4) **แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา**
วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต แก่ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

(2) แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม
วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรม
อย่างเสมอภาค ปกป้อง ค้ำครองสิทธิประชาชน
ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ สอดคล้อง
มาตรฐานสากล

(5) แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ
วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
ที่สร้างประโยชน์ให้คนทุกกลุ่ม และการให้หลักประกัน
ในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอแก่ทุกคนในสังคม

3.3.2 แผนรายกลุ่ม จำนวน 11 กลุ่ม โดยเรียงลำดับความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(1) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน
วัตถุประสงค์ เพื่อปกป้อง ค้ำครอง สิทธิกลุ่มผู้ใช้แรงงาน
และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้แรงงานเข้าถึง
สิทธิอย่างเหมาะสม

(6) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสพยาเสพติด
วัตถุประสงค์ เพื่อค้ำครองสิทธิผู้เสพให้ได้รับการ
บำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ลดการ
ตีตรา การเลือกปฏิบัติ และการใช้ชีวิตในสังคม

(2) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อของ
กระบวนการยุติธรรม

(7) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ
วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ
ในทุกด้าน ขจัดการเลือกปฏิบัติ สร้างความตระหนักรู้
เกี่ยวสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหาย
ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา ได้รับการช่วยเหลืออย่าง
เท่าเทียม เป็นธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล
รวมทั้งประชาชนที่ตกเป็นเหยื่อในคดีอาญาได้เข้าถึง
กระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก ทัวถึง รวดเร็วและมี
ประสิทธิภาพ

(8) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะ
ทางทะเบียน^ก และกลุ่มชาติพันธุ์

(3) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้มีมาตรการที่เหมาะสม
ในการแก้ไขปัญหาบุคคลที่มีสถานะทางทะเบียน
และชนเผ่าพื้นเมืองตามหลักสิทธิมนุษยชน

วัตถุประสงค์ เพื่อปกป้อง ค้ำครองเด็กและสตรีจาก
การความรุนแรง เสริมให้เข้าถึงบริการของรัฐอย่าง
ทัวถึง เท่าเทียม และได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม

(9) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ

(4) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน^ข

วัตถุประสงค์ เพื่อเสริมพลัง พิทักษ์ และสร้างหลักประกัน
ให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน อย่างมี
ศักดิ์ศรี

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้นักปกป้องสิทธิมนุษยชน
สามารถใช้สิทธิได้ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย

(10) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง
และผู้พ้นโทษ

(5) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ
วัตถุประสงค์ เพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ผู้สูงวัย
สร้างหลักประกันคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ ให้สามารถใช้
ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีศักดิ์ศรี

วัตถุประสงค์ เพื่อค้ำครองสิทธิ ผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง
และพัฒนามาตรการส่งเสริมอาชีพอย่างยั่งยืน และลด
การกระทำผิดซ้ำ สร้างสังคมปลอดภัย

^ข ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล
และองค์กรของสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและ
เสรีภาพขั้นพื้นฐาน นิยาม “นักปกป้องสิทธิมนุษยชน” หมายถึง บุคคล

หรือ กลุ่มบุคคล ที่ต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์ของ
ชุมชน หรือประโยชน์สาธารณะ

^ก หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนไร้รากเหง้า คนไทยพลัดถิ่น ผู้ลี้ภัยคนไร้รัฐ

(11) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ วัตถุประสงค์ เพื่อคุ้มครองสิทธิ ขจัดการเลือกปฏิบัติ ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช ต่อผู้ป่วยฯ และส่งเสริมการเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเหมาะสม

4. การขับเคลื่อนและการติดตามประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานหลักในด้านการจัดทำประสาน ขับเคลื่อน และติดตามการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยกำหนดแนวทาง ในการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย

4.1 ด้านโครงสร้าง/มาตรการ/กลไก กำหนดให้มีการประสานผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนงาน สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 60/2563 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 และคณะอนุกรรมการประสานงานด้านสิทธิมนุษยชนและขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามคำสั่ง คณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ที่ 1/2563 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2563

4.2 ด้านกระบวนการ/การดำเนินการ/การปฏิบัติ กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ มีหน้าที่ในการสร้างการรับรู้และความตระหนักเรื่องสิทธิมนุษยชน การจัดทำคู่มือในการแปลง แผนสิทธิมนุษยชนสู่การปฏิบัติ การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานในทุกระดับ การนิเทศน์ ติดตาม และให้คำปรึกษา สร้างมาตรการเชิงบวกโดยการมอบรางวัลองค์กรต้นแบบด้านสิทธิมนุษยชน

4.3 ด้านการจัดทำตัวชี้วัดแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยกำหนดตัวชี้วัดหลักไว้ 2 ประเภท คือ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process indicator) และตัวชี้วัดด้านผลสัมฤทธิ์ (Outcome indicator)

4.4 ด้านการติดตามและประเมินผล กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรายงานผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ฉบับที่ 5 เมื่อสิ้นปีงบประมาณปีละ 1 ครั้ง ภายในเดือนตุลาคม - ธันวาคมของทุกปี รวมทั้ง จ้างที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญและมีความเป็นกลาง ทำการประเมินผล (Evaluation) แผนสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วง 3 ปีแรก (พ.ศ. 2566 – 2568) และ 2 ปีหลังของแผนฯ (พ.ศ. 2569 – 2570) เพื่อให้การติดตามประเมินผลสำเร็จของแผน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการหรือ กลไกเพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้แผนไม่บรรลุเป้าหมาย และนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อโปรดทราบ

(ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5

(พ.ศ. 2566 – 2570) 5 ด้าน 11 กลุ่ม 155 ตัวชี้วัด

ข้อมูล ณ 10 พ.ย. 65

เป้าหมาย : การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลงทุกด้านและทุกกลุ่ม

วัตถุประสงค์ : เป็นกรอบทิศทางของหน่วยงานในการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างสังคมที่ตระหนักถึงการเคารพสิทธิมนุษยชน

แผนรายด้าน 5 ด้าน 29 ข้อท้าทาย 31 ข้อเสนอแนะ 59 ตัวชี้วัด

1.การเมืองการปกครอง

พิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน เสริมการมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ

2.กระบวนการยุติธรรม

ส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรม ปกป้อง คุ้มครองสิทธิอย่างเท่าเทียม สอดคล้องมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

3.สาธารณสุข

สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นได้อย่างเท่าเทียม

4.การศึกษา

ส่งเสริมการศึกษาการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ตลอดชีวิต แก่ทุกกลุ่ม อย่างเท่าเทียม

5.เศรษฐกิจและธุรกิจ

ส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สร้างประโยชน์ให้คนทุกกลุ่ม

แผนรายกลุ่ม 11 กลุ่ม 44 ข้อท้าทาย 64 ข้อเสนอแนะ 96 ตัวชี้วัด

1.ผู้ใช้แรงงาน

ปกป้อง คุ้มครอง สิทธิกลุ่มผู้ใช้แรงงาน และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้แรงงานเข้าถึงสิทธิอย่างเหมาะสม

2.ผู้เสียหาย และเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

พัฒนามาตรการ คุ้มครอง ช่วยเหลือผู้เสียหาย พยาน และเหยื่อให้เข้าถึงสิทธิของกระบวนการยุติธรรม

3.เด็กและสตรี

ปกป้อง คุ้มครองเด็กและสตรี จากการถูกละเมิดสิทธิ ส่งเสริมให้เข้าถึงบริการภาครัฐอย่างเท่าเทียม และได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม

4.นักปกป้องสิทธิมนุษยชน

ส่งเสริมให้นักปกป้องสิทธิมนุษยชนสามารถใช้สิทธิภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย

5.ผู้สูงอายุ

คุ้มครองให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสิทธิที่พึงมีในทุกมิติ เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและมีศักดิ์ศรี

6.ผู้เสพยาเสพติด

ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้เสพยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ

7.ความหลากหลายทางเพศ

ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

8.บุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนและกลุ่มชาติพันธุ์

ส่งเสริมมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหากลุ่มผู้ไร้รัฐกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้ลี้ภัยตามหลักสิทธิมนุษยชน

9.คนพิการ

ส่งเสริม พิทักษ์และรับรองให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และมีศักดิ์ศรี

10.ผู้ต้องหา ผู้ต้องขังและผู้พันโท

คุ้มครองสิทธิ ผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง ผู้พันโท อย่างยั่งยืน ลดการกระทำผิดซ้ำ

11.ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดเชื้อ HIV และผู้ป่วยจิตเวช

คุ้มครองสิทธิ ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยจิตเวช และส่งเสริมการเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเหมาะสม

บทที่ 1

ความเป็นมา กรอบแนวคิด และกระบวนการจัดทำแผน

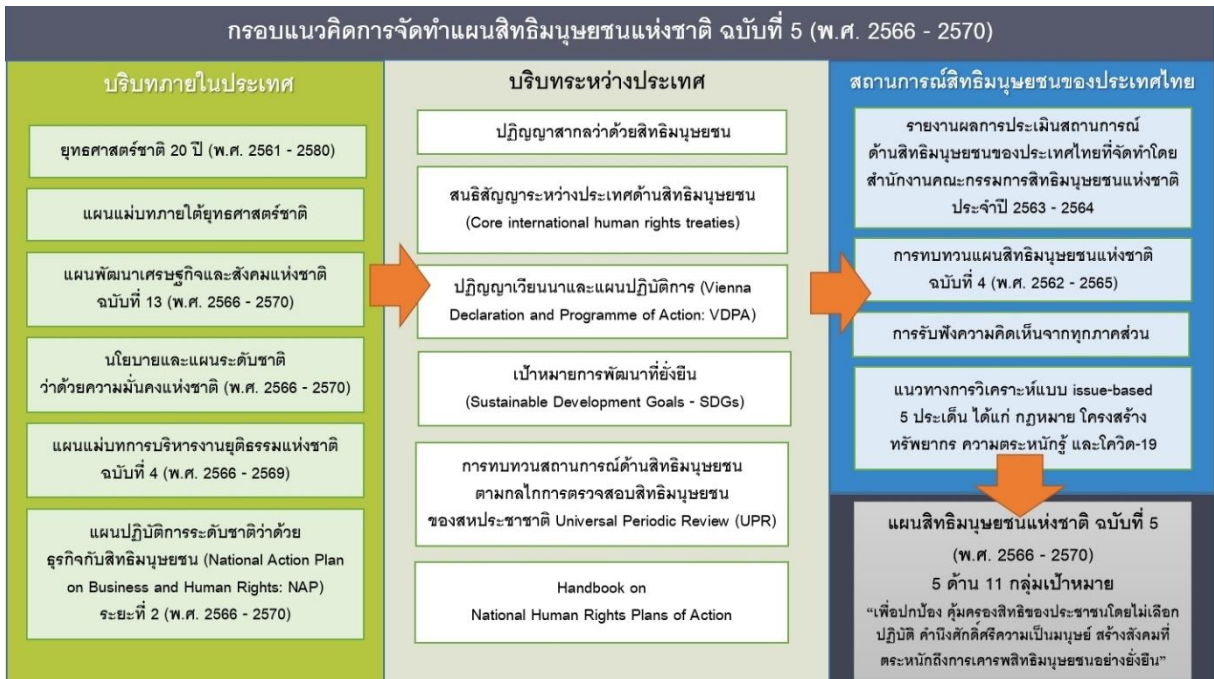
1. ความเป็นมาของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5

สืบเนื่องจากการประชุม World Conference on Human Rights ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงเวียนนา สาธารณรัฐออสเตรีย เมื่อปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) ที่ประชุมได้มีการรับรองเอกสารสำคัญด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ (Vienna Declaration and Programme of Action) โดยย่อหน้าที่ 71 ของปฏิญญาดังกล่าว ได้เสนอแนะให้แต่ละรัฐพิจารณาความจำเป็นในการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนเพื่อกำหนดวิธีการที่จะให้มีการปรับปรุงส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน

ในโอกาสครบรอบ 50 ปี ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน จึงได้ดำเนินการตามปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ โดยจัดทำ “นโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชน¹” เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยให้ก้าวหน้า ทัดเทียมระดับสากล และเป็นกรอบทิศทางการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2543 ได้เห็นชอบแผน และมอบหมายให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานกลางในการประสานและติดตามการดำเนินงาน ซึ่งต่อมาสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ออกร่างการพิจารณาจัดทำและขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมาัยกระทรวงยุติธรรม ภายใต้ภารกิจของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบและประกาศใช้เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2563 และในโอกาสที่แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 จะหมดวาระลงในปี 2565 เพื่อให้แผนสามารถประกาศใช้ได้ทันตามรอบเวลา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จึงร่วมกับที่ปรึกษาโดยมหาวิทยาลัยมหิดล และภาคส่วนต่าง ๆ ยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ขึ้นโดยแผนดังกล่าวได้มีการวิเคราะห์ให้มีความสอดคล้องกับแผนระดับที่ 1 และแผนระดับที่ 2 รวมทั้ง บริบทต่าง ๆ อาทิ สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการประจำสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ รวมทั้งได้ผ่านการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ การระบุดูโครงการ/กิจกรรมสำคัญ และการวิพากษ์ร่างแผนฯ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง เพื่อนำเสนอต่อสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบประกาศใช้แผนและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปปฏิบัติต่อไป

¹ ต่อมาเรียกว่า “แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2544 - 2548)”

2. กรอบแนวคิดการจัดทำร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)

2.1 บริบทภายในประเทศ

การจัดทำร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) ใช้กรอบการวิเคราะห์ในประเด็นพื้นฐาน (issue-based) 5 มิติ ได้แก่ (1) มิติโครงสร้าง (2) มิติกฎหมาย (3) มิติการจัดสรรทรัพยากร (4) มิติความตระหนักรู้ และ (5) มิติสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ โดยร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และนโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ ตามแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 2 กรอบความเชื่อมโยงแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) กับแผนระดับที่ 1 -2

2.1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ถือเป็นแผนระดับที่ 1 ซึ่งกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้ความสอดคล้องและเกิดการบูรณาการระหว่างกัน ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปี ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ซึ่งแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

2.1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นแผนระดับที่ 2 โดยหน่วยงานของรัฐ

ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ มีทั้งสิ้น 23 แผนแม่บท ซึ่งจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีการดำเนินการสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 แผน ได้แก่ (1) แผนแม่บทด้านความมั่นคง (2) แผนแม่บทด้านการต่างประเทศ (15) แผนแม่บทด้านพลังทางสังคม (17) แผนแม่บทด้านความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม (22) แผนแม่บทด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม พิจารณาความสอดคล้องได้ดังนี้

- **ความสอดคล้องกับแผนแม่บทด้านความมั่นคง**

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ คือ ประชาชน อยู่ดี กินดี และมีความสุข โดยจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ได้เนื่องจากแผนสิทธิมนุษยชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงเป็นไปอย่างครบถ้วนสอดคล้องตามหลักการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทัศนคติ และการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความมั่นคงและหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีแผนย่อยที่สอดคล้อง อาทิ (1) การป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ (2) การบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมือง (3) การป้องกันและแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

- **ความสอดคล้องกับแผนแม่บทด้านการต่างประเทศ**

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ คือ การต่างประเทศไทยมีเอกภาพ ทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน มีมาตรฐานสากลและมีเกียรติภูมิในประชาคมโลก โดยจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ได้เนื่องจากแผนสิทธิมนุษยชนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการดำเนินงานที่สอดคล้องตามมาตรฐานสากล และพันธกรณีที่ประเทศไทยเป็นภาคี อาทิ ประเด็นสิทธิมนุษยชน ประเด็นการต่อต้านการค้ามนุษย์ ประเด็นการแสดงความคิดเห็น ซึ่งมีแผนย่อยที่สอดคล้อง คือ การพัฒนาที่สอดคล้องกับมาตรฐาน สากลและพันธกรณีระหว่างประเทศ

- **ความสอดคล้องกับแผนแม่บทด้านพลังทางสังคม**

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ คือ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น โดยจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ได้เนื่องจากแผนสิทธิมนุษยชนมุ่งระดมภาคส่วนต่าง ๆ ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ท้องถิ่นมาเป็นกลไกในการช่วยสร้างโอกาสและแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาค เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งมีแผนย่อยที่สอดคล้อง คือ การรองรับสังคมสูงวัยเชิงรุก

- **ความสอดคล้องกับแผนแม่บทด้านความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม**

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ คือ คนไทยทุกคนได้รับการคุ้มครอง และมีหลักประกันทางสังคมเพิ่มขึ้น โดยจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ได้เนื่องจากแผนสิทธิมนุษยชนจะช่วยส่งเสริมให้ภาครัฐสร้างหลักประกันทางสังคมที่สามารถสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ทุกช่วงวัย ทุกเพศสภาพ และทุกกลุ่ม ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและด้อยโอกาส ผ่านกลไกที่สามารถชี้เฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- **ความสอดคล้องกับแผนแม่บทด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม**

เป้าหมายระดับประเด็นของแผนแม่บทฯ คือ การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปโดยเสมอภาค โปร่งใส เป็นธรรม ทัวถึงและปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ได้เนื่องจากแผนสิทธิมนุษยชนจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ จัดการและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นการสร้างหลักประกัน สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

และพัฒนาระบบงานด้านสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศ ให้ทัดเทียมกับสิทธิมนุษยชนสากล ภาครัฐ
เกิดความตระหนักถึงหลักการสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น สร้างสังคมที่พัฒนาอย่างเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ
และไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ
อย่างเท่าเทียม เป็นธรรม และทั่วถึง

2.1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มุ่งเน้น
การพัฒนาประเทศใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) เศรษฐกิจมูลค่าสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (High Value-Added
Economy) (2) สังคมแห่งโอกาสและความเสมอภาค (High Opportunity Society) (3) วิถีชีวิตที่ยั่งยืน
(Eco-Friendly Living) และ (4) ปัจจัยสนับสนุนการพลิกโฉมประเทศ (Key-Enabler for Thailand's
Transformation) ซึ่งเป็นประเด็นการพัฒนาที่มีความสำคัญต่อการพลิกโฉมประเทศไปสู่ “เศรษฐกิจสร้าง
คุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน”(Hi-Value and Sustainable Thailand) ซึ่งแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีความสอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายหลัก การสร้างความสามารถ
ของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทใหม่ และเป้าหมายรอง การมุ่งสังคม
แห่งโอกาสและความเป็นธรรมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ

2.1.4 (ร่าง) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 – 2570)
เป็นแผนหลักที่เป็นกรอบทิศทางการดำเนินการป้องกัน แจ่งเตือน แก้ไข หรือระงับยับยั้งภัยคุกคามเพื่ออำรงไว้
ซึ่งความมั่นคงแห่งชาติ โดยกำหนดนโยบายและแผนความมั่นคงแห่งชาติทั้งหมด 2 หมวด คือ หมวดประเด็น
ความมั่นคง และหมวดประเด็นศักยภาพความมั่นคง รวม 17 นโยบายและแผน ซึ่งแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
มีความสอดคล้องทั้งหมด 3 นโยบายและแผน ได้แก่ (1) การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ
(6) การบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมือง (8) การป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด

2.1.5 (ร่าง) แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2566 – 2569
ของสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติเป็นแผนที่จัดทำขึ้น
เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการประสานความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐ
และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งจะทำให้การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนเป็นไป
อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติที่ 1
การสร้างความเป็นธรรมตามกฎหมาย มิติที่ 2 การพัฒนากระบวนการยุติธรรมตามมาตรฐานสากล และมิติที่ 3
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานยุติธรรม

2.1.6 (ร่าง) แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2
(พ.ศ. 2566 - 2570) เป็นกรอบนโยบายระดับชาติที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานให้กับภาคส่วนต่าง ๆ
ตระหนักและเห็นความสำคัญของการคุ้มครองประชาชนและชุมชนไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอันเป็นผล
มาจากการประกอบธุรกิจ รวมทั้งป้องกัน บรรเทา หรือแก้ไขปัญหายาหรือผลกระทบเชิงลบอันเกิดจากการ
ประกอบธุรกิจ ตลอดจนส่งเสริมแนวทางการดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบและเคารพสิทธิมนุษยชนตลอดทั้ง
ห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) โดยมุ่งหวังให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน สำคัญ
ของแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ประกอบด้วย

ประเด็นหลัก (Key Priority Area) 4 ประเด็น ดังนี้ (1) แผนปฏิบัติการด้านแรงงาน (2) แผนปฏิบัติการด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) แผนปฏิบัติการด้านน้กปกป้องสิทธิมนุษยชน และ (4) แผนปฏิบัติการด้านการลงทุนระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติ

ดังนั้น กลไกสำคัญในการถ่ายทอดแนวทางการขับเคลื่อนประเทศในมิติต่าง ๆ ของยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว คือ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ประเทศลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนระดับที่ 3 จึงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติที่เป็นแผนระดับหนึ่งและแผนแม่บทที่เป็นแผนระดับที่ 2 อย่างไรก็ตาม ใดก็ตาม แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในทุกมิติ การสร้างโอกาสบนความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ด้วยการส่งเสริม ปกป้องคุ้มครองและป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ การสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยสร้างความมั่นคงด้านรายได้ การออม และกระจายทรัพยากรให้ทั่วถึงเป็นธรรมทั้งในด้านบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน ฐานทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางและกลุ่มด้อยโอกาส สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การอำนวยความสะดวกเป็นไปโดยความเสมอภาค โปร่งใส เป็นธรรม ทั่วถึง และปราศจากการเลือกปฏิบัติ การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและออกกฎหมาย การผลักดันร่างกฎหมายที่สอดคล้องกับสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ การบังคับใช้กฎหมายที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และไม่เป็นไปโดยอำเภอใจ การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายภาครัฐของประชาชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง การพัฒนาระบบบริการและระบบบริหารจัดการสุขภาพ บูรณาการระบบหลักประกันสุขภาพภาครัฐ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ และลดความเหลื่อมล้ำในระบบหลักประกันสุขภาพ การส่งเสริมการอภิบาล ระบบสุขภาพในลักษณะเครือข่าย การดูแลการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัยโดยเตรียมการด้านโครงสร้างพื้นฐานและ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ การส่งเสริมบทบาทในทุกภาคส่วน ครอบครัว ชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปรับเปลี่ยนระบบและรูปแบบการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและสถานการณ์ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษา การเข้าถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเท่าเทียม การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนหลักความมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาลและการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงหลักการดังกล่าวข้างต้น การจัดทำร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ยังนับว่าเป็นแผนที่จัดทำควบคู่และเสริมกับร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (แผนระดับสอง) อีกด้วย โดยที่หนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาคือการสร้างสังคมแห่งโอกาสและความเสมอภาคด้วยแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำระหว่าง

พื้นที่และการกระจายโอกาสแก่กลุ่มเปราะบาง รวมถึงการเข้าถึงความคุ้มครองทางสังคมของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

2.2 บริบทระหว่างประเทศ

2.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน^๗ Universal Declaration of Human Rights: UDHR

UDHR ได้รับการรับรองโดยมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (General Assembly) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) โดยประเทศไทยเป็น 1 ใน 48 ประเทศแรก ที่ให้การรับรอง ถือเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน และถือเป็นเอกสารสำคัญในการกำหนดกรอบมาตรฐานสำหรับการออกแบบระบบการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน แม้ตัวปฏิญญาสากลจะเป็นรูปแบบของเอกสารเชิงหลักการที่มาจากข้อตกลงร่วมกันที่ได้มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่ก็ถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายว่า มีสถานะเสมือนเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ อันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นหลักการกฎหมายทั่วไปที่ได้รับการยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศที่รัฐต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อยกเว้น (jus cogens) ประกอบด้วยเนื้อหา 30 ข้อ หลักการสำคัญจึงห้ามการเลือกปฏิบัติทั้งปวง อาทิ การเลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่นใด ต้นกำเนิดทางชนชาติ หรือสังคม ฐานะ การเกิด สถานภาพอื่น ๆ เป็นต้น โดยได้แจกแจงสิทธิต่างๆที่จะได้รับ คุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม สิทธิทางวัฒนธรรม และอื่น ๆ

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยในช่วงหลัง โดยเฉพาะนับตั้งแต่ฉบับ พ.ศ. 2540 ได้มีการพัฒนาเพื่อรองรับการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น

2.2.2 สนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี

สนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ภายใต้สหประชาชาติ มีทั้งสิ้น 9 ฉบับ โดยสนธิสัญญาดังกล่าวมีลักษณะเป็นสัญญาพหุภาคี กล่าวคือเป็นสนธิสัญญาที่มีรัฐมากกว่าสองรัฐขึ้นไปเป็นภาคีสันติสัญญา ทั้งนี้เมื่อเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาแล้ว ถือว่ารัฐภาคีมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาต่อไปและต้องอนุวัติการให้สอดคล้องกับสนธิสัญญา โดยปัจจุบันประเทศไทยได้เป็นภาคีสันติสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว จำนวน 7 ฉบับ ได้แก่

(1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2540 ปัจจุบันมีการทำคำแถลงตีความ (Interpretative Declaration) 2 ประเด็น ได้แก่ ข้อ 1

^๗ <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

วรรค 1 เรื่องการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยมีได้หมายรวมถึงการแบ่งแยกดินแดนหรือเอกภาพทางการเมือง และข้อ 20 วรรค 1 การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำสงคราม

สาระสำคัญของกติกา ICCPR ได้กำหนดสิทธิต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิของประชาชนในฐานะพลเมือง ซึ่งว่าด้วยการกำหนดเจตจำนงของตนเอง สิทธิในเรื่องการเมือง และสามารถดำเนินการอย่างเสรีในการจัดการทรัพยากรและพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน และการประกันสิทธิของรัฐภาคี ที่จะต้องส่งเสริมให้บังเกิดผลตามสิทธิดังกล่าว โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิเหล่านี้รวมถึงสิทธิที่จะมีชีวิต และการยกเลิกโทษประหารชีวิต การห้ามการทรมาน/ลงโทษทารุณโหดร้าย การมีทาส เสรีภาพในความปลอดภัยของร่างกาย การห้ามการจับกุมโดยมิได้ทำผิดกฎหมาย การปฏิบัติต่อผู้ถูกจับกุมด้วยหลักมนุษยธรรม เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย ความเสมอภาคในด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมทางศาล สิทธิในสถานะบุคคล สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การห้ามโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการสงครามและการเกลียดชังเผ่าพันธุ์ สิทธิในการชุมนุมโดยสงบการรวมตัวเป็นสมาคม การคุ้มครองครอบครัวและการสมรส สิทธิของเด็ก การมีทะเบียนเกิดและสัญชาติ การมีสิทธิมีส่วนในการบริหารบ้านเมืองและสิทธิของชนกลุ่มน้อย

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศ ฉบับที่ 4 -8 ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) หรือคณะกรรมการประจำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ในการประชุมครั้งที่ 3349 และ 3350 เมื่อวันที่ 13 - 14 มีนาคม 2560 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 47 ข้อ

(2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2542 โดยทำถ้อยแถลงตีความ (Interpretative Declaration) ข้อ 1 เกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยมิให้ตีความรวมถึงการแบ่งแยกดินแดนหรือเอกภาพทางการเมือง

สาระสำคัญของกติกา ICESCR ได้กำหนดสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน ได้แก่ การกำหนดเจตจำนงของตน การจัดการทรัพยากรและการประกันสิทธิของรัฐภาคี ที่จะต้องให้สิทธิแก่ทั้งประชาชนและผู้ที่ไม่ใช่คนชาติของตน การประกันสิทธิความเท่าเทียมกันในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ระหว่างชายหญิงและเพื่อความเท่าเทียมกันในสังคมประชาธิปไตย การห้ามลิดรอนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การรับรองสิทธิในการทำงาน หาเลี้ยงชีพด้วยสภาพการทำงานที่ยุติธรรม ค่าจ้างที่เป็นธรรม ตามความเป็นอยู่ และสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ การก่อตั้งสหภาพแรงงาน สิทธิของคนงาน สิทธิในสวัสดิการสังคม การประกันสังคมสิทธิของครอบครัวในฐานะจำเป็น สังคมพื้นฐานทางธรรมชาติ สิทธิของมารดา เด็ก ผู้เยาว์ และความคุ้มครองสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอในปัจจุบัน 4 โดยเฉพาะเรื่องอาหารโดยปลอดจากความหิวโหยและการแบ่งสรรอาหาร สิทธิด้านสุขภาพ สุขลักษณะ บริการทางการแพทย์ การควบคุมโรคระบาด โดยเฉพาะอนามัยทารก สิทธิทางการศึกษาซึ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษาจะเป็นการศึกษาภาคบังคับที่ให้เปล่าแก่ทุกคนและการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่เหมาะสมเท่าเทียมกัน

รวมถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะต้องส่งเสริมให้มากที่สุด สิทธิที่จะมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และการดูแลจากภาครัฐที่จะคุ้มครอง อนุรักษ์ และการพัฒนา รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศ ฉบับแรกและฉบับที่ 2 ต่อคณะกรรมการประจำกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในการประชุมครั้งที่ 28 - 30 เมื่อวันที่ 4 - 5 มิถุนายน 2558 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 30 ข้อ^ก

(3) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : CEDAW)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2528 โดยทำคำแถลงตีความ (Interpretative Declaration) ว่า ข้อบทในอนุสัญญา CEDAW ต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญไทย และตั้งข้อสงวน (Reservation) ไว้ 1 ข้อ ได้แก่ ข้อ 29 เกี่ยวกับการเสนอเรื่องให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาในกรณีพิพาทระหว่างรัฐภาคี

สาระสำคัญของอนุสัญญา CEDAW กำหนดความหมายของ “การเลือกปฏิบัติต่อสตรี” ซึ่งจะต้องถูกประณามและขจัดทุกประการโดยไม่ชักช้าและบรรจุหลักการความเสมอภาคของ 2 เพศ ไว้เป็นหลักประกันในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่จะจัดการให้เกิดความก้าวหน้าอย่างเต็มที่ของสตรี ทั้งโดยการออกมาตรการพิเศษ เร่งรัด ปรับแบบแผนทางสังคม วัฒนธรรม และระบบครอบครัวเพื่อความเสมอภาค การปราบปรามการค้าสตรีในทุกรูปแบบ ขจัดการเลือกปฏิบัติในด้านการเมือง การเป็นผู้แทนรัฐบาล การร่วมงานในองค์การระหว่างประเทศ การได้มาและคงไว้ซึ่งสัญชาติของสตรีและบุตร ความเสมอภาคทางการศึกษา การจ้างงาน ค่าตอบแทน การคุ้มครองสุขภาพ การตั้งครุฑ และการคลอดบุตร สิทธิประโยชน์ด้านครอบครัว สินเชื่อ กีฬา นันทนาการ วัฒนธรรม ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในชนบท ทั้งด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา สุขภาพประกันสังคม การศึกษา ฝึกอบรม การรวมกลุ่มพึ่งตนเอง ความเสมอภาคทางกฎหมาย ตลอดจนสิทธิในการสมรสและความสัมพันธ์ทางครอบครัว

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศ ฉบับที่ 6 - 7 ต่อคณะกรรมการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ในการประชุมครั้งที่ 1504 และ 1505 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย มีข้อเสนอแนะ 60 ข้อ^ข

(4) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : ICERD)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2546 โดยทำคำแถลงตีความ (Interpretative Declaration) ไว้ว่าจะไม่รับพันธกรณีเกินกว่าที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายไทยบัญญัติไว้ รวมทั้งมีข้อสงวน (Reservation) 1 ข้อ ได้แก่ ข้อ 22

^ก <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/150/41/PDF/G1515041.pdf?OpenElement>

^ข <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/228/03/PDF/N1722803.pdf?OpenElement>

ในเรื่องการเจรจาตกลงในเรื่องข้อพิพาทที่ไม่สามารถตกลงกันได้และเสนอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณา

สาระสำคัญของอนุสัญญา ICERD กำหนดความหมายของ “การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ” การตีความและมาตรการพิเศษที่จัดขึ้นตามความจำเป็นด้วยเจตนาเพื่อประกันความก้าวหน้าของกลุ่มคนบางกลุ่ม ที่ต้องการความคุ้มครองและสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การประณามการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติและการประกันการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มหรือสถาบัน หรือสนับสนุนการเลือกปฏิบัติเหล่านี้ การดำเนินมาตรการที่จะแก้ไขกฎระเบียบที่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติด้วยวิธีการที่เหมาะสมและสนับสนุนการประสานเชื้อชาติเข้าด้วยกันการจัดให้มีมาตรการพิเศษชั่วคราวเพื่อสนับสนุนการคุ้มครองกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม เพื่อให้ได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาค การประณามการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ผิด การโฆษณาชวนเชื่อในเรื่องความเหนือกว่าของบางชนกลุ่ม การเกลียดชังระหว่างเชื้อชาติ การลงโทษตามกฎหมายต่อการกระทำตามการประณามเหล่านี้ และห้ามการดำเนินการส่งเสริมกระตุ้นการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การประกันสิทธิของทุกคนให้เสมอภาคกันตามกฎหมายภายใต้ศาลและกระบวนการยุติธรรมการคุ้มครองของรัฐ การใช้สิทธิอย่างทั่วถึงและเสมอภาคในทางการเมือง กิจกรรมสาธารณะ และบริการสาธารณะสิทธิของพลเมืองในเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่อง เช่น การมีถิ่นพำนัก การครองสัญชาติ การสมรสและเลือกคู่สมรส การรับมรดกสิทธิเสรีภาพทางความคิดเห็น การนับถือศาสนา การชุมนุม สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการทำงาน ที่อยู่อาศัย การสาธารณสุข การศึกษา กิจกรรมทางวัฒนธรรมและบริการต่าง ๆ และการประกันสิทธิของรัฐที่จะให้ความคุ้มครองแก่ทุกคนในอาณาเขตจากการเลือกปฏิบัติเหล่านี้ รวมถึงสิทธิที่จะร้องขอค่าทดแทนจากศาลเพื่อชดใช้ความเสียหายอันเป็นผลจากการเลือกปฏิบัติเหล่านี้

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศ ฉบับที่ 4 - 8 ต่อคณะกรรมการขจัด การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ในการประชุมครั้งที่ 2847 และ 2848 เมื่อวันที่ 22 - 23 พฤศจิกายน 2564 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 50 ข้อ^๖

(5) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child : CRC)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี โดยการภาคยานุวัติ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535 ปัจจุบันมีข้อสงวน (Reservation) 1 ข้อ ได้แก่ เรื่องสถานะของเด็กผู้ลี้ภัย

สาระสำคัญของอนุสัญญา CRC ประกอบด้วยความหมายของ “เด็ก” การประกันสิทธิพื้นฐานของรัฐภาคีต่อเด็กในเขตอำนาจของตนบนสิทธิพื้นฐาน 4 ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม การไม่เลือกปฏิบัติ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก การเคารพต่อความรับผิดชอบและสิทธิหน้าที่ของบิดามารดา ครอบครัว และสภาพสังคมของเด็ก การประกันสิทธิที่จะมีชีวิต การมีชื่อ มีสัญชาติ เอกลักษณะ การอยู่ร่วมกันระหว่างเด็กกับบิดามารดา และครอบครัว และการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิทธิเสรีภาพของเด็กในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก การแสวงหา/ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความคิด มโนธรรม ศาสนา การสมาคม ความเป็นส่วนตัว

^๖ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/408/20/PDF/G1240820.pdf?OpenElement>

การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และการคุ้มครองจากข้อมูลข่าวสารที่เป็นอันตราย การช่วยเหลือบิดามารดา ผู้ปกครองให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ การคุ้มครองจากความรุนแรงทั้งปวง การดูแลทางเลือกสำหรับเด็ก การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การร้องขอสถานะผู้ลี้ภัย การดูแลเด็กพิการ การดูแลสุขภาพและการสาธารณสุขสำหรับเด็กและมารดา การประกันสังคม การได้รับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เพียงพอ การศึกษา การพัฒนาบุคลิกภาพ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม นันทนาการ การคุ้มครองจากการถูกแสวงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ยาเสพติด เพศ การลักพา ขา ย ค้าเด็ก การคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์ทุกรูปแบบ การถูกละเมิดหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม การพิพาทด้วยอาวุธที่รุนแรงและจิตใจและการกลับคืนสู่สังคม การคุ้มครองเด็กที่ต้องประสบปัญหาด้านกฎหมายและต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และผลกระทบของอนุสัญญานี้ต่อกฎหมายเดิมที่มีอยู่

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศ ฉบับแรก ต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก ในการประชุมครั้งที่ 1683 และรับรองรายงานในการประชุมครั้งที่ 1698 เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2555 และคณะกรรมการ ได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 28 ข้อ

(6) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT)

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ ซึ่งมีผลบังคับใช้กับประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 โดยมีการจัดทำถ้อยแถลงตีความ (Interpretative Declaration) จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ ข้อบทที่ 1 เรื่องคำนิยาม ของคำว่า “การทรมาน” เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติจำกัดความโดยเฉพาะ ประเทศไทยจึงตีความความหมายของคำดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ข้อบทที่ 4 เรื่องการกำหนดให้การทรมานทั้งปวงเป็นความผิดที่ลงโทษได้ตามกฎหมายอาญาและนำหลักการนี้ไปใช้กับการพยายาม การสมรู้ร่วมคิด และการมีส่วนร่วมในการทรมาน ประเทศไทยตีความในกรณีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ข้อบทที่ 5 เรื่องให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่อาจจำเป็นเพื่อให้ตนมีเขตอำนาจเหนือความผิดที่อ้างถึงตามข้อบทที่ 4 โดยประเทศไทยตีความว่า เขตอำนาจเหนือความผิดดังกล่าวเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และตั้งข้อสงวน (Reservation) 1 ข้อ ได้แก่ ข้อบทที่ 30 วรรคหนึ่ง โดยประเทศไทยไม่รับผูกพันตามข้อบทดังกล่าว (ซึ่งระบุให้นำข้อพิพาทเกี่ยวกับการตีความหรือการนำอนุสัญญาฯ ไปใช้ ขึ้นสู่การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้หากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ) ซึ่งการจัดทำข้อสงวนในข้อนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ยอมรับอำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นการล่วงหน้า เว้นเสียแต่ว่าจะพิจารณาเห็นสมควรเป็นกรณี ๆ ไป

สาระสำคัญของอนุสัญญา CAT มีวัตถุประสงค์ในการระงับและยับยั้งการทรมาน รวมทั้งป้องกันมิให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดที่เป็นการขู่ ข่มขู่ หรือบังคับขู่เข็ญที่จะเป็นการทรมานโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัส ไม่ว่าจะทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศ

หรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามารถรวมทั้งการบังคับขู่เข็ญและการลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามารถกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศฉบับแรก ต่อคณะกรรมการต่อต้านการทรมาน ในการประชุมครั้งที่ 1214 และ 1217 เมื่อวันที่ 30 เมษายน - 1 พฤษภาคม 2557 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 23 ข้อ^๓

(7) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD)

ประเทศไทยได้ยื่นสัตยาบันสารลงนามอนุสัญญา CRPD เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 27 สิงหาคม 2551 และได้ทำถ้อยแถลงตีความ (Interpretative Declaration) ต่อข้อ 17 ของอนุสัญญาฯ

สาระสำคัญของอนุสัญญา CRPD คือ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในทุกรูปแบบ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันของคนพิการ ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพการขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมาย สำหรับโอกาสในการรับการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิและโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ รัฐภาคีจะต้องกำหนดผู้ประสานงาน (focal points) และกลไกประสานงานในรัฐบาล เพื่อเป็นกลไกหลักในการผลักดันและตรวจสอบการอนุวัติอนุสัญญาฯ โดยจะต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเต็มที่และรัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องเผยแพร่อนุสัญญาฯ ให้ประชาชนทั่วไปทราบอย่างทั่วถึง โดยรวมถึงการเผยแพร่ในรูปแบบที่คนพิการในด้านต่าง ๆ สามารถเข้าถึงได้ รัฐภาคีต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของคนพิการภายใน 2 ปี นับวันที่อนุสัญญาฯ มีผลใช้บังคับกับรัฐภาคีนั้น ๆ

ประเทศไทยได้เสนอรายงานประเทศฉบับแรกต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการ ในการประชุม ครั้งที่ 36 และ 237 และได้รับรองรายงาน ในการประชุมครั้งที่ 252 เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2559 และคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะต่อประเทศไทย จำนวน 74 ข้อ^๔

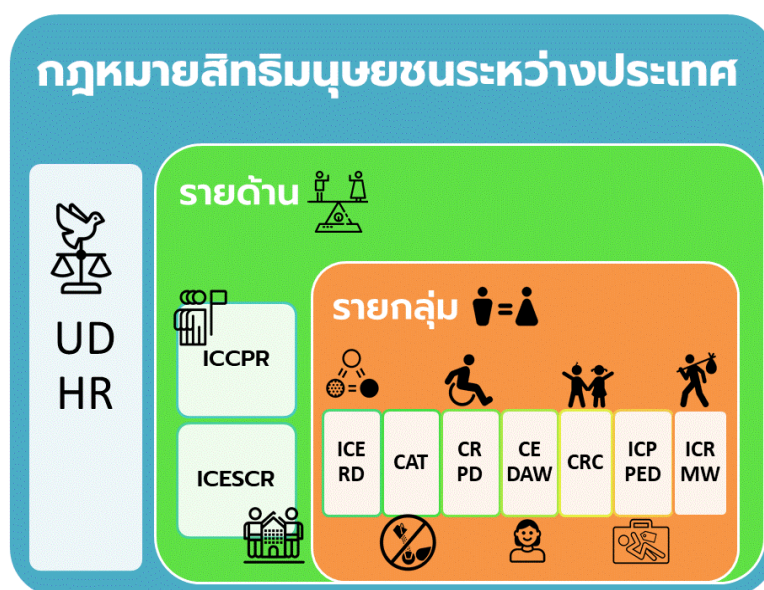
นอกจากนี้ ยังมีสนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยยังมีได้เป็นภาคีจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance : ICPPED)^๕ และอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (International

^๓ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/057/33/PDF/G1405733.pdf?OpenElement>

^๔ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/096/01/PDF/G1609601.pdf?OpenElement>

^๕ ประเทศไทยลงนาม (signature) แล้วเมื่อ 9 มกราคม 2555 อยู่ระหว่างการพิจารณาเข้าเป็นภาคี เมื่อมีกฎหมายภายในประเทศอนุวัติการตามอนุสัญญา ICPPED

Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families : ICRMW)

แผนภาพที่ 3 แสดงความเชื่อมโยงของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

2.2.3 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs)

เป็นเสมือนพิมพ์เขียว (blueprint) กำหนดแนวทางสำหรับประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติในการพัฒนาที่นำไปสู่การขจัดปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำด้านโครงสร้างทางสังคม ไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งจะต้องร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวจะถูกใช้เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการพัฒนาทั้งของไทยและของโลกนับจากนี้ ระหว่างปี ค.ศ. 2016 – 2030 (พ.ศ. 2559 – 2579) ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย 17 เป้าหมาย 169 เป้าประสงค์ ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล อันเป็นสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Department of Economic and Social Affairs, 2021) โดยได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์การจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562-2565) และ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570) พบว่ามีการนำประเด็นตาม SDGs ในการอ้างอิงเพื่อติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐเกือบทุกหน่วยงานโดยเฉพาะนโยบายหรือ โครงการที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยหน่วยงานของรัฐ อีกทั้งการเน้นวัตถุประสงค์ที่จะขจัดความยากจนในทุกมิติและทุกรูปแบบ รวมทั้งเน้นการพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) “นับว่าเป้าหมายทั้ง 17 เป้าหมายของ SDGs จะยังเป็นข้อท้าทายในการวิเคราะห์ด้านสิทธิมนุษยชน ที่สำคัญทางสำนักงาน

ข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR) ได้กำหนดเป้าหมายในการนำมาเป็นกรอบในพัฒนา
ด้านสิทธิมนุษยชนจนถึงปี 2030” (OHCHR, 2021)

แผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทยครอบคลุม
การดำเนินการใน 6 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การสร้างการตระหนักรู้ (2) การเชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
กับแผน 3 ระดับของประเทศ (3) กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน (4) การดำเนินงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย
การพัฒนาที่ยั่งยืน (5) ความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา และ (6) การติดตามประเมินผล การขับเคลื่อนเป้าหมาย
การพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลการประเมินเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนบ่งชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีความก้าวหน้า
ในหลายประเด็น โดยในมิติการพัฒนาคน (People) ภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ
เพื่อพัฒนาคนทุกช่วงวัย รวมทั้งมุ่งขจัดปัญหาความยากจนอย่างจริงจัง สะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าในการขับเคลื่อน
เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพและเป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ
ในมิติเศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนเป้าหมายที่ 7
พลังงานสะอาดที่เข้าถึงได้ เป้าหมายที่ 8 งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ 9 โครงสร้าง
พื้นฐาน นวัตกรรมและอุตสาหกรรม และเป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ อันเป็นผลมาจากการดำเนินการ
สร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมา ประกอบกับการลงทุนทางโครงสร้างพื้นฐานการวิจัยและพัฒนา
เทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการดำเนินการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย และในมิติ
สิ่งแวดล้อม (Planet) มีความก้าวหน้าสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายที่ 13 การรับมือกับการเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศ โดยได้ดำเนินการเชิงรุกเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงที่อาจ
เกิดขึ้น รวมถึงการวางแผนรับมือกับภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ ในมิติความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา
(Partnership) มีความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนเป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างมาก
โดยประเทศไทยมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในเวทีโลก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
มปป.)

ทั้งนี้ ประเทศไทยยังคงต้องเร่งรัดการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายที่มีสถานะ
การดำเนินการอยู่ ในระดับเสี่ยง ได้แก่ เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย เป้าหมายที่ 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี
เป้าหมายที่ 6 น้ำสะอาดและการสุขาภิบาล เป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 12 การผลิต
และการบริโภคที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 14 ทรัพยากรทางทะเล และเป้าหมายที่ 16 ความสงบสุข ยุติธรรม
และสถาบันเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติได้ภายในปี พ.ศ. 2573
(สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, มปป.)

2.2.4 หลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights : UNGPs)

เป็นเอกสารระหว่างประเทศฉบับแรกที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ
และความรับผิดชอบของภาคเอกชนในการดำเนินธุรกิจด้วยความเคารพสิทธิมนุษยชน และหลักการ UNGPs
ไม่ถือเป็นตราสารระหว่างประเทศที่ก่อให้เกิดพันธกรณีให้รัฐต้องปฏิบัติตาม ไม่มีสภาพบังคับแต่ในเชิงเนื้อหา
หลักการ UNGP สอดคล้องกับสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชน และกฎบัตรสหประชาชาติต่าง ๆ อีกทั้งยังมี

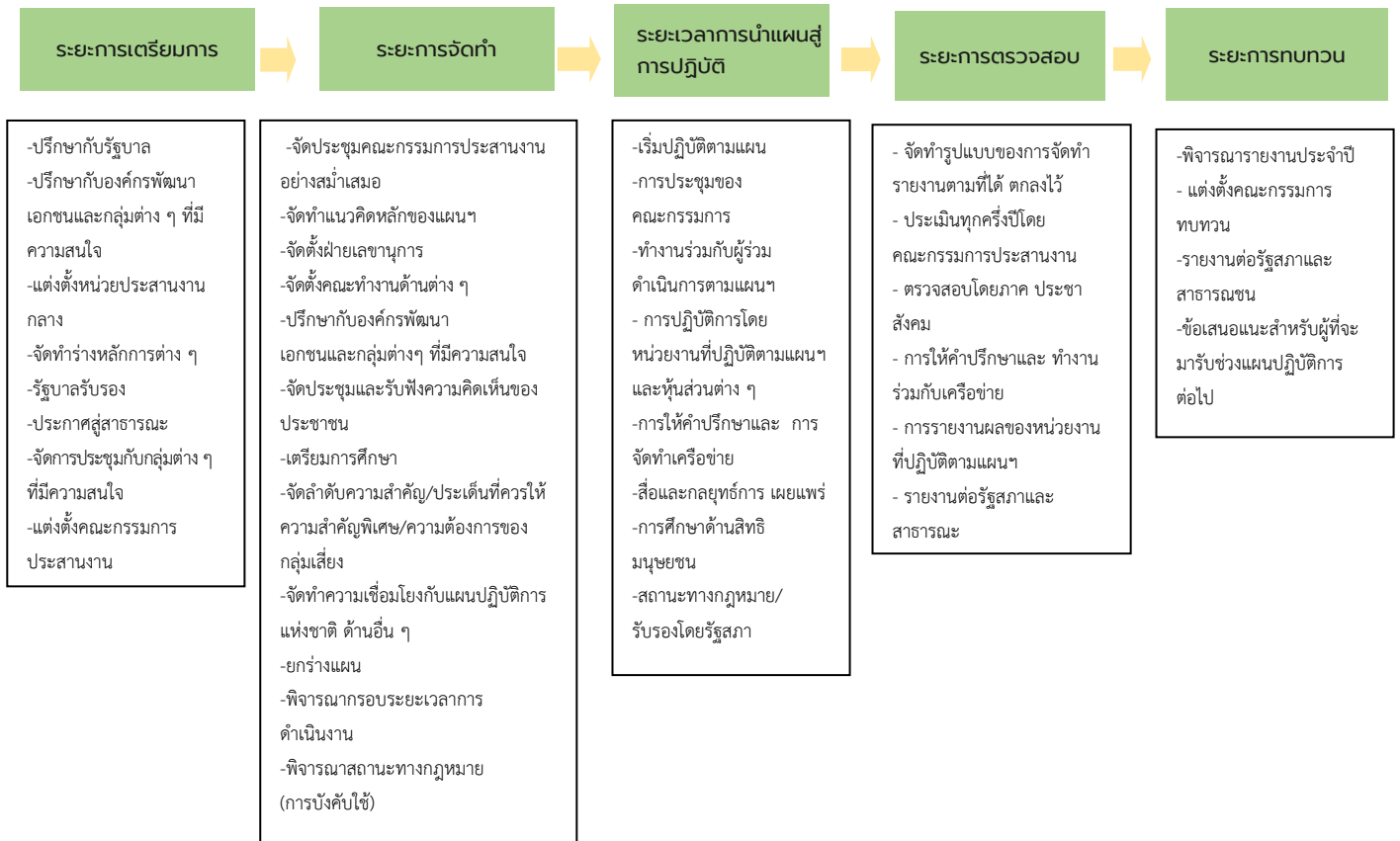
ข้อกำหนดให้ประเทศต่าง ๆ จัดตั้งองค์กรระดับระหว่างประเทศที่กำกับดูแลการปฏิบัติตาม National Contact Point : NCP) ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ประกาศแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562 - 2565) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2562 โดยมีมาตรการและกลไกติดตามการปฏิบัติตามแผน พร้อมรายงานต่อคณะรัฐมนตรีและกลไกระหว่างประเทศเป็นระยะ ๆ ดังนั้น การรับหลักการ UNGP ไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือเอกชน จึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความสมัครใจ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 2

2.2.5 Handbook on National Human Rights Plans of Action (OHCHR, 2002)

สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR) ได้ออกเอกสาร Handbook on National Human Rights Plans of Action โดยมีวัตถุประสงค์ให้แต่ละประเทศได้นำมาใช้เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศ โดยเอกสารระบุว่าวัตถุประสงค์พื้นฐานของการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อที่จะพัฒนาการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในแต่ละประเทศ เพื่อให้รัฐบาลและชุมชนสามารถทำให้การพัฒนาสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างมีผลในทางปฏิบัติ มีการจัดการในทุกภาคส่วนของรัฐและสังคม รวมทั้งการแบ่งสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมประโยชน์ของแผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีหลายประการ เช่น

- (1) แผนปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งจะกำหนดเป้าหมายที่ความสำเร็จและข้อสังเกตของกิจกรรมที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ
- (2) สามารถเป็นเครื่องมือของการบริหารงานภาครัฐและการปกครองที่ถูกต้อง
- (3) เพิ่มความเข้มแข็งของหลักนิติรัฐ การจัดการภาครัฐและการดำเนินการทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเพิ่มสิทธิของประชาชน
- (4) การส่งเสริมความสามัคคีในชาติโดยการส่งเสริมบรรยากาศแห่งความอดทน ความสมานฉันท์และการมีเป้าหมายร่วมกันแม้ว่าจะมีความหลากหลายในสังคม
- (5) การเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนเกี่ยวกับ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย โภชนาการ บริการสังคมและการบริหารความยุติธรรม
- (6) ลดความเสี่ยงในภัยที่เกิดจากการก่อความไม่สงบและความขัดแย้งที่มีผลกระทบระยะยาวต่อรัฐและประชาชน
- (7) เป็นการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งของภาครัฐ ประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง
- (8) เป็นการสร้างหลักประกันให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้หญิง เด็ก ชนกลุ่มน้อย และชนพื้นเมืองดั้งเดิม

แผนภาพที่ 4 กระบวนการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามคู่มือของสหประชาชาติ

2.3 ข้อเสนอแนะหรือข้อท้าทายเกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

2.3.1 รายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของไทยตามกลไกการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ 3

ประเทศไทยได้นำเสนอรายงานประเทศฯ รอบที่ 3 ต่อคณะทำงาน UPR สมัยที่ 39 ระหว่างวันที่ 10 - 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ซึ่งผู้แทน 106 ประเทศ ได้ชื่นชม การจัดทำกฎหมายและนโยบายเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมคุ้มครองสิทธิกลุ่มเปราะบาง การให้บริการสุขภาพภายใต้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. .... เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีข้อห่วงกังวล อาทิ การยกเลิกโทษประหารชีวิต การประกันสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก การแสดงความคิดเห็น และการชุมนุมโดยสันติ การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และมาตรา 116 ให้สอดคล้องตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การแก้ไขร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้ หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ. .... ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ความพยายามปรับยกสถานะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้ได้สถานะ A ตามหลักการปารีส การคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การขจัดความรุนแรงและการปกป้องสตรีและเด็กจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศ การจัดการเลือกปฏิบัติ

บนพื้นฐานของเพศสภาพ เป็นต้น โดยประเทศต่าง ๆ ได้ให้ข้อเสนอแนะแก่ไทยรวม 278 ข้อ โดยไทยได้ตอบรับ ข้อเสนอแนะทันที 193 ข้อ ขอนำกลับมาพิจารณาเพิ่มเติม 85 ข้อ และให้คำมั่นโดยสมัครใจ 8 ข้อ^{๑๓} ทั้งนี้ ประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบ UPR ได้ถูกนำมาบรรจุใน (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

มติของการคุ้มครองสิทธิด้านเศรษฐกิจและสังคม และการขจัดความยากจน ประเทศไทย ได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 มีองค์ประกอบสำคัญที่มุ่งส่งเสริมศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการส่งเสริมการปกครองบนพื้นฐานหลักนิติธรรม การมีส่วนร่วม และความโปร่งใส อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพ เศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพิ่มช่องว่างของความเหลื่อมล้ำ รัฐบาลได้ดำเนินการออก มาตรการเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการช่วยเหลือเยียวยาและสวัสดิการจากภาครัฐ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง กลุ่มเสี่ยง เช่น การช่วยเหลือค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขโรค โครงการคนละครึ่ง โครงการเราชนะ เป็นต้น

มติการคุ้มครองสิทธิด้านสาธารณสุข รัฐบาลมีโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ให้ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียม ครอบคลุมการรักษาหลากหลายโรค รวมถึง คนต่างด้าวที่ทำงานในประเทศไทยทั้งนอกและในระบบ โดยนับตั้งแต่การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา 2019 ประเทศไทยได้มีมาตรการเชิงรุกในการป้องกันและแก้ไขปัญหา อาทิ การเผยแพร่ข้อมูล ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับมาตรการสาธารณสุข แนวทางการเข้ารับการรักษา และให้ความสำคัญกับกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มเปราะบาง อาทิ กลุ่มแรงงานต่างด้าวที่พำนักในประเทศไทย โดยประเทศไทยมีเป้าหมายที่จะให้ การฉีดวัคซีนครอบคลุมอย่างน้อยร้อยละ 70 ของประชากรภายในปี 2564 มีหลักประกันการเข้าถึงวัคซีน อย่างเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มเสี่ยงเป็นอันดับแรก รวมถึงมีแผนปฏิบัติการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข ในภาวะฉุกเฉิน อาทิ การแพร่ระบาดโรคติดต่อเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต การให้ความสำคัญต่อปัญหา สุขภาพจิต ซึ่งกลายมาเป็นปัญหาที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อันส่งผลกระทบต่อเยาวชน นิสิตนักศึกษา บุคคลทั่วไป และกลุ่มเปราะบาง โดยกำหนดแนวทางป้องกัน และแก้ไขปัญหาภายใต้กฎกระทรวงต่าง ๆ

มติการคุ้มครองสิทธิด้านการศึกษา รัฐบาลมีนโยบายให้เด็กและเยาวชนได้รับการ ศึกษาและเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างน้อย 12 ปี และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต โดยนับตั้งแต่ ปี 2548 เด็กทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการศึกษาโดยไม่จำเป็นต้องมีสัญชาติไทย หรือมีเอกสารใดๆ ซึ่งครอบคลุมกลุ่มเด็ก ไร้สัญชาติ กลุ่มเด็กต่างด้าว กลุ่มเด็กแรงงานอพยพ กลุ่มเด็กชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ยังมีแผนการบริหาร จัดการศึกษาของกลุ่มคนพิการที่สอดคล้องกับความต้องการและการพัฒนาทักษะที่จำเป็น

มติการคุ้มครองสิทธิการทำงาน รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิในการทำงาน ของบุคคลทุกกลุ่มโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มใด ๆ และประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาองค์การแรงงาน

^{๑๓} <https://humanrights.mfa.go.th/upr/report-3/report01.php>

ระหว่างประเทศ ด้านการทำประมง โดยมีการออกพระราชบัญญัติรองรับเพื่อคุ้มครองการทำงานและแรงงาน ในอุตสาหกรรมประมงให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล รัฐบาลได้ให้ความร่วมมือกับองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ นับตั้งแต่ปี 2557 รัฐบาล ได้จัดตั้งหน่วยติดตามตรวจสอบเรือประมงใน 22 จังหวัดชายฝั่งทะเล ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การต่อต้านการค้ามนุษย์ สิทธิแรงงาน การบังคับแรงงาน ในระหว่างปี 2561 - 2564 ได้ดำเนินการสืบสวนคดี กว่าสองพันคดี นอกจากนี้ รัฐบาลยังจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน แก่ผู้ประกอบการและแรงงานในอุตสาหกรรมประมง พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ได้เพิ่ม สิทธิประโยชน์ให้แรงงาน ลูกจ้าง โดยการให้สิทธิลูกจ้างในการเปลี่ยนนายจ้าง เพิ่มสิทธิวันลา สิทธิลาคลอดบุตร และเงินอุดหนุนระหว่างลาเลี้ยงดูบุตร รัฐบาลได้ปรับค่าแรงขั้นต่ำ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในอัตราระหว่าง 313 – 336 บาทต่อวัน ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) กฎหมายแรงงาน ได้ให้ความคุ้มครองแรงงานอิสระ ซึ่งมีได้อยู่ภายใต้มาตรา 33 ของพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และมีการเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้ว่างงาน

มติการคุ้มครองสิทธิพลเมือง การเมืองการปกครอง รัฐบาลมีความพยายามเคารพ ต่อเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก รวมถึงเสรีภาพของสื่อ ซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ การคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การแสดงออกนั้นอยู่บนพื้นฐานที่สร้างสรรค์ เหมาะสม ไม่เป็นภัย ต่อความมั่นคง ผิดศีลธรรม กระทบต่อสุขภาพของประชาชนทั่วไป และไม่ทำให้บุคคลหรือสถาบันเสื่อมเสีย ชื่อเสียง โดยรัฐบาลได้เปิดช่องทางในการแสดงความคิดเห็นเพื่อให้บุคคลสามารถมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ในการอภิปราย ถกเถียง แลกเปลี่ยนข้อมูลในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่การแสดงความคิดเห็นนั้น ไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาลไทยได้ออกพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินและมาตรการพิเศษอื่น ๆ ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อควบคุมโรคระบาด โดยมีความจำเป็นต้องเลี่ยงการปฏิบัติตามพันธกรณีของกติกา ICCPR ในเรื่องการจำกัดเสรีภาพการเดินทาง ทั้งนี้ รัฐบาลมีความพยายามที่จะลดผลกระทบการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ขึ้นพื้นฐานของประชาชน

มติการคุ้มครองสิทธิด้านกระบวนการยุติธรรม ประเทศไทยได้ประกาศร่างพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. ....^๗ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณี อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT) ซึ่งประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ซึ่งยังคงอยู่ระหว่างการพิจารณาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยปัจจุบัน อยู่ระหว่างรอเข้าวาระที่ 2 - 3 ของวุฒิสภา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ซึ่งมี อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายและบุคลากรทางการแพทย์เกี่ยวกับอนุสัญญาดังกล่าว นอกจากนี้ รัฐบาลได้ให้ ความสำคัญกับการบริหารงานและการอำนวยความสะดวก โดยมีการช่วยเหลือนักโทษผู้ที่เกี่ยวข้องกับ

^๗ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 25 ต.ค.2565

กระบวนการยุติธรรม อาทิ การจัดตั้งกองทุนยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม กองทุนดังกล่าวครอบคลุมการให้ความช่วยเหลือ เช่น ค่าใช้จ่ายในการประกันตัว ค่าทนายที่ปรึกษาทางกฎหมาย ค่าธรรมเนียมศาล การตรวจพิสูจน์นิติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ รัฐบาลยังให้ความช่วยเหลือผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย มีการใช้ล่ามแปลภาษาเพื่อช่วยเหลือระหว่างการพิจารณาคดี มีการให้บริการสายด่วน ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำนักงานอัยการสูงสุดได้อำนวยความสะดวกโดยเปิดระบบให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียสามารถติดตามสถานะคดีและการนัดหมายผ่านระบบออนไลน์ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีกลไกด้านกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ เช่น การอบรมผู้ไกล่เกลี่ยภายใต้กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การปรับปรุงเรือนจำ 93 แห่ง การจัดหาล่ามในศาลชั้นต้น การยื่นคำร้องในระบบออนไลน์ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบผลการศึกษาเกี่ยวกับโภชนาการชีวิตของกระทรวงยุติธรรมให้มีการยกเลิกโทษประหารชีวิตในฐานการทุจริตคอร์รัปชัน เพิ่มอายุการรับโทษทางอาญาจาก 10 ปี เป็น 12 ปี ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาของที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร^๓ ในด้านการบริหารจัดการผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ รัฐบาลได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำสากลตามข้อกำหนดแมนเดลา รวมทั้งวางมาตรฐานให้มีการเคารพสิทธิของผู้ต้องขัง และมีการแก้ไขปัญหาความแออัดในเรือนจำ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรมราชทัณฑ์และศาลยุติธรรมได้มีการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understandings - MOU) เพื่อช่วยบริหารจัดการแก้ไขความแออัดในเรือนจำ เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค เช่น การรอลงอาญา การให้สิทธิการประกันตัว การให้สิทธิการปล่อยตัวชั่วคราว การให้การพยานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการกระจายวัคซีนให้ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ระบบบริหารงานยุติธรรมถือเป็นหนึ่งในแผนด้านปฏิรูปของประเทศที่มีเป้าประสงค์เพื่อให้มีการอบการทำงานที่ชัดเจนและกลไกรองรับการให้ความช่วยเหลือประชาชนอย่างเท่าเทียม นับตั้งแต่กระบวนการสืบสวน สอบสวน การพิจารณาคดี และการบริหารราชทัณฑ์ที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล

2.3.2 รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 247 (2) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประกอบมาตรา 26 (2) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 เสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563-2564)

(1) รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2563

(1.1) การประเมินสถานการณ์เฉพาะ (สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และสถานการณ์การชุมนุมทางการเมือง) โดยพบว่า จากการประกาศ

^๓ ปัจจุบันมีผลใช้บังคับแล้ว http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/A/028/T_0001.PDF

สถานการณ์ฉุกเฉินของรัฐเพื่อกำหนดมาตรการในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการของประชาชน เช่น การห้ามเดินทางข้ามเขตจังหวัด การกำหนดเวลาออกนอกเคหสถานหรือเคอร์ฟิว การห้ามจัดกิจกรรมรวมกลุ่มหรือการชุมนุม แต่มาตรการดังกล่าวมีความจำเป็น และได้สัดส่วนกับความรุนแรงของสถานการณ์ โดยรัฐได้มีการผ่อนผันหรือยกเว้นการบังคับใช้มาตรการเหล่านั้นเมื่อสถานการณ์แพร่ระบาดเริ่มคลี่คลายลง และมีมาตรการช่วยเหลือประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและการครองชีพสำหรับสถานการณ์การชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ปี 2563 ส่วนใหญ่พบว่าไม่มีเหตุการณ์รุนแรงแม้จะมีการกระทบกระทั่งกันอยู่บ้างระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อย แต่ยังคงมีการฉีดยาผสมสารเคมีเข้าใส่ผู้ชุมนุม ซึ่งอาจถือเป็นการกระทำที่เกินสมควรแก่เหตุ

(1.2) การประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พบประเด็นสำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน การติดตามจับกุมตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และปัญหาเรือนจำแออัด สถานการณ์การกระทำทารุณ การบังคับให้สูญหาย และการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โทษประหารชีวิต การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อมวลชน สอดคล้องกับการรายงานสถานการณ์ขององค์กรระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงเดินหน้าแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา ทั้งการช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราวระหว่างการดำเนินคดี เพื่อลดความแออัดในเรือนจำ การให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. ....^๕ และเตรียมเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร การเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บในระหว่างการจับกุม การควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ และในระหว่างการฝึกฝนหลักสูตรต่าง ๆ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 และ มาตรา 165/2 เพื่อให้ศาลมีอำนาจยกฟ้องในชั้นการตรวจคำฟ้อง หากมีเจตนาถ่วงอ้อมเพื่อดำเนินคดียังไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองการถูกดำเนินคดีของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ยังปรากฏสถานการณ์การถูกคุกคามของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนหลายกรณี เป็นต้น

(1.3) การประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พบประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ สิทธิแรงงาน สิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิด้านสุขภาพ สิทธิด้านการศึกษา และธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน อาทิ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากถูกยกเลิกจ้างและไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ การออกกฎหมายป่าชุมชนที่ต้องอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ อาจทำให้ชุมชนที่อาศัยและพึ่งพิงป่าไม้ที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ไม่สามารถขอจัดตั้งป่าชุมชนได้

^๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 25 ต.ค.65

การดำเนินโครงการของรัฐหรือที่รัฐเป็นผู้อนุญาตขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเพียงพอ ปัญหาการเข้าถึงระบบสาธารณสุข ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของเด็กและเยาวชน

(1.4) การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคล พบประเด็นสิทธิมนุษยชนของประชากร 6 กลุ่ม ได้แก่ เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ สตรี กลุ่มเพศทางเลือก และกลุ่มผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิ (บุคคลไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ และผู้ลี้ภัย/ผู้แสวงหาที่พำนัก) ที่รัฐยังจำเป็นต้องมีมาตรการเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนด้านสวัสดิการสังคมและความปลอดภัยจากการถูกละเมิด อาทิ การจัดอบรมพี่เลี้ยงเด็กของสถานศึกษา เพื่อมิให้มีการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิเด็ก การจัดให้มีกลไกรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่าย มีมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดระบบดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง การปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานสำหรับคนพิการ การจัดระบบการศึกษาเพื่อรองรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหรือมีความพิการ มีมาตรการป้องกันและคุ้มครองช่วยเหลือที่ชัดเจนกรณีการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กหญิงพิการ มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือแนวทางประกอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคำขอสถานะ/สัญชาติให้ชัดเจนขึ้น มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการคัดกรองคนต่างด้าวที่เข้ามาในราชอาณาจักรและไม่สามารถเดินทางกลับประเทศอันเป็นภูมิลำเนาได้ ที่ชัดเจนและปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังรวมถึงข้อเสนอแนะหรือข้อห่วงกังวลจากหน่วยงานหรือองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ในประเด็นต่าง ๆ เช่น สิทธิเสรีภาพในการแสดงออก และการชุมนุม สิทธิการศึกษา สิทธิการยกเลิกโทษประหารชีวิต สิทธิด้านอาชีพแลพแรงงาน ช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สิทธิด้านกระบวนการยุติธรรม และสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ประเด็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

(2) รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2564

(2.1) การประเมินสถานการณ์เฉพาะ (สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการใช้เสรีภาพในการชุมนุม) โดยพบว่า การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความรุนแรงขึ้นในเดือนเมษายน 2564 รัฐบาลได้พยายามทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิด้านสุขภาพของประชาชนผ่านการให้บริการป้องกันและรักษาโรคอย่างทั่วถึง แต่ยังมีบางกลุ่มที่อาจจะตกหล่นหรือยังคงมีอุปสรรคในการเข้าถึงวัคซีน ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้เกิดปัญหาการขาดรายได้ และการว่างงาน ซึ่งการเยียวยาจากภาครัฐอาจไม่เพียงพอและมีประชาชนบางกลุ่มยังเข้าไม่ถึงมาตรการดังกล่าว นอกจากนี้ การแพร่ระบาดยังกระทบต่อสิทธิด้านการศึกษาของเด็กที่เสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษา โดยเฉพาะเด็กยากจนและเด็กข้ามชาติ ส่วนประเด็นของการใช้เสรีภาพในการชุมนุม ส่วนใหญ่ใช้แนวทางสันติวิธี เพื่อเสนอข้อเรียกร้องทางการเมืองและการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยปรับรูปแบบการชุมนุม เช่น Car Mob หรือกิจกรรมยืนเว้นระยะห่าง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีบางเหตุการณ์ที่การใช้เสรีภาพในการชุมนุมไม่ใช่ชุมนุม

โดยสงบและปราศจากอาวุธและการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และกติกา ICCPR

(2.2) การประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พบประเด็นสำคัญ ได้แก่ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ที่ในปี 2564 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เงินช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความยุติธรรม รวมถึงการปล่อยชั่วคราวผ่านกองทุนยุติธรรมและสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเพิ่มขึ้นจากปี 2563 และมีการแก้ไขหลักเกณฑ์ของกองทุนยุติธรรมที่เกี่ยวกับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ประชาชนขอรับความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการดำเนินคดีล่าช้าของพนักงานสอบสวนที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ประเด็นนี้ปกป้องสิทธิมนุษยชน การกระทำทารุณและการบังคับให้หายสาบสูญ สภาผู้แทนราษฎรได้มีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. .... แต่ในปี 2564 ยังปรากฏการกระทำทารุณโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุดเฉพาะกิจปราบปรามยาเสพติดต่อผู้ต้องสงสัยจนเป็นเหตุให้เสียชีวิต นอกจากนี้ การติดตามตัวนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สูญหายยังไม่มีความคืบหน้า แม้ว่าจะมีการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน แต่ยังไม่มีการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ที่แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี 2562^๕ เพื่อคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนมาปรับใช้ให้เกิดผลได้จริง อีกประเด็นคือสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถิติการก่อความไม่สงบและผู้ได้รับบาดเจ็บในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปี 2564 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้าแต่ผู้เสียชีวิตมีจำนวนลดลงเล็กน้อย รัฐบาลมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในพื้นที่แต่ยังคงมีการก่อเหตุรุนแรงเป็นระยะและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐบางกรณีอาจกระทบต่อสิทธิและสร้างความวิตกกังวลแก่ประชาชน ประเด็นโทษประหารชีวิต ในปี 2564 มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติดที่ส่งผลให้มีการยกเลิกความผิดบางประเภทที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียว ทำให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจลงโทษสถานอื่นแทนการประหารชีวิตได้ แต่ กสม. เห็นว่ารัฐบาลควรพิจารณาทบทวนกฎหมายฉบับต่าง ๆ เพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็น “คดีอุกฉกรรจ์ที่สุด” เพื่อให้สอดคล้องกับกติกา ICCPR ส่วนประเด็นสุดท้ายเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อมวลชน มีการดำเนินคดีเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นระหว่างการประชุมสาธารณะและในสื่อสังคมออนไลน์ที่วิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล ความพยายามของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาวาฬปลอม อาจทำให้เกิดข้อจำกัดและทำให้ประชาชนหวาดกลัวในการแสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม มีการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหารในการบังคับใช้ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยการโต้แย้งผ่านกระบวนการทางศาล ส่วนสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ตั้งคณะทำงานเพื่อกลั่นกรองการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

(2.3) การประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พบประเด็นสำคัญ ได้แก่ สิทธิแรงงาน ที่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการคุ้มครองสิทธิแรงงาน

^๕ http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/034/T_0018.PDF

หลายประการ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานบางกลุ่มยังประสบปัญหา เช่น หน่วยงานนอกระบบและแรงงานแพลตฟอร์ม ยังไม่ได้รับการคุ้มครองในเรื่องค่าจ้างและสวัสดิการต่าง ๆ หน่วยงานข้ามชาติบางส่วนยังเข้าไม่ถึงกลไก การคุ้มครองทางสังคม การลักลอบนำเข้าแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน และการทำ MOU เพื่อนำเข้า แรงงานอย่างถูกกฎหมายมีขั้นตอนที่ใช้เวลานานและค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ประเด็นสิทธิในสุขภาพ รัฐบาล พยายามดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงโดยการพัฒนา ระบบสุขภาพปฐมภูมิอย่างต่อเนื่อง และมีนโยบายจัดระบบหลักประกันสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังที่มีปัญหาสถานะ บุคคลและผู้ต้องขังต่างชาติ แต่ยังคงพบปัญหาหรืออุปสรรคในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประชากร บางกลุ่มและยังมีประเด็นที่ต้องติดตามต่อไป เช่น ปัญหาด้านสุขภาพจิตที่มีแนวโน้มสูงขึ้น การเข้าถึง การช่วยเหลือที่อาจยังไม่เพียงพอเนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากรทางการแพทย์ เป็นต้น ประเด็นสิทธิ ด้านการศึกษา ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาลมีความพยายาม ให้การศึกษาสามารถดำเนินต่อไปได้โดยใช้ระบบออนไลน์เป็นหลัก มีการสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การศึกษา และให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน รวมทั้งเตรียมความพร้อมในการเปิดเรียนโดยสนับสนุนให้มีการฉีดวัคซีน ป้องกันโรคโควิด 19 อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบออนไลน์อาจกระทบต่อการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียน นักศึกษาที่มีฐานะยากจนและมีผลต่อคุณภาพการศึกษา ประเด็นสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รัฐบาลมีความพยายามจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนภายใต้การดำเนินการของคณะกรรมการนโยบาย ที่ดินแห่งชาติ ควบคู่กับการอนุรักษ์ป่าไม้และป้องกันการบุกรุกทำลายป่าโดยออกกฎหมายให้ประชาชน สามารถอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าได้ แต่ผลการจัดที่ดินทำกินให้แก่ประชาชนยังไม่คืบหน้าและหลักเกณฑ์ ที่กำหนดไม่เอื้อให้เกิดความมั่นคงในการถือครองที่ดิน ประเด็นธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน รัฐบาลอยู่ระหว่าง การจัดทำร่างกฎหมายจัดการเลือกปฏิบัติซึ่งรวมถึงการเลือกปฏิบัติในการทำงาน รวมทั้งมีนโยบายส่งเสริม การประกอบธุรกิจที่เคารพสิทธิมนุษยชน และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้ กำหนดมาตรการให้บริษัทจดทะเบียนเปิดเผยข้อมูลนโยบายและการดำเนินงานที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ผ่านการจัดทำรายงานประจำปี อย่างไรก็ตาม มีข้อห่วงกังวลในกรณีการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อการดำเนินการของบริษัทขนาดใหญ่บางแห่งในประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

(2.4) การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคล พบประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นสิทธิเด็ก คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 - 2570 เพื่อให้เด็ก ก่อนวัยเรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย และปรับปรุงประมวล กฎหมายอาญาเพื่อเพิ่มความคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาสำคัญ เช่น การใช้ความรุนแรงต่อเด็กโดยเฉพาะการกลั่นแกล้ง (Bully) ปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศทั้งต่อเด็กหญิง และเด็กชาย โดยผู้กระทำมักเป็นบุคคลใกล้ชิดกับเด็ก แต่ยังไม่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและยังไม่มี หน่วยงานหลักในการรวบรวมสถิติของเด็กที่ถูกกระทำรุนแรง/ถูกล่วงละเมิดทางเพศในภาพรวมของประเทศ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ประเด็นสิทธิผู้สูงอายุ รัฐบาล ได้ขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุและจัดทำ ร่างกฎหมายเกี่ยวกับนโยบายและกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาและอุปสรรค

ในการเข้าถึงสิทธิบางประการของผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาทัศนคติของนายจ้างหรือสมาชิกในครอบครัวที่เห็นว่าผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการทำงาน การเข้าไม่ถึงเทคโนโลยีทำให้เป็นอุปสรรคในการได้รับบริการจากรัฐ ประเด็นสิทธิคนพิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมสิทธิด้านการมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมของคนพิการ เช่น การพิจารณาให้คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการได้รับเบี้ยคนพิการในอัตราเดียวกัน การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการและสิทธิด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในบางด้านยังไม่เห็นผลชัดเจน เช่น การจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐที่ยังมีจำนวนน้อย การขาดมาตรการที่ชัดเจนในการป้องกันและคุ้มครองสตรีและเด็กหญิงพิการที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น ประเด็นสิทธิสตรีและความเสมอภาคทางเพศ รัฐขับเคลื่อนงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว เช่น การบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 การจัดทำร่างพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. ....⁷ การกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อรองรับการใช้สิทธิในการยุติการตั้งครรภ์ของสตรี อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาสำคัญ เช่น ความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 การยุติการตั้งครรภ์มีอุปสรรคในการส่งต่อผู้รับบริการไปยังสถานพยาบาล ส่วนการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศยังพบปัญหาการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและการถูกล่วงละเมิดหรือถูกคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน สำหรับประเด็นผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิ รัฐบาลและหลายหน่วยงานพยายามแก้ไขปัญหาด้านสัญชาติและสถานะบุคคล โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การกำหนดสถานะและสิทธิ และการให้สิทธิขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุข แต่มีข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรและงบประมาณ นอกจากนี้ นักเรียนกลุ่ม G ยังประสบปัญหาการเข้าถึงสิทธิด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ส่วนการคุ้มครองผู้แสวงหาที่พักพิง/ผู้ลี้ภัย ในปี 2564 มีผู้เดินทางจากประเทศเมียนมาเข้ามายังประเทศไทยอย่างต่อเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศเมียนมา ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมได้ดูแลให้ความช่วยเหลือด้านความปลอดภัยและการดำรงชีวิตแก่กลุ่มคนดังกล่าว ประเด็นสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลพยายามคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อเนื่องจากปี 2563 เช่น การร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาภาวะไร้สัญชาติของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม การยกเว้น พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. .... อย่างไรก็ตาม นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์บางส่วน ทำให้ต้องย้ายที่อยู่อาศัย บางครั้งที่ทำกินที่รัฐจัดให้ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตดั้งเดิม บางกรณีกลุ่มชาติพันธุ์ถูกจับกุมโดยถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

2.4 ติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565)

ระยะครึ่งแผน

ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2563 เห็นชอบให้มีการประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และเพื่อให้มีการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

⁷ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 25 ต.ค.65

ของหน่วยงาน ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง 39 หน่วยงานได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งเห็นชอบให้หน่วยงานต่าง ๆ รายงานผลการปฏิบัติตาม (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562-2565) เมื่อสิ้นปีงบประมาณ ปีละ 1 ครั้ง ห้วงระหว่างเดือนตุลาคม – ธันวาคมของทุกปี

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้ร่วมกับวิทยาลัยการจัดการนวัตกรรมและอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ระยะครึ่งแผน (พ.ศ.2563-2564) แนวทางการประเมินตาม CIPPIEST MODEL โดยภาพรวมของการประเมินโครงการแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ระยะครึ่งแผน) อยู่ในระดับมาก โดยสามารถสรุปผลการประเมินโดยสังเขปได้ ดังนี้

(2.4.1) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 พบว่า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 39 หน่วย และมีการรายงานผลครบทุกหน่วย คิดเป็นร้อยละ 100 มีจำนวนโครงการ/กิจกรรม ทั้งหมด 707 โครงการ ดำเนินการแล้วเสร็จ 707 โครงการ มีการรายงานผลโครงการ/กิจกรรมภายใต้ข้อเสนอแนะ จำนวน 96 ข้อจากข้อเสนอแนะทั้งหมด 116 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 83

(2.4.2) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 พบว่า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 39 หน่วย มีการรายงานผล จำนวน 39 หน่วย คิดเป็นร้อยละ 100 มีจำนวนโครงการ/กิจกรรม ทั้งหมด 828 โครงการ ดำเนินการแล้วเสร็จ 448 โครงการ ดำเนินการไม่แล้วเสร็จ/ยกเลิก จำนวน 380 โครงการ เนื่องจากไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณและเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการรายงานผลโครงการ/กิจกรรมภายใต้ข้อเสนอแนะ จำนวน 103 ข้อ จากข้อเสนอแนะทั้งหมด 116 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 89

(2.4.3) ภาพรวมข้อเสนอที่ไม่มีกิจกรรม/โครงการรองรับ จำนวน 8 ข้อ จากทั้งหมด 116 ข้อ (ร้อยละ 6.8) ได้แก่

ด้าน/กลุ่ม	ข้อเสนอแนะ
ด้านสาธารณสุข	1. ผลิตแพทย์และมีมาตรการที่ช่วยเพิ่มสัดส่วนแพทย์ต่อจำนวนประชากรมีการกระจายตัวที่เหมาะสม (ข้อ 5)
กลุ่มเด็กและเยาวชน	2. ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อกำหนดอายุขั้นต่ำการแต่งงานเป็น 18 ปี (ข้อ 4)
กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน	3. ให้ความสำคัญและส่งเสริมบทบาทนักปกป้องสิทธิมนุษยชน อาทิ การพัฒนาศักยภาพกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน การให้รางวัลเชิดชูเกียรติ (ข้อ 4)
กลุ่มผู้ต้องราชทัณฑ์	4. การเบี่ยงเบนคดียาเสพติดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion) อาทิ ผลักดันการจัดตั้งศาลพิเศษยาเสพติด โดยการส่งผู้เสพยาเสพติด (Addictive Disorder) ไปบำบัด การจัดตั้งศาลพิเศษมาแล้วจับ (ข้อ 3)
	5. การพิจารณาให้สิทธิประกันสังคมแก่กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (ข้อ 5)

ด้าน/กลุ่ม	ข้อเสนอแนะ
กลุ่มความหลากหลายทางเพศ	6. สนับสนุนการเข้าถึงสวัสดิการสังคม การดูแลและการตรวจรักษาของกลุ่มคนข้ามเพศ เช่น สิทธิในการลาแปลงเพศ การดูแลรักษาหลังการข้ามเพศ สิทธิในการตรวจดูแลช่องคลอดเทียม เป็นต้น (ข้อ 6)
กลุ่มเกษตรกรและแรงงาน	7. รัฐควรศึกษาความสมดุลระหว่างสวัสดิการรัฐและโครงสร้างประชากรในสังคมสูงวัย (ข้อ 6)
กลุ่มผู้เสียหายและพยาน	8. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดตั้งสถานคุ้มครอง (shelter) ให้จดทะเบียนเป็นสถานคุ้มครองเอกชนที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อเป็นทางเลือกในการใช้บริการนอกเหนือจากสถานคุ้มครองของรัฐ (ข้อ 7)

(2.4.4) ภาพรวมโครงการกิจกรรมที่โดดเด่น ได้แก่

- (1) **ด้านที่อยู่อาศัย** โครงการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- (2) **กลุ่มคนพิการ** โครงการก่อสร้างและปรับปรุงจัดรับส่งคนพิการในระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร โดยกระทรวงคมนาคม
- (3) **กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน** การผลักดันร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้อับชญา พ.ศ. ....^๗ มีผลบังคับใช้โดยกระทรวงยุติธรรม
- (4) **กลุ่มเกษตรกรและแรงงาน** โครงการยกระดับคุณภาพชีวิตและผลิตภาพแรงงาน โดยกระทรวงแรงงาน

(2.4.5) บทสรุปจากการติดตามประเมินผล

(1) **ด้านบริบท (Context)** พบว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนโครงการภายใต้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญ ของการทุ่มเททำงานเพื่อให้สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของประเทศไทยดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน หน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือในการรายงานผล การดำเนินโครงการภายใต้แผน รายงานว่าได้ขับเคลื่อนโครงการโดยใช้งบประมาณจากหน่วยงานของตนเองเป็นหลัก สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการดำเนินโครงการด้านสิทธิมนุษยชนที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของตนเอง

(2) **ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)** พบว่ามีกำหนด เป้าหมาย การวางแผนดำเนินการ และการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน แต่ยังคงขาดการมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ รวมถึงจำนวนบุคลากร และการมีความรู้ความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการไม่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์ และสถานที่ดำเนินโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับการอภิปรายในการประชุมกลุ่มย่อย ว่าปัญหาอุปสรรคของการขับเคลื่อนแผนฯ คือการ

^๗ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อ 25 ตุลาคม 2565

ที่หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ได้มีงบประมาณในการขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน แต่เป็นการนำโครงการที่เป็นภารกิจหลักของหน่วยงานที่ทำอยู่แล้วมาปรับให้ตรงกับแผนฯ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งบางโครงการขาดบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญ เช่น โครงการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ หรือที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มสตรี กลุ่มหลากหลายทางเพศ และกลุ่มผู้สูงอายุ

(3) ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า การที่ผู้บริหารหน่วยงานให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสนับสนุนโครงการ มีการรายงานผลการดำเนินโครงการให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ กิจกรรมโครงการสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการดำเนินกิจกรรมที่กำหนดตามโครงการตามขั้นตอน แต่ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ เพื่อติดตาม กำกับ และประเมินการดำเนินโครงการตามขั้นตอนในส่วนน้อย สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นคือการขาดหน่วยงานติดตามจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำมาประเมินผลการขับเคลื่อนโครงการตามแผนฯ รวมถึงการขาด เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยเฉพาะ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการติดตามและประเมินผลโครงการ

(4) ด้านผลผลิต (Product) จากจำนวนโครงการที่สำเร็จทั้งหมดในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ระยะครึ่งแผน พ.ศ. 2562 - 2564) โครงการโดดเด่นมากที่สุดอยู่ในด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน สะท้อนให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับปัจจัยความสำเร็จที่มีการกำหนดเป้าหมายการวางแผนดำเนินการมีบุคลากรที่เพียงพอและมีความรู้ความเชี่ยวชาญ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ในด้านผลผลิต แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นการวิเคราะห์จำนวนโครงการและกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมโครงการ ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนโครงการที่สำเร็จเป็นสัดส่วนที่มาก แต่การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายนั้น บางหน่วยงานไม่ได้รายงานกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ หรือไม่มีการจัดเก็บข้อมูล เช่น กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและกลุ่มสตรี ทั้งนี้ การวัดความสำเร็จ ด้านผลผลิตจำเป็นต้องวิเคราะห์ในด้านของผลลัพธ์และผลกระทบที่มีต่อสังคมด้วย

(5) ด้านผลลัพธ์ (Outcome) พบว่าโครงการสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของแผนสิทธิมนุษยชนรายด้านและแผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม แต่กิจกรรมตามโครงการส่งผลในการส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองสิทธิ และลดการละเมิดสิทธิ ยังได้คะแนนน้อย ซึ่งสะท้อนได้จากการขาดการติดตามและประเมินผลความต่อเนื่องของผู้ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ เช่น การจัดทำแบบสำรวจ วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ งานด้านสิทธิมนุษยชนการคุ้มครองสิทธิและการละเมิดสิทธิ และยังตรงกับความคิดเห็นจากเวทีประชุมกลุ่มย่อย ที่สะท้อนว่าประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านของการเข้าถึงสิทธิส่วนบุคคล หรือในภาพรวมด้านสิทธิมนุษยชน แต่จะตระหนักก็ต่อเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วตนเองถูกละเมิดสิทธิ เป็นต้น

(6) ด้านผลกระทบ (Impact) ส่วนที่ได้คะแนนมาก คือ ผลที่คาดหวังจากการมีโครงการเป็นทางบวก ไม่เกิดผลกระทบอื่น ๆ และเห็นการพัฒนาของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ตามความรู้ ทักษะและบริการตามวัตถุประสงค์โครงการ ส่วนที่ได้คะแนนน้อย คือ ผลที่คาดหวังจากการมีโครงการเป็นทางลบเกิดผลกระทบอื่น ๆ บ้าง ซึ่งจากการพิจารณาข้อมูลโครงการที่ได้มีการรายงาน พบว่า การเขียนรายงานแผนปฏิบัติการจะเป็นลักษณะของการเขียนโครงการรายละเอียดพอสังเขป บางโครงการไม่มีการกำหนด

กลุ่มเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้า จึงทำให้การติดตามและประเมินผลในด้านของผลผลิตผลลัพธ์และผลกระทบนั้นทำได้ยาก โดยเฉพาะในด้านผลกระทบสู่สังคม นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตว่าบางโครงการ มีการรายงานไม่ตรงกับข้อเสนอแนะรายกลุ่มและรายด้าน สะท้อนให้เห็นว่าหากผู้จัดทำโครงการไม่มีความเข้าใจหลักการของแผนแล้วก็จะทำให้โครงการที่ดำเนินไปนั้นไม่ตอบโจทย์ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

(7) **ด้านประสิทธิผล (Efficient)** พบว่าโครงการดำเนินการได้สำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ในประเด็นของการวัดผลทางด้านนี้ หากพิจารณาว่ามีการเขียนแผนโครงการและสามารถทำโครงการได้จริงก็จะพบว่าการดำเนินการประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพ แต่หากพิจารณาในด้านของคุณภาพของโครงการที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดจะเห็นได้ว่าในภาพรวมนั้นมีหลายตัวชี้วัดที่ไม่มีข้อมูลรายงาน ทำให้ไม่สามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการตามบรรลุตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งบางหน่วยงานได้กำหนดตัวเลขสถิติเป้าหมาย ซึ่งจะมีการติดตามผลเมื่อสิ้นสุดแผนในปีงบประมาณ 2565

(8) **ด้านความยั่งยืน (Sustainability)** พบว่ามีโครงการต่อเนื่องในปีงบประมาณถัดไป หรือมีการนำโครงการต่าง ๆ ไปเป็นต้นแบบในการจัดกิจกรรมที่อื่น ซึ่งการพิจารณาโครงการที่นำเสนอส่วนใหญ่และเป็นโครงการที่ทำสำเร็จจะพบว่าเป็นโครงการที่มีการจัดต่อเนื่องหลายปีและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มาก โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับงานด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการเมืองการปกครองและความมั่นคง

(9) **ด้านการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability)** การดำเนินโครงการต่าง ๆ ยังคงต้องเพิ่มความสำเร็จของการส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถปฏิบัติตนให้เป็นต้นแบบสำหรับให้ผู้อื่นในชุมชนมาเรียนรู้ได้ และควรมีการสรุปผลการดำเนินโครงการ และนำเอาปัญหาและข้อเสนอแนะไปใช้ในการออกแบบ วางแผน โครงการ หรือการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในระยะต่อไป เพื่อให้โครงการสามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ ซึ่งในประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ในการประชุมกลุ่มย่อยแสดงความคิดเห็นว่า ควรมีการกำหนดแบบแผนโครงการที่ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชนให้ตรงกับประเด็นและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้หน่วยงานสนับสนุนได้นำเอาไปใช้ได้โดยตรง เป้าหมายและประสบความสำเร็จ

(2.4.6) ข้อเสนอแนะต่อการติดตามและประเมินผลแผน

จากการติดตามและประเมินผลโครงการในทุกกระบวนการตั้งแต่การ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินผลแผนการจัดการประชุมกลุ่มย่อยและการประชุมกลุ่มใหญ่เพื่อเสนอผลการติดตามแผน พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจคือ หน่วยงานที่เข้าร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผลแผนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุน ต่างมีความมุ่งมั่นตั้งใจเป็นอย่างมาก ที่จะร่วมจัดทำโครงการเพื่อตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาสถานการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย สำหรับหน่วยงานหลักมีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามตัวชี้วัด ข้อเสนอแนะ ตลอดจนเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ของแผนได้อย่างดี ในขณะที่หน่วยงานสนับสนุน และหน่วยงานที่ไม่เคยรายงานผลการดำเนินโครงการตามแผนแต่มีความสนใจเข้าร่วมกระบวนการติดตามและประเมินผลแผน ต้องการให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นศูนย์กลาง (Focal Point) ในการคัดเลือกและกระจายงาน ด้านสิทธิมนุษยชน

โดยกำหนดกิจกรรมหลัก ให้แก่หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ และกิจกรรมสนับสนุนสำหรับหน่วยงานสนับสนุน อย่างชัดเจน ควรตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผน อย่างต่อเนื่อง และกำหนดบุคลากร มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน และควรมีการพิจารณาปรับ ประเด็นแผนรายด้านให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ในปัจจุบันและสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตรวมถึงการจัดกลุ่ม เป้าหมาย เพื่อรองรับการดำเนินโครงการ ที่กระทบกลุ่มเป้าหมายในระดับประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการทบทวนในการจัดทำร่างแผนสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570)

(2.4.7) การประเมินผลด้วยการสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มประชาชนผู้ใช้บริการ

นอกจากนี้ จากการส่งแบบสำรวจเพื่อติดตามประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2562-2565) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 -2570) โดยได้ส่งแบบสำรวจในช่วงระหว่างวันที่ 4 มิถุนายน - 17 กรกฎาคม 2564 มีผู้ตอบแบบสำรวจประมาณ 617 คน พบว่า เมื่อให้ประเมินเปรียบเทียบปีปัจจุบันกับในช่วงสามปีที่ผ่านมา ว่าการดำเนินงาน แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้านใดที่ “ดีขึ้น” “แย่ลง” หรือ “ไม่เปลี่ยนแปลง” พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า การดำเนินงานด้านแผนสิทธิมนุษยชนดีขึ้นเพียง 4 ด้าน ได้แก่ แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข (ร้อยละ 45) ด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (ร้อยละ 56) ด้านขนส่ง (ร้อยละ 45) และด้านสิทธิชุมชนวัฒนธรรม และศาสนา (ร้อยละ 44)

สำหรับการสำรวจสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน เมื่อให้เปรียบเทียบกับระหว่างปี ปัจจุบันกับ 3 ปีที่ผ่านมาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มองสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนดีขึ้นมากกว่า ร้อยละ 40 เฉพาะในเรื่อง “การให้ยอมรับในความเท่าเทียมกันไม่แบ่งแยกเพศหรือกีดกันทางเพศ”(ร้อยละ 63.5) “การถูกเลือกปฏิบัติในการให้บริการจากเจ้าหน้าที่รัฐ”(ร้อยละ 42.5) และ “การเข้าถึงความยุติธรรมและกระบวนการ ยุติธรรมของประชาชน” (ร้อยละ 45.1)

(2.4.8) ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนแผนในระยะต่อไป

(1) ด้านบริบทและปัจจัยนำเข้า

ควรมีการปรับแนวทางการดำเนินการของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ใน ประเด็นรายด้าน ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ ในปัจจุบันและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และอาจพิจารณา จัดทำประเภทกลุ่มเป้าหมายให้แบ่งตามช่วงวัย และลักษณะกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบาง หรือกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เป็นต้น

(2) ด้านกระบวนการ

ควรมีการกำหนดกรอบแนวทางการขับเคลื่อน แผนสู่แผนปฏิบัติการ โดยมีการ กำหนดหน่วยงานเจ้าภาพ หน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุน และกิจกรรมที่ต้องขับเคลื่อนให้ชัดเจน

(3) ด้านการติดตามและประเมินผล

ควรมีการตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง มีระบบ การจัดเก็บข้อมูลของส่วนกลาง และมีการจัดทำแบบสำรวจที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่กำหนดไว้เพื่อประเมิน ภาพรวมของผลการดำเนินการตามแผนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศ

(4) ด้านการถ่ายทอดส่งต่อและความยั่งยืน

ควรมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสรุปปัจจัยความสำเร็จปัญหาอุปสรรค และโครงการที่มีความโดดเด่นหรือโครงการต้นแบบ เพื่อนำเป็นตัวแบบในการดำเนินโครงการด้านสิทธิมนุษยชน ในรูปแบบต่างๆเช่นโครงการอบรมให้ความรู้ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำข้อกำหนด ระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวข้องโครงการบริการ ประชาชน เป็นต้น

(5) ด้านความรู้ความเข้าใจและการสื่อสารสังคม

ควรมีการจัดทำแผนสื่อสารและประชาสัมพันธ์ สำหรับงานด้านสิทธิมนุษยชน โดยเริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน การขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน และการปกป้องสิทธิมนุษยชน สำหรับประชาชน เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการที่ดำเนินการได้อย่างดีประสบความสำเร็จเป็นโครงการที่โดดเด่น เพื่อสร้างการตระหนักรับรู้และการนำ ตัวแบบไปใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชนให้ประสบความสำเร็จต่อไป

3. กระบวนการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2566-2570)

แผนภาพที่ 3 กระบวนการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570)

กระบวนการจัดทำแผน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยให้ประชาชนได้ร่วมเรียนรู้หลักการสิทธิมนุษยชนร่วมสะท้อนปัญหา และร่วมจัดทำแผนจากระดับพื้นที่ พัฒนาเป็นแผนระดับชาติ ซึ่งได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 นำเสนอรอบแนวทางการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อที่ประชุมคณะกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนและขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2564 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2564

3.2 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตามและประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) จำนวน 5 ครั้ง ในระดับพื้นที่ 4 ภูมิภาค 76 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร ด้วยกระบวนการรับฟังสภาพปัญหา ผ่านระบบ Cisco Webex Meetings ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาควิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน และกลุ่มเปราะบาง รวมผู้เข้าร่วมจำนวน 689 คน ในห้วงเดือนมิถุนายน 2564

3.3 จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเติมเต็มข้อมูลและหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อประกอบการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) เฉพาะส่วนกลาง เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2564 ผ่านระบบ Cisco Webex Meeting โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 178 คน เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยได้เชิญนางสาวภัทรพร เลี้ยววงศ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการลงทุนพัฒนาสังคม จากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นวิทยากรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กับประเด็นสิทธิมนุษยชน การจัดทำนโยบายและโครงการ รวมทั้งประเด็นต่าง ๆ ที่ควรพิจารณาในการจัดทำแผน ต่อจากนั้น รศ.ดร. ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด หัวหน้าคณะที่ปรึกษา และคณะ ได้นำเสนอร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) และเปิดรับเวทีฟังความคิดเห็น

3.4 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ช่วงครึ่งแรก (พ.ศ. 2562 - 2563) โดยเป็นการสำรวจติดตามประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) กับกลุ่มประชาชนผู้ใช้บริการ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ซึ่งได้จัดส่งแบบสำรวจไปครอบคลุมทั้ง 5 ภูมิภาค ระหว่างวันที่ 4 มิถุนายน - 17 กรกฎาคม 2564 โดยมีผู้ตอบแบบสำรวจจำนวน 617 คน

3.5 รับฟังความคิดเห็นและวิพากษ์ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.5.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็นและวิพากษ์ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2564 ผ่านระบบ Cisco Webex Meetings โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้แทนหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม จากพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่ภูมิภาค รวมจำนวนทั้งสิ้น 317 คน

3.5.2 จัดทำแบบสำรวจออนไลน์เพื่อให้มีการวิพากษ์ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) ระหว่างวันที่ 4 - 17 กันยายน 2564 โดยมีผู้ตอบแบบสำรวจจำนวน 746 คน

● ผลการวิพากษ์เห็นด้วยกับแผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน ดังนี้

(1) ด้านการเมืองการปกครอง (ร้อยละ 96)	(4) ด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ (ร้อยละ 98)
(2) ด้านกระบวนการยุติธรรม (ร้อยละ 98)	(5) ด้านการศึกษา (ร้อยละ 97)
(3) ด้านสาธารณสุข (ร้อยละ 99)	

● ผลการวิพากษ์เห็นด้วยกับแผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (ร้อยละ 99)	(8) กลุ่มผู้เสียหายและเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม (ร้อยละ 98)
(2) กลุ่มผู้สูงอายุ (ร้อยละ 97)	
(3) กลุ่มเด็กและสตรี (ร้อยละ 99)	(9) กลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ (ร้อยละ 95)
(4) กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (ร้อยละ 99)	(10) กลุ่มผู้เสพยาเสพติด (ร้อยละ 96)
(5) กลุ่มคนพิการ (ร้อยละ 98)	(11) กลุ่มผู้บุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ (ร้อยละ 95)
(6) กลุ่มหลากหลายทางเพศ (ร้อยละ 99)	
(7) กลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช (ร้อยละ 97)	

● การสำรวจแผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน ว่ารัฐควรแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนี้

(1) ด้านการเมือง การปกครอง (ร้อยละ 26)	(4) ด้านการศึกษา (ร้อยละ 13)
(2) ด้านกระบวนการยุติธรรม (ร้อยละ 25)	(5) ด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ (ร้อยละ 11)
(3) ด้านสาธารณสุข (ร้อยละ 24)	

● การสำรวจแผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม ว่ารัฐควรแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนี้

(1) กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (ร้อยละ 20)	(7) กลุ่มหลากหลายทางเพศ (ร้อยละ 4)
(2) กลุ่มผู้เสียหายและเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม (ร้อยละ 20)	(8) กลุ่มผู้บุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ (ร้อยละ 4)
(3) กลุ่มเด็กและสตรี (ร้อยละ 17)	(9) กลุ่มคนพิการ (ร้อยละ 4)
(4) กลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (ร้อยละ 15)	(10) กลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ (ร้อยละ 1)
(5) กลุ่มผู้สูงอายุ (ร้อยละ 9)	(11) กลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช (ร้อยละ 1)
(6) กลุ่มผู้เสพยาเสพติด (ร้อยละ 5)	

3.6 นำเสนอร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อที่ประชุม คณะอนุกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนและขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2564 เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2564 ผ่านระบบ Cisco Webex Meetings ซึ่งที่ประชุม ได้มีการแสดง

ความคิดเห็นปรับปรุงเพิ่มเติมข้อมูลต่อร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อให้สมบูรณ์ต่อไป

3.7 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลประกอบการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เนื่องจากภายหลังจากการนำเสนอร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) ต่อที่ประชุมคณะอนุกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนและขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2564 ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมข้อมูลให้เป็นไปตามข้อเสนอแนะกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงได้ดำเนินการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลประกอบการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) จำนวน 5 ครั้ง ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ Cisco Webex Meetings รวมผู้เข้าร่วมจำนวน 361 คน เมื่อ กุมภาพันธ์ 2565

3.8 การติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562-2565) ระยะครึ่งแผน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้ร่วมกับวิทยาลัยการจัดการนวัตกรรมและอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ดำเนินการทบทวนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ระยะครึ่งแผน เพื่อประกอบการจัดทำ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ระหว่าง 4 กุมภาพันธ์ – 4 มิถุนายน 2564

บทที่ 2

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยที่นำมาประกอบในการจัดทำร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 นี้เป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปฐมภูมิและทฤษฎีภูมิ ในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2562 – 2565 โดยประมาณ โดยได้มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตามและประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) จำนวน 5 ครั้ง ในพื้นที่ 4 ภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเติมเต็มข้อมูลและหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อประกอบการยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากข้อเสนอแนะและข้อห่วงกังวลจากการนำเสนอรายงานตามกลไก UPR และสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี ตลอดจนเอกสารทางวิชาการ สื่อมวลชน เว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านสิทธิมนุษยชน สรุปประเด็นสถานการณ์ที่สำคัญได้ ดังนี้

1. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านการเมืองการปกครอง

สถานการณ์ด้านการเมืองการปกครอง แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นมิติต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของรัฐที่กระทบต่อสิทธิทางการเมืองการปกครองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเชิงนโยบายในการดำเนินโครงการภาครัฐ อันเป็นประเด็นปัญหาหลักในช่วงเวลาปัจจุบัน ได้แก่ (1) มิติด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (2) มิติด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลข่าวสาร (3) มิติด้านการขนส่ง (4) มิติด้านสิทธิชุมชนและที่อยู่อาศัย และ (5) มิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1.1 มิติด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ประเทศไทยยังคงเผชิญปัญหาการกีดกันและการจำกัดสิทธิเสรีภาพด้านการเมืองการปกครอง เช่น การขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การจำกัดการแสดงออกทางความคิด การบังคับใช้กฎหมายที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในประเด็นด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ระบุว่ายังคงพบปัญหาในการจำกัดเสรีภาพ การปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งมีการออกมาตรการอย่างเข้มงวดของรัฐเพื่อควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม 2563 เป็นต้นมา แม้การปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมและสลายการชุมนุมจะไม่ปรากฏความรุนแรงในปี 2563 แต่มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรง ในปี 2564 (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

ในปี 2563 กสม.ได้รับเรื่องร้องเรียนทั้งสิ้น จำนวน 568 เรื่อง โดยประเด็นสิทธิมนุษยชนที่มีการร้องเรียนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ (ไทยโพสต์, 2563)

ลำดับที่ 1 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม คิดเป็นร้อยละ 24 เช่น กรณีขอความช่วยเหลือให้เร่งรัดดำเนินคดีของพนักงานสอบสวน กรณีกล่าวอ้างว่าเจ้าหน้าที่ทำร้ายร่างกายระหว่างการจับกุม กรณีการตั้งด่านตรวจค้นมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมกับเพศสภาพ เป็นต้น

อันดับที่ 2 สิทธิพลเมือง คิดเป็นร้อยละ 18 เช่น กรณีได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุม กรณีกล่าวอ้างว่าถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐติดตามตัว กรณีผู้ต้องขังเข้าใหม่มีร่องรอยการถูกทำร้ายร่างกาย กรณีได้รับผลกระทบจากการกักตัวหลังจากเดินทางกลับจากต่างประเทศเพื่อดูอาการจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นต้น

อันดับที่ 3 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน คิดเป็นร้อยละ 11 เช่น กรณีการจ่ายค่าทดแทนสำหรับการเวนคืนที่ดินโดยไม่เป็นธรรม กรณีปัญหาที่สาธารณะประโยชน์ทับซ้อนกับที่ดินทำกินของประชาชน กรณีการโต้แย้งสิทธิการครอบครองที่ดินของราษฎร เป็นต้น

ผลสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ด้านการเมืองการปกครองในภาพรวม โดยเปรียบเทียบระหว่างปีปัจจุบันกับเมื่อ 3 ปีที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 38.5 ยังเห็นว่าสถานการณ์ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 33.4 เห็นว่า แย่ลง และร้อยละ 28.2 เห็นว่าดีขึ้น

รายงานด้านสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. 2564^๙ ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา (2021) ได้รายงานถึงปัญหาในภาพรวมของสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเฉพาะด้านการเมือง การปกครองเป็นประเด็นปัญหาที่มีมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ การจำกัดเสรีภาพการแสดงออก การปิดกั้นสื่อ การปิดกั้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต การจำกัดสิทธิการชุมนุมและการสมาคมโดยสงบ การจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง การคุกคามนักกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชนและผู้วิจารณ์การเมือง การผลักดันผู้ลี้ภัย การค้ามนุษย์ และการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายพิเศษและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกับรายงานแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประจำปี 2564 เกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ซึ่งกล่าวถึงสภาพปัญหาในด้านการเมืองการปกครองและด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการใช้มาตรการของรัฐเพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน (Amnesty International, 2021)

จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในช่วงระยะเวลาสามปีที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 36.8 เห็นว่าดีขึ้น เมื่อเทียบกับร้อยละ 35.8 เห็นว่าไม่เปลี่ยนแปลง จากเดิม และร้อยละ 28 เห็นว่าสถานการณ์แย่ลงจากเดิม ทั้งนี้ การสำรวจความคิดเห็นดังกล่าวจัดทำขึ้นก่อนการเกิดวิกฤติสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ปัญหาการใช้กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ทางภาคใต้ดำเนินการขั้นตอนการสืบสวนและลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือกระทำการทุจริต อย่างไรก็ตาม

^๙ <https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2021-human-rights-reports-thailand-th/>

การยกเว้นโทษให้เจ้าหน้าที่ยังคงเป็นปัญหาอยู่ ยังคงปรากฏ ร่างกฎหมายบางฉบับที่มีสาระเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหารายได้หรือกำไรมาแบ่งปันกัน พ.ศ. .... มีเนื้อหาควบคุมจัดการองค์กรภาคเอกชนหรือว่าเครือข่ายภาคประชาชนและจำกัดสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนนอกจากนี้ คำสั่งของจังหวัดในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการและการท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก มาตรการคำสั่งของจังหวัดได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงภาระที่ประชาชนต้องแบกรับ อาทิ มาตรการกักตัวข้อกำหนดการเป็นผู้ได้รับวัคซีนหรือแสดงผลตรวจเป็นผู้ไม่ติดเชื้อ ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากมาตรการไม่คุ้มค่ากับความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสิทธิในการดำรงเลี้ยงชีพของประชาชน เนื่องจากไม่สามารถก่อให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงวัคซีน การตรวจหาเชื้อไม่สามารถทำได้สะดวกหรือทำได้ด้วยตนเองเช่นในต่างประเทศ (เป็นข้อมูล ปี 2564 ซึ่งเป็นระยะแรกของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

การออกกฎข้อบังคับของรัฐในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังส่งผลต่อการจำกัดเสรีภาพการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีได้ถือสัญชาติไทย แต่มีเอกสารรับรองโดยรัฐบาลไทย อาทิ ผู้ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไร้รัฐ โดยบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกนอกพื้นที่ก่อนการขออนุญาตจากปลัดอำเภอ โดยผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับโทษปรับหรือโทษจำคุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาลจำกัดการเดินทาง เคลื่อนย้ายบุคคลไปมาข้ามจังหวัด ต่างพื้นที่อย่างเข้มงวดมากขึ้น ซึ่งยิ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ไร้รัฐ ตามรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (Office of the UN High Commissioner for Refugees - UNHCR) (UNHCR, 2020)

ทั้งนี้ จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) เกี่ยวกับการทบทวนการบังคับใช้กฎหมายและแก้ไขกฎหมายที่ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน พบว่า ร้อยละ 41.9 เห็นว่ายังไม่มีเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 39.6 เห็นว่า ดีขึ้น และร้อยละ 18.6 เห็นว่า แย่ลง

1.2 มิติด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลข่าวสาร

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กระแสการส่งต่อข้อมูลที่เป็นเท็จเกี่ยวกับการระบาดของไวรัสและประสิทธิภาพของวัคซีน และการสร้างกระแสให้เกิดความตื่นตระหนกให้แก่สังคมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้กลายมาเป็นอีกช่องทางที่เปิดโอกาสให้รัฐดำเนินการควบคุม ติดตามการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการสนทนาส่วนบุคคลอย่างใกล้ชิด โดยปราศจากกระบวนการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ โดยรัฐมีการขยายระยะเวลาการบังคับใช้ประกาศดังกล่าวเรื่อยมา มีการบังคับใช้มาตรา 9 ภายใต้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ที่เป็นการจำกัดการแสดงความคิดเห็น ซึ่งมีใช่เป็นเพียงการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อมิให้เกิดการบิดเบือนข้อเท็จจริง แต่รวมถึงการนำเสนอข้อเท็จจริงที่อาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว

ส่งผลให้ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงการถูกใช้เป็นข้ออ้างในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน

มาตรการของรัฐอื่น ๆ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนบุคคลของประชาชน อาทิ การใช้ระบบฐานข้อมูลไทยชนะซึ่งใช้เทคโนโลยีการเก็บข้อมูลประชาชนเพื่อใช้ในการรณรงค์ที่ต้องมีการสอบสวนโรค ติดตามผู้มีความเสี่ยงและข้อมูลความหนาแน่นของคนในพื้นที่หนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ได้สร้างความกังวลใจกับประชาชนด้านประสิทธิภาพ การใช้งาน และความปลอดภัยเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้ ซึ่งอาจขัดต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดให้ระบุดึงการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องมีการระบุผู้ควบคุมข้อมูล ผู้ประมวลผลข้อมูล และเมื่อมีข้อมูลจำนวนมากต้องบอกว่าใครเป็นผู้ควบคุมข้อมูลนั้น เพื่อเป็นการปกป้องผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีแอปพลิเคชัน AOT ของบริษัทท่าอากาศยานไทย จำกัด ที่กระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวเช่นเดียวกัน ซึ่งถูกนำมาใช้ติดตามการเดินทางของประชาชนเพื่อการป้องกันและสอบสวนโรคตั้งแต่ช่วงแรก ๆ ที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อติดตามตัวผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้เจ้าหน้าที่จะสามารถระบุพิกัดการกักตัวของแต่ละคนตามที่มีการระบุพร้อมติดตามการเดินทางได้ทันทีหากพบผู้ติดเชื้อหรือผู้มีความเสี่ยง เช่น อยู่ในเที่ยวบินเดียวกับผู้ติดเชื้อ หรือนั่งใกล้กัน เป็นต้น (สมิตานันท์ หงษ์สตาร์, 2563)

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายอีกฉบับที่รองรับสิทธิและจำกัดสิทธิการเข้าถึง เผยแพร่ข้อมูลที่มีผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ซึ่งได้รับการสะท้อนว่ามีเนื้อหาที่จำกัดการแสดงความคิดเห็นส่วนบุคคลและให้อำนาจรัฐในการก้าวล่วงพื้นที่ส่วนบุคคล นับตั้งแต่กฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลใช้บังคับ ภาครัฐมีแนวโน้มบังคับใช้มาตรา 14 (2) มากขึ้น โดยเฉพาะกับนักวิชาการ ประชาชน หรือนักการเมือง ที่ออกมามีวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหรือการทำงานของรัฐบาล รัฐบาลไทยมีการติดตามการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของประชาชนและการสื่อสารส่วนบุคคลอย่างใกล้ชิด โดยไม่มีกลไกควบคุม ปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญของสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งยังคงถูกจำกัดภายใต้รัฐบาลประชาธิปไตย แม้สิทธิและเสรีภาพการแสดงออกจะได้รับการรับรองภายใต้รัฐธรรมนูญ รัฐยังคงจำกัดการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล มีการติดตามควบคุมการใช้สื่อสังคมออนไลน์และปิดกั้นเว็บไซต์ มีการใช้กฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพการแสดงออก (Bangkok post, 2020; The Star, 2021; Freedom House, 2020)

1.3 มิติด้านการขนส่ง

ประเทศไทยมีแผนในระดับนโยบายภายใต้ชื่อ แผนหลักการพัฒนาระบบขนส่งและจราจร (พ.ศ. 2554 - 2563) ซึ่งเป็นแผนหลักการพัฒนาระบบขนส่งและจราจรภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงคมนาคม โดยมีวิสัยทัศน์ของแผนในการมุ่งสู่การขนส่งที่ยั่งยืน และมีเป้าประสงค์สำคัญ ประกอบด้วย (1) การให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อการเดินทางและการขนส่ง (2) เพิ่มความคล่องตัวและการเข้าถึงระบบการคมนาคมขนส่ง (3) ปรับปรุงและเพิ่มความปลอดภัยในการเดินทางและการขนส่ง (4) ส่งเสริมการขนส่งที่ประหยัดพลังงานและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (5) ยกกระดับการเข้าถึงและเพิ่มการใช้ระบบ

ขนส่งสาธารณะ จากรายงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนหลักการพัฒนาาระบบขนส่ง และจรรยา พ.ศ. 2554 - 2563 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ของสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่ง และจรรยา (สนข.) พบว่า มีโครงการและมาตรการที่ดำเนินตามเป้าประสงค์ดังกล่าว แบ่งออกเป็นดังนี้ ยังมีได้ ดำเนินการ จำนวน 4 โครงการ อยู่ระหว่างการดำเนินการ จำนวน 55 โครงการ และ 17 มาตรการ ดำเนินการ เสร็จสิ้น จำนวน 67 โครงการและ 19 มาตรการ และจำนวน 10 โครงการและ 2 มาตรการที่ยกเลิกหรือ มีการชะลอ สำหรับการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของแผนฯ โดยตัวชี้วัดบ่งชี้ว่าผลการดำเนินงานโดยรวม เมื่อสิ้นสุดแผนดีขึ้นกว่าเริ่มต้นแผน สะท้อนถึงการพัฒนาก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับ และเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดผลกระทบที่ตอบโจทย์การพัฒนาาระบบขนส่งมุ่งสู่การขนส่งที่ยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ ของแผนฯ ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในมิติเศรษฐกิจที่สะท้อนจากผลการดำเนินงานที่บรรลุผลสัมฤทธิ์ ในเป้าประสงค์ ของการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อการเดินทางและการขนส่ง การเพิ่มความคล่องตัวและการเข้าถึง ระบบการคมนาคมขนส่ง และการยกระดับการเข้าถึงและเพิ่มการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ในมิติสังคมและมิติสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนถึงผลการดำเนินงานที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่ยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ ในเป้าประสงค์การปรับปรุงและเพิ่มความปลอดภัยในการเดินทางและการขนส่ง และเป้าประสงค์การส่งเสริม การขนส่งที่ประหยัดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นที่ควรให้การพัฒนาเพิ่มขึ้น อาทิ ความปลอดภัย ในการขนส่ง ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภาคการขนส่ง คุณภาพการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะ และการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การขนส่งทางรางและทางน้ำ (Shift model)” (กระทรวงคมนาคม, 2563)

นอกจากนี้ กระทรวงคมนาคมได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งของไทย ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนารอบแนวคิดการพัฒนาระบบขนส่งใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย (1) การขนส่งที่มีประสิทธิภาพ (Efficient Transport) (2) การขนส่งที่ปลอดภัยและเป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม (Green & Safe Transport) และ (3) การขนส่งที่เข้าถึงได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม (Inclusive Transport) โดยประยุกต์ใช้นวัตกรรมและการบริหารจัดการในการพัฒนารอบแนวคิดทั้ง 3 ด้าน (Innovation & Management) โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) การบูรณาการระบบคมนาคมขนส่ง (Integrated Transport System) (2) การบริการของภาคคมนาคมขนส่ง (Transport Service) (3) การพัฒนาปรับปรุง กฎหมายและปฏิรูปองค์กร (Regulations and Institution) (4) การพัฒนาบุคลากร (Human Resource Development) และ (5) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม มาใช้ในการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง (Technology and Innovation) ซึ่งมุ่งพัฒนาระบบคมนาคมเพื่อให้เกิด ความสะดวก ปลอดภัยสำหรับคนทุกคน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงระบบขนส่งมวลชนของประชาชน คือ ปัญหาค่าโดยสารระบบขนส่งมวลชนซึ่งไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพและค่าแรงขั้นต่ำในปัจจุบัน ตลอดจน ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการร่วมตัดสินใจเพื่อพัฒนาระบบขนส่งในพื้นที่ตัวเอง โดยการเดินทาง หลายต่อของประชาชนจะมีค่าใช้จ่ายไป - กลับเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 87 - 182 บาท ขณะที่คนในกรุงเทพฯ ได้รับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำอยู่ที่ 300 บาทต่อวัน ซึ่งหมายถึง คนกรุงเทพฯ มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางไป - กลับ ภายในจังหวัดอยู่ที่ร้อยละ 29 - 61 ของรายรับต่อวัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนกรุงเทพฯ มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับ

การเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะสูงสุดประมาณเดือนละ 5,460 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับค่าผ่อนรถยนต์ขนาด 63 แรงม้า จะอยู่ที่เดือนละไม่ถึง 4,000 บาทเท่านั้น (พงค์สุดา กาศยปนนท์, 2562) สภาพปัญหาขนส่งมวลชนที่มีราคาแพงยังส่งผลกระทบต่อการใช้ไม่ถึงสิทธิรักษาพยาบาล ในปัจจุบัน พบว่าประชาชนในพื้นที่ กทม. ใช้รถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 43 มอเตอร์ไซค์ ร้อยละ 26 รถขนส่งสาธารณะ ร้อยละ 24 รถโดยสาร ร้อยละ 15.96 แท็กซี่ ร้อยละ 4.2 ระบบราง ร้อยละ 2.68 และรถตู้ร้อยละ 1.28 ทั้งนี้ แม้รัฐจะดำเนินการอุดหนุนพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะหรือรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน แต่คนส่วนใหญ่ที่ใช้อย่างเป็นกลุ่มชนชั้นกลางระดับบน งบประมาณส่วนมากถูกนำไปใช้ในการอุดหนุนชนชั้นกลางระดับบน แต่ละเลยกกลุ่มชนชั้นล่างและกลุ่มเปราะบาง (ประชาไท, 2564) นอกจากนี้ แม้แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2556 – 2575) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งของไทยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ได้มีการวางกรอบแนวคิดในการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งเอาไว้ว่า จะต้องเป็นระบบคมนาคมขนส่งที่เข้าถึงได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม แต่ในทางปฏิบัติ กลับพบว่า ยังมีการออกแบบการบริการขนส่งสาธารณะที่มองไม่เห็นกลุ่มผู้ใช้บริการซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ อาทิ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ คนท้อง หรือผู้ที่เจ็บป่วยต้องใช้รถเข็นชั่วคราว (พงค์สุดา กาศยปนนท์, 2562)

1.4 มิติด้านสิทธิชุมชนและที่อยู่อาศัย

สถานการณ์ด้านสิทธิชุมชนและที่อยู่อาศัยถือเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีปัจจัยมาจากการเข้าถึงและการจัดการด้านทรัพยากร ประเทศไทยยังคงประสบปัญหาด้านการดำเนินนโยบายการจัดสรรที่ดิน รวมถึงการทวงคืนพื้นที่จากการบุกรุกและครอบครองพื้นที่ป่าแหล่งทรัพยากรของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลานาน สะท้อนถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินในประเทศไทย จากรายงานสถิติของกรมที่ดินที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยมีที่ดินรวม 320 ล้านไร่ ในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ที่ออกเป็นเอกสารสิทธิได้ 120 ล้านไร่ และ 200 ล้านไร่ เป็นที่ดินที่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้ อาทิ พื้นที่ชัน พื้นที่ป่าเขา หรือพื้นที่ทางทะเล อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตัวเลขในส่วนพื้นที่ที่ออกเอกสารสิทธิพบว่าในจำนวน 120 ล้านไร่ สัดส่วนร้อยละ 80 ตกอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่ถือครองที่ดินรายใหญ่อยู่ประมาณ 3 ล้านคน และยังพบข้อมูลอีกว่า มีคนเพียง 1 คน ถือครองที่ดินมากถึง 6.3 แสนไร่ (มติชน, 2564) และจากรายงานการเคหะแห่งชาติเกี่ยวกับสถานการณ์กรรมสิทธิ์ที่ดินของประชาชนและลักษณะการครอบครองที่ดินของผู้มีรายได้น้อย (2563) พบว่า เจ้าของที่ดินที่ชาวชุมชนเข้าไปปลูกบ้านเรือนอาศัย ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของหน่วยงานรัฐมีถึง 794 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 43.44 และอันดับรองลงมา คือ ที่ดินของเอกชน จำนวน 657 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 35.94 อันดับสาม อยู่บนที่ดินของวัด มัสยิด โบสถ์ จำนวน 204 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 11.16 และอันดับสี่ ตั้งอยู่บนที่ดินของตนเองมีเพียง 120 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.56 และเมื่อพิจารณาในภาพรวมลักษณะการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยทั่วประเทศของชุมชนผู้มีรายได้น้อย พบว่า ส่วนใหญ่มีลักษณะการอยู่อาศัยแบบเช่าที่ มากถึง 726 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 43.27 รองลงมาคือ มีลักษณะการอยู่อาศัยแบบบุกเบิกหรือเข้ามาอยู่เฉย ๆ จำนวน 621 ชุมชน ซึ่งสูงถึงร้อยละ 37.01

ปัญหาการกระจุกตัวของกรรมสิทธิ์ที่ดินของกลุ่มนายทุน ส่งผลให้เกิดที่ดินรกร้างไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ในขณะที่ผู้ที่มีความต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อเป็นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยได้รับผลกระทบ

จากนโยบายการทวงคืนผืนป่า ผู้ที่มีรายได้น้อยไม่มีศักยภาพที่จะเป็นเจ้าของหรือครอบครองที่ดินได้ส่งผลกระทบต่อการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียม อันนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินของประเทศ

1.5 มิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ด้านการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนเป็นอีกปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในด้านโครงสร้าง การบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งกระทบต่อประเด็นสิทธิด้านที่อยู่อาศัย กฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507 รวมถึงพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กระทบต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่ต่อพิงพิงทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากขาดกระบวนการทำประชาพิจารณ์ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง หรือขาดกระบวนการสร้างความเข้าใจการรับรู้กับประชาชนที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาเป็นเวลานานก่อนที่จะมีการออกกฎหมาย ฎุกลิตรอนสิทธิที่ดินทำกิน จึงถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกป่า กลายเป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ประชาชนบางส่วนยังไม่ได้รับการออกเอกสารสิทธิรับรองพื้นที่ที่ดินทำกิน แม้จะอาศัยในพื้นที่เป็นระยะเวลานาน อาทิ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ ในพื้นที่ที่ถูกเวนคืนโดยหน่วยงานภาครัฐ เพื่อก่อสร้างโครงการภาครัฐ ยังพบปัญหาการจ่ายค่าชดเชย อาทิ การเรียกเก็บภาษีจากค่าชดเชยที่ประชาชนได้รับ ซึ่งมีรายได้น้อยควรถูกจัดเก็บค่าชดเชยไม่เพียงพอต่อทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนสามารถพิงพิงได้ ต้องสูญเสียไป

นอกจากนี้ ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM2.5 เป็นปัญหามลพิษทางอากาศที่มักพบเกินมาตรฐานในช่วงหน้าแล้ง ในช่วงปลายปีจนถึงต้นปีของทุกปี โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ และกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ซึ่งฝุ่นละอองขนาดเล็กดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพแก่ประชาชนในบริเวณใกล้เคียง โดยมีได้เป็นเพียงการระคายเคืองต่อสายตาเท่านั้น แต่อาจเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจที่มักจะนำไปสู่การเป็นมะเร็งปอด ซึ่งภาคเหนือเองเป็นภูมิภาคที่มีสถิติผู้เป็นโรคนี้นับถึงขั้นเสียชีวิตมากที่สุด โดยแหล่งกำเนิดหลักมาจากการยานพาหนะ การเผาในที่โล่งและภาคอุตสาหกรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ “การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง” โดยการควบคุมการเผาในที่โล่ง การควบคุมการระบายมลพิษจากยานพาหนะ การควบคุมมลพิษจากภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการพัฒนาเครื่องมือกลไกเครือข่ายการตรวจวัดองค์ความรู้ นวัตกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแก้ไขปัญหามลพิษหมอกควันข้ามแดนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็น รูปธรรม และในปี 2565 ได้มีการจัดทำแผนเฉพาะกิจเพื่อการแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง ปี 2565 เพื่อรับมือสถานการณ์ฝุ่นละอองปี 2565 ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและอาศัยความร่วมมือจากภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้คุณภาพอากาศในบรรยากาศ และฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเป็นการป้องกันและลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน¹

จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

¹ https://media.thaigov.go.th/uploads/public_img/source/%E0%B8%B4menu17-18feb2022/4-1.pdf

เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาสามปีที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 45.9 เห็นว่ายังไม่มีเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 31.3 เห็นว่าดีขึ้น และร้อยละ 22.9 เห็นว่าแย่ลง และในประเด็นด้านแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาการบุกรุกที่ดิน พบว่า ร้อยละ 49.5 เห็นว่ายังไม่มีเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 35.7 เห็นว่าดีขึ้น และร้อยละ 14.8 เห็นว่าแย่ลง

2. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม

สถานการณ์ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับด้านการเมืองการปกครอง รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนประเทศไทย ประจำปี 2563 - 2564 ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้สะท้อนสภาพปัญหา ได้แก่ การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน การติดตามจับกุมตัวผู้ต้องหาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ และปัญหาเรือนจำแออัด สถานการณ์การกระทำทารุณ การบังคับให้สูญหาย และการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ ในปี 2563 รัฐยังคงส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา ทั้งการช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนการให้ความช่วยเหลือผ่านกองทุนยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือในเรื่องการปล่อยชั่วคราวและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

อย่างไรก็ตาม จากรายงานการรับฟังการสะท้อนปัญหาในระดับพื้นที่ พบว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรมของผู้ถูกกล่าวหา ผู้กระทำความผิดและผู้ที่ถูกละเมิดเป็นประเด็นปัญหาที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การปฏิบัติต่อผู้ต้องหา ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ การวิสามัญฆาตกรรมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทรมาน การลงโทษและการปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม การจับกุมกักขังหน่วงเหนี่ยวนักโทษทางการเมืองหรือผู้กระทำความผิดที่มีแรงจูงใจทางการเมืองโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

จากผลสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) ด้านกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม โดยเปรียบเทียบระหว่างปีปัจจุบันกับเมื่อปีที่ผ่านมาแล้ว พบว่า ร้อยละ 37 ยังเห็นว่าสถานการณ์ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 35 เห็นว่าดีขึ้นและร้อยละ 28 เห็นว่า แย่ลง ประเด็นปัญหาที่ยังจำเป็นต้องติดตามแก้ไข รวมถึงปัญหาใหม่จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

สภาพศูนย์กักคนเข้าเมือง โดยผิดกฎหมายและผู้ลี้ภัยมีปัญหาค้ายคลึงกับเรือนจำ และมีได้มีกฎระเบียบในการกำกับดูแลศูนย์กักคนเข้าเมืองแบบระบบเรือนจำ กล่าวคือ มีสภาพแออัด ไม่มีอากาศถ่ายเท และไม่มีการสันทนาการภายนอก และในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้พบผู้ติดเชื้อภายในศูนย์กักกันสูงถึง 60 ราย ในศูนย์กักกันสะเดา จังหวัดสงขลา เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 เจ้าหน้าที่รัฐมีการกักกันผู้ลี้ภัยเข้าเมืองในศูนย์กักกันนานนับปี จนกว่าจะได้รับการประกันตัว เสียค่าปรับและจ่ายค่าเดินทางกลับบ้านตนเอง เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจในการแยกการกักกันระหว่างแม่และลูก โดยไม่มีมาตรการลงโทษทางเลือกสำหรับผู้ถูกกักกันที่เป็นเด็กและเยาวชน อาทิ การใช้รูปแบบการให้ที่อยู่ในรูปแบบบ้านพักในชุมชนที่มีการควบคุมดูแล (Community-based Housing) ในระหว่าง

แก้ไขปัญหาสถานะตรวจคนเข้าเมือง นอกจากนี้ ผู้ถูกกักกันที่นับถือศาสนาอิสลามไม่ได้รับอาหารฮาลาลอย่างเพียงพอ มีรายงานการขังเดี่ยวและการใช้ความรุนแรงกับผู้ถูกกักกันที่พยายามหลบหนีจากรายงานการสอบสวนของกระทรวงกลาโหมและกองกฎหมาย พบว่า มีผู้ต้องหาและผู้ถูกกักกันกว่า 713 ราย เสียชีวิตระหว่างการถูกควบคุมตัวระหว่างเดือนตุลาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2563 โดย 24 ราย เสียชีวิตขณะถูกจับกุมตัวของตำรวจและ 689 ราย ในระหว่างการควบคุมตัวของกรมราชทัณฑ์ (U.S. Department of State, 2021)

การถูกตรวจสอบโดยหน่วยงานอิสระเพื่อติดตาม กำกับดูแลระบบเรือนจำสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติยังคงเป็นไปอย่างจำกัด มีการจำกัดการตรวจสอบของสภาพเรือนจำโดยไม่มีกลุ่มองค์กรภายนอกหรือหน่วยงานระหว่างประเทศเข้าตรวจสอบและมีการเยี่ยมขัง ทั้งนี้ องค์กรระหว่างประเทศยังคงสามารถเข้าถึงผู้ถูกกักกันในสถานกักกันตำรวจตรวจคนเข้าเมืองได้ทั่วประเทศ แต่ยังคงถูกจำกัดด้วยกฎระเบียบเพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตลอดทั้งปี

จากรายงานการสืบสวนภายในของกระทรวงกลาโหมและหน่วยงานด้านกฎหมายของสหรัฐฯ ได้กล่าวอ้างถึงการพบการสังหารและการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องสงสัยโดยเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 16 ราย นับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2563 ในระหว่างการจับกุมตัว รวมถึงกรณีซึ่งผู้ต้องสงสัยไม่มีอาวุธและยอมจำนนต่อการจับกุม โดยการปฏิบัติการในลักษณะดังกล่าวในคดีที่ผ่านมา ไม่มีกระบวนการสืบสวนสอบสวนการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ กระบวนการดำเนินคดีล่าช้า และครอบครัวของเหยื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล บางคดีศาลปฏิเสธการพิจารณาพยานหลักฐานเพิ่มเติม (U.S. Department of State, 2021; Amnesty International, 2021)

นอกจากนี้ หน่วยงานไทย แม้จะมีการติดตามรายชื่อบุคคลสาบสูญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีทางการเมืองตามรายงานขององค์การสหประชาชาติโดยบูรณาการการทำงานกับหลาย ๆ หน่วยงาน โดยมีการรายงานต่อคณะอนุกรรมการติดตามและตรวจสอบกรณีการถูกกระทำทารุณและถูกบังคับให้หายสาบสูญอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ยังคงพบปัญหากระบวนการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นในอดีต กรมสอบสวนคดีพิเศษได้เสนอต่ออัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการให้มีการสั่งฟ้องผู้ต้องหา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ในคดีการหายสาบสูญของนายพลละจี รักจงเจริญ นักกิจกรรมการเมืองชาวกะเหรี่ยง ซึ่งหายตัวไปในระหว่างการควบคุมตัว ในข้อหาครอบครองน้ำผึ้งป่า โดยในปี พ.ศ. 2562 กรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้เปิดเผยการค้นพบกระดูกมนุษย์ ซึ่งมีร่องรอยการถูกทารุณและฆาตกรรม โดยศพถูกเผาและใส่ในถังน้ำมันซึ่งจมอยู่ในอ่างเก็บน้ำเพื่ออำพรางคดี กรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้ดำเนินการสั่งฟ้องและได้คัดค้านคำสั่งไม่ฟ้องของสำนักงานอัยการสูงสุด อันได้แก่ ฐานความผิดฐานร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ฐานความผิดเจ้าพนักงานข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เสรีภาพ หน่วงเหนี่ยว กักขังโดยใช้กำลังประทุษร้าย ฐานความผิดปล้นทรัพย์โดยใช้กำลังประทุษร้าย และฐานความผิดการขัดขวางกระบวนการพิสูจน์หลักฐาน การชันสูตรพลิกศพ ที่มีผลทางคดีเปลี่ยนแปลงไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ทวิ อย่างไรก็ตาม อัยการสูงสุดไม่มีการสั่งฟ้องผู้ต้องหาทั้ง 4 ราย ในข้อหาฆาตกรรม แต่เป็นเพียงการดำเนินคดีในข้อหาละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการส่งมอบตัวผู้เสียหายให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินคดีทางกฎหมาย (Amnesty International Thailand, 2563) แม้รัฐบาลได้ให้ความเห็นชอบหลักการร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทารุณ

และการกระทำที่บุคคลสูญหาย พ.ศ. .... และเตรียมเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรต่อไป อย่างไรก็ตาม ยังคงพบว่ามีกรรณการร้องเรียนอยู่เป็นระยะ นอกจากนี้ สถานการณ์การเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ ในระหว่างการจับกุม การควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ และในระหว่างการฝึกฝนหลักสูตรต่าง ๆ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

แม้ผลสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2562-2565) เกี่ยวกับด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาสามปีที่ผ่านมาจะพบว่า ร้อยละ 45.1 เห็นว่าดีขึ้น ร้อยละ 36.6 เห็นว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมีเพียงร้อยละ 18.4 เห็นว่าแย่ลง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมของประชาชน บางกลุ่มดังที่ได้รับการสะท้อนจากรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

จากการสะท้อนสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ พบว่าการใช้กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มีรายงานการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การทรมาน ทำร้ายและละเมิดสิทธิผู้ต้องขังเพื่อให้ยอมรับสารภาพ โดยเจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย มีการอายัดตัวซ้ำซ้อนทำให้ผู้ต้องหาสูญเสียอิสรภาพนานขึ้น รวมถึงกรณีการจับกุมผู้ต้องหาคดียาเสพติดโดยหน่วยปราบปรามยาเสพติด ซึ่งผู้ต้องหาเสียชีวิตที่โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่รัฐได้รับสารภาพว่ามีการทรมานผู้ต้องสงสัยเพื่อให้รับสารภาพ ลักลอบขนยาเสพติด และแม้ผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎหมายหรือตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 จะยังไม่ใช้ผู้ต้องหาตามกฎหมายเนื่องจากยังไม่มีแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิขั้นพื้นฐานในการได้รับความคุ้มครองและการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมมีน้อยกว่าผู้ต้องหาทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีรายงานเกี่ยวกับการละเมิดทางร่างกายในหน่วยทหาร การใช้กำลังกับกลุ่มทหารซึ่งเป็นเพศทางเลือกมีผู้เสียชีวิตไม่นานหลังจากถูกเกณฑ์ทหาร โดยมีการรายงานสาเหตุการเสียชีวิตจากหัวใจล้มเหลว

สถานการณ์ด้านการจับกุมตัวและการกักขังหน่วงเหนี่ยวโดยอำเภอใจเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายโดยขาดความเป็นธรรม ปัญหาการบังคับใช้ประกาศ คำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นอีกประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แม้ว่า คสช. จะสิ้นสุดอำนาจลงเมื่อเดือนกรกฎาคม 2562 โดยได้มีการยกเลิกคำสั่ง 76 ฉบับ เพื่อคืนสิทธิพลเมืองและการเมืองการปกครองบางส่วนให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังคงมีประกาศและคำสั่ง คสช. ส่วนหนึ่งที่มีผลบังคับใช้ รวมถึงที่ให้อำนาจรัฐบาลและทหารกักกันตัวบุคคลโดยไม่มีการตั้งข้อกล่าวหาหรือดำเนินคดีทางกฎหมายสูงสุดถึง 7 วัน และสำหรับผู้ถูกจับกุมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้กฎหมายพิเศษ รัฐสามารถควบคุมตัวได้นานสูงสุด 30 วัน โดยตามกฎหมายไทย การกักกันผู้ต้องสงสัยจะกระทำไม่ได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง หลังจากที่มีการจับกุม คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2558 และ 13/2559 มีสาระสำคัญให้อำนาจเจ้าหน้าที่ทหารควบคุมตัวบุคคลมา กักตัวเพื่อทำการ “สอบถาม” ได้ในค่ายทหารไม่เกิน 7 วัน หรือที่มีการใช้ถ้อยคำ “ปรับทัศนคติ” รวมถึงให้อำนาจทหารในการจับกุมหรือร่วมสอบสวนบุคคลที่ถูกกล่าวหาในความผิดบางประเภทที่กำหนดไว้ในคำสั่งที่ 13/2559 โดยสามารถบุกค้นหรือจับกุมโดยไม่ต้องขออนุญาตและด้วยสถานการณ์พิเศษ

ของกฎหมายที่ควบคุมสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลให้การต่อสู้คดีในศาลเพื่อเรียกร้องอิสรภาพ เป็นไปโดยลำบาก แม้ผู้ถูกจับกุมจะมีสิทธิเข้าถึงทนายความตามกฎหมายแต่ก็ไม่มีการรับรองว่าจะเข้าถึงได้ รวดเร็วเพียงใด เจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้มีการแจ้งสิทธิในระหว่างการสอบสวน รวมถึงการติดต่อครอบครัว และไม่มี กลไกการป้องกันการปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรมในระหว่างการถูกกักกัน

เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่กระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่จะ ได้รับความคุ้มครองการถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญา และทางวินัยภายใต้กฎหมายพิเศษ โดยหลังจาก ที่มีการสั่งฟ้องและตลอดกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งระยะเวลาขึ้นอยู่กับกระบวนการดำเนินคดีและความพร้อม ในการสู้คดี จำนวนคดีที่เข้าสู่ศาล หลักฐาน ส่งผลให้การถูกควบคุมตัวอาจยาวนานตั้งแต่สามเดือนจนถึงสองปี กว่าที่ศาลจะมีการพิจารณาตัดสินคดี และหกปีจนกว่าคดีจะได้รับการพิจารณาโดยศาลฎีกา ทั้งนี้ ศาลยุติธรรม และกองทุนยุติธรรมมีการจัดหาทนายความสำหรับผู้ต้องหาชาติพันธุ์และผู้ต้องหาทั่วไปกฎหมายอีกทั้งยังคงให้ สิทธิผู้ต้องหาในการประกันตัว

จากการสะท้อนสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ องค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการ ได้แสดงข้อกังวลเกี่ยวกับคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติซึ่งยังคงมีผลใช้บังคับภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับล่าสุด แม้จะมีสารัตถะที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญก็ตาม โดยมาตรา 279 แห่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติว่า “บรรดา ประกาศ คำสั่ง และการกระทำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หรือที่จะออกใช้บังคับต่อไปตามมาตรา 265 วรรคสอง ไม่ว่าจะ เป็นประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำที่มีผลใช้บังคับในทางรัฐธรรมนูญ ทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร หรือทาง ตุลาการ ให้ประกาศ คำสั่ง การกระทำ ตลอดจนการปฏิบัติตามประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำนั้น เป็นประกาศ คำสั่ง การกระทำ หรือการปฏิบัติ ที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย” เว้นจะถูกยกเลิกในภายหลังด้วย กฎหมายระดับพระราชบัญญัติ หรือคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ในกรณีที่เป็นการใช้อำนาจ ทางบริหาร การให้อำนาจฝ่ายบริหารในลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลาง ของฝ่ายตุลาการ โดยที่ผ่านมา ฝ่ายตุลาการถูกตั้งข้อสังเกตโดยนักวิชาการและภาคประชาสังคมว่าอาจถูกแทรกแซง โดยกระบวนการทางการเมือง อย่างไรก็ตาม กฎหมายไทยมีกระบวนการเยียวยาทางแพ่งและทางปกครอง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องร้องค่าชดเชยจากการถูกละเมิดด้านสิทธิมนุษยชน

สถานการณ์ด้านโทษประหารชีวิต ประเทศไทยไม่ได้มีการประหารชีวิตนับตั้งแต่ประหารชีวิต ชายวัย 26 ปี ในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยอุกฉกรรจ์ เมื่อเดือนมิถุนายน 2561 (Amnesty International., 2564) การขับเคลื่อนการยกเลิกโทษประหารชีวิต ปัจจุบันพบว่าได้มีการศึกษาโดย สำนักงานคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2557) และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยผลการวิจัยของ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด น้ำแท้ มีบุญสร้าง และนิตยา สำเร็จผล (2557) พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนมีความแตกต่างโดยส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการคงไว้ของโทษประหารชีวิต สำหรับตามกติกา ICCPR แม้มิได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต แต่ความผิดบางประเภท คณะกรรมการประจำกติกาฯ มีข้อกังวลที่กฎหมายไทยยังมีบทลงโทษประหารชีวิต ในความผิดเกี่ยวกับการทุจริต การติดสินบน และยาเสพติด ซึ่งไม่เข้าข่ายเป็นการกระทำความผิดอาญาที่เป็น คดีอุกฉกรรจ์ที่สุด และมีข้อเสนอแนะให้ประเทศไทยดำเนินการที่จำเป็นเพื่อจำกัดการใช้โทษประหารชีวิต

ตามข้อ 6 (2) ของกติกาฯ รวมทั้งเสนอให้ประเทศไทยพิจารณายกเลิกโทษประหารชีวิต และเพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2559 ที่ได้เห็นชอบแนวทางการเปลี่ยนแปลงโทษประหารชีวิตที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ปรับอัตราโทษความผิดบางประเภทจากที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียวเป็นโทษอัตราขั้นสูงสุดประหารชีวิต เพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจที่จะลงโทษประหารชีวิตได้โดยไม่จำเป็นต้องวางโทษประหารชีวิตสถานเดียวเท่านั้น

ระยะที่ 2 ยกเลิกโทษประหารชีวิตในบางฐานความผิดโดยเฉพาะความผิดที่เกี่ยวกับชีวิตหรือส่งผลกระทบต่อความตายของผู้อื่น และ

ระยะที่ 3 ยกเลิกโทษประหารชีวิตในฐานความผิดที่เหลือทั้งหมด นั้น

โดยสำนักงานกิจการยุติธรรมได้ดำเนินการ ตามมติคณะรัฐมนตรีข้างต้นมาโดยตลอดทั้งการดำเนินการในเชิงนโยบายเพื่อประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้ให้ประชาชนปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้มีการขับเคลื่อนวิจัยเกี่ยวกับฐานความผิดที่มีโทษประหารชีวิต โดยงานวิจัยของณรงค์ ใจหาญ และปกป้อง ศรีสนิท (2561) ได้ศึกษาการเพิ่มดุลพินิจให้กับศาลในฐานความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิตสถานเดียวหรือลดฐานความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิต และจัดสัมมนาทางวิชาการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความพร้อมของประเทศไทยต่อการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ฉบับที่ 2 ซึ่งมุ่งยกเลิกโทษประหารชีวิต (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

3. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข

ประเทศไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ประสบปัญหาและความท้าทายที่สำคัญหลายประการ ทั้งปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตลอดจนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยซึ่งได้ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ต่างล้วนส่งความกดดันต่อประเทศไทยในหลายมิติ ทั้งด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ และสังคม ให้ต้องเร่งจัดลำดับความสำคัญของการใช้ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มครองรักษาสิทธิพื้นฐานของพลเมืองให้เป็นไปอย่างเพียงพอ โดยจากการประเมินสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในด้านสาธารณสุขของประเทศไทยนั้น มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สูงมาก โดยจากดัชนีนิคเกอ การฟื้นตัวจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในเดือนสิงหาคม 2564 ซึ่งได้รับการพิจารณาผลกระทบในภาพรวมที่เกิดขึ้นจากการจัดการกับการระบาด ความครอบคลุมของการฉีดวัคซีน ตลอดจนแนวโน้มการฟื้นตัวของประเทศนั้น ได้จัดลำดับประเทศไทยไว้เป็นลำดับสุดท้าย จากทั้งหมด 120 ประเทศที่อยู่ในการจัดลำดับ ทั้งนี้แม้ประเทศไทยจะสามารถรับมือกับปัญหาการระบาดในช่วงแรกได้เป็นอย่างดี จนสามารถควบคุมการระบาดให้อยู่ในระดับต่ำมากและบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง แต่ภายหลังการระบาดในระลอกใหม่ในช่วงต้นปี 2564 ประเทศไทยกลับกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง

เป็นอันดับต้นของโลกอันเป็นผลส่วนหนึ่งมาจากนโยบายการจัดการวัคซีนที่ล่าช้าและไม่เพียงพอ นอกจากนี้ผู้ป่วยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วยังส่งแรงกดดันต่อทรัพยากรสาธารณสุขในด้านต่าง ๆ ในช่วงการระบาดอย่างรุนแรงและส่งผลให้ผู้ป่วยจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงการรักษาที่จำเป็น และทันท่วงที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอัตราการเจ็บป่วยอย่างรุนแรงและเสียชีวิตจากโรคสูงกว่ากลุ่มอื่น อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีความรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) ต่ำกว่ากลุ่มอื่นซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ไม่อาจเข้าถึงการจัดสรรทรัพยากรและความช่วยเหลือต่าง ๆ ของภาครัฐ เช่น การจองวัคซีน การรับเงินช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าถึงการรักษาพยาบาลในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันมักเป็นการจัดสรรผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัลเป็นหลัก นอกจากนี้ กลุ่มผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยยังเป็นกลุ่มที่ได้มักไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลืออย่างเพียงพอและทันท่วงที่ เนื่องจากไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะสามารถเข้ารับบริการรักษาพยาบาลที่จำเป็นจากสถานบริการในภาคเอกชนได้ ในช่วงเวลาที่สถานบริการภาครัฐต่างเกิดความขาดแคลนทรัพยากรทางสาธารณสุขอย่างรุนแรงในภาวะโรคระบาด

2) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยยังคงต่อเนื่องเรื่อย ๆ สวนทางกับเศรษฐกิจของประเทศที่ถดถอยอย่างรุนแรงจากปัญหาโรคระบาด ทั้งนี้ หากพิจารณาปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรที่เกิดขึ้นในภาวะโรคระบาดแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยยังขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางด้านสาธารณสุขเพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคตในสภาวะการณ์ที่อุปทานของทรัพยากรไม่ได้ขยายตัวในระดับที่สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ของกลุ่มผู้สูงอายุ

ตารางที่ 1 สัดส่วนประชากรทั่วไปต่อแพทย์ และผู้สูงอายุต่อแพทย์

ปี	ประชากรต่อแพทย์	ผู้สูงอายุต่อแพทย์
2554	2,535	315
2555	2,533	327
2556	2,399	335
2557	2,125	308
2558	2,035	304
2559	2,065	318
2560	1,843	295
2561	1,764	294
2562	1,674	290

ที่มา จากการคำนวณของผู้วิจัยโดยใช้ข้อมูลจากกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย และรายงานทรัพยากรสาธารณสุข สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ทั้งนี้ จากการพิจารณาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากร และจำนวนผู้สูงอายุต่อแพทย์ของประเทศไทยที่ผ่านมา ตามตารางที่ 1 พบว่า สัดส่วนประชากรต่อแพทย์และผู้สูงอายุต่อแพทย์

มีแนวโน้มลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสัดส่วนอุปทานต่ออุปสงค์ของจำนวนแพทย์ต่อประชากรทั้งกลุ่มทั่วไป และกลุ่มผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาการกระจายตัวของแพทย์ในภาครัฐ และเอกชน จำแนกตามภูมิภาคของประเทศในปีล่าสุดที่มีการจัดเก็บข้อมูล คือปี พ.ศ. 2562 ตามตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าแพทย์ประมาณ 1 ใน 4 ของจำนวนแพทย์ทั้งหมดกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นการกระจายตัวของทรัพยากรทางสาธารณสุขที่ยังมีความเหลื่อมล้ำกันค่อนข้างมากระหว่างเขต กรุงเทพมหานครและภูมิภาคอื่น ๆ

ตารางที่ 2 การกระจายตัวของแพทย์ตามหน่วยงานที่สังกัดและภูมิภาค

ภาค	2562						
	กระทรวงสธ.	กระทรวงอื่น ๆ	รัฐวิสาหกิจ	องค์กร อีสระ	องค์กร บริหารส่วน ท้องถิ่น	เอกชน	รวม
รวมทั้งประเทศ	22,449	7,122	2	611	1,236	7,736	39,156
กรุงเทพมหานคร	800	3,442	0	359	1,146	4,092	9,839
ภาคกลาง (ไม่รวม กทม.)	6,387	1,315	0	252	23	1,961	9,938
ภาคเหนือ	4,774	788	2	0	16	753	6,333
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6,914	1,058	0	0	31	372	8,375
ภาคใต้	3,574	519	0	0	20	558	4,671

ที่มา รายงานทรัพยากรสาธารณสุข สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข
ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนั้น แพทย์จำนวนมากยังกระจุกตัวอยู่ในภาคเอกชน กล่าวคือ แพทย์ประมาณ 1 ใน 5 ของจำนวนแพทย์ทั้งหมดของประเทศ และเกือบครึ่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ต่างล้วนเป็นแพทย์สังกัดหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งหากพิจารณาสีทางด้านสาธารณสุขต่าง ๆ ที่รัฐได้จัดไว้แล้ว จะเห็นได้ว่า ล้วนแต่เป็นสิทธิทางการรักษาพยาบาลที่ผู้มีสิทธิต้องเข้ารับบริการจากสถานบริการในภาครัฐเป็นหลัก แนวโน้มจำนวนแพทย์ต่อประชากรที่เพิ่มขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมาจึงอาจไม่ได้สะท้อนการเข้าถึงทรัพยากรทางด้านสาธารณสุขที่จำเป็นของประชาชนไทยที่ดีขึ้นเท่าที่ควร

3) อัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคสำคัญบางโรคยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาอัตราผู้ป่วยในจากโรครวมทั้งหมด 298 กลุ่มโรคในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มเพิ่มสูงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยหากพิจารณาแยกตามประเภทโรคจะพบว่า มีเพียงผู้ป่วยในจากภาวะภูมิคุ้มกันบกพร่องที่มีจำนวนลดลงเมื่อเทียบกับเมื่อ 10 ปีก่อน อันอาจเป็นผลจากการบริหารจัดการปัญหาเกี่ยวกับการระบาดของโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ และพัฒนาการของยารักษาโรคที่ดีขึ้น และประชาชนสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม อัตราผู้ป่วยในจากโรคสำคัญอื่น ๆ เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ปอดอักเสบ โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง มะเร็ง ไตวาย และความผิดปกติจิตเภท ต่างมีแนวโน้มสูงขึ้น และส่วนใหญ่มีอัตราเพิ่มขึ้นถึงเกือบสองเท่าเมื่อเทียบกับ 10 ที่ผ่านมา สถิติดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นถึงความน่ากังวลเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสาธารณสุขของประเทศไทยที่อาจประสบปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรทางด้านสาธารณสุขอย่างรุนแรงในอนาคต

ตารางที่ 3 อัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคสำคัญของคนไทย (ต่อประชากรแสนคน)

รายการ	อัตรา (ต่อประชากรแสนคน)									
	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562
อัตราผู้ป่วยใน จากโรครวมทั้งหมด 298 กลุ่มโรค	19,351.54	20,648.81	21,240.49	27,853.28	25,287.81	29,412.81	30,364.23	30,234.19	31,372.27	32,678.78
- ความดันโลหิตสูง (I10-I15)	1,349.40	1,433.61	1,570.60	1,621.72	1,710.89	1,901.06	2,008.92	2,091.28	2,245.09	2,388.84
- เบาหวาน (E10-E14)	954.20	968.22	1,050.10	1,081.25	1,032.50	1,233.46	1,292.79	1,344.95	1,439.04	1,528.91
- ปอดอักเสบ (J12-J18)	495.96	535.81	563.21	606.87	596.12	702.44	791.87	810.25	858.80	798.29
- หัวใจ/หลอดเลือด/หัวใจล้มเหลว (I05-I09, I20-I25, I27-I43, I50-I52)	844.82	935.92	955.07	887.20	845.48	1,011.67	1,026.57	810.25	1,069.11	1,098.72
- โรคหลอดเลือดสมอง (I60-I69)	307.90	277.75	354.50	352.30	352.30	429.86	451.39	467.46	506.20	542.54
- มะเร็ง และเนื้องอกทุกชนิด (C00-D48)	783.58	821.00	862.03	901.94	829.10	1,026.10	1,082.96	1,116.99	1,325.85	1,228.35
- ไตวาย (N17-N19)	606.11	643.22	743.46	806.01	813.95	993.89	1,092.81	1,132.17	1,203.44	1,304.85
- ภูมิคุ้มกันบกพร่อง HIV (B20-B24)	121.16	122.50	119.85	116.53	100.12	108.95	106.53	102.89	102.83	100.76
- ความผิดปกติจิตเภท อารมณ์ และโรคประสาท/ความเครียด (F20-F48)	144.53	158.18	151.84	172.01	161.98	190.50	194.78	200.60	212.34	224.80

ที่มา สรุปรายงานการป่วย กระทรวงสาธารณสุข

ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา

การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและจำเป็นต่อการสร้างความพร้อมในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้รับรายได้เพียงพอในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีเป็นความท้าทายในเชิงสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาของประเทศไทยมาโดยตลอด โดยในระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้พยายามมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างทางการศึกษาของประเทศในหลายรูปแบบ ทั้งการปรับปรุงแนวทางการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานมากขึ้น การมุ่งเน้นการเรียนรู้อัตโนมัติ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ ตลอดจนการยกระดับคุณภาพของผู้สอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นก่อนมหาวิทยาลัยโดยการปรับปรุงระบบค่าตอบแทนให้สูงขึ้นเพื่อจูงใจให้ผู้มีความรู้ความสามารถสูงเข้าสู่อาชีพครู เป็นต้น ทั้งนี้ สถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษาในประเทศไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2562 - 2565) และแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ต่อไปนี้

1) ผลกระทบของมาตรการควบคุมการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในมิติด้านการศึกษา ประสิทธิภาพการปรับปรุงโครงสร้างทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยที่ได้ดำเนินการมาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ต่างได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อันเป็นผลมาจากความจำเป็นของนโยบายการเว้นระยะห่างทางสังคมของรัฐบาลเพื่อควบคุมการระบาดที่กำหนดให้สถานศึกษาจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ระบาดรุนแรง เช่น ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ต้องปรับการเรียนการสอนเป็นระบบออนไลน์เป็นระยะเวลานาน จากงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของระบบการเรียนการสอนออนไลน์ต่อประสิทธิผลการเรียนรู้และพัฒนาการทักษะของผู้เรียนในช่วงวัยต่าง ๆ ในต่างประเทศ เช่น การศึกษาของ Don et al. (2020) โดยใช้ข้อมูลจากประเทศสหรัฐอเมริกา พบผลการศึกษาที่สำคัญคือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ต่อพัฒนาการด้านการศึกษาของเด็กไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบในระยะสั้นต่อเด็กเฉพาะในช่วงที่มีการเรียนการสอนแบบออนไลน์เท่านั้น หากยังสามารถส่งผลกระทบระยะยาวต่อพัฒนาการด้านทักษะต่าง ๆ ของเด็กในช่วงต่อไปของชีวิต อีกทั้งยังส่งผลกระทบให้ช่องว่างของความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งเป็นความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่มาอย่างยาวนานระหว่างเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ต้องขยายกว้างขึ้นอีกมาก

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับปัญหาการไม่สามารถเข้าถึงการเรียนการสอนแบบออนไลน์ที่มีคุณภาพในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญหลักประเด็นหนึ่งที่ถูกหยิบยกมากล่าวถึงอย่างกว้างขวางในการรับฟังสภาพปัญหาทางด้านสิทธิมนุษยชนในกระบวนการจัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยนักเรียนตั้งแต่ในระดับปฐมวัยจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือครอบครัวที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจจากผลกระทบในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังขาดความพร้อมในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ทั้งความพร้อมเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนและการสอบออนไลน์ ตลอดจนการเข้าไม่ถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูงเพียงพอโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2) อัตราการอ่านออกเขียนได้ของชาวไทยอยู่ในระดับสูง แต่มีแนวโน้มลดต่ำลง จากข้อมูลการอ่านของประชากร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งได้สำรวจอัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป ระหว่างปี พ.ศ. 2543-2561 นั้น พบว่าอัตราการอ่านออกเขียนได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2553 โดยอยู่ในระดับสูงสุดในปี 2553 ที่ร้อยละ 96.3 อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากปี 2553 ได้เริ่มลดต่ำลงจนอยู่ที่ระดับ 93.9 ในปี 2561 ซึ่งเป็นปีที่ได้สำรวจล่าสุด ทั้งนี้ รูปแบบการเปลี่ยนแปลงของอัตราการอ่านออกเขียนได้ที่ลดลงในช่วงสิบปีที่ผ่านมาที่น่าสนใจ คือ อัตราการอ่านออกเขียนได้มีการลดลงในกลุ่มประชากรเพศหญิงมากกว่าชาย โดยในปี 2553 อัตราการอ่านออกเขียนได้ในทั้งสองกลุ่มอยู่ที่ระดับไม่แตกต่างกันมากนักที่ประมาณร้อยละ 96.3 แต่อัตราของทั้งสองกลุ่มต่างลดต่ำลงในช่วงสิบปี ที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรเพศหญิงที่ลดลงอย่างรวดเร็วเหลือเพียงร้อยละ 92.7 ในปี 2561 เทียบกับเพศชายที่ระดับร้อยละ 95.2 ในปีเดียวกัน

ตารางที่ 4 อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป

ปี	เพศ	2543	2548	2553	2556	2558	2561
จำนวนประชากร (พันคน)	รวม	55,278.40	58,997.52	58,210.13	62,131.06	62,639.84	63,359.51
	ชาย	27,109.04	28,885.71	28,388.24	30,270.99	30,488.86	30,791.25
	หญิง	28,169.36	30,111.81	29,821.89	31,860.08	32,150.98	32,568.26
จำนวนผู้ที่อ่านออกเขียนได้ (พันคน)	รวม	50,211.06	54,897.36	56,076.93	58,438.42	58,229.45	59,496.06
	ชาย	25,092.13	27,365.79	27,326.25	28,884.57	28,814.52	29,301.37
	หญิง	25,118.93	27,531.57	28,750.68	29,553.85	29,414.93	30,194.69
อัตราการอ่านออกเขียนได้ (ร้อยละ)	รวม	90.8	93.1	96.3	94.1	93.0	93.9
	ชาย	92.6	94.7	96.3	95.4	94.5	95.2
	หญิง	89.2	91.4	96.4	92.8	91.5	92.7

ที่มา การสำรวจการอ่านของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3) ความสามารถทางการแข่งขันของประเทศด้านการศึกษาของประเทศไทยมีแนวโน้มลดต่ำลง และด้อยกว่าหลายประเทศในกลุ่มภูมิภาคเดียวกัน จากการจัดลำดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศด้านการศึกษา เมื่อพิจารณาโครงสร้างทางการศึกษา (Education Infrastructure) ในระหว่างปี 2547 - 2563 พบว่า ลำดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทยด้านศึกษามีแนวโน้มลดลงยังอยู่ในระดับท้าย ๆ เมื่อเทียบกับประเทศที่อยู่ในการจัดลำดับทั้งหมด และด้อยกว่าหลายประเทศในภูมิภาค

เดียวกัน โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบลำดับในปี 2547 กับลำดับในปีล่าสุด คือ 2563 พบว่าลำดับของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากลำดับที่ 48 จากทั้งหมด 60 ประเทศ ในปี 2547 ไปสู่ลำดับที่ 55 จากทั้งหมด 63 ประเทศ ในปี 2563 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางการแข่งขันด้านการศึกษาที่ลดลง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบลำดับของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน พบว่า ไทยอยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน สิงคโปร์ และมาเลเซีย แต่อยู่ในลำดับที่ดีกว่าประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เป็นต้น ทั้งนี้ หากพิจารณาลำดับของประเทศไทยสิงคโปร์ จะเห็นได้ว่าจะสามารถพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันของประเทศได้อย่างรวดเร็ว จากลำดับที่ 14 ในปี 2547 ขึ้นสู่ลำดับที่ 2 ในปี 2563

ตารางที่ 5 ความสามารถทางการแข่งขันของประเทศด้านการศึกษาของประเทศไทย (Education Infrastructure)

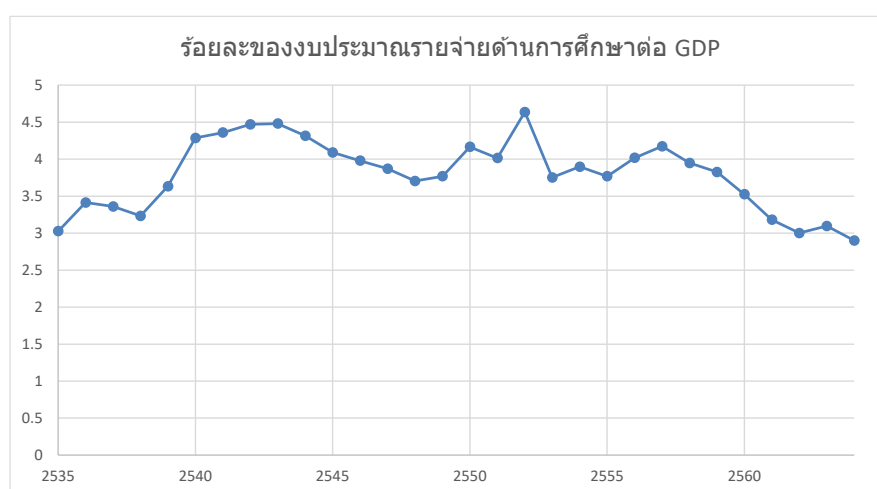
ประเทศ	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
ญี่ปุ่น	25	28	23	19	22	26	29	34	36	28	28	38	35	36	30	32	32
ไต้หวัน	16	16	19	18	19	27	23	25	24	21	22	21	25	25	19	20	20
สิงคโปร์	14	14	13	11	11	13	13	10	6	4	2	3	4	5	2	2	2
มาเลเซีย	24	37	30	31	30	30	33	35	33	34	32	35	38	40	34	35	37
ไทย	48	46	48	46	43	47	47	51	52	51	54	48	52	54	56	56	55
ฟิลิปปินส์	57	53	57	52	52	54	56	57	57	59	59	60	59	59	61	58	61
อินโดนีเซีย	60	60	61	51	49	55	55	53	53	52	52	57	56	61	57	52	56
รวมประเทศทั้งหมด	60	60	61	55	55	57	58	59	59	60	60	61	61	61	63	63	63

ที่มา IMD World Competitiveness Yearbook 2020 - 2004

ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4) สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยจากการพิจารณาแนวโน้มสัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในแผนภาพด้านล่างพบว่า มีแนวโน้มลดลงในระยะยาว

แผนภาพที่ 1 สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ พ.ศ. 2535 – 2563

ที่มา สำนักงานประมาณ ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

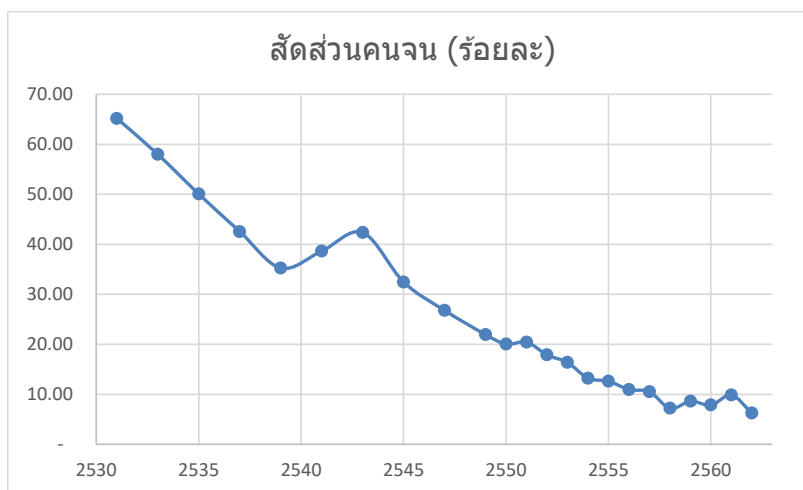
ปีงบประมาณ 2540 ลงอยู่ในระดับร้อยละ 2.9 ในปีล่าสุดคือ ปี 2563 ซึ่งอยู่ในระดับต่ำสุดในรอบเกือบสามสิบปีที่ผ่านมา แนวโน้มการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาดังกล่าวสวนทางกับความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาประชากรไทยในทุกช่วงวัยให้ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพื่อพร้อมรับกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

5. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาจากฐานรากให้คนจนสามารถได้รับประโยชน์พร้อมกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาพรวม (Pro-poor Growth) พร้อมกับการกระจายประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอต่อการรองรับสิทธิของประชากรในมิติต่าง ๆ ผ่านระบบสวัสดิการของรัฐ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มประสบปัญหาภัยกับดักรายได้ปานกลาง (Middle-income Trap) จากการที่ประเทศไทยสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันแต่เดิมที่มีแรงงานราคาถูกเป็นจุดดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และยังไม่สามารถพัฒนาทักษะแรงงานให้เป็นแรงงานทักษะสูงในการผลิตที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูงได้ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังประสบปัญหาสถานการณ์ความไม่แน่นอนทางการเมือง ตลอดจนผลกระทบอย่างหนักจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้ระดับที่สูงได้เช่นเดิม ทั้งนี้ สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการลดสัดส่วนคนจนอย่างต่อเนื่อง โดยจากการพิจารณาแนวโน้มสัดส่วนคนจนในประเทศไทยระหว่างปี 2531 – 2562 พบว่า มีการลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยแม้จะมีการเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนในบางช่วง คือ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2542 แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มในระยะยาวแล้ว ประเทศไทยสามารถลดสัดส่วนคนจนได้จากเดิมในระดับสูงกว่าร้อยละ 60 ในปี 2531 ลงเหลือร้อยละ 6 ในปี 2562 ทั้งนี้ แม้สถิติดังกล่าวจะบ่งชี้ให้เห็นความสำเร็จของการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศในระดับหนึ่ง

แผนภาพที่ 2 สัดส่วนคนจนในประเทศไทย พ.ศ.2531-2562

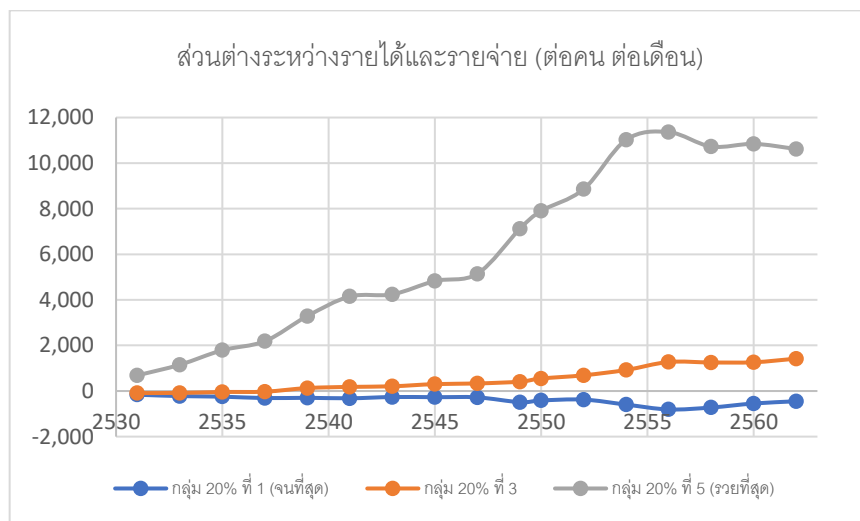

ที่มา สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รัฐยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ และเร่งด่วนในการแก้ปัญหาความยากจนในปัจจุบัน อันได้แก่ การบรรเทาผลกระทบจากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในเชิงเศรษฐกิจ โดยงานวิจัยของ Yang et al. (2020) ที่ได้ประเมินผลกระทบก่อนการระบาดระลอกใหม่ ได้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาความยากจนในประเทศไทยจะกลับทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นอันเป็นผลจากโรคระบาด และการถดถอยทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนในประเทศไทยที่เกิดประสิทธิผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางแผนทางเศรษฐกิจที่ดีที่สามารถบรรเทาความเสี่ยงในระยะสั้นควบคู่ไปกับการลงทุนในระยะยาว

2) ส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของประชากรไทยยังคงแตกต่างกันมากตามฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน จากการคำนวณส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของประชากรไทย จำแนกตามลำดับรายได้พบว่า กลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 (lowest quintile) มีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายตลอดเวลา 30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งชี้ให้เห็นข้อควรตระหนักที่สำคัญ คือ แม้ประเทศไทยจะสามารถลดสัดส่วนคนจนได้เป็นอย่างมาก แต่ประชากรที่มีรายได้น้อยจำนวนมากไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ต่างประสบปัญหาการขาดรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และเมื่อพิจารณาแนวโน้มดังกล่าวในกลุ่มคนชั้นกลาง คือ กลุ่มผู้มีรายได้ในควินไทล์ที่ 3 จะพบว่า แม้มีแนวโน้มดีขึ้นจากในช่วงแรกในปี 2530 ซึ่งยังคงมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย มาสู่ในปัจจุบันในปี 2562 ซึ่งกลับมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย แต่เมื่อพิจารณาขนาดของส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายกลับพบว่า ยังคงมีขนาดค่อนข้างน้อย กล่าวคือ จำนวนเงินที่สามารถออมได้ต่อคนต่อเดือนของผู้มีรายได้ระดับกลางของคนไทยยังน้อยมาที่ระดับต่ำกว่า 2,000 บาท ต่อคน ต่อเดือน

แผนภาพที่ 3 ส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของประชากรไทย ต่อคน ต่อเดือน พ.ศ. 2530 - 2560

ที่มา จากการคำนวณของผู้วิจัย โดยข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้ หากพิจารณาส่วนต่างระหว่างรายได้และรายจ่ายของกลุ่มผู้มีรายได้สูงสุดที่ควินไทล์ที่ 5 จะพบว่า แม้ส่วนต่างดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาสามสิบปี ที่ผ่านมามีแนวโน้มดังกล่าวภายหลังปี 2555 กลับเริ่มทรงตัวและลาดลงอย่างช้า ๆ ซึ่งอาจเป็นผลจากทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เริ่ม

ชะลอตัวในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ตลอดจนค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองซึ่งค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่าง ๆ อาทิ ค่าเช่าที่อยู่อาศัย และค่าโดยสารการขนส่งสาธารณะบางประเภท เช่น รถไฟฟ้า คิดเป็นสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเทียบกับรายได้

3) การขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่อยู่อาศัย ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จากการนำเสนอผลการวิจัยใน เวทีเสวนาสาธารณะผลการสำรวจแรงงานคนไร้บ้านสู่การขยายผลเชิงปฏิบัติการและนโยบาย โดยกระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกันสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในปี 2562 มีจำนวนผู้ไร้บ้านทั่วประเทศ 2,719 ราย โดยพบส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 86 อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมากที่สุด ทั้งนี้คนไร้บ้านที่เป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีสัดส่วนการอยู่คนเดียวสูงกว่าคนอื่น โดยสาเหตุสำคัญของการตกเป็นคนไร้บ้านประกอบด้วยปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การว่างงาน การมีหลักประกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอ ตลอดจนปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

4) ผู้ประกอบการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ส่วนที่ 6 ได้กล่าวไว้ถึงสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมก็ตาม จากภาวะการระบาดอย่างรุนแรงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยจำเป็นต้องออกมาตรการควบคุมการระบาดของโรคหลายประการที่มีเนื้อหาในเชิงจำกัดสิทธิของบุคคลในด้านต่าง ๆ เป็นระยะเวลายาวนานเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม ทั้งนี้ มาตรการปิดสถานที่หรือกิจกรรมที่มีความเสี่ยงต่าง ๆ นั้น ล้วนเป็นมาตรการที่ส่งกระทบอย่างรุนแรงต่อผู้ประกอบการและลูกจ้างในหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น ร้านอาหาร และการให้บริการอื่น ๆ ที่มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการสามารถกระทำได้อย่างยาก และในพื้นที่ระบาดหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นต้น ทั้งนี้ แม้มาตรการดังกล่าวจะสามารถกระทำได้และเป็นสิ่งที่พึงกระทำเพื่อควบคุมการระบาดของโรคอันเป็นเป้าหมายหลักของสังคม การใช้อำนาจรัฐระงับซึ่งสิทธิในการประกอบอาชีพโดยเสรีอันเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญย่อมควรดำเนินควบคู่ไปกับการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม และได้สัดส่วนกับความเสียหายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาที่ผ่านมา แม้รัฐจะได้ดำเนินมาตรการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากมาตรการปิดสถานที่หรือกิจกรรมที่มีความเสี่ยงในหลายรูปแบบแล้วก็ตาม ผู้ประกอบการและแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเศรษฐกิจนอกระบบ ยังคงไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยาหรือได้รับการเยียวยาที่น้อยกว่าความเสียหายจริงที่ต้องแบกรับ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการและลูกจ้างในภาคธุรกิจจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยวและการบริการ ตลอดจนผู้เริ่มเข้าสู่ตลาดงาน ยังเป็นกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบเชิงลบทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งล้วนเป็นประเด็นท้าทายสำคัญของสิทธิมนุษยชนในมิติด้านเศรษฐกิจที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว

6. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

สถานการณ์ของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในประเทศยังคงได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยประเด็นการถูกละเมิดเกี่ยวข้องกับ การถูกเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรม ถูกพักงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ถูกปรับลดวันทำงาน ถูกขูดรีดเอาเปรียบจากนายจ้าง จากรายงานผลการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) พบประเด็นปัญหาที่สำคัญและเป็นปัญหาในระยะยาวคือ การถูกเลิกจ้างหรือไม่ต่อสัญญา ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และทำให้เกิดปัญหาความเครียด ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถานการณ์การว่างงานและการเลิกจ้างของกระทรวงแรงงาน ซึ่งพบว่าในเดือนกันยายน 2563 มีผู้ประกันตนตามมาตรา 33 มาขึ้นทะเบียนขอรับประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงาน จำนวน 487,980 คน จากผู้ประกันตนทั้งหมด จำนวน 11,093,914 คน เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดือนเดียวกันของปี 2562 มีผู้ขอรับประโยชน์ทดแทนกรณีว่างงานเพิ่มขึ้นถึง จำนวน 315,568 คน คิดเป็นร้อยละ 183.03 ซึ่งสาเหตุการว่างงานมากที่สุด คือ การเลิกจ้าง ร้อยละ 49.62 การลาออกจากงาน ร้อยละ 48.06 และสิ้นสุดสัญญาจ้าง ร้อยละ 2.33 (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563) โดยกลุ่มแรงงานต่างด้าว มักประสบปัญหาการเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร ทั้งข่าวสารที่เกี่ยวกับการป้องกันโรคและข้อมูลเกี่ยวกับความช่วยเหลือหรือสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากปัญหาด้านภาษาและการเป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว

สำหรับแรงงานนอกระบบในเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพการจ้าง สภาพการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. 2553 กฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (ลูกจ้างทำงานที่บ้าน) และกฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในเกษตรกรรม พ.ศ. 2557 ซึ่งกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ ให้ความคุ้มครองแรงงานนอกระบบในเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพการจ้าง สภาพการทำงาน และความปลอดภัยในการทำงาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. 2553 กฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (ลูกจ้างทำงานที่บ้าน) และกฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานในเกษตรกรรม พ.ศ. 2557 ซึ่งกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ ได้กำหนดมาตราที่ให้ความคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่เกี่ยวข้อง

7. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

“ผู้เสียหาย” และ “เหยื่ออาชญากรรม” มีความหมายเหมือนกัน หมายถึง บุคคลใดที่ได้รับบาดเจ็บ ถูกทำร้าย หรือถูกฆ่า เนื่องจากการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายอาญา โดยยึดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และแก้ไขโดยมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 (ศรีสมบัติ โขศประจักษ์ชัด, 2561)

“เหยื่อในกระบวนการยุติธรรม” หมายถึงจำเลยในคดีอาญาที่เป็นจำเลยบริสุทธิ์ หรือ “เหยื่อแพะ” (ศรีสมบัติ โขศประจักษ์ชัด, 2561)

สำหรับสถานการณ์กลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อจากกระบวนการยุติธรรม จากสถิติผลการดำเนินงานช่วยเหลือเหยื่อผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 พบว่า มีผู้เสียหายยื่นคำขอจำนวน 10,247 ราย และมีจำเลยยื่นคำขอ จำนวน 520 ราย โดยฐานความผิดที่มีผู้เสียหายขอรับค่าชดเชยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ความผิดทางร่างกาย ความผิดต่อชีวิต ความผิดทางเพศ และฐานความผิดที่มีจำเลยขอรับค่าชดเชยสูงสุด ได้แก่ ยาเสพติด ทั้งนี้ จากสถิติเปรียบเทียบการยื่นคำขอระหว่างปี พ.ศ. 2558 – 2563 มีแนวโน้มลดลง รวมถึงการพิจารณาเบิกจ่ายค่าชดเชยผู้เสียหายในคดีอาญา (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2563) อย่างไรก็ตาม จากผลการสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชน (Crime Victimization Surveys) ของสำนักงานกิจการยุติธรรม พบว่า มีตัวเลขผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมากกว่าสถิติการรับแจ้งเหตุอาชญากรรมของตำรวจอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เคยตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเพียงร้อยละ 7.8 ที่ให้ข้อมูลว่าได้แจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งกลุ่มคดีอาชญากรรมที่มีการแจ้งเหตุต่อเหตุต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจมากที่สุด คือ กลุ่มความผิดประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ นั้น ประชาชนแทบไม่ให้ความสนใจแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ และจากการทดลองสำรวจของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ในปี 2561 ซึ่งสำรวจกลุ่มตัวอย่างถึง 8,000 คน พบเหยื่ออาชญากรรมเพียงแค่ 336 คน ซึ่งส่งผลให้มีผู้แจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่น้อยลงตามอัตราส่วน (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2563) สภาพปัญหาดังกล่าวทำให้การเข้าถึงการช่วยเหลือเหยื่อเป็นไปอย่างมีอุปสรรคมากยิ่งขึ้น หากตัวเลขของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากคดีอาญาไม่อยู่ในระบบที่สามารถตรวจสอบได้สำหรับสถานการณ์กลุ่มเหยื่อค้ำมนุษย์ รายงานการติดตามและการดำเนินงานต่อต้านการค้ามนุษย์ หรือ Trafficking in Persons (TIP) report ปี 2021 (2564) ของสหรัฐอเมริกายังคงจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่ม 2 ของบัญชีรายชื่อประเทศที่ยังต้องถูกจับตามอง เนื่องจากรัฐบาลดำเนินมาตรการจัดการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่ยังไม่ได้มาตรฐานขั้นต่ำ ทั้งนี้ ประเทศไทยมีความพยายามจะจัดการปัญหาด้วยมาตรการต่าง ๆ เช่น การเสริมสร้างความร่วมมือกับภาคประชาสังคมในการสืบสวนสอบสวนเหตุการณ์ค้ำมนุษย์ การคุ้มครองเหยื่อ ให้การฝึกอบรมผู้พิพากษาและอัยการให้คำนึงถึงความบอบซ้ำทางจิตใจของเหยื่อรวมทั้งยังริเริ่มให้มีการสืบสวนเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 9 คนถูกกล่าวหาว่าสมรู้ร่วมคิดในการค้ำมนุษย์ แต่มาตรการดังกล่าวยังคงไม่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยรัฐบาลดำเนินการสืบสวนสอบสวนเหตุการณ์ค้ำมนุษย์ ดำเนินคดีผู้ต้องสงสัยและลงโทษผู้กระทำผิดลดลงอย่างเห็นได้ชัด กว่าเมื่อปี 2562 และแม้จะมีรายงานปรากฏว่ายังคงมีการบังคับใช้แรงงานข้ามชาติในอุตสาหกรรมหลายประเภทในไทย แต่รัฐบาลรายงานตัวเลขการค้าแรงงานข้ามชาติต่ำกว่าขอบเขตของปัญหา ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการค้าแรงงาน และรัฐบาลก็ไม่มีกระบวนการที่เป็นมาตรฐานในการตรวจสอบกรณีที่เข้าข่าย รวมถึงการปฏิบัติต่อเหยื่ออย่างมีมนุษยธรรม อาทิ บริการของรัฐที่จัดเตรียมให้กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อยังไม่เพียงพอเหยื่อการค้ามนุษย์ที่ต้องอาศัยอยู่ในสถานที่พักพิงของรัฐยังถูกจำกัดการเดินทางและการติดต่อสื่อสาร (U.S. Department of State, 2021)

8. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี

สถานการณ์ความรุนแรงในเด็กและสตรีในภาพรวมยังพบว่ามีแนวโน้มสูงขึ้น จากรายงานของกรมสุขภาพจิต (2563) พบว่า สถิติความรุนแรงในครอบครัว ตั้งแต่ปี 2559 ถึงเมษายน 2563 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คิดเป็น 1,400 ราย/ปี หรือ 118 ราย/เดือน เฉลี่ย 4 ราย/วัน และข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว พบว่า สถิติของผู้กระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และบุคคลในครอบครัว ในช่วงเดือนตุลาคม 2562 - เมษายน 2563 มีจำนวน 141 ราย แบ่งความรุนแรงออกเป็นดังนี้ ทางร่างกาย ร้อยละ 87 ทางเพศ ร้อยละ 9 และทางจิตใจ ร้อยละ 4 โดยมีปัจจัยกระตุ้น ได้แก่ ยาเสพติด ร้อยละ 35 บันดาลโทสะ ร้อยละ 33 หึงหวง ร้อยละ 25 สุรา ร้อยละ 17 เท่ากับการล่วงละเมิดทางเพศ ร้อยละ 17 อาการทางจิตเวช ร้อยละ 9 และเกมส์ ร้อยละ 2 โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยเหนือ ภาคใต้ ภาคเหนือ และกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ (กรมสุขภาพจิต, 2563) ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีสถิติความรุนแรงต่อผู้หญิงสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก จากรายงานของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC) พบว่า กว่า ร้อยละ 87 ของคดีการล่วงละเมิดทางเพศไม่เคยถูกรายงานเพื่อหาผู้กระทำผิด โดย 1 ใน 3 ของผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงมีมากกว่าตัวเลขที่ได้รับรายงาน โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มสูงขึ้นถึง ร้อยละ 66 และภาคใต้ มีความรุนแรงในครอบครัวถึงร้อยละ 48.1 และกรุงเทพมหานครพบความรุนแรงในครอบครัวน้อยที่สุด ร้อยละ 26

นอกจากนี้ เด็กทุกเพศอาจตกเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจในโอกาสที่แตกต่างกัน จากรายงานของ ECPAT และ TU สะท้อนว่าเด็กชายและเพศทางเลือกตกเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงและถูกล่วงละเมิดทางเพศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านช่องทางออนไลน์ หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการเชิงรุก (proactive role) ในการสืบหาและเข้าช่วยเหลือเด็กกลุ่มดังกล่าวมากยิ่งขึ้น เพื่อคุ้มครองสิทธิและปกป้องเด็กจากการถูกล่วงละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ แม้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีรุนแรงปัญหา child sex tourism จะลดปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กลงบ้าง แต่รูปแบบการให้บริการกลับเพิ่มสูงขึ้นในระบบออนไลน์ อาจปรากฏในลักษณะทัวร์ท่องเที่ยวทางเพศเสมือนจริง (virtual sex tour) การสร้างกลุ่มลับเพื่อถ่ายทอดสด (live streaming) การมีเพศสัมพันธ์กับเด็กผ่านแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากเด็กบางคนอาจถูกล่อลวงจากมิชชันนารีหรือผู้ไม่ประสงค์ดี แต่เด็กบางคนอาจตั้งใจเผยแพร่ภาพหรือคลิปส่วนตัวเพื่อสนองความต้องการบางประการซึ่งมีเหตุผลในทางจิตวิทยาเด็ก เช่น การยอมรับจากคนอื่น ยอดกดไลค์ ยอดกดแชร์ หรือแม้กระทั่งรายได้ที่มาจากการขายสื่อลามกอนาจารของตนเอง โดยไม่ได้ตระหนักถึงผลเสียของการเผยแพร่รูปหรือวิดีโอคลิปของตนลงในโลกออนไลน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, TU) ข้อมูลสื่อสารทางอีเมล เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2564)

ในปี พ.ศ. 2562 กระทรวงแรงงานได้ร่วมกับองค์กรแรงงานระหว่างประเทศทำการสำรวจสถานการณ์การใช้แรงงานในเด็ก โดยพบว่าร้อยละ 3.9 ของเด็ก 10.47 ล้านคน อายุระหว่าง 15-17 ปี เป็นผู้ถูกใช้แรงงาน โดยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับลักษณะงานที่อันตรายในธุรกิจครัวเรือน การเกษตร ภาคบริการ และภาคการผลิต

มีสัดส่วนของเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิงร้อยละ 22 เกี่ยวข้องกับการยกสิ่งของหนักร้อยละ 8 เกี่ยวข้องกับสภาวะยากลำบากและเป็นงานกลางคืน และ ร้อยละ 7 เป็นงานที่ต้องสัมผัสสารเคมีและสารพิษ(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564; U.S. Department of State, 2021) ซึ่งตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานนอกระบบ มีพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม หมวด 4 การใช้แรงงานเด็ก ห้ามมิให้นายจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นลูกจ้างและสามารถจ้างเด็กอายุระหว่าง 15 – 18 ปี เข้าทำงานโดยห้ามทำงานที่มีลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น งานหลอม เป่า หล่อ หรือรีดโลหะ งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความสั่นสะเทือน ฯลฯ และสถานที่ต้องห้าม เช่น โรงฆ่าสัตว์ สถานที่เล่นการพนัน สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ เป็นต้น ซึ่งหากนายจ้างฝ่าฝืน จะมีโทษตามกฎหมาย คือ ปรับตั้งแต่ 400,000 – 800,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยพนักงานตรวจแรงงานดำเนินการตรวจ กำกับ ให้นายจ้างปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในการคุ้มครองลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุระหว่าง 15 – 18 ปี จะได้รับการคุ้มครองในเรื่องค่าจ้าง ค่าชดเชยเท่าเทียมกัน โดยลูกจ้างสามารถยื่นคำร้องต่อพนักงานตรวจแรงงาน ให้ติดตามค่าจ้างและค่าชดเชย ได้ตามที่กฎหมายกำหนด พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนทราบด้วย (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, การสื่อสารทางอีเมล เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2564)

ประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการของเด็กและเยาวชน คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ได้มีมติในการประชุม เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2563 เห็นชอบแนวทางการจัดสวัสดิการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดแบบถ้วนหน้า ในอัตรา 600 บาท ต่อคน ต่อเดือน โดยเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2565 ทั้งนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อยู่ระหว่างการดำเนินการหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนรูปแบบสวัสดิการถ้วนหน้าดังกล่าว ก่อนเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการประเมินติดตามการดำเนินการตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เกี่ยวกับการให้การยอมรับความเท่าเทียมกันทางเพศ โดยเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาสามปีที่ผ่านมา พบว่า 63.5 เห็นว่าดีขึ้น ร้อยละ 29.1 เห็นว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมีเพียงร้อยละ 7.4 เห็นว่าแย่ลง

9. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน^๖

ประเด็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน เป็นประเด็นที่เคยปรากฏในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยใช้ชื่อว่า “ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชน” ทั้งนี้สถานการณ์การด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชนในภาพรวมยังพบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มดังกล่าว แต่มีแนวโน้มลดลง จากตารางสถิติเรื่องร้องเรียนในปี 2564 (1 ตุลาคม 2563 - 31 มีนาคม 2564) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ไม่ปรากฏข้อร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

^๖ UN Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms หรือ UN Declaration on Human Rights Defenders ได้กำหนดนิยามอย่างกว้างของคำว่า “นักปกป้องสิทธิมนุษยชน” ไว้ ซึ่งหมายถึง บุคคล หรือ กลุ่มบุคคล ที่ต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์ของชุมชน หรือประโยชน์สาธารณะ

แห่งชาติ, 2564) แม้ประเทศไทยจะเริ่มผลักดันกรอบกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาบริษัทเอกชนใช้กฎหมายฟ้องร้องนักกิจกรรมและนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้นักกิจกรรมและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนถูกปิดกั้นการมีส่วนร่วมสาธารณะและเผชิญกับ “การฟ้องปิดปาก” (SLAPP) ที่เป็นกระบวนการฟ้องร้องทางกฎหมายโดยบริษัทและหน่วยงานธุรกิจอื่น ๆ แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้องการฟ้องคดีปิดปากนักปกป้องสิทธิมนุษยชนไปหลายคดี แต่บริษัทก็ยังดำเนินการฟ้องร้องอย่างต่อเนื่อง โดยได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 และมาตรา 165/2 เพื่อให้ศาลมีอำนาจยกฟ้องในชั้นการตรวจคำฟ้องหากคดีมีเจตนาถั่นแถ้งเพื่อดำเนินคดี แต่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวก็ยังไม่มีความครอบคลุม เนื่องจากอาจใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นคดีระหว่างเอกชนด้วยกัน ซึ่งการฟ้องคดีนักปกป้องสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่มีหน่วยงานรัฐเป็นคู่กรณีมากกว่า

นอกจากนี้ ยังปรากฏสถานการณ์นักปกป้องสิทธิมนุษยชนถูกข่มขู่คุกคามหลายกรณี ซึ่งบางกรณีกสม. ได้ช่วยประสานให้หน่วยงานของรัฐเพื่อดูแลความปลอดภัย เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาเหล่าใหญ่-ผาจันได และสมาชิกสหกรณ์ เกษตรกรภาคใต้ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ , 2563)

10. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศรายได้ปานกลางกลุ่มแรกของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อันเป็นผลมาจากนโยบายการคุมกำเนิดในช่วงสี่สิบปีที่ผ่านมา ประกอบกับพัฒนาการด้านสาธารณสุขที่ส่งผลให้อายุขัยคาดหมายของคนไทยสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมของประเทศและคนในประเทศในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนับเป็นเรื่องท้าทายสำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการวางแผนระยะยาวอย่างรอบคอบและครบถ้วนในหลากหลายมิติ ทั้งในมิติด้านการสาธารณสุข การศึกษา การคลังและงบประมาณ ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ จากการพิจารณาประเด็นดังกล่าว สามารถสรุปสถานการณ์ที่สำคัญด้านผู้สูงอายุได้ดังนี้

1) สัดส่วนและจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตลอด ภายใน 20 ปี จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และการคาดการณ์โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในตารางที่ 7 พบว่า จำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุที่มี 60 ปีขึ้นไป ได้มีแนวโน้มสูงขึ้นมาตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา และจะยังคงเพิ่มสูงขึ้นในอัตราเกือบจะคงที่ในอีก 20 ปีข้างหน้า โดยเมื่อพิจารณาสัดส่วนของผู้สูงอายุในกลุ่มอายุระดับต่าง ๆ เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุทั้งหมดแล้วยังพบว่า มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างภายในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยตนเอง กล่าวคือ สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุมาก คือ ตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนคิดเป็นสัดส่วนที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดในปี 2583 และคาดว่าก่อนปี 2583 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด (super-aged society) ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ ในปี 2583 เมื่อมีสัดส่วนผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 30 ของประชากร

ตารางที่ 6 จำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2533 - 2583

		หน่วย : พันคน					
		2533	2543	2553	2563	2573	2583
จำนวนประชากรสูงอายุ	60 - 69 ปี	2,451	3,546	4,699	7,256	9,260	8,959
	70 - 79 ปี	1,123	1,706	2,731	3,677	5,898	7,639
	80 ปีขึ้นไป	443	586	1,078	1,690	2,421	3,921
	รวม	4,017	5,838	8,508	12,622	17,579	20,519
สัดส่วนประชากรสูงอายุ	60 - 69 ปี	61.02	60.74	55.23	57.48	52.68	43.66
	70 - 79 ปี	27.96	29.22	32.10	29.13	33.55	37.23
	80 ปีขึ้นไป	11.03	10.04	12.67	13.39	13.77	19.11
	รวม	100	100	100	100	100	100
สัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรรวม	60 - 69 ปี	4.49	5.70	7.12	10.99	13.99	14.02
	70 - 79 ปี	2.06	2.74	4.14	5.57	8.91	11.96
	80 ปีขึ้นไป	0.81	0.94	1.63	2.55	3.65	6.14
	รวม	7.36	9.38	12.89	19.12	26.56	32.12

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ และประมาณการประชากร
ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) ผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ไม่ได้รับการศึกษาและยังคงมีผู้สูงอายุ สัดส่วนที่สูงที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต จากข้อมูลจากรายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงไม่มีทักษะพื้นฐาน เช่น การอ่านออกเขียนได้ และจำนวนดังกล่าวมีแนวโน้มสูงขึ้นในช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา โดยจากการสำรวจพบว่า ในปี 2560 ผู้สูงอายุเกือบ 2 ล้านคนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ และเกือบร้อยละ 70 ของผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้เป็นเพศหญิง อันเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศในการเข้าถึงการศึกษาของประเทศไทยในอดีต

ตารางที่ 7 จำนวนผู้สูงอายุ จำแนกตามการอ่านออกเขียนได้

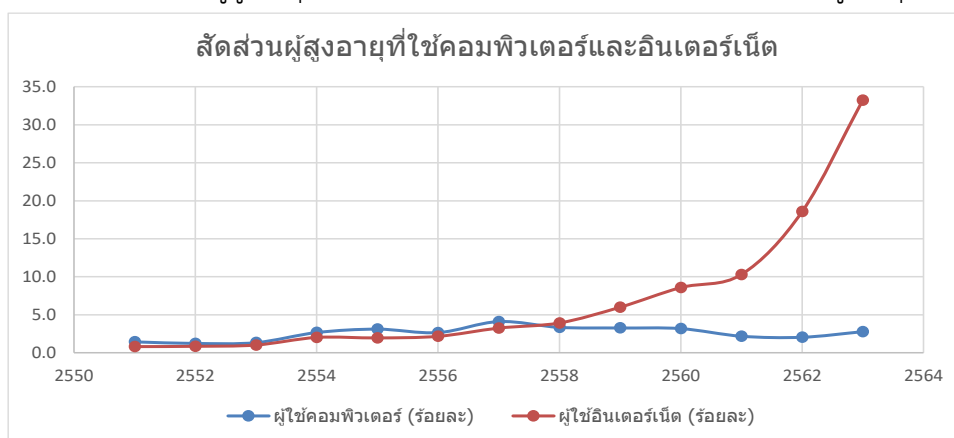
		2550			2557			2560		
		ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
การอ่านออกเขียนได้	รวม	3,130,736	3,890,223	7,020,959	4,514,815	5,499,890	10,014,705	5,083,681	6,228,766	11,312,447
	ได้	2,659,425	2,683,806	5,343,231	4,068,506	4,393,673	8,462,179	4,513,652	4,955,788	9,469,440
	ไม่ได้	471,311	1,206,417	1,677,728	446,309	1,106,217	1,552,526	569,125	1,268,614	1,837,739
	ไม่ทราบ							904	4,364	5,268

ที่มา รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้ แม้การเข้าถึงและความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจะนับเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านการสาธารณสุข และการคลังจากภาครัฐ ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่ข้อมูลจากการสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2551 - 2563 ดังแผนภาพที่ 4 ได้ชี้ให้เห็นว่า ยังคงมีผู้สูงอายุเป็นสัดส่วนที่น้อยที่ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ในระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา โดยเมื่อพิจารณาสัดส่วนการใช้ในแต่ละกลุ่มจะพบว่า สัดส่วนผู้สูงอายุที่ใช้อินเทอร์เน็ตมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จากระดับที่ต่ำมากกว่าร้อยละ 1 ในปี 2551 และเพิ่มสูงขึ้นในอัตราเร่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนถึงระดับใกล้เคียงกับร้อยละ 35 ในปี 2563 อันอาจจะเป็นผลจากความนิยมในสังคมไทยในการใช้โซเชียลมีเดียในรูปแบบต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนการเข้าถึงเครือข่ายสัญญาณที่ทั่วถึงขึ้นและมีราคาลดลง

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ยังมีผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงมาก คือ กว่าร้อยละ 60 ที่ยังคงไม่มีหรือไม่ใช้ การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจส่งผลให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของรัฐซึ่งในปัจจุบันมักกระทำผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวที่แสดงให้เห็นสัดส่วน ผู้สูงอายุที่ใช้อินเทอร์เน็ตที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นกว่าร้อยละ 30 ยังคงไม่สะท้อนศักยภาพของการใช้อินเทอร์เน็ต ของผู้ใช้งานที่สามารถใช้เครื่องมือ (application) ต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ตได้เพียงใด ทั้งนี้ หากพิจารณาสัดส่วน การใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจเป็นดัชนีที่สะท้อนความรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) ได้ดีกว่าการใช้อินเทอร์เน็ต จะพบว่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างคงที่ที่ระดับต่ำมาก คือ ต่ำกว่าร้อยละ 5

แผนภาพที่ 4 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ใช้คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต (ต่อประชากรสูงอายุทั้งหมด)

ที่มา รายงานการสำรวจการมีกรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3) ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่ออม จากข้อมูลจากรายงานการสำรวจประชากรสูงอายุ ในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ปัจจุบันยังคงมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่ออม โดยในปี 2560 มีผู้สูงอายุถึงเกือบ 3 ล้านคนไม่ออม และเมื่อพิจารณาสัดส่วนผู้ที่ออม

ตารางที่ 8 จำนวนผู้สูงอายุ จำแนกตามการออม

		2550	2557	2560
ผู้สูงอายุทั้งหมด	รวม	7,020,959	10,014,705	11,312,447
	ออม	4,826,013	7,620,274	8,265,870
	ไม่ออม	2,194,946	2,394,430	2,821,525
	ไม่ทราบ			225,052
ผู้สูงอายุชาย	รวม	3,130,736	4,514,815	5,083,682
	ออม	2,296,861	3,566,820	3,867,346
	ไม่ออม	833,875	947,995	1,121,815
	ไม่ทราบ			94,521
ผู้สูงอายุหญิง	รวม	3,890,223	5,499,889	6,228,766
	ออม	2,529,152	4,053,454	4,398,525
	ไม่ออม	1,361,071	1,446,435	1,699,710
	ไม่ทราบ			130,531

ที่มา รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในปี 2550 เทียบกับ 2560 แล้วพบว่า มีสัดส่วนค่อนข้างคงที่ ทั้งสัดส่วนของผู้สูงอายุรวมที่ออมและผู้สูงอายุเพศหญิงที่ออม แต่มีสัดส่วนลดลงในกลุ่มผู้สูงอายุเพศชาย

4) ผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงไม่มีหลักประกันสุขภาพใด ๆ ข้อมูลจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติชี้ให้เห็นว่ามีประชากรสูงอายุจำนวนมากถึงกว่า 8 หมื่นคน ในปีสุดท้ายที่สำรวจ คือ ปี 2560 ที่ยังคงไม่มีสวัสดิการใด ๆ โดยจำนวนดังกล่าวสูงขึ้นกว่าปี 2558 ที่ระดับ 6 หมื่นกว่าคน ทั้งนี้ หากพิจารณาแนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพในประเทศไทยที่ตั้งบนหลักการว่า คนไทยทุกคนจะต้องมีหลักประกันสุขภาพ โดยหากไม่ใช่ผู้ที่อยู่ในระบบสวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ หรือระบบประกันสังคม ก็จะเป็นผู้สิทธิในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าโดยทันที การที่ประชากรสูงอายุซึ่งเป็นชาวไทยที่ไม่มีสวัสดิการใด ๆ จึงอาจมีสาเหตุส่วนหนึ่งจากการไม่มีบัตรประชาชนระบุตัวตน ซึ่งเป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมากและไม่มีอาการเจ็บป่วย ทั้งนี้ หากพิจารณาสัดส่วนผู้สูงอายุในหลักประกันสุขภาพแต่ละประเภทแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุเป็นสัดส่วนที่สูงมากคือกว่า 9 ล้านคนจากผู้สูงอายุทั้งหมด 11 ล้านคนอยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นระบบสวัสดิการของรัฐที่พึ่งพิงรายได้จากรัฐเป็นหลัก ความยั่งยืนของระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และศักยภาพในการสร้างการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอและต่อเนื่องของประเทศ จึงถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างหลักประกันให้กับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของประเทศ

ตารางที่ 9 จำนวนผู้สูงอายุ จำแนกตามประเภทหลักประกันสุขภาพ

	2548	2549	2550	2556	2558	2560
ประชากรสูงอายุ	6,391,822	6,801,975	7,004,457	9,417,616	10,330,314	11,312,447
ไม่มีสวัสดิการ			172,065	89,673	64,674	85,805
สวัสดิการข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ/รัฐวิสาหกิจ/หน	1,388,215	1,298,905	1,323,693	1,508,141	1,745,207	1,659,189
บัตรประกันสุขภาพ	4,784,035	5,297,033	5,390,293	7,665,862	8,383,725	9,325,752
สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง	3,900	14,365	823	10,409	8,159	3,574
ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	68,582	61,986	66,928	167,032	201,608	178,783
ประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน	85,803	87,799	19,277	249,891	515,069	31,663
อื่น ๆ	61,287	41,887	31,380	51,041	106,650	22,655
ไม่ทราบ				15,797	6,413	5,026

ที่มา การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2548 2549 2550 2556 และ 2558
สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลข้อมูลโดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

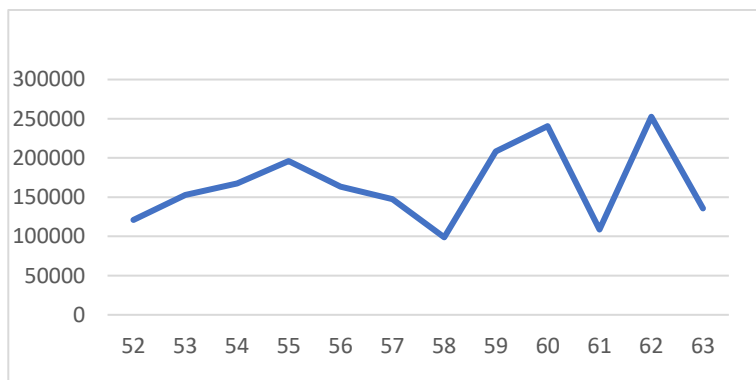
1.1 สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสพยาเสพติด

ยาเสพติดเป็นปัญหาในประเทศไทยที่คงอยู่มาต่อเนื่องและยาวนาน ตั้งแต่ปัญหาการแพร่ระบาดของฝิ่นนับร้อยกว่าปีก่อน มาสู่การแพร่ระบาดของยาเสพติดในรูปอื่น เช่น กัญชา เฮโรอีน และเมทแอมเฟตามีน โดยในประเทศไทยนั้น รัฐบาลในช่วงต่าง ๆ มีแนวทางการจัดการกับปัญหายาเสพติดที่ค่อนข้างหลากหลายและแตกต่างกันมากในแต่ละช่วง ทั้งในช่วงแรกที่เน้นการปรับและจำคุก ไปสู่ช่วงการทำสงครามยาเสพติดในช่วงประมาณเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา และลดระดับความรุนแรงของมาตรการในการจัดการกับปัญหายาเสพติดลงสู่ยุคปัจจุบันที่ได้เริ่มมีการประกาศให้ยาเสพติดบางประเภท เช่น กระท่อมไม่ผิดกฎหมายอีกต่อไป การให้ยาเสพติดบางประเภท เช่น กัญชา สามารถใช้ในเชิงการแพทย์ได้ และการพยายามหันเหผู้เสพยาเสพติดออกจากกระบวนการทางอาญา (criminal diversion) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วยที่ควรเน้นการรักษาให้หายจากความต้องกาเสพติด ทดแทนการใช้โทษเพื่อประสงคผลในเชิงป้องปราม

(deterrent effect) ไม่ให้กระทำความผิด แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักปฏิบัติสากลที่เน้นการใช้การบำบัดรักษาแทนการลงโทษ ซึ่งจากงานวิจัยหลายชิ้นในการทบทวนวรรณกรรมของ ศรีสมบัติ โศคประจักษ์ชัด และคณะ (2563) พบว่า มีประสิทธิผลในการช่วยผู้เสพยาเสพติดไม่ให้หวนกลับไปเสพยาซ้ำได้มากกว่าการลงโทษ อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นและคำนึงสิทธิมนุษยชนของผู้เสพมากกว่าการปราบปรามอย่างรุนแรงเช่นแต่ก่อน ทั้งนี้ ผลจากงานวิจัยของศรีสมบัติ โศคประจักษ์ชัด และคณะ (2563) พบข้อสังเกตที่สำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านยาเสพติด ดังนี้

1) จำนวนผู้ป่วยยาเสพติดในประเทศไทยมีความผันผวนค่อนข้างมากในแต่ละปี และแสดงให้เห็นแนวโน้มระยะยาวที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างช้าๆ ดังที่ปรากฏในข้อมูลอย่างเป็นทางการ (official record) ซึ่งไม่ได้รวมจำนวนผู้ป่วยยาเสพติดที่ไม่ถูกตรวจพบโดยรัฐ มีจำนวนอยู่ในช่วงระหว่างประมาณ 100,000 ถึง 250,000 คน โดยมีระดับต่ำสุดในปี 2558 และสูงสุดในปี 2562

แผนภาพที่ 5 จำนวนและแนวโน้มผู้ป่วยยาเสพติด ปี พ.ศ. 2552-2563

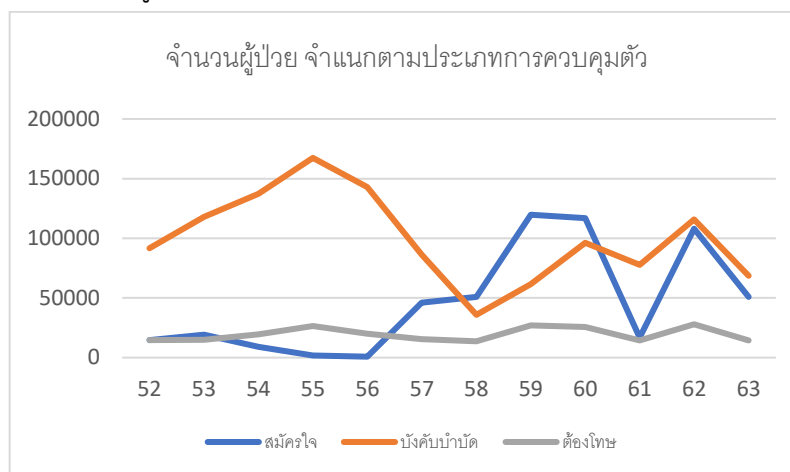

ที่มา ศรีสมบัติ โศคประจักษ์ชัด และคณะ (2563)

ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า จำนวนผู้ป่วยยาเสพติดตามข้อมูลอย่างเป็นทางการมีลักษณะอย่างเป็นวัฏจักร (cycle) ที่ขึ้นลงตามช่วงเวลา และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (upward trend) โดยในช่วงก่อนปี 2558 มีอัตสหสัมพันธ์เป็นบวก (positive autocorrelation) กล่าวคือ หากตัวเลขในปีปัจจุบันสูง ตัวเลขในปีถัดไปก็มีแนวโน้มที่จะอยู่ในระดับสูงด้วย และหากตัวเลขในปีปัจจุบันต่ำ ตัวเลขในปีถัดไปก็มีแนวโน้มที่จะอยู่ในระดับต่ำด้วย แต่ในช่วงหลังปี 2558 กลับมีอัตสหสัมพันธ์เป็นลบ (negative autocorrelation) กล่าวคือ หากตัวเลขในปีปัจจุบันสูง ตัวเลขในปีถัดไปกลับแนวโน้มที่จะอยู่ในระดับต่ำ และหากตัวเลขในปีปัจจุบันต่ำ ตัวเลขในปีถัดไปกลับมีแนวโน้มที่จะอยู่ในระดับสูง

2) ผู้ป่วยยาเสพติดในระบบสมัครใจซึ่งเป็นระบบที่มีประสิทธิผลและเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยสูงสุดยังคงมีจำนวนค่อนข้างผันผวนในช่วงสิบปีที่ผ่านมา จากการจำแนกผู้ป่วยยาเสพติดเป็นผู้ป่วยในสามระบบ คือ ผู้ป่วยในระบบสมัครใจที่ผู้ป่วยยาเสพติดสมัครใจเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลด้วยตนเอง ผู้ป่วยในระบบบังคับบำบัดซึ่งผู้ป่วยซึ่งถูกจับและพบว่าเสพยาเสพติดถูกให้เข้าบำบัดแทนการต้องโทษจำคุก และผู้ป่วยในระบบต้องโทษซึ่งเป็นผู้ที่ถูกลงโทษจำคุกในข้อหาเสพยาเสพติด

แผนภาพที่ 6 จำนวนผู้ป่วยยาเสพติดในประเทศไทย จำแนกตามระบบ ปี พ.ศ. 2552 - 2563

ที่มา ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ (2563)

พบว่า ในช่วงก่อนปี 2557 ผู้ป่วยส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบบังคับบำบัด และผู้ป่วยส่วนน้อยจะอยู่ในระบบสมัครใจ ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ป่วยในระบบต้องโทษตั้งแต่ปี 2552 จนถึงปัจจุบัน คือ ประมาณปี 2563 มีจำนวนค่อนข้างคงที่ ที่ประมาณ 20,000 คน อย่างไรก็ตาม จำนวนและสัดส่วนของผู้ป่วยในระบบบังคับบำบัดมีความผันผวนค่อนข้างมากโดยตลอด โดยแม้ในช่วงก่อนปี 2558 จำนวนและสัดส่วนของผู้ป่วยในระบบบังคับบำบัดจะมากที่สุด แต่ภายหลังกปี 2558 กลับค่อนข้างผันผวน สลับกันกับจำนวนและสัดส่วนของผู้ป่วยในระบบสมัครใจเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับแรกในช่วงปี 2558-2560 จนในช่วงปัจจุบัน คือ ปี 2562 - 2563 ที่จำนวนและสัดส่วนของผู้ป่วยในระบบบังคับบำบัดและสมัครใจอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน และมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน

3) ผู้เสพยาเสพติดตามกฎหมายไทยในปัจจุบันยังคงถือเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาอยู่ ซึ่งแนวทางดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงทั้งการต้องรับโทษ และการถูกตีตราทางสังคม ปัจจุบันแม้กฎหมายยาเสพติดของประเทศไทยให้ออกาสผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู โดยจะไม่ถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย และจะถือเป็น “ผู้พ้นผิด” หากผู้เข้ารับการบำบัดผ่านกระบวนการบำบัดฟื้นฟูและหายขาด แต่นโยบายทางกฎหมายดังกล่าวยังคงเป็นการตีตราว่าผู้เสพยายังคงเป็นผู้ที่ยังไม่พ้นความผิด สังคมยังคงมองว่าเป็นบุคคลที่ติดเงื่อนไขของกระบวนการยุติธรรม เนื่องด้วยเงื่อนไขการถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย ที่อาจทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นเทคนิคการข่มขู่เพื่อให้มีผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูมากยิ่งขึ้น ในทางปฏิบัติผลสัมฤทธิ์จากกระบวนการบำบัดฟื้นฟูควรต้องเกิดจากความสมัครใจอย่างแท้จริงของผู้รับการบำบัด การสร้างแรงจูงใจในทางบวกที่เป็นมากกว่าการข่มขู่ด้วยกระบวนการทางกฎหมายอาจเป็นคำตอบของความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดในระยะยาว

ประเทศไทยยังคงเป็นหนึ่งในประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เผชิญการแพร่ระบาดของอย่างรุนแรงของยาเสพติดกลุ่มเมทแอมเฟตามีน โดยสะท้อนจากผลการจับกุมในประเทศที่มีปริมาณสูงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากประเทศไทยติดกับประเทศซึ่งมีฐานการผลิตอยู่เขตพื้นที่อิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์ ติดอาวุธในบริเวณตอนเหนือของประเทศเมียนมา จากรายงานสถิติการจับกุมยาเสพติดในประเทศไทย ตั้งแต่เดือน

ตุลาคม พ.ศ. 2563 ถึงเดือนมิถุนายน 2564 ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) ได้เผยแพร่ตรวจยึดยาเสพติด แบ่งออกเป็น ยาบ้า จำนวน 344 ล้านเม็ด ยาไอซ์ จำนวน 20,662 กิโลกรัม และเฮโรอีน จำนวน 2,760 กิโลกรัม และยาอี จำนวน 279,868 เม็ด รวมถึงการจับกุมยาเสพติดที่เตรียมส่งออกไปยังต่างประเทศ รวม 84 คดี แบ่งเป็นยาบ้า 39,002 เม็ด ไอซ์ 72.08 กิโลกรัม เฮโรอีน 285.69 กิโลกรัม และยาอี 1,922 เม็ด นับแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 มีปริมาณมากขึ้นในทุก ๆ ปี การแพร่ระบาดอย่างรุนแรงของยาเสพติดในประเทศส่งผลให้แนวโน้มของจำนวนยาเสพติด ในประเทศไทยยังคงมีจำนวนสูงอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่อยู่ในระบบและนอกระบบ หากพิจารณาจากสถิติจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในแต่ละปีงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2563) โดยผลการดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดทั้งในระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัดและระบบต้องโทษนับตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 มีจำนวน 119,056 ราย จากเป้าหมาย 235,130 ราย (ระบบข้อมูลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของประเทศ, 2564) และจากรายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดีพระราชบัญญัติยาเสพติดทั่วประเทศ (สำรวจ ณ วันที่ 2 กันยายน 2564) ผู้ต้องราชทัณฑ์ในคดียาเสพติดยังคงคิดเป็นอัตราที่สูงถึงร้อยละ 82 ของผู้ต้องขังทั่วประเทศ (กรมราชทัณฑ์, 2564)

12. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มหลากหลายทางเพศ

สำหรับการรับรองสถานภาพของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยปัจจุบันนั้น กลุ่มผู้มีภาวะเพศกำกวม (Intersex) สามารถขอเปลี่ยนคำนำหน้านามได้แล้ว ส่วนกลุ่มคนข้ามเพศนั้น (Transgender) ยังไม่สามารถที่จะร้องขอปรับเปลี่ยนคำนำหน้านามได้ ขณะที่ในหลายประเทศได้มีการรับรองให้กลุ่ม LGBTI (Lesbian Gay, Bisexual, Transgender and Intersex) สามารถเปลี่ยนคำนำหน้านามได้แล้ว

ส่วนปัญหาในด้านที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนนั้น พบว่า ส่วนใหญ่สื่อมวลชนมักนำเสนอภาพคนรักเพศเดียวกันเป็นพวกที่มีจิตผิดปกติและชอบใช้ความรุนแรง เช่น การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายโดยใช้ถ้อยคำว่า “ทอมโหด” และชี้ไปในประเด็นความผิดปกติทางจิต ทำให้เป็นการตอกย้ำความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องและเป็นการส่งต่อความเข้าใจผิดที่มีต่อบุคคลหลากหลายทางเพศดังกล่าวไปสู่สังคมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการขาดความละเอียดอ่อนต่อการให้บริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแก่บุคคลหลากหลายทางเพศ กรณีที่มีอาการป่วยด้านสุขภาพทางเพศ การเผชิญกับสายตาและคำถามที่มีลักษณะดูหมิ่นหรือเหยียดหยามของเจ้าหน้าที่ ทำให้บุคคลหลากหลายทางเพศไม่กล้าเปิดเผยรสนิยมทางเพศของตนเองในการเข้ารับการรักษา หรือเลือกที่จะไม่ไปพบแพทย์เมื่อมีความผิดปกติเกิดขึ้น จึงอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศตามมาได้ อีกทั้งการมีสถานะภายนอกไม่ตรงกับการเป็น “นาย” ตามบัตรประชาชน ทำให้กะเทยหรือคนข้ามเพศ ที่ผ่านการศัลยกรรมหน้าอกหรือแปลงเพศแล้ว ยังคงต้องนอนรวมในห้องผู้ป่วยชาย การถูกจับจ้องโดยเจ้าหน้าที่ หรือผู้ป่วยชายอื่น ๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นส่วนตัวไม่ปลอดภัยไม่สะดวกใจในการเปลี่ยนเสื้อผ้าหรือเข้าห้องน้ำ และลำบากใจในการสื่อสารเพื่อขออุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้บางอย่าง (กรมสุขภาพจิต, การสื่อสารผ่านอีเมลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2564)

ข้อมูลจากกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ระบุถึงสถิติคำร้องที่ยื่นต่อคณะกรรมการวินิจฉัย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) ระหว่างปี พ.ศ. 2558 – 2563^๓ รวม 58 คำร้อง ทั้งนี้ เป็นเรื่องที่รับพิจารณา จำนวน 48 คำร้อง โดยมีคำร้องที่วินิจฉัยเสร็จสิ้นแล้วพบว่า มีกรณีการเลือกปฏิบัติ จำนวน 25 คำร้อง สำหรับประเด็นปัญหาที่ได้รับร้องเรียนมายัง วลพ. มากที่สุด ได้แก่ กรณีเกี่ยวเนื่องกับ สถาบันศึกษา กล่าวคือ สถาบันการศึกษาห้ามแต่งกายและไว้ทรงผมตามเพศสภาพในการเข้าเรียน การสอบวัดผล การฝึกปฏิบัติงาน และแต่งกายชุดครุยวิทยฐานะเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร รวมทั้งไม่ให้ผู้รู้ถ่ายชุดครุย วิทยฐานะในเอกสารรับรองการศึกษาหรือเอกสารขอจบการศึกษา ตลอดจนกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ใบรับรอง แพทย์ประกอบการยื่นร้องขอแต่งกายชุดครุยวิทยฐานะตามเพศสภาพ รวมจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 32.75 ของคำร้องทั้งหมด) และในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในปี 2563 ได้รับเรื่อง ร้องเรียนเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในหลายกรณี อาทิ การกีดกันการเข้าใช้บริการสถานบันเทิง สถานบริการหรือการบริการโลหิต (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme Thailand – UNDP) (2019) เผยว่าทัศนคติโดยรวมของคนไทยต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในภาพรวมเป็นบวกและมีการสนับสนุนให้ออกกฎหมายและนโยบายที่ปกป้องคุ้มครองคนกลุ่มนี้ แต่คนที่มีความหลากหลายทางเพศยังถูกตีตราเลือกปฏิบัติ ใช้ความรุนแรง และแบ่งแยก โดยร้อยละ 69 ของคนไทย ที่ไม่ได้ระบุตนเองเป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่ร่วมตอบแบบสอบถามมีทัศนคติที่ดีต่อคนที่มีความหลากหลาย ทางเพศ แต่งานวิจัยดังกล่าวยังเผยว่า การยอมรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นเรื่องเข้าใจยาก โดยเฉพาะในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และในชนบท คนไทยมักยอมรับคนที่มีความหลากหลายทางเพศที่อยู่ นอกครอบครัวมากกว่าที่จะยอมรับคนในครอบครัวตัวเอง โดยร้อยละ 16 เคยถูกล่วงละเมิดทางเพศ และร้อยละ 42 บอกว่าต้องแสร้งว่ารักเพศตรงข้ามเพื่อให้คนที่โรงเรียน ที่ทำงาน หรือที่บ้านยอมรับ การตีตราและเลือกปฏิบัติ ส่งผลร้ายต่อคนที่มีความหลากหลายทางเพศ จึงยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่กลุ่มดังกล่าวต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

1.3. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน^๔ และกลุ่มชาติพันธุ์

รัฐบาลไทยยังคงมีความพยายามในการออกเอกสารรับรองสถานะกลุ่มผู้ไร้รัฐเพื่อให้สามารถ ขอสัญชาติ เพื่อให้สามารถพำนักอยู่ในประเทศไทยได้ในระยะ ช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563 มีผู้ไร้รัฐจำนวนกว่า 480,000 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยที่ได้รับการรับรองสถานะ และกว่า 3,594 ราย ได้รับสัญชาติไทย โดยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 พบว่า มีประชากร ทั่วประเทศ จำนวน 958,607 ราย ที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ซึ่งประชากรที่ยังไม่ได้รับสัญชาติส่วนใหญ่อาศัย อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ (สำนักบริหารการทะเบียน, 2564) ในปี 2563 ผู้มีปัญหามาตราฐานทางทะเบียน มีจำนวน 480,694 คน แบ่งเป็น 1) ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 132,233 คน 2) บุตรของชนกลุ่มน้อย จำนวน 36,607 คน 3) กลุ่มเครือญาติเกี่ยวพันกับชนกลุ่มน้อยเดิมแต่ตกสำรวจ จำนวน 140,992 คน 4) กลุ่มเด็กและ

^๓ ข้อมูล ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2563

^๔ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนไร้รากเหง้า คนไทยพลัดถิ่น ผู้ลี้ภัย คนไร้รัฐ

บุคคลในสถานศึกษา จำนวน 73,906 คน 5) กลุ่มบุคคลไร้รากเหง้า จำนวน 7,977 คน 6) กลุ่มบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศ จำนวน 14 คน และ 7) กลุ่มบุคคลที่แจ้งเกิดในประเทศไทย (สูติบัตร เลข 0) จำนวน 88,965 คน ซึ่งมีบุคคลที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติตามกฎหมายการทะเบียนราษฎร (มาตรา 38 วรรคสอง) จำนวนทั้งสิ้น 63,869 คน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

ทั้งนี้ รัฐบาลได้ปรับปรุงพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 เพื่อขอใบรับรองการเกิดและขอสัญชาติได้ หากบุคคลดังกล่าวพิสูจน์ได้ว่าพำนักอาศัยภายในแผ่นดินไทยเกินกว่า 10 ปีขึ้นไปและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ นอกจากนี้ รัฐบาลได้ดำเนินการอนุมัติประกันสุขภาพแก่กลุ่มนักเรียนที่ได้รับสัญชาติ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงเผชิญปัญหาการเลือกปฏิบัติภายในกลุ่มผู้ไร้รัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ การปฏิเสธการให้ความคุ้มครองกลุ่มชาวโรฮิงญาและมุสลิมจากเมียนมา และกลุ่มอื่นๆ ที่พำนักอาศัยในอำเภอแม่สอดตามแนวชายแดนไทย-เมียนมา มาหลายชั่วรุ่น การขาดสถานการณืให้การรับรองทางการจากรัฐส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวเปราะบางต่อการถูกละเมิด ช่มชู้และคุกคาม (U.S. Department of State, 2021)

อย่างไรก็ตาม ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายประกันสังคม มาตรา 33 ได้กำหนดแรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง (เป็นลูกจ้างที่มีนายจ้าง) รวมไปถึงกลุ่มผู้ประสพภัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นบุคคลผู้ได้รับความเดือดร้อนหรืออาจได้รับความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพหรือขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปี มีความแตกต่างจากกลุ่มชนอื่น ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยอาศัยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทย จำแนกพื้นที่ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ 4 ลักษณะ คือ กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงหรือชนชาวเขา กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบกลุ่มชาวเลและกลุ่มอาศัยในป่า (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ข้อมูลสื่อสารทางอีเมล เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2564)

สำหรับสถานการณ์กลุ่มผู้ลี้ภัยจากรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR) (2020) พบว่าในช่วงปลายปี 2562ประเทศไทยมีผู้หนีภัยการสู้รบราว 98,000 คน แบ่งออกเป็น ผู้หนีภัยการสู้รบจากเมียนมาราว 94,000 คน พักพิงอยู่ใน 9 ค่ายตามแนวชายแดนไทย-เมียนมา และผู้แสวงหาที่พักพิงในเขตเมืองราว 4,000 คน ราว 40 สัญชาติ พักพิงอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ และในเขตเมือง ในปัจจุบันประเทศไทยมีหนีภัยการสู้รบราว 97,000 บาท ผู้ลี้ภัย (จำนวน 91,635 คน อยู่ระหว่างการตรวจสอบ ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2564) ซึ่งหนีจากความขัดแย้งภายในประเทศเมียนมา โดยส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยงแดง (กะยาห์) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว 9 แห่งใน 4 จังหวัดตามแนวชายแดนในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงในเขตเมืองประมาณ 5,000 คนจาก 40 ประเทศทั่วโลก โดยในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นซึ่งตกอยู่ในสถานะของคนชายขอบและเป็นหนึ่งในกลุ่มที่เปราะบางมากที่สุดในสังคม

14. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ให้ความหมายคนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรมสติปัญญา และการเรียนรู้หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ตามประเภทหรือหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประกาศกำหนด และมีบัตรประจำคนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ หมายถึง บิดา มารดา บุตร สามี ภรรยา ญาติ พี่น้องหรือบุคคลอื่นใดที่รับดูแลหรืออุปการะคนพิการ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550,2550) นอกจากนี้ กฎกระทรวงว่าด้วยการจัดสวัสดิการในสถานประกอบการ พ.ศ. 2548 กำหนดให้นายจ้างจัดสวัสดิการที่จำเป็นพื้นฐานในขณะที่ทำงานอยู่ในสถานประกอบการ ให้แก่ลูกจ้าง ซึ่งรวมถึงลูกจ้างคนพิการด้วย ได้แก่ สาธารณูปโภค เช่น น้ำสะอาดสำหรับดื่ม จัดให้มีห้องน้ำ ห้องส้วมที่สะอาดถูกสุขลักษณะและหากมีลูกจ้างคนพิการให้นายจ้างจัดห้องน้ำสำหรับคนพิการไว้โดยเฉพาะ เวชภัณฑ์และยาที่ใช้ในการปฐมพยาบาล เป็นต้น

รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทยของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) ได้ระบุ ปัจจุบันประเทศไทยมี “คนพิการ จำนวน 2,076,133 คน โดยเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้ชาย จำนวน 1,083,556 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.21 และผู้หญิง จำนวน 992,757 คน คิดเป็นร้อยละ 47.79 โดยหากแยกตามพื้นที่ คนพิการส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 829,170 คน คิดเป็นร้อยละ 39.93 รองลงมาเป็นภาคเหนือ ร้อยละ 22.01 ภาคกลาง ร้อยละ 20.82 ภาคใต้

ในด้านการเข้าถึงการศึกษา พบว่า จากจำนวน 2 ล้านคน กว่า 1.5 ล้านคน เป็นคนพิการที่ได้รับการศึกษา แต่ในจำนวนนั้นก็มีส่วนกว่า 61.70% ของจำนวนคนพิการทั้งหมด หรือราว 1.28 ล้านคนนั้น ที่จบการศึกษาในชั้นประถมศึกษาเท่านั้น ขณะเดียวกันมีคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษาอีกจำนวน 6.04 หมื่นคน โดยเป็นคนพิการที่มีอายุถึงเกณฑ์แต่ไม่ได้รับการศึกษาราว จำนวน 3.78 หมื่นคน เป็นคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษา 1.86 ล้านคน และอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ 3.9 พันคน (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2563)

ในด้านการเข้าถึงอาชีพ พบว่าคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน หรือคนพิการที่มีอายุ 15-59 ปี ไม่ถึงครึ่งของคนพิการทั้งหมด มีอยู่ราว 8.57 แสนคน แต่เป็นคนพิการวัยทำงานที่ประกอบอาชีพ 2.12 แสนคนเท่านั้น (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2563)

ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้มีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิคนพิการในหลายด้านทั้งการส่งเสริมสิทธิในการมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมโดยเพิ่มเบี้ยความพิการสำหรับเด็กและผู้มีรายได้น้อยที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ การส่งเสริมให้คนพิการได้เข้าถึงบริการต่างๆ ได้โดยสะดวกและทั่วถึงผ่านศูนย์บริการคนพิการในระดับชุมชน การส่งเสริมการเข้าถึงการมีงานทำผ่านการฝึกอาชีพและการจัดหางาน การจัดให้มีระบบ

บริการผู้ช่วยคนพิการเพื่อช่วยเหลือคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตได้โดยอิสระและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

อย่างไรก็ตาม มาตรการในการส่งเสริมให้คนพิการได้เข้าถึงสิทธิบางประการยังไม่เห็นผลชัดเจน โดยเฉพาะสิทธิด้านการศึกษาของเด็กพิการที่ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีปัญหาทางการเรียนรู้ พฤติกรรมและอารมณ์ และเด็กออทิสติก เป็นกลุ่มที่ยังขาดรูปแบบระบบการจัดการศึกษาที่ชัดเจน ขาดครูผู้สอนที่มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม ขาดระบบสนับสนุนครอบครัวให้สามารถเตรียมความพร้อมเด็กพิการกลุ่มนี้ในการเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ด้านสิทธิในการทำงาน ยังคงพบว่าจำนวนคนพิการที่ได้ทำงานตามมาตรการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการไม่เพิ่มขึ้น การจ้างงานโดยหน่วยงานของรัฐยังมีน้อย และรัฐยังคงขาดมาตรการป้องกันและคุ้มครองช่วยเหลือที่ชัดเจนกรณีการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กหญิงพิการ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

15. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 “ผู้ต้องขัง” หมายความว่า ความรวมถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขังและคนฝากขัง ซึ่ง “นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลัง คำพิพากษาถึงที่สุด และให้หมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย ส่วน “คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายขัง และ “คนฝาก” หมายความว่า บุคคลซึ่ง ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560)

“ผู้ต้องหา” หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2)

“ผู้พ้นโทษ” หมายถึง ผู้ที่พ้นจากการได้รับโทษจำคุกในคดีอาญา กล่าวคือบุคคลที่พ้นจากสภาพ การเป็นผู้ต้องขัง ผู้ต้องกักขังเด็ก หรือเยาวชนที่พ้นจากการควบคุมดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก โดยข้อเท็จจริงก็คือ “ประชาชน” ที่มีประวัติเคยกระทำความผิด ต้องถูกแยกออกจากสังคมไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ขาดการติดต่อกับสังคมภายนอกชั่วคราว บางคนถูกควบคุมเป็นระยะเวลายาว บางคนระยะเวลานั้น แล้วแต่ กรณีความผิด

ประเทศไทยมีเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ จำนวน 143 แห่ง แบ่งออกเป็นการบริหาร ราชการส่วนกลาง ได้แก่ เรือนจำกลาง จำนวน 33 แห่ง เรือนจำพิเศษ จำนวน 4 แห่ง ทัณฑสถาน จำนวน 24 แห่ง สถานกักกัน 1 แห่ง สถานกักขัง 5 แห่ง และการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ เรือนจำจังหวัด 26 แห่ง ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2565 มีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถานทั่วประเทศทั้งหมด 266,700 คน แบ่งเป็นผู้ชาย จำนวน 235,436 ราย เป็นผู้หญิง จำนวน 31,264 คน และในจำนวนนี้เป็นนักโทษ คดีอาญาเด็ดขาดให้โทษ ทั้งหมด จำนวน 215,085 ราย หรือเท่ากับร้อยละ 80.65 ของผู้ต้องขังทั่วประเทศ

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์มีแนวปฏิบัติตามสาระสำคัญของพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 38 ระบุว่า “ในวันที่รับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ใหม่ในเรือนจำ ต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบ

ถึงข้อบังคับเรือนจำ ระเบียบกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ต้องขัง และสิทธิ หน้าที่ และประโยชน์ ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งเรื่องอื่นที่จำเป็น วรรคสอง ในกรณีที่ผู้ต้องขัง ไม่รู้หนังสือ ต้องชี้แจงรายละเอียดในข้อบังคับเรือนจำตามวรรคหนึ่งให้ผู้ต้องขังทราบด้วยวาจาหรือด้วยวิธีการ อื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าใจด้วย วรรคสาม การแจ้งตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้เจ้าพนักงานเรือนจำบันทึกไว้ใน ทะเบียนประวัติผู้ต้องขังด้วย นอกจากนี้มีแนวการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหลักการพื้นฐานสากล สอดคล้องตาม ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules)

ด้วยจำนวนผู้ต้องขังที่ยังเกินความจุตามมาตรฐานสากล ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ โควิดติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สภาพความแออัดของเรือนจำและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังที่ต้องอาศัย ในพื้นที่ปิดเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการได้รับและแพร่กระจายเชื้อประกอบกับ เรือนจำต่าง ๆ ยังขาดแคลนอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค รวมทั้งบุคลากรทางด้านสาธารณสุข ที่ดูแลผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563) โดยในปี 2563 สำนักงาน ว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) รายงานว่า อย่างน้อย 100 ประเทศทั่วโลกได้ มีความพยายามในการปล่อยผู้ต้องขังและนักโทษกว่า 600,000 ราย เพื่อลดความแออัดในเรือนจำ โดยส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มิมีปัญหาสุขภาพ

16. สถานการณ์สิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช

ประเทศไทยได้มีการประกาศแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ และได้เห็นชอบแผนในการพัฒนายุทธศาสตร์การลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดเพื่อควบคุมปัญหาอาชญากรรม ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 โดยมีการวางแผนการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายภายในปี พ.ศ.2573 (16 ปี) อันมีเป้าหมายที่สำคัญ อันได้แก่ การไม่มีผู้ติดเชื้อเอชไอวีรายใหม่ การไม่มี การเสียชีวิตเนื่องจากเอดส์ และไม่มี การตีตราและเลือกปฏิบัติ และกระทรวงแรงงานได้ออกประกาศเรื่อง การป้องกันและการบริหารจัดการด้านเอดส์ในสถานประกอบกิจการ ในปี พ.ศ. 2563 เพิ่มคุ้มครองสิทธิ ของผู้ติดเชื้อในการเข้าถึงการจ้างงานและมีงานทำโดยไม่เลือกปฏิบัติจากนายจ้าง (กระทรวงแรงงาน, 2564)

นอกจากนี้ ประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง การป้องกันและบริหารจัดการด้านเอดส์ในสถาน ประกอบกิจการ ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2563 ลูกจ้างที่เป็นผู้ป่วยเอดส์ และผู้ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) ได้รับการดูแลคุณภาพชีวิตการทำงานภายใต้ประกาศกระทรวงแรงงานฉบับนี้ ได้แก่ (1) การอยู่ร่วมกันใน สถานประกอบกิจการอย่างเท่าเทียม โดยไม่เลือกปฏิบัติ (2) การรับสมัครงานและการจ้างงาน ต้องไม่มี การตรวจหาเชื้อเอชไอวี (HIV) (3) สนับสนุน มีความก้าวหน้าในการทำงาน (4) การรักษาความลับส่วนบุคคล (5) จัดให้มีผู้รับผิดชอบงานด้านโรคเอดส์ (6) ส่งเสริมความรู้ และทัศนคติที่ดีต่อลูกจ้างผู้ป่วยเอดส์ และผู้ติดเชื้อ เอชไอวี (HIV) (7) การป้องกันและควบคุมการติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และโรคฉวยโอกาส (8) ส่งเสริมการตรวจเลือด ด้วยความสมัครใจและเป็นความลับ (9) ให้ความคุ้มครองตามกฎหมาย ให้ความเสมอภาคในสิทธิประโยชน์

และสวัสดิการโดยไม่เลือกปฏิบัติ (10) ให้ความช่วยเหลือสิทธิการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานกองทุนประกันสังคม และมาตรฐานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

สำหรับสถานการณ์ผู้ป่วยจิตเวชเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตและผู้รับดูแลควรได้รับคำแนะนำวิธีการปฏิบัติให้เข้าถึงสิทธิที่ควรได้รับตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิต สิทธิในการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต แม้จะได้รับความคุ้มครองและการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม แต่ยังไม่ครอบคลุมตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 เพราะการขับเคลื่อนหรือการบังคับใช้พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ในระดับตำบลยังไม่ชัดเจน รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังมีความรู้ความเข้าใจต่อการขับเคลื่อนหรือการบังคับใช้พระราชบัญญัติยังไม่เพียงพอ และการขาดหลักประกันด้านสุขภาพในสังคมไทยปัจจุบันยังไม่ทั่วถึง (กรมสุขภาพจิต, การสื่อสารทางอีเมล เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2564)

ประชากร 1 ใน 5 มีปัญหาสุขภาพจิตจากรายงานสถิติของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ประเทศไทยมีผู้ป่วยจิตเวชที่มีอาการ เริ่มต้นถึงขั้นรุนแรง ร้อยละ 14.3 หรือ 7 ล้านคน โดยเป็นผู้ป่วยโรคจิตเภทประมาณร้อยละ 0.8 หรือ 400,000 คน ในปี พ.ศ. 2558 และ 2559 พบว่า อัตราการเข้าถึงบริการผู้ป่วยโรคจิต มีเพียงร้อยละ 61 และ 64.87 ยิ่งไปกว่านั้น การเข้าถึงบริการจิตเวชเพื่อรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพต่อเนื่องในระบบบริการสุขภาพยังต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ถึงแม้ว่าจะมีความก้าวหน้าในการให้บริการสุขภาพจิตมากขึ้น มียาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ตาม ปัญหาสุขภาพจิตส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย ญาติ/ผู้ดูแล และบุคคลในสังคม โดยเฉพาะโรคจิตเภทก่อให้เกิดการตีตรา ความทุกข์ทรมาน สูญเสียความสามารถของผู้ป่วย รวมทั้งก่อให้เกิดภาวะอันตรายต่อชุมชนและสังคม

17. สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากในช่วงที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเพื่อยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ขึ้น และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน โดยการอุบัติของโรคระบาดอันเนื่องมาจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา เป็นเหตุการณ์สำคัญที่เผยให้เห็นปัญหา ความเปราะบางทั้งที่มีอยู่แล้ว และที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต และความท้าทายในหลายมิติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่หลายประเทศกำลังประสบอยู่ จากการรายงานขององค์กรสหประชาชาติ (United Nations, 2020) และการประเมินสถานการณ์ในประเทศไทยของผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่สำคัญ ดังนี้

1) การเข้าถึงระบบสาธารณสุขที่มีคุณภาพ การเข้าถึงระบบสาธารณสุขที่มีคุณภาพและทันการทั้งในด้านการรักษาและการป้องกัน เป็นประเด็นในเชิงสิทธิมนุษยชนที่สำคัญในช่วงการการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยรัฐควรจัดให้มีการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่ปราศจากการกีดกัน (discrimination) ใด ๆ และให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มเปราะบางและกลุ่มชายขอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ป่วยเรื้อรังที่มีแนวโน้มว่าจะได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างรุนแรง กลุ่มคนพิการซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อสูงและสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลและ

การได้รับวัคซีนที่ยากกว่ากลุ่มอื่น ตลอดจนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในบางพื้นที่ ทั้งนี้ รัฐจะต้องเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับสถานการณ์ของการระบาดที่เหมาะสม และรวดเร็ว เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคได้ โดยควรคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ป่วยอย่างเหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตีตรา

2) การใช้มาตรการในสถานการณ์ฉุกเฉิน การใช้มาตรการในสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมการระบาด อาทิ การประกาศการห้ามเดินทางระหว่างพื้นที่หรือการห้ามออกนอกเคหสถาน การบังคับให้สวมหน้ากากอนามัยในพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนการประกาศหยุดความเคลื่อนไหว (lockdown) ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น เป็นเครื่องมือสำคัญที่หลายประเทศใช้ ซึ่งมาตรการดังกล่าวแม้เป็นมาตรการจำเป็นที่ต้องดำเนินการเพื่อรักษาประโยชน์ของส่วนร่วม แต่ล้วนส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การใช้มาตรการในสถานการณ์ฉุกเฉินจึงควรใช้เท่าที่จำเป็น ได้สัดส่วนและคำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นและประโยชน์ที่สังคมได้รับ ทั้งนี้ มาตรการทั้งหมดควรเป็นไปเพื่อการบรรลุเป้าหมายทางสาธารณสุขเป็นหลัก และไม่ควรมานำมาใช้เป็นข้ออ้างในการจำกัดสิทธิเพื่อประโยชน์แอบแฝงประการอื่น เช่น การระงับความเห็นของกลุ่มผู้มีความเห็นตรงข้ามกับรัฐบาล เสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนในการได้รับข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนมาตรการอื่นใดที่ไม่ได้เป็นมาตรการจำเป็นในการควบคุมโรคระบาด โดยมาตรการในสถานการณ์ฉุกเฉินที่ดี ควรให้ข้อมูลที่ครบถ้วนแก่กลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบ ทั้งในด้านขอบเขตพื้นที่ และระยะเวลาของมาตรการที่ประกาศใช้ และรัฐควรประกาศยกเลิกมาตรการในสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อไม่จำเป็นโดยเร็ว เพื่อลดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3) การคำนึงถึงประโยชน์ของทุกกลุ่ม มาตรการทั้งในมิติด้านสาธารณสุขและมิติอื่น ๆ จำเป็นต้องเอื้อประโยชน์ให้กับทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และควรคำนึงถึงปัญหาการเข้าถึงข้อมูลและความช่วยเหลือของกลุ่มชายขอบต่างๆ ในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มผู้ไม่มีรายได้อะไร กลุ่มผู้ขาดความรู้ ทักษะ หรือ เครื่องมือเทคโนโลยีที่จำเป็น กลุ่มแรงงานต่างด้าว กลุ่มผู้ไร้บ้านและที่อยู่อาศัย ตลอดจนกลุ่มผู้ประกอบอาชีพที่ได้รับผลกระทบเป็นพิเศษ เช่น ผู้ประกอบการและลูกจ้างในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

4) ผลกระทบต่อผู้สูงอายุ ในทางการแพทย์ สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก่อให้เกิดปัญหาในเชิงสุขภาพต่อกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่ากลุ่มอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม มาตรการอื่น ๆ ของรัฐที่มุ่งควบคุมการระบาดตลอดจนมาตรการบรรเทาเหยี่ยวยาความเสียหายในเชิงเศรษฐกิจหลายส่วน ยังส่งผลกระทบในเชิงลบต่อกลุ่มผู้สูงอายุอีกเช่นกัน ในหลายมิติ ได้แก่

4.1) การขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ มาตรการล็อกดาวน์ประเทศในช่วงการระบาดครั้งแรกที่ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมักขาดความรู้และทักษะทางคอมพิวเตอร์และการใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ บางส่วนต้องขาดรายได้จากการประกอบอาชีพหรือเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็น การขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ไม่ได้มีผลเชิงลบในแง่การประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ยังเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงมาตรการการช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐอีกด้วย เช่น การกำหนดให้ผู้ขอรับการช่วยเหลือต้องลงทะเบียนออนไลน์ ซึ่งผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงการลงทะเบียนดังกล่าวต้องตกหล่นจากการช่วยเหลือของรัฐ แม้ว่า

ในความเป็นจริงแล้วกลุ่มดังกล่าวนี้เป็นกลุ่มเปราะบางลำดับต้นๆ ที่รัฐควรเร่งให้ความช่วยเหลือก่อนกลุ่มอื่น ๆ ก็ตาม นอกจากนี้ การทวนกลับมาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายหลังการผ่อนคลายมาตรการระงับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำธุรกรรมออนไลน์ เช่น การต้องรับหรือทอนเงินสดก็อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่เพิ่มความเสี่ยงในการติดเชื้อของกลุ่มผู้สูงอายุให้มากกว่ากลุ่มอื่นได้เช่นกัน

4.2) ความเสี่ยงจากการถูกเลิกจ้างที่สูงกว่ากลุ่มอื่น ปัญหาการถูกเลิกจ้างอาจไม่ใช่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่เกษียณจากการทำงานแล้วโดยตรง แต่เป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุประมาณ 55 - 60 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงรอยต่อที่กำลังจะเปลี่ยนสถานภาพเป็นผู้สูงอายุ ในช่วงที่ผ่านมาแนวโน้มนโยบายของบริษัทใหญ่ ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายการบินขนาดใหญ่หลายแห่ง จึงมักเน้นการให้พนักงานที่มีอายุค่อนข้างมากเลือกเกษียณอายุโดยความสมัครใจเพื่อลดต้นทุนในการดำเนินงานของบริษัท ทั้งนี้ นอกจากกลุ่มผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงในการถูกเลิกจ้างแล้ว ยังเป็นกลุ่มที่มีโอกาสในการหางานใหม่ที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่นอีกด้วย

4.3) ผลกระทบจากนโยบายดอกเบี้ยต่ำ ความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้รัฐบาลและธนาคารกลางในหลายประเทศ ต้องใช้มาตรการทางการคลังและการเงินในระดับที่ไม่เคยใช้มาก่อน ทั้งการใช้นโยบายขาดดุลงบประมาณที่เร่งเพิ่มรายจ่ายของรัฐและลดภาษี และการลดอัตราดอกเบี้ยเงินในประเศไทยอัตราดอกเบี้ยนโยบายได้อยู่ในจุดที่ต่ำสุดในประวัติศาสตร์ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงในเชิงความมั่นคงทางรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้จากดอกเบี้ยเงินฝาก

5) ผลกระทบต่อกลุ่มคนพิการ กลุ่มคนพิการเป็นอีกกลุ่มเปราะบางหนึ่งที่ได้รับผลกระทบเชิงลบอย่างรุนแรงจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อาทิ คนพิการทางสายตาที่ต้องอาศัยการใช้มือสัมผัสซึ่งตกเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงสูงจากการติดเชื้อมากกว่ากลุ่มอื่น คนพิการทั่วไปที่เข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้ยากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ตลอดจนผลกระทบจากการลือคตาวนทางเศรษฐกิจและมาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคมต่าง ๆ ที่ส่งผลอย่างรุนแรงต่อกลุ่มคนพิการ รัฐจึงควรมีมาตรการเร่งด่วนเพื่อรองรับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ การเร่งสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ปัญหา และพัฒนาการเข้าถึงทรัพยากร และประโยชน์จากมาตรการการเยียวยาต่าง ๆ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีทดแทนผู้ช่วยเหลือส่วนบุคคลของกลุ่มคนพิการ เป็นต้น

6) ผลกระทบต่อกลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ต้องขังเป็นอีกกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อันเนื่องมาจากสภาพของเรือนจำในหลายประเทศที่แออัดและการไม่สามารถใช้มาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญต่อการแพร่ระบาดของโรคได้ง่าย ประกอบกับสถานพยาบาลเพื่อรองรับกลุ่มผู้ต้องขังซึ่งต้องมีสถานพยาบาลในพื้นที่เฉพาะยังมีจำกัดกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้ รัฐควรเร่งพิจารณาแนวทางเลือกอื่นเพื่อการควบคุมตัวผู้ต้องโทษในรูปแบบอื่นแทนการจำคุกในช่วงการระบาด ซึ่งควรใช้กับทั้งผู้ที่อยู่ในเรือนจำอยู่แล้ว และผู้ที่ถูกพิพากษาต้องโทษจำคุกที่กำลังจะเข้าสู่เรือนจำ

7) ผลกระทบต่อกลุ่มแรงงานต่างด้าว กลุ่มแรงงานต่างด้าวมักเป็นกลุ่มที่เข้าถึงระบบประกันสุขภาพที่จำเป็น ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในภาวะโรคระบาดที่ทรัพยากรทางสาธารณสุข ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดมักถูกจัดสรรให้กับกลุ่มประชากรของประเทศนั้นๆ ก่อน นอกจากนี้ ในหลายประเทศ กลุ่มแรงงานต่างด้าวซึ่งอาจเป็นผู้นำโรคเข้ามาในประเทศ หรืออาจเป็นผู้ประสบปัญหาการระบาดรุนแรงกว่ากลุ่มอื่นอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่แออัด ยังมักประสบปัญหาการถูกตีตรา การถูกกีดกัน และแม้กระทั่งการถูกทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในเชิงสิทธิมนุษยชนที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข

8) ผลกระทบต่อกลุ่มนักเรียนนักศึกษา มาตรการการปิดสถานศึกษาที่หลายประเทศใช้เพื่อการควบคุมการแพร่ระบาดส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เป็นรูปแบบออนไลน์ ซึ่งอาจลดทอนคุณภาพของการสอน และอาจเป็นอุปสรรคของการพัฒนาความรู้และทักษะของเด็กในบางช่วงวัยที่ขาดการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในโรงเรียน นอกจากนี้ นักเรียนและนักศึกษาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า ซึ่งเข้าถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบเครือข่ายการสื่อสารที่รวดเร็วและมีคุณภาพที่จำเป็นในการศึกษาออนไลน์ ยังเป็นกลุ่มเปราะบางที่ถูกกีดกันออกไปให้ได้รับการศึกษาใด ๆ เลยในช่วงที่มีการระบาด ซึ่งอาจส่งผลในเชิงพลวัตต่อพัฒนาการความรู้ที่จำเป็นในอนาคต

9) ผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจและธุรกิจ แม้ผลกระทบในเชิงลบจากการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในเชิงเศรษฐกิจและธุรกิจจะมีมากมายมหาศาลจนยากที่จะประเมินได้ด้วยข้อมูลในปัจจุบัน แต่งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้นต่อแต่ละภาคกลุ่มมีระดับ ความรุนแรงที่ค่อนข้างต่างกัน โดยกลุ่มธุรกิจที่ได้รับผลกระทบรุนแรงมากกว่ากลุ่มอื่น คือ กลุ่มธุรกิจสายการบินและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการเลิกจ้างงานของแรงงานในกลุ่มนี้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ กลุ่มผู้ไม่มีรายได้ประจำและผู้มีเงินออมน้อยยังเป็นกลุ่มที่ต้องรับผลกระทบเชิงลบอย่างรุนแรงกว่ากลุ่มอื่นจากการขาดรายได้จากการประกอบอาชีพในช่วงการประกาศใช้มาตรการล็อกดาวน์เพื่อควบคุมโรคระบาด ทั้งนี้ รัฐควรเร่งพิจารณาใช้มาตรการเยียวยาทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่เพียงพอเจาะจงเข้าสู่กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบเชิงลบอย่างแท้จริง เพื่อความมีประสิทธิภาพของการใช้งบประมาณ และควรออกแบบกลไกการใช้งบประมาณของรัฐที่มีความยืดหยุ่นสูงให้สามารถจัดสรร หรือแปรงบประมาณไปสู่ด้านที่มีความจำเป็นเร่งด่วนก่อน

บทที่ 3

สาระสำคัญของ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570)

จากการศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวคิดและสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย เพื่อยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ซึ่งประกอบด้วย แผนสิทธิมนุษยชน รายด้าน 5 ด้าน และแผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม (กลุ่มเปราะบาง) 11 กลุ่ม โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ ในประเด็นพื้นฐาน (issue-based) 5 มิติ ได้แก่ (1) มิติด้านโครงสร้าง (2) มิติด้านกฎหมาย (3) มิติด้านการจัดสรรทรัพยากร (4) มิติด้านความตระหนักรู้ และ (5) มิติด้านสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ของแผน ตลอดจนวิเคราะห์แผนรายด้าน/รายกลุ่มเปราะบาง ดังนี้

1. เป้าหมายของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5

“การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลงทุกด้านและทุกกลุ่ม”

2. วัตถุประสงค์ของแผนฯ

“เป็นกรอบทิศทางของหน่วยงานในการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในภาพรวมของประเทศ ปกป้อง ค้ำครองสิทธิของประชาชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างสังคมที่ตระหนักถึงการเคารพสิทธิมนุษยชน”

3. แผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน

แผนสิทธิมนุษยชนรายด้าน ประกอบด้วย 5 ด้าน โดยเรียงลำดับความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ (1) แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมือง การปกครอง (2) แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม (3) แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข (4) แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา และ (5) แผนสิทธิมนุษยชน ด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

3.1 แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมืองการปกครอง

- วัตถุประสงค์ เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน การแสดงออกที่ไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ที่อยู่อาศัย ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ การขนส่ง และเสริมสร้างการเข้าถึงบริการของภาครัฐอย่างเท่าเทียม ในทุกด้าน

- ข้อท้าทาย

1) การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก

จากการรับฟังปัญหาในระดับพื้นที่ พบข้อห่วงกังวลถึงปัญหาการใช้เสรีภาพในการแสดงออก ทางการเมือง การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ของกลุ่มของนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ รวมถึง ประชาชน มีรายงานของการใช้เจ้าหน้าที่ตรวจตราการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา

ทั้งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องถูกจับกุมระหว่างการชุมนุมและการทำกิจกรรม การชุมนุมโดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยถูกสั่งห้าม สภานิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้ออกมาเรียกร้องยุติการใช้กำลังและประณามการจับกุมนักศึกษาที่แสดงออกทางการเมือง สอดคล้องกับการรายงานข่าวของสื่อสำนักพิมพ์ต่าง ๆ (มติชนออนไลน์, 2564 ก; ผู้จัดการออนไลน์, 2563)

2) การจำกัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ปัญหาการจำกัดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการละเมิดความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลถือเป็นมิติด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลข่าวสารภายใต้ด้านการเมือง การปกครอง กฎหมายที่ประชาชนได้แสดงข้อห่วงกังวล คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้รับการสะท้อนว่ามีเนื้อหาที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นส่วนบุคคลและให้อำนาจรัฐในการก้าวล่วงพื้นที่ส่วนบุคคล นับตั้งแต่กฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลใช้บังคับภาครัฐมีแนวโน้มบังคับใช้มาตรา 14 (2) มากขึ้น โดยเฉพาะกับนักวิชาการ ประชาชน หรือนักการเมืองใช้เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหรือการทำงานของรัฐบาล ปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นการละเมิดสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งยังคงถูกจำกัดภายใต้รัฐบาลประชาธิปไตย

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการส่งต่อข้อมูลที่เป็นเท็จเกี่ยวกับการระบาด และประสิทธิภาพของวัคซีน สร้างกระแสให้เกิดความตื่นตระหนกให้แก่สังคม รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้กลายมาเป็นอีกช่องทางที่เปิดโอกาสให้รัฐดำเนินการควบคุมและติดตามการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคคลและการนำเสนอข่าวสารของสื่อมากขึ้นเพื่อควบคุมการส่งต่อและเผยแพร่ข้อมูลทั้งที่เป็นเท็จและที่อาจก่อให้เกิดความตื่นตระหนก (เดอะแมทเทอร์, 2021) มีการใช้อำนาจภายใต้มาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ที่เป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อาทิ ข้อ 11 ของข้อกำหนดซึ่งออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 27) ได้จำกัดการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีใช้เป็นเพียงการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อมิให้เกิดการบิดเบือนข้อเท็จจริง แต่รวมถึงการนำเสนอข้อเท็จจริงที่อาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว โดยรัฐมีการขยายระยะเวลาการบังคับใช้ประกาศดังกล่าวเรื่อยมา

3) การทุจริตคอร์รัปชันและความโปร่งใสในการบริหารราชการแผ่นดิน

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและความโปร่งใสในการบริหารราชการถือเป็นประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้างทางอำนาจ อันเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับสิทธิในการมีส่วนร่วมด้านการเมืองการปกครองของประชาชน แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายลงโทษผู้กระทำความผิดฐานการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ยังคงมีปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมือง ปัญหาการปกปิดไม่แสดงทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด

4) ปัญหาการจัดสรรและการจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชน

สถานการณ์ด้านการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนเป็นอีกปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในด้านโครงสร้าง การบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งกระทบต่อประเด็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน อาทิ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507 รวมถึงพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กระทบต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่ต่อการพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยขาดกระบวนการทำประชาพิจารณ์หรือกระบวนการสร้างความเข้าใจการรับรู้กับประชาชนที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาเป็นเวลานานก่อนที่จะมีการออกกฎหมายกีดกันสิทธิที่ดินทำกิน จึงถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกป่ากลายเป็นผู้กระทำความผิด นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นซึ่งได้รับมอบให้เป็นพื้นที่ในการประกอบเกษตรกรรมถูกนำไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจของนายทุน

5) ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการร้องเรียนร้องทุกข์

ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการร้องเรียนร้องทุกข์เป็นประเด็นในด้านโครงสร้างการบริหารราชการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการร้องเรียนของภาครัฐในพื้นที่มีความล่าช้า มีขั้นตอนกระบวนการยุ่งยาก และสับสนเสี่ยงต่อการถูกร้องเรียนกลับ โดยเฉพาะเรื่องของที่ดิน ขั้ร้องเรียนมิได้ถูกนำมาพิจารณาแก้ไข และยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มนายทุน ส่งผลให้ภาคประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรม ยังจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานกลางเข้ามาดูแล

6) การจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหนึ่งในมิติของปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เนื่องจากเป็นปัญหาที่ได้รับการสะท้อนจากการถูกละเมิดและถูกจำกัดการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการของรัฐอย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ อาทิ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม โรงไฟฟ้า ในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ โดยขาดกระบวนการสื่อสาร ประชากรหรือและทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ก่อน ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับภาครัฐในบางพื้นที่ พบปัญหาการให้ข้อมูลของภาครัฐในกระบวนการจัดทำประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นการให้ข้อมูลเพียงด้านเดียว ไม่ครอบคลุมข้อเท็จจริงซึ่งเป็นประเด็นด้านผลกระทบทั้งหมด นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการดำเนินโครงการของรัฐ ที่หลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมของประชาชนตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการ ซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2558 โดยการแบ่งโรงไฟฟ้าเป็นโรงฟ้าขนาดย่อยแต่อยู่ในพื้นที่ติดกันหรือใกล้เคียงกันเพื่อมิให้ขนาดเกินข้อกำหนดที่จำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

7) ปัญหากระบวนการขนส่งสาธารณะ

สิ่งอำนวยความสะดวกในระบบขนส่งสาธารณะสำหรับกลุ่มคนพิการ ยังไม่เห็นผลชัดเจน แม้ว่าระบบขนส่งสาธารณะได้เริ่มดำเนินการทำแผนเพื่อปรับปรุงและออกแบบโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งกำหนดมาตรฐานการอำนวยความสะดวกที่จำเป็นแล้วก็ตาม นอกจากนี้ความสะดวกในการใช้บริการระบบขนส่ง

สาธารณสุขและความปลอดภัยในชีวิตบนท้องถนนยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ระยะ 20 ปี(พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งมุ่งพัฒนาระบบคมนาคมเพื่อให้มีความสะดวกปลอดภัยสำหรับคนทุกคน และการส่งเสริมการขนส่งที่ประหยัดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นที่ควรให้การพัฒนาเพิ่มขึ้น อาทิ ความปลอดภัยในการขนส่ง ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากภาคการขนส่ง คุณภาพการให้บริการระบบขนส่งสาธารณะและการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การขนส่งทางรางและทางน้ำ (Shift model)

8) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีต่อเกษตรกร การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่เกิดจากภาวะโลกร้อน เริ่มส่งผลกระทบต่อผลผลิตอาหารทั่วโลก กระทบต่อผลผลิตการเกษตรหลายช่องทางเช่น ภาวะน้ำท่วม ภาวะฝนแล้ง อุณหภูมิที่สูงขึ้น สำหรับประเทศไทย นักวิทยาศาสตร์ด้านการเกษตรพบว่าความแปรปรวนของภูมิอากาศจะมีผลกระทบต่อพืชผลการเกษตรที่สำคัญหลายชนิด โดยเฉพาะ ข้าว ข้าวโพด อ้อย การเลี้ยงสัตว์ และประมง สำหรับเกษตรกรได้รับผลกระทบโดยตรงโดยเฉพาะรายได้ ซึ่งที่ผ่านมา การชดเชยรายได้ให้แก่เกษตรกรจะดำเนินการผ่านความช่วยเหลือของภาครัฐเป็นหลัก ก่อให้เกิดภาระทางการคลัง และทำให้เกษตรกรพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐมากเกินไปจนความจำเป็น

- **ข้อเสนอแนะ**

- 1) รัฐควรเร่งผลักดันกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน**

ปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนยังไม่มีกฎหมายรองรับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภาพรวม เพื่อสร้างค่านิยมและจิตสำนึกที่จะเป็นฐานรากร่วมกันให้ประชาชนไม่สามารถทนต่อการใช้ความรุนแรง การเลือกปฏิบัติ การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยครอบคลุมการดำเนินงานทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สื่อ โรงเรียนให้สามารถนำสู่ผลลัพธ์ด้านสิทธิมนุษยชนที่ดีขึ้นของประเทศไทย และพัฒนาสิทธิมนุษยชนด้านความมั่นคงของมนุษย์ตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรม รัฐจึงควรสร้างหลักประกันให้มนุษย์ทุกคนมีความมั่นคงในชีวิต โดยการผลักดันให้มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภาพรวม เพื่อให้การบังคับใช้มีประสิทธิภาพ อาทิ การส่งเสริมให้มีร่างพระราชบัญญัติจัดการเลือกปฏิบัติบุคคล พ.ศ. .... เป็นต้น และรัฐควรพิจารณาทบทวนการเสนอร่างกฎหมายที่อาจกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ ร่างพระราชบัญญัติการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่แสวงหากำไร พ.ศ. ....

ตัวชี้วัด 1.1 จำนวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ถูกผลักดันให้มีผลใช้บังคับเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 จำนวนมาตรการของรัฐที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนลดลง

- 2) รัฐควรจัดให้มีการอบรมด้านสิทธิมนุษยชนและให้ความรู้เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับเพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง และสอดคล้องหลักการสิทธิมนุษยชน**

รัฐต้องมีการพัฒนางานสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการดำเนินงานและการสร้างเสริมศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน การส่งการรับรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะช่วยลดข้อข้องเรียนเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติให้หน่วยงานรัฐทุกภาคส่วนตระหนักถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบ การเคารพผู้เห็นต่าง เสรีภาพในการแสดงออก สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ และการสมาคม รวมทั้งมีการจัด

ฝึกอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนเป็นระดับต้น กลาง สูง สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐตามความเหมาะสม เพื่อให้ การขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ตัวชี้วัด จำนวนเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และเจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับควรได้รับการอบรม ด้านสิทธิมนุษยชนเพิ่มขึ้น

3) รัฐควรสร้างมาตรการ กลไกหรือกระบวนการในการเจรจา ประนีประนอมระหว่างภาครัฐ และประชาชนที่ชัดเจนและจัดตั้งกองทุนเพื่อเยียวยาฟื้นฟูอาชีพผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบาย สาธารณะของภาครัฐ อาทิ นโยบายทวงคืนผืนป่า การเวนคืนที่ดิน เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างรวดเร็ว รวมถึงกำหนดมาตรการในการติดตาม เฝ้าระวัง และกำกับดูแลให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร

ตัวชี้วัด 3.1 จำนวนมาตรการ กลไกหรือกระบวนการในการเจรจาประนีประนอมระหว่างภาครัฐ และประชาชน เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 3.2 มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อเยียวยาฟื้นฟูอาชีพผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนิน นโยบายสาธารณะของภาครัฐ

4) รัฐควรเร่งจัดสรรที่ดินและแก้ไขปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชน

ประชาชนในท้องที่ไม่ได้รับการจัดสรร และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดินตามที่รัฐกำหนด รัฐควรรวบรวมหรือติดตามที่ดินที่ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจการดูแลของรัฐ อาทิ ที่ดินป่าเสื่อมโทรมที่ไม่อาจ ฟื้นฟูสภาพได้ ที่ดิน สปก. ที่ดินของหน่วยราชการที่ว่างเปล่า ที่ดินที่มีการถือครองโดยผิดกฎหมาย เป็นต้น เพื่อนำมาจัดสรรให้ประชาชนและชุมชนให้สามารถทำการเกษตรเพื่อให้เกิดผลผลิตและมีมูลค่าเพิ่ม ทางเศรษฐกิจ และเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าโดยไม่ถูกต้องตาม กฎหมายโดยอาจคำนึงถึงชาวนาที่ทำนาก่อนเป็นลำดับแรกในการจัดสรรและการใช้ประโยชน์จากที่ดินของภาครัฐ นอกจากนี้ ควรมีระบบฐานข้อมูล ภาคประชาชนที่เป็นปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำระบบเลขประจำตัว ประชาชน 13 หลัก มาใช้ในการตรวจสอบสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่ประชาชนหรือผู้ขอรับบริการสาธารณะ พึงได้รับจัดสรรจากรัฐ เพื่อให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้ ตลอดจนมีการจัดทำแผนบริหารจัดการที่ดิน อย่างเป็นระบบครบวงจร

ตัวชี้วัด 4.1 มีมาตรการในการบริหารจัดการที่ดินที่มีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด 4.2 จำนวนที่ดินที่ประชาชนได้รับการจัดสรรให้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดินตามที่รัฐ กำหนด เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 4.3 ร้อยละของการบุกรุก/ถือครองที่ดินผิดกฎหมายลดลง

5) รัฐควรให้ความสำคัญกับการสื่อสาร เปิดโอกาสและจัดช่องทางต่าง ๆ ให้ประชาชน นักวิชาการ ภาคเอกชนได้นำเสนอปัญหา แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รูปแบบของการสื่อสาร ได้แก่ การไม่ปิดกั้น ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง นำเสนอข้อมูลสถานการณ์อย่างรอบด้าน รับฟังเสียงสะท้อนจากสื่อมวลชน องค์กรอิสระ

ภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของประชาชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเรียกขอข้อมูลตามสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ชี้แจงปัญหาที่ได้รับการบ่งชี้ว่าได้มีการจัดการแก้ไขปัญหาอย่างไร พร้อมทั้งนำข้อมูลที่น่าเสนอโดยภาคประชาสังคมไปเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการแก้ไขปัญหา

ตัวชี้วัด 5.1 มีช่องทางเพิ่มขึ้น ให้ประชาชน นักวิชาการ และภาคเอกชน ได้นำเสนอปัญหา แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติ

ตัวชี้วัด 5.2 มีช่องทางในการอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเรียกขอข้อมูลตามสิทธิขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้น

6) รัฐควรส่งเสริมบทบาทขององค์กรส่วนปกครองท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ในการมีส่วนร่วมการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการออกมาตรการเฝ้าระวัง บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัด 6.1 มีกิจกรรมส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ในการมีส่วนร่วมการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.2 มีกิจกรรมส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการดำเนินโครงการเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.3 มีกิจกรรมส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ในการมีส่วนร่วมในการออกมาตรการเฝ้าระวัง บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

7) รัฐควรประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจ และส่งเสริมศักยภาพพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจัดอบรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ตามที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า) หรือพื้นที่ที่หน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่กำหนด เพื่อดำเนินการฝึกทักษะด้านอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ แก่กลุ่มเป้าหมาย ให้มีทักษะอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อจัดหาเครื่องมือประกอบอาชีพให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่สำเร็จการฝึกอาชีพ

ตัวชี้วัด มีการฝึกทักษะด้านอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

8) รัฐควรพัฒนาระบบการเข้าถึงบริการด้านขนส่งโดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ ผู้สูงอายุ และพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะและคุณภาพการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและลดการใช้ยานพาหนะส่วนตัว ตลอดจนสร้างความมั่นคงปลอดภัยในการเดินทางช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะความปลอดภัยในชีวิตบนท้องถนน รวมถึงการมีมาตรการเพื่อบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ อาทิ มาตรา 20 (8) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้สิทธิของคนพิการในการนำสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใด ๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง รวมถึงการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม ค่าเช่า ค่าบริการ สำหรับสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการ

ตัวชี้วัด 8.1 มีจำนวนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงบริการด้านขนส่งโดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ และผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 8.2 มีมาตรการสร้างความปลอดภัยในการเดินทางช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะความปลอดภัยในชีวิตบนท้องถนน

ตัวชี้วัด 8.3 มีมาตรการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

9) รัฐควรมีการริเริ่มรูปแบบการประกันภัยพืชผลทางการเกษตรเพื่อคุ้มครองต้นทุนการผลิต และต้องอำนวยความสะดวกโดยการส่งต่อความรู้ เผยแพร่ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ ส่งเสริมให้เกษตรกร รัฐควรส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงการประกันพืชผลทางการเกษตรเพื่อคุ้มครองต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิตที่ลดต่ำลง เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ และคุ้มครองราคาผลผลิตที่ผันผวน ซึ่งจะช่วยสร้างเสถียรภาพทางรายได้และความมั่นคงในอาชีพให้แก่เกษตรกร ทดแทนรูปแบบการช่วยเหลือแบบเดิม แม้จะมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่มีความสามารถในการปรับตัว อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการปรับตัว จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องอำนวยความสะดวกโดยการส่งต่อความรู้ เผยแพร่ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ ส่งเสริมให้เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารหรือองค์ความรู้ทางการเกษตรจากภาครัฐได้มากขึ้น อีกทั้งเผยแพร่ข้อมูลด้านการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่แม่นยำ สนับสนุนด้านสินเชื่อ และการตลาดแก่เกษตรกรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ

ตัวชี้วัด 9.1 มีมาตรการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงการประกันภัยพืชผลทางการเกษตร

ตัวชี้วัด 9.2 มีโครงการ/กิจกรรม ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือองค์ความรู้ทางการเกษตรจากภาครัฐ

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กรมที่ดิน	10) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
2) กรมประชาสัมพันธ์	11) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
3) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	12) สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
4) กระทรวงกลาโหม	13) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตในภาครัฐ
5) กระทรวงการคลัง	14) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ
6) กระทรวงการต่างประเทศ	15) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
7) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	
8) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	
9) กระทรวงคมนาคม	

16) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	26) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน
17) กระทรวงพลังงาน	27) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
18) กระทรวงมหาดไทย	28) สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
19) กระทรวงยุติธรรม	29) สำนักงานศาลยุติธรรม
20) กระทรวงแรงงาน	30) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
21) กระทรวงวัฒนธรรม	31) สำนักงานอัยการสูงสุด
22) กระทรวงสาธารณสุข	32) สำนักงานนายกรัฐมนตรี
23) กรุงเทพมหานคร	33) สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริม การประกอบธุรกิจประกันภัย
24) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ราชอาณาจักร	34) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
25) การเคหะแห่งชาติ	35) สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

3.2 แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเสมอภาค ปกป้อง ค้ำครองสิทธิประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ สอดคล้องมาตรฐานสากล

- **ข้อท้าทาย**

- 1) ประชาชนไม่มีความรู้ทางกฎหมาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดการกระทำความผิดหรือมีการละเมิดสิทธิโดยไม่ได้เจตนา เช่น การตัดไม้หวงห้าม การบุกรุกที่สาธารณะ เป็นต้น ประกอบกับการไม่ทราบขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และช่องทางการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายเมื่อถูกดำเนินคดีจากภาครัฐ สิทธิของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในฐานะพยาน สิทธิที่จะได้รับที่ปรึกษาทางกฎหมาย และการขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านกระบวนการยุติธรรม

- 2) **การทรมาน การปฏิบัติและการลงโทษอย่างไร้มนุษยธรรม**

จากรายงานผลประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2564 ระบุว่า กสม. ยังคงได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการกล่าวอ้างว่ามีการกระทำทรมานโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นระยะ ซึ่งบางกรณี กสม. ตรวจสอบแล้วพบว่า มีการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงเห็นว่าการอบรมให้ความรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายแก่เจ้าหน้าที่อาจยังไม่ครอบคลุมเพียงพอและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจว่าการกระทำทรมานเป็นสิ่งต้องห้ามไม่ว่าจะสถานการณ์ใด รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ที่มีการขยายเวลาการบังคับใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ เช่น กระบวนการสืบสวนสอบสวน ดำเนินคดี และจับกุมผู้ต้องหา

- 3) **การคงไว้ซึ่งคำสั่ง ประกาศ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน**

เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการประกาศหรือคำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติบางอย่างไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น การควบคุมผู้ต้องสงสัยเกินระยะเวลาที่ประมวลกฎหมายอาญากำหนด การให้อำนาจทหารในการจับกุมหรือร่วมสอบสวนบุคคลที่ถูกกล่าวหาในความผิดบางประเภท แม้ผู้ถูกจับกุมจะมีสิทธิเข้าถึงทนายความตามกฎหมาย แต่ก็ไม่มีการรับรองว่าจะเข้าถึงได้รวดเร็วเพียงใด อาจมีบางกรณีมิได้มีการแจ้งสิทธิในระหว่างการสอบสวน รวมถึงการติดต่อครอบครัว และไม่มีมาตรการ/กลไกที่ชัดเจนในการป้องกันการปฏิบัติที่อาจเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิในระหว่างการถูกกักกัน

- 4) **การขาดการสนับสนุนทนายความ และล่ามสำหรับผู้ต้องหาและจำเลย**

แม้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความและล่ามให้และสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความเพื่อผู้คดี แต่ในทางปฏิบัติกลับยังพบว่า ศาลยังมีอุปสรรคในการจัดหาล่ามได้อย่างทันท่วงที ขาดการสนับสนุนในด้านทรัพยากร และการเข้าถึง

กองทุนยุติธรรม งบประมาณเพื่อสนับสนุนทนายความยังคงมีจำกัด ส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

5) การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต

ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มิได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต คณะกรรมการประจำกติกาฯ มีข้อกังวลที่กฎหมายไทยยังมีบทลงโทษประหารชีวิตในความผิด เกี่ยวกับการทุจริต การติดสินบน และยาเสพติด ซึ่งไม่เข้าข่ายเป็นการกระทำความผิดอาญาที่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ และมีข้อเสนอแนะให้ประเทศไทยดำเนินการที่จำเป็นเพื่อจำกัดการใช้โทษประหารชีวิต ตามข้อบทที่ 6 (2) ของกติกาฯ รวมทั้งเสนอให้ประเทศไทยพิจารณยกเลิกโทษประหารชีวิตในระยะต่อไป แม้ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาประเทศไทย ไม่มีการบังคับโทษประหารชีวิตตั้งแต่ปี 2561 แต่ทัศนคติของสังคมไทยยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการยกเลิกโทษประหารชีวิต อย่างไรก็ตาม ในปี 2564 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติดที่ส่งผลให้มีการยกเลิกความผิดบางประเภทที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียว เพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจลงโทษสถานอื่นได้ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563-2564)

● ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชนในขั้นตอนต่าง ๆ ด้านกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้สิทธิในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ขั้นการสอบสวน การฟ้องร้อง การดำเนินคดี การปล่อยตัวชั่วคราว โดยมีประกันตัว สิทธิของผู้ต้องหา สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย สิทธิของจำเลยบริสุทธิ์ สิทธิของผู้ต้องขังและสิทธิของผู้พ้นโทษ สิทธิในการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม เป็นต้น ผ่านการจัดทำสื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เข้าถึงสื่อได้อย่างแท้จริงในรูปแบบต่าง ๆ และควรมีการประสานงานหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานฝ่ายปกครองให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ เน้นการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนันผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

ตัวชี้วัด มีช่องทางเพิ่มขึ้นในการให้ความรู้แก่ประชาชนในขั้นตอนต่าง ๆ ด้านกระบวนการยุติธรรม

2) รัฐควรมีมาตรการทบทวนและพิจารณยกเลิกการใช้กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องหาบนหลักนิติธรรม ให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อาทิ สิทธิในการรับทราบสิทธิของตน สิทธิการมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย สิทธิในการติดต่อญาติพี่น้อง สิทธิในการต่อสู้คดี ในพื้นที่ที่มีเหตุความรุนแรงและความไม่สงบลดลง โดยจัดทำและนำเสนอสถิติข้อมูลความรุนแรงในแต่ละพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ให้ความสำคัญกับการลดเงื่อนไขความหวาดระแวงและฟื้นคืนความเชื่อมั่นของประชาชน ผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพการอำนวยความสะดวกด้านกระบวนการยุติธรรม และการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างครอบคลุมทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง

ตัวชี้วัด 2.1 มีมาตรการทบทวนการใช้กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการปรับลดพื้นที่การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน. พ.ศ. 2548 ห้วงปี 2565-2570

ตัวชี้วัด 2.2 มีช่องทางเพิ่มขึ้นให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ อาทิ สิทธิในการรับทราบสิทธิของตน สิทธิการมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย สิทธิในการติดต่อญาติ สิทธิในการต่อสู้คดี

3) รัฐควรพิจารณาทบทวนการประกาศ/คำสั่ง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่อาจเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ รัฐควรส่งเสริมการสร้างธรรมาภิบาลให้กับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ให้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและการให้บริการประชาชนโดยให้ความสำคัญในการคุ้มครองประชาชนให้ได้รับสิทธิอันพึงได้รับตามกฎหมาย โดยสร้างการรับรู้หรือช่องทางทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบสิทธิได้อย่างง่าย และรวดเร็ว รวมทั้งมีอบรมให้ความรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของหลักการสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่องแก่ข้าราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานมีโอกาสเสี่ยงที่จะปฏิบัติงานกระทบสิทธิประชาชน อาทิ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ ครอบอกระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยวางบทกำหนดโทษและบังคับโทษกับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อาทิ การควบคุมตัวโดยพลการ

ตัวชี้วัด 3.1 มีการส่งเสริมการให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิในกระบวนการยุติธรรมให้กับผู้บังคับใช้กฎหมาย และเจ้าหน้าที่รัฐ เพิ่มขึ้น มีมาตรการส่งเสริมการสร้างธรรมาภิบาลให้กับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและการให้บริการประชาชน

ตัวชี้วัด 3.2 มีมาตรการในกำหนดโทษและการบังคับโทษกับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับกลุ่มเปราะบาง

4) ส่งเสริมองค์การวิชาชีพล่ามในกระบวนการยุติธรรมทั้งล่ามภาษาต่างชาติ และล่ามสำหรับคนพิการ โดยอบรมจริยธรรมทดสอบด้านภาษาออกใบอนุญาตก่อนปฏิบัติหน้าที่ จัดให้มีระบบประสานงานหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อแบ่งปันบุคลากรที่ทำหน้าที่ล่าม เพื่อความเชื่อถือและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมตามแนวนโยบายรัฐที่ต้องอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ตัวชี้วัด 4.1 กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีล่ามอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนที่มาติดต่อขอใช้บริการ

ตัวชี้วัด 4.2 จัดให้มีระบบประสานงานหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อแบ่งปันบุคลากรที่ทำหน้าที่ล่าม

5) รัฐควรมีการศึกษาทบทวนกฎหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงยกเลิกโทษประหารชีวิต สำหรับความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่สุด และพิจารณาศึกษาความพร้อมในการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับฉบับที่สองของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (2nd Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights)

ตัวชี้วัด 5.1 มีกิจกรรมรณรงค์เรื่องการเปลี่ยนแปลง/ยกเลิกโทษประหารชีวิตเพิ่มขึ้น หรือมีกิจกรรมที่สร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 5.2 มีแนวทางพิจารณาเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับฉบับที่สองของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

● หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1) สำนักงานรัฐธรรมนูญ
- 2) สำนักงานศาลปกครอง
- 3) สำนักงานศาลยุติธรรม
- 4) สำนักงานอัยการสูงสุด
- 5) กระทรวงกลาโหม
- 6) กระทรวงการคลัง
- 7) กระทรวงการต่างประเทศ
- 8) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 9) กระทรวงมหาดไทย
- 10) กระทรวงยุติธรรม
- 11) กระทรวงสาธารณสุข
- 12) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร
- 13) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 14) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
- 15) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ
- 16) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- 17) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 18) สำนักงานตุลาการทหาร
- 19) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- 20) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

3.3 แผนสิทธิมนุษยชนด้านสาธารณสุข

- **วัตถุประสงค์** เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่จำเป็นได้อย่างเท่าเทียมกัน

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการระหว่างประชาชนจากระบบประกันที่แตกต่างกัน และความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่** ปัญหาการความเหลื่อมล้ำของการกระจายแพทย์ทางภูมิศาสตร์เป็นปัญหาที่พบในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 แต่ยังคงเป็นปัญหา เมื่อพิจารณาจากจำนวนแพทย์และสัดส่วนประชากรต่อแพทย์จำแนกตามสังกัด รายเขตพื้นที่เครือข่ายบริการจังหวัด โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าปี 2563 ทั่วประเทศมีแพทย์ทั้งหมด 36,472 คน เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั่วประเทศ สัดส่วนแพทย์ต่อประชากรจะเท่ากับ 1 ต่อ 1,794 คน แต่ในความเป็นจริงแล้ว จำนวนแพทย์ต่อประชากรไม่ได้กระจายอย่างเท่ากันทุกพื้นที่ เช่น จังหวัดบึงกาฬ มีแพทย์ 67 คน เทียบสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1 ต่อ 6,303^๓ คน ขณะที่กรุงเทพมหานคร มีแพทย์ 10,072 คน เทียบสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1 ต่อ 548 คน

- 2) **การจัดการและจัดสรรวัคซีน** การเข้าถึงวัคซีนป้องกันโรคในสถานการณ์โรคระบาดฉุกเฉินที่มีคุณภาพ เพียงพอ และทันการณ์ เนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากร โครงสร้างด้านสาธารณสุข สถานะทางการเงินของประเทศ ตลอดจนจำนวนประชากร นอกจากนี้ แนวทางการจัดสรรและกระจายวัคซีนยังมีขั้นตอนยุ่งยากและมีความเหลื่อมล้ำสูง ซึ่งอาจเกิดจากการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับการลงทะเบียนรับวัคซีนทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าถึงได้ยาก รวมถึงการจัดลำดับการได้รับวัคซีนของบางกลุ่มที่ไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมเป็นหลัก

- 3) **ปัญหาสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019** นอกจากปัญหาด้านสุขภาพทางกายในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้ว อีกหนึ่งปัญหาด้านสุขภาพจิตนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญ จากเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการปรับตัว ความเครียด ของประชาชน อีกทั้งบุคลากรทางการแพทย์เองมีความเหนื่อยล้าจากการทำงาน ส่งผลให้เกิดภาวะทางจิตใจ ทั้งในเรื่องของความเครียด (Stress) ภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout) ภาวะเสี่ยงฆ่าตัวตาย (Suicide) ภาวะซึมเศร้า (Depression) รวมถึงประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการขาดรายได้ด้วย ทำให้บางครอบครัวที่ปล่อยปละละเลยในการดูแลเด็ก มีการใช้ความรุนแรงใคร่ครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เด็กมีสุขภาพจิตที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมา อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า การประเมินภาวะสุขภาพจิต สำหรับผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต หรือผู้ที่มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาสุขภาพจิต อาจจะไม่ครอบคลุมทั่วถึง

- 4) **ปัญหาการเข้าถึงการดูแลแบบประคับประคอง** ผู้สูงอายุและผู้ป่วยที่อยู่ในระยะท้ายของชีวิตยังเข้าไม่ถึงบริการการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative care) ที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมี

^๓ https://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=60

ความเหลื่อมล้ำ ในสิทธิการดูแลแบบประคับประคองระหว่างสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กับ สวัสดิการ
รักษาพยาบาลทางราชการและสิทธิประกันสังคม สิทธิในการเลือกบริการสาธารณสุขในช่วงวาระสุดท้าย
ของชีวิต

5) สถานการณ์ฝุ่นละอองเกินมาตรฐาน ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ยังคงเป็นปัญหาท้าทายในปัจจุบัน
และเป็นปัญหาระยะยาวที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจที่จะต้อง
เข้ามาร่วมมือช่วยกันแก้ไข เช่น ส่วนหนึ่งเกิดจากการเผาไร่ย่อย ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตของธุรกิจ ส่วนหนึ่ง
เกิดจากโรงงานและการขนส่ง ซึ่งต่างก็มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจเช่นเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้รับ
ผลกระทบทางสุขภาพ คณะรัฐมนตรี จึงมีมติให้ “การแก้ไขปัญหามลภาวะด้านฝุ่นละออง” เป็นวาระแห่งชาติ
และจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ “การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง” เพื่อใช้เป็นแนวทาง
ปฏิบัติในการดำเนินการแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองในภาพรวมของประเทศ และในพื้นที่วิกฤต โดยการบูรณาการ
การดำเนินงาน ร่วมกันในทุกภาคส่วน และเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีขั้นตอน/การปฏิบัติงานที่ชัดเจน
ในช่วงสถานการณ์วิกฤตปัญหาฝุ่นละอองด้วย 3 มาตรการ ได้แก่ (1) การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร
จัดการเชิงพื้นที่ (2) การป้องกันและลดการเกิดมลพิษที่ต้นทาง (แหล่งกำเนิด) และ (3) การเพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6) อัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อสำคัญเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มโรคไม่ติดต่อ NCDs (Non-Communicable diseases) โรคไม่ติดต่อเรื้อรังเป็นปัญหาสุขภาพ
อันดับหนึ่งของโลกและของประเทศไทย และเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตมากกว่าร้อยละ 70 ของการเสียชีวิต
ทั้งหมด ซึ่งเกิดจากนิสัยหรือพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิต จากสถิติในประเทศไทยพบว่าอัตราการเสียชีวิตด้วย
กลุ่มโรค NCDs ในปี 2561 - 2563 ต่อประชากร 1 แสนคน เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง^ข โดยในปี 2561 มีผู้เสียชีวิต
ด้วยโรค NCDs 113.93 คนต่อประชากร 1 แสนคน ปี 2562 ปี มีผู้เสียชีวิตด้วยโรค NCDs 123.84 คน
ต่อประชากร 1 แสนคน ปี 2563 มีผู้เสียชีวิตด้วยโรค NCDs 124.65 คนต่อประชากร 1 แสนคน ทั้งนี้ อัตรา
การเจ็บป่วยที่สูงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องดังกล่าว สำหรับประเทศไทยนั้น การประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจ^ค
ที่เกิดขึ้นจากโรค NCDs พบว่า มีมูลค่าทั้งสิ้น 198,512 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2552 หรือคิดเป็นร้อยละ 2.2
ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ หรือคิดเป็นมูลค่าถึง 3,128 บาทต่อหัวประชากร ซึ่งต้นทุนส่วนใหญ่
(ร้อยละ 74) เป็นต้นทุนจากการสูญเสียผลิตภาพจากการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร การสูญเสียประสิทธิภาพ
ในการทำงานจากการขาดงานของผู้ป่วย และต้นทุนจากการสูญเสียประสิทธิภาพในการทำงานจากการขาดงาน
ของผู้ดูแล และจะนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณด้านสาธารณสุขในอนาคต และเกี่ยวพันกับ
ความสามารถทางการคลังของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนและอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ

^ข กองโรคไม่ติดต่อ <http://www.thaincd.com/2016/mission/documents-detail.php?id=14220&tid=32&gid=1-020>

^ค กรมอนามัย https://hp.anamai.moph.go.th/web-upload/4xceb3b571ddb70741ad132d75876bc41d/tiny/mce/OPDC/OPDC2563-S/IDC1_16/opdc_2563_IDC1-16_13.pdf

ที่สำคัญข้างต้นยังชี้ให้เห็นว่าสาเหตุส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมของผู้ป่วยเอง อาทิ พฤติกรรมการบริโภคอาหาร การดื่มสุรา และการสูบบุหรี่ เป็นต้น

- ข้อเสนอแนะ

1) มีมาตรการที่ช่วยเพิ่มสัดส่วนของแพทย์ต่อจำนวนประชากรมีการกระจายตัวที่เหมาะสม ประเด็นด้านการจัดระบบบริการที่ยังต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือการกระจายทรัพยากรให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทกับเมือง และระหว่างเมืองใหญ่ที่มีความพร้อมทาง เศรษฐกิจและสังคม กับเมืองที่ระดับความพร้อมยังต่ำ เนื่องจากพบว่าบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และเครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ก้าวหน้า มักกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ ในขณะที่เมืองขนาดเล็กและชนบทยังมีความขาดแคลนอยู่ มาตรการในการสร้างแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจให้กับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในการทำงานในชนบท เป็นสิ่งที่รัฐควรให้ ความสนใจ เช่นเดียวกับเทคโนโลยีทางการแพทย์ ควรมีการประเมินความคุ้มค่าของเทคโนโลยีทั้งในมุมมองของการวินิจฉัย การรักษาโรค ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และการกระจายที่เหมาะสม

ตัวชี้วัด 1.1 มาตรการในการสร้างแรงจูงใจ ความ ภาคภูมิใจให้กับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในการทำงานในชนบทเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 ดัชนีความเหลื่อมล้ำของการกระจายทรัพยากรทางสาธารณสุขระหว่างกลุ่มประชากรตามฐานะทางเศรษฐกิจลดลง

2) ปรับปรุงระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเร่งลดปัญหาการบังคับใช้มาตรการเพื่อควบคุมโรคระบาด อาทิ การปรับโทษที่สอดคล้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนมาตรการเพื่อควบคุมโรคระบาด และได้ผลในการป้องปรามพฤติกรรมที่ลดประสิทธิผลของมาตรการควบคุมโรคระบาด ทั้งพฤติกรรมที่เพิ่มความเสี่ยงของการระบาดของโรคของบุคคลในภาคประชาชน และพฤติกรรมการทุจริตประพฤตินิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง และเสมอภาค

ตัวชี้วัด 2.1 ปรับปรุงกฎหมายและมาตรการเพื่อควบคุมโรคระบาดที่เหมาะสมกับความจำเป็นของสถานการณ์

ตัวชี้วัด 2.2 คดี และพฤติการณ์การทุจริตประพฤตินิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมโรคระบาดหรือที่เป็นสาเหตุของการระบาดของโรคลดลง

3) รัฐควรส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดูแลผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งในการให้คำปรึกษา แนะนำ บำบัดรักษาเยียวยาจิตใจอย่างครอบคลุม

ตัวชี้วัด มีมาตรการช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างครอบคลุมและทั่วถึง

4) รัฐมีศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนากฎหมายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเข้าถึงสิทธิในการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative care) และการดูแลในช่วงวาระท้ายของชีวิตอย่างมีคุณภาพในกลุ่มประชากรทุกกลุ่ม

ตัวชี้วัด มีการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนากฎหมายและมาตรการ เพื่อให้เกิดการเข้าถึงสิทธิในการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative care) และการดูแลในช่วงวาระท้ายของชีวิตอย่างมีคุณภาพในประชากรทุกกลุ่ม

5) ให้นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละอองอย่างจริงจัง ทั้งที่เป็นมาตรการระยะสั้นที่มุ่งลดปริมาณฝุ่นละออง PM2.5 และมาตรการด้านบริหารและนิติบัญญัติเพื่อประกันค่ามาตรฐาน PM2.5 จะเป็นไปตามค่าเป้าหมายขององค์การอนามัยโลก

ตัวชี้วัด 5.1 จำนวนวันที่ปริมาณฝุ่นละอองอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 5.2 จำนวนจุดความร้อน (Hotspot) ภายในประเทศลดลง

ตัวชี้วัด 5.3 จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ (ที่เกี่ยวข้องกับมลพิษทางอากาศ) ลดลง

6) รัฐควรให้ความสำคัญและสนับสนุนมาตรการ/โครงการด้านสาธารณสุขเชิงป้องกันมากขึ้น ปลุกฝังจิตสำนึกของประชาชนชนให้ตระหนักว่า การเข้าถึงสิทธิในการรับบริการสุขภาพจะต้องควบคู่ไปกับหน้าที่ในการดูแลสุขภาพของตนเอง อาทิ การคัดกรองโรคก่อนเจ็บป่วย การพัฒนาแนวทางการสร้างเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี และการพัฒนาแนวทางการจัดการป้องกันโรค มากกว่ามุ่งเน้น การจัดบริการรักษาพยาบาลให้แก่ประชาชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยแล้ว เป็นต้น รวมทั้งมีการใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น มาตรการทางภาษีและราคา การควบคุมการโฆษณา การจำกัดการเข้าถึง และการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภาครัฐราชการ ภาควิชาชีพสุขภาพ ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ เพื่อรวมลดปัจจัยเสี่ยงและการป้องกันโรคอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดภาระของรัฐในการจัดสรรสวัสดิการสังคมและพัฒนาให้ระบบสวัสดิการสังคมในด้านต่าง ๆ มีความยั่งยืน

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/โครงการด้านสาธารณสุขเชิงป้องกันมากขึ้น

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1) กระทรวงสาธารณสุข	7) กรุงเทพมหานคร
2) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	8) สถาบันวัคซีนแห่งชาติ
3) กระทรวงพลังงาน	9) สำนักงานประกันสังคม
4) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	10) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
5) กระทรวงมหาดไทย	11) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
6) กระทรวงแรงงาน	12) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล
	13) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

3.4 แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพในทุกระดับการศึกษา
- **ข้อท้าทาย**

1) การเข้าถึงการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในช่วงโรคระบาดและการศึกษาที่มีคุณภาพ

การขาดอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียนการสอนแบบออนไลน์และการเข้าไม่ถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้เรียนซึ่งไม่มีอุปกรณ์ส่วนตัวหรือสามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพดีที่บ้าน ซึ่งโดยมากมักเป็นผู้เรียนจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ ทั้งจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนอยู่แล้ว หรือประสบปัญหาความยากจนแบบเฉียบพลันภายหลังได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนไปสู่ระบบออนไลน์ของสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังเป็นมาตรการในช่วงเวลาฉุกเฉินที่ทั้งผู้เรียนและผู้สอนยังไม่มี ความคุ้นเคยเท่าที่ควร ส่งผลให้การเรียนการสอนในระบบออนไลน์ที่เกิดขึ้นมีคุณภาพด้อยกว่า การเรียนการสอนในระบบปกติเป็นอย่างมาก

2) การขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม

กลุ่มเปราะบาง อาทิ ผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อย ผู้อาศัยในพื้นที่ห่างไกล ยังขาดการรับรู้ และทักษะที่จำเป็นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม ส่งผลให้เข้าไม่ถึงมาตรการความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ของรัฐ เนื่องจากปัจจุบันรูปแบบมาตรการให้ความช่วยเหลือและบรรเทาเยียวยาต่าง ๆ เน้นการใช้ระบบแบบออนไลน์

3) ความเสี่ยงที่ครอบครัวของผู้อยู่ในวัยเรียนจำนวนมากต้องประสบปัญหาความยากจน อันเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ครอบครัวของผู้อยู่ในวัยเรียนจำนวนมากต้องประสบหรือเสี่ยงที่จะประสบปัญหาความยากจนอย่างเฉียบพลัน ทั้งจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจในระหว่างการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019) และจากแนวโน้มปัญหาทางเศรษฐกิจที่อาจยืดเยื้อยาวนานแม้สิ้นสุดการระบาดของโรค ความขัดสนทางเศรษฐกิจดังกล่าว ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในหลายด้านต่อผู้เรียนในทุกช่วงวัย ทั้งจำนวนผู้เรียนบางส่วนที่อาจต้องเลิกเรียนกลางคันหรือประสบปัญหาการกู้ยืมหนี้สินเพื่อการศึกษาที่เพิ่มขึ้น คุณภาพการศึกษาที่ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับ การเรียนการสอนในระบบปกติ ตลอดจนการขาดทักษะที่พึงได้จากการศึกษาในระบบปกติที่จำเป็นต่อการพัฒนาเป็นแรงงานคุณภาพ นอกจากนี้ ผู้ปกครองของผู้เรียนไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพได้ตามปกติ ทำให้เกิดการสูญเสียรายได้และส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

4) ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติในสถานศึกษา

ปัญหาการกลั่นแกล้ง (Bully) การกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyber Bully) การสร้าง Hate Speech การที่เด็กได้รับสื่อโซเชียลมีเดียที่มีความรุนแรงประกอบกับเป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้ และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้เด็กซึมซับพฤติกรรมความรุนแรงทั้งวาจาและร่างกาย ส่งผลกระทบต่อสภาวะทางด้านจิตและพฤติกรรม การแสดงออก นอกจากนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน ความแตกต่างด้านร่างกาย

ความหลากหลายทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติ สภาวะทางจิต และกระทบต่อการดำเนินชีวิต

- ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรเร่งจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ และพัฒนาระบบเครือข่ายสัญญาณที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกภูมิภาค ที่ผู้เรียนจากทุกพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถเข้าถึงได้ โดยควรถือเป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนที่จำเป็นสำหรับการทดแทนการเรียนการสอนในระบบปกติซึ่งไม่สามารถกระทำได้ในหลายพื้นที่ที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างรุนแรง อีกทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการเข้าสู่การศึกษาแบบออนไลน์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จำเป็นของระบบการศึกษาในอนาคต

ตัวชี้วัด 1.1 สัดส่วนของนักเรียนและนักศึกษาที่เข้าถึงอุปกรณ์และสัญญาณระบบเครือข่ายที่จำเป็นและมีคุณภาพในการเรียนการสอนในระบบออนไลน์เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 สัดส่วนของบุคลากรที่ได้รับอุปกรณ์และการเข้าถึงสัญญาณระบบเครือข่ายที่จำเป็นและมีคุณภาพในการเรียนการสอนในระบบออนไลน์เพิ่มขึ้น

2) ปรับปรุงมาตรการของรัฐในด้านต่าง ๆ ให้สามารถเข้าถึงได้โดยประชาชนทุกกลุ่ม ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบความช่วยเหลือเป็นการเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มว่าจะถูกละเลย และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นให้แก่กลุ่มผู้เปราะบางในการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบันและอนาคต

ตัวชี้วัด 2.1 สัดส่วนผู้เข้าถึงต่อผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์ในแต่ละมาตรการของรัฐสูงขึ้น

ตัวชี้วัด 2.2 จำนวนประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เข้าถึงมาตรการของรัฐสูงขึ้น

3) รัฐควรปรับปรุงการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนจากครอบครัว ที่ประสบผลกระทบจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับที่เพียงพอและรูปแบบที่เหมาะสม อาทิ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่า การจัดสรรระบบกักกันเพื่อการศึกษาที่ไม่เสียดอกเบี้ยหรือเสียดอกเบี้ยในอัตราต่ำ การลดค่าเล่าเรียน การจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ เป็นต้น

ตัวชี้วัด 3.1 จำนวนผู้เรียนจากครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจากรัฐ เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 3.2 สิทธิประโยชน์ของความช่วยเหลือจากรัฐ ที่ผู้เรียนจากครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพิ่มขึ้น

4) ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ และการใช้สื่อให้รู้เท่าทันเทคโนโลยี เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในด้านสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพผู้เห็นต่าง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการกลั่นแกล้ง (Bully) การกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyber Bully) และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเลือกปฏิบัติในสถานศึกษา

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/กิจกรรมในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและสร้างความตระหนักในด้านสิทธิมนุษยชน การเคารพสิทธิผู้อื่น สิทธิส่วนบุคคล วิธีการปฏิบัติตัวเมื่อถูก bully และความรู้เท่าทันเทคโนโลยี ในสถานศึกษาทุกระดับ

5) รัฐควรให้ความสำคัญกับการป้องกันความรุนแรงที่มีต่อเด็กในสถานศึกษา อาทิ การลงโทษเด็กโดยการทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/กิจกรรมในการป้องกันความรุนแรงที่มีต่อเด็กในสถานศึกษา อาทิ การลงโทษเด็กโดยการทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	7) กระทรวงศึกษาธิการ
2) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม	8) กรุงเทพมหานคร
3) กระทรวงการคลัง	9) กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา
4) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	10) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
5) กระทรวงมหาดไทย	11) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
6) กระทรวงยุติธรรม	12) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
	13) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
	14) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.5 แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจและธุรกิจที่สร้างประโยชน์ให้คนทุกกลุ่ม และการให้หลักประกันในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอแก่ทุกคนในสังคม

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **ปัญหาผลกระทบจากมาตรการควบคุมโรคระบาดต่อผู้ประกอบการและลูกจ้าง**

ผู้ประกอบการและลูกจ้างจำนวนมากต้องแบกรับภาระจากมาตรการควบคุมโรคระบาดของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งขาดเงินทุนหมุนเวียนและเงินทุนสำรองที่เพียงพอในการรักษาสภาพคล่องของธุรกิจในระหว่างที่ต้องปิดทำการ นอกจากนี้ มาตรการเยียวยาและชดเชยความเสียหายเกือบทั้งหมดยังเป็นมาตรการแบบออนไลน์ ส่งผลให้ผู้ประกอบการและลูกจ้างที่ขาดความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศไม่อาจเข้าถึงความช่วยเหลือที่จำเป็นได้

- 2) **การเตรียมความพร้อมของภาครัฐต่อระบบเศรษฐกิจแบบ Gig Economy^๗**

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) เปิดเผยรายงาน "World Employment and Social Outlook: Trends 2021" คาดการณ์เรื่องตลาดแรงงานหลังยุคโควิด 19 ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างตลาดแรงงาน เกิดอาชีพและความต้องการแรงงานใหม่ องค์กรต้องปรับโครงสร้างบุคลากร หันมาจริงจังกับการพึ่งพาการทำงานที่มีความยืดหยุ่น จนทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เรียกว่า 'Gig Economy' คือระบบเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการเพิ่มมากขึ้นของ 'ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ' ไปจนถึงพนักงานสัญญาจ้างชั่วคราว ในบริบทของประเทศไทยอาจให้ความหมายของ Gig Economy ที่รวมถึงการจ้างงานนอกระบบทั้งหมด ทุกประเภท ในปี 2564 มีแรงงานนอกระบบจำนวน 19.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 52 ของผู้มีงานทำ และ ณ เดือนธันวาคม ปี 2564 มีจำนวนผู้ประกอบการ 40 จำนวน 10.66 ล้านราย อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่มี การเก็บฐานข้อมูลของผู้ประกอบการอาชีพอิสระ และการกำหนดนิยามของ Gig Workers^๘ อย่างเป็นทางการ ส่งผลให้ผู้ประกอบการอาชีพอิสระอาจไม่ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างเต็มที่ อาทิ การประกันสังคม หาก Gig Workers เจ็บป่วยสามารถใช้ได้เพียงสิทธิบัตรทองและผู้ประกันตนมาตรา 40 ซึ่งการคุ้มครองตามมาตรา 40 ไม่ได้มีการจำแนกความคุ้มครองตามบริบทความหลากหลายในอาชีพของ Gig Workers สภาพการทำงานระหว่าง Platform กับผู้ประกอบการอาชีพอิสระ อาจมีข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

- 3) **ปัญหาหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น และภาคธุรกิจ SME ที่เข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาความเสียหายของรัฐจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019**

จากรายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสที่ 1 ปี 2565 ระบุว่า หนี้ครัวเรือนยังคงขยายตัวต่อเนื่อง โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 90.1 ต่อ GDP ด้านคุณภาพสินเชื่อปรับตัวดีขึ้นจากไตรมาสก่อนหน้า อย่างไรก็ตามยังคงต้องติดตามความสามารถในการชำระหนี้ครัวเรือน เนื่องจากรายได้แรงงานยังไม่ฟื้นตัว และมีความเปราะบางทาง

^๗ Gig Economy https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20220601144949.pdf

^๘ ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ลูกจ้างในรูปแบบชั่วคราว สัญญาจ้าง ฟรีแลนซ์ หรือแม้แต่คนที่ทำธุรกิจส่วนตัวแบบที่ไม่มีลูกจ้าง

การเงินของครัวเรือนจากการเผชิญกับภาวะสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งทำให้ภาวะเศรษฐกิจหดตัวมานานและค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งผู้ประกอบการบางประเภทซึ่งเข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาและชดเชยความเสียหายของรัฐจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อาทิ ผู้ประกอบการและลูกจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว ในสถานประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มอื่น จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่พึ่งพิงรายได้จากการท่องเที่ยวสูง และได้รับผลกระทบจากมาตรการปิดกั้นการเดินทางระหว่างประเทศมาเป็นระยะเวลานาน

4) ปัญหาการขาดเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเกษตรพันธสัญญา

กระบวนการของระบบเกษตรพันธสัญญา เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา รวมทั้งรายละเอียด/เงื่อนไขของ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 มีความซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ และในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติดังกล่าว พบว่าอำนาจในการต่อรองใกล้เคียงกัน

5) การขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน^๕

สืบเนื่องจากปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการประกอบธุรกิจ โดยที่ผ่านมา กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดนที่เกิดจากการลงทุนของบริษัทต่างประเทศในไทย และการลงทุนของบริษัทไทยในประเทศเพื่อนบ้านเป็นระยะๆ รวมทั้งการละเมิดสิทธิแรงงานโดยภาคธุรกิจ การเข้ามาลงทุนของธุรกิจต่างชาติ ที่อาจเข้ามาในลักษณะของการผูกขาด การทุ่มตลาด การอาศัยνομินีในการทำธุรกิจซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย และในทุกกรณีอาจจะกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของไทยในระยะยาว อีกประเด็นที่ควรเร่งพิจารณา คือ ปัญหาการกำหนดกฎหมายตาม ม.44 และการยกเว้นกฎหมายในช่วงรัฐบาล คสช. ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของประชาชน แม้ว่าบางส่วนจะมีการยกเลิกไปแล้วก็ตาม แต่ กสม. และภาควิชาการก็ควรเข้ามาพิจารณาถึงผลกระทบของกฎหมาย รวมทั้งปรับปรุง แก้ไขและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ประเด็นสุดท้าย คือ การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA ที่สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพให้เพิ่มเติมได้มากขึ้น โดยเน้นการติดตามและดูแลการจัดการหลังจากธุรกิจได้ดำเนินการไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อตรวจสอบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่ศึกษาไว้จริง และกลไกการลดทอนผลกระทบ และการเยียวยาได้ถูกดำเนินการอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2562-2565) ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำแผนระยะที่ 2 เพื่อให้มีการดำเนินงานต่อเนื่องต่อไป

6) การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจสู่เศรษฐกิจดิจิทัล หรือ Digital Economy

เศรษฐกิจดิจิทัล หรือ Digital Economy เป็นเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลอยู่บนโลกออนไลน์ ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาคธุรกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคการผลิต การขนส่ง การขาย และการบริการ แม้ประเทศไทยจะได้มีการวางแผนยุทธศาสตร์เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ

^๕ <https://tdri.or.th/2020/02/human-rights-business/>

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงเร่งให้เกิดการเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัล หรือ Digital Economy ที่รวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะในด้านธุรกิจและการบริการ สำหรับประเทศไทยจะพบว่า อีคอมเมิร์ซเป็นธุรกิจดิจิทัลที่ขยายตัวมากที่สุดถึงร้อยละ 81 จากปีที่ผ่านมา มีมูลค่าประมาณ 9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 2.4 หมื่นล้านดอลลาร์ในปี 2025 ซึ่งหากมองเป็นกลุ่มอุตสาหกรรม พบว่า มี 3 อุตสาหกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ การบริการทางการเงินดิจิทัล (FinTech) (การชำระเงิน การโอนเงิน การให้กู้ยืม ประกันภัย และการลงทุน) เนื่องจากผู้บริโภคและธุรกิจ SMEs ในไทยได้หันมาใช้บริการทางการเงินดิจิทัลอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และนอกเหนือจากบริการให้กู้ยืมแล้ว มูลค่าธุรกรรมรวมการชำระเงินดิจิทัล (Payment) ยังเติบโตสูงขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีอีก 2 อุตสาหกรรมที่มีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ เทคโนโลยีด้านสุขภาพ (HealthTech) และ เทคโนโลยีด้านการศึกษา (EdTech)^๕ ความท้าทายสำคัญของเศรษฐกิจการเงินไทยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีอย่างน้อย 3 ประการ คือ^๖

6.1) การเปลี่ยนผ่านไปสู่ดิจิทัล (digital transformation) ด้วยอัตราเร่งอย่างรวดเร็ว นั้นเป็นทั้ง ‘โอกาส’ และ ‘ความเสี่ยง’ ต่อภาคการเงินไทย

- ในด้านโอกาส เทคโนโลยีดิจิทัลไม่เพียงแต่ช่วยทำให้ ‘คุณภาพ’ ของบริการทางการเงินดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังทำให้คนส่วนใหญ่สามารถ ‘เข้าถึง’ บริการทางการเงินได้มากขึ้นด้วย นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังเปิดโอกาสให้มี ‘ผู้ให้บริการหน้าใหม่’ ทั้งที่อยู่ในและนอกภาคการเงิน เข้ามาแข่งขันกันได้มากขึ้น เกิดการพัฒนาหรือปรับปรุงบริการทางการเงินให้สะดวก รวดเร็ว ตอบโจทย์ และเข้าถึงลูกค้าได้ดีขึ้น

- ในด้านความเสี่ยง การเปลี่ยนผ่านไปสู่ดิจิทัลอย่างรวดเร็วนี้ อาจทำให้คนที่ปรับตัวไม่ทันต้องตกขบวน ซึ่งในระยะยาวจะกลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจ และซ้ำเติมให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำยิ่งรุนแรงขึ้น อีกทั้งการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ ก็ย่อมตามมาด้วยความเสี่ยงรูปแบบใหม่ ๆ อาทิ การโจรกรรมข้อมูลรูปแบบใหม่ การคุกคามและภัยไซเบอร์ในหลายรูปแบบ หรือความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินทรัพย์ดิจิทัล หากไม่รู้เท่าทัน เป็นต้น

6.2) ความยั่งยืน ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเริ่มส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจรวดเร็วและรุนแรงขึ้นกว่าที่เคยคาดไว้ เห็นได้จากภัยแล้งและอุทกภัยที่เกิดบ่อยครั้งขึ้น อีกทั้งสินค้าและบริการที่ผลิตโดยไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมกำลังจะแข่งขันในตลาดโลกได้ลำบาก เพราะหลายประเทศเริ่มมี ‘มาตรการกีดกันการค้าที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม’ สถานการณ์เช่นนี้จึงกลายเป็นแรงกดดันที่ทำให้สังคมเศรษฐกิจไทย และภาคการเงิน ต้องเร่งปรับตัวเพื่อให้อยู่รอด

6.3) ความเหลื่อมล้ำ ภาคเศรษฐกิจการเงินไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำสูงมานาน จากข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการ SMEs มากกว่าร้อยละ 60 เข้าไม่ถึงสินเชื่อ เนื่องจากไม่มีข้อมูลในระบบหรือมีประวัติทางการเงินไม่มากพอ (information asymmetry) ในขณะเดียวกัน สังคมไทยยังต้องเจอกับปัญหานี้

^๕ จากบทความ Digital Economy เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดย นารินทิพย์ ท่องสายชล ฝ่ายพัฒนาความรู้ผู้ลงทุน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, <https://www.setinvestnow.com/th/knowledge/article/121-digital-economy-new-way-to-drive-thai-economics>

^๖ จากรายงาน “ภูมิทัศน์ใหม่ภาคการเงินไทยเพื่อเศรษฐกิจดิจิทัลและการเติบโตอย่างยั่งยืน” : <https://www.bot.or.th/landscape/news/2022/02/01/summary/>

ครัวเรือนที่ต่ำสุดสูงถึงร้อยละ 90 ของมูลค่าเศรษฐกิจของประเทศ หรือ GDP ซึ่งนอกจากจะเป็นอัตราที่สูงที่สุด เป็นประวัติการณ์แล้ว ข้อมูลยังชี้ด้วยว่ามีภาระหนี้สูงส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย

- ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรเร่งปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดสรรงบประมาณ ให้สอดคล้องกับความจำเป็นเร่งด่วนของประเทศใน 2 ด้านหลัก คือ ด้านสาธารณสุข และ ด้านเศรษฐกิจ โดยชะลองบประมาณในโครงการและแผนงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีพันธกิจสอดคล้องกับด้านสาธารณสุขและด้านเศรษฐกิจ และมุ่งถ่ายงบประมาณไปสู่โครงการและแผนงานที่เร่งด่วน คือ การป้องกันโรค การดูแลรักษาพยาบาล และการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญกับการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ซึ่งถูกปิดกั้นสิทธิในการประกอบอาชีพอันเป็นผลจากมาตรการของรัฐในการควบคุมโรคระบาด มากกว่าการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด 1.1 ขนาดและสัดส่วนงบประมาณของรัฐบาลด้านสาธารณสุขและด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 จำนวนผู้ได้รับการชดเชยและมูลค่าที่ได้รับการชดเชยอันเนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติจากมาตรการควบคุมโรคระบาด เพิ่มขึ้น

2) รัฐควรศึกษาและเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแบบ Gig Economy อาทิ มีการปรับปรุงการจัดเก็บ Database ของภาครัฐ มีการเก็บข้อมูลตลาดแรงงานในระดับพื้นที่ มีการกำหนดสิทธิประโยชน์ในการดูแลผู้ประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมในแต่ละประเภท ภาครัฐควรเข้ามาดูแลและออกมาตรการบังคับแพลตฟอร์มให้ปฏิบัติต่อ ผู้ประกอบอาชีพอิสระเหล่านี้อย่างเป็นธรรม

ตัวชี้วัด รัฐมีแนวทางในการดูแลสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ประกอบอาชีพอิสระ (Gig Workers) เพิ่มขึ้น

3) รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือน และกลุ่มธุรกิจ SME ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยการดูแลแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนของไทยตั้งแต่ก่อนเป็นหนี้ ระหว่างเป็นหนี้และเมื่อเป็นหนี้สิ้นพันธุ์แล้ว บริหารจัดการหนี้และปรับโครงสร้างหนี้ มีมาตรการ/กลไกการไกล่เกลี่ยหนี้ทั้งในและนอกระบบ รวมถึงประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเข้าถึง ตลอดจนให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ครัวเรือนที่มีหนี้สิน เพื่อลดปัญหาหนี้สินครัวเรือน

ตัวชี้วัด 3.1 จำนวนข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินภาคครัวเรือนลดลง

ตัวชี้วัด 3.2 มีระบบมาตรการ/กลไกการไกล่เกลี่ยหนี้สินครัวเรือนที่ชัดเจน

4) รัฐควรสร้างความตระหนักและประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา ทั้งนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการที่มีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะอยู่แล้ว จึงควรเร่งการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรที่ประสงค์จะทำเกษตรพันธสัญญาได้เข้าถึงทรัพยากรและข้อมูลที่เป็น เพื่อที่สามารถตัดสินใจได้บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และสมมาตรระหว่างคู่สัญญา

ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็น และไม่ถูกเอาเปรียบจากคู่สัญญา ซึ่งมักเป็นบริษัทข้ามชาติที่มีทรัพยากรและอำนาจต่อรองสูงกว่า

ตัวชี้วัด 4.1 มีช่องทางเพิ่มขึ้นในการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับระบบเกษตรพันธสัญญา

ตัวชี้วัด 4.2 ส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยที่สนับสนุนให้อัยการสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันสำหรับเกษตรกรมากยิ่งขึ้น

5) ภาครัฐ ควรเร่งรัดผลักดันภาคธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ และภาครัฐที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติให้ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights : NAP) อาทิ การผลักดันการจัดทำระบบการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence หรือ HRDD) ให้เป็นตัวอย่าง สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจให้ครบถ้วนทุกสิทธิ เพื่อให้เห็นแนวทางการตรวจสอบที่ชัดเจนเหมาะสมสำหรับแต่ละกรณี การผลักดันในเรื่องของสิทธิมนุษยชนในห่วงโซ่อุปทาน สามารถเริ่มได้จากภาครัฐที่จะเข้ามาสนับสนุนธุรกิจที่เคารพต่อสิทธิมนุษยชน โดยภาครัฐสามารถกำหนดเงื่อนไขการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง และการทำสัญญากับภาครัฐ นอกจากนั้นปัจจุบัน เริ่มพบกรณีร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนนอกพรมแดนเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นนอกประเทศจึงมีข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมาย จึงควรมีศูนย์กลางในการดำเนินการติดตามและตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนนอกอาณาเขต เช่นเดียวกัน การผลักดันการเคารพสิทธิมนุษยชนตลอดห่วงโซ่อุปทานที่เกี่ยวข้องไปถึงต่างประเทศ ควรเริ่มต้นจากบริษัทในตลาดหลักทรัพย์เพื่อให้เป็นแบบอย่างในการประกอบธุรกิจที่เคารพสิทธิมนุษยชน

ตัวชี้วัด 5.1 หน่วยงานภาครัฐ และภาคธุรกิจ มีมาตรการ/โครงการ/กิจกรรมรองรับการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan on Business and Human Rights : NAP) เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 5.2 มีกิจกรรม/โครงการอบรมให้ความรู้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และรัฐวิสาหกิจ เรื่องการเคารพสิทธิมนุษยชน ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน รวมทั้งอาจกำหนดการเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นดัชนีวัดประสิทธิผล (KPI) ที่สำคัญของแต่ละรัฐวิสาหกิจ

6) ภาคการเงินในอนาคตจะต้อง ‘เปิดกว้าง’ มากขึ้น โดยการกำกับดูแลจะต้องเพิ่มความ ‘ยืดหยุ่น’ เพื่อไม่ให้เป็นการอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมและการปรับตัวของทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการทางการเงิน ในขณะเดียวกันก็ต้องวิ่งตามให้ทันความเสี่ยงใหม่ ๆ ด้วย ที่สำคัญคือ ภาคการเงินต้องสามารถสนับสนุนภาคเศรษฐกิจจริง (Real sector) ให้ได้มากขึ้นและช่วยให้เศรษฐกิจและภาคธุรกิจสามารถปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะในช่วงที่ต้องเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลและเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนานวัตกรรมและบริการทางการเงินที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เกิดการแข่งขันอย่างเท่าเทียม สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและครัวเรือนสามารถปรับตัวสู่ระบบเศรษฐกิจการเงินดิจิทัลและรับมือกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ควรมีการยกระดับการให้ความรู้และทักษะทางการเงินและการเงินดิจิทัล (financial/digital literacy) ทั้งในด้านการสื่อสารความรู้ให้เข้าถึงง่าย เท่าทันต่อภัยคุกคามใหม่ ๆ และด้านการเพิ่มบทบาทและเปิดโอกาสให้

ผู้ให้บริการทางการเงินได้นำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ช่วยให้เกิดพฤติกรรมการเงินที่ดี (เช่น การออมเพื่อเกษียณ) รวมถึงการผลักดันกลไกการแก้หนี้ครัวเรือนอย่างครบวงจรจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้ครัวเรือนที่มีหนี้สิ้นพันตัวปรับตัวได้โดยไม่กลับมามีหนี้สิ้นพันตัวอีก

ตัวชี้วัด 6.1 ประชาชน/ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงินได้มากขึ้น

ตัวชี้วัด 6.2 มีกิจกรรม/โครงการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะทางการเงินและการเงินดิจิทัลผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่สามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.3 คดีที่ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิผู้บริโภคออนไลน์ลดลง

ตัวชี้วัด 6.4 มีมาตรการ/กลไกการแก้หนี้ครัวเรือนอย่างครบวงจรและยั่งยืน (จากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1) กรมการพัฒนาชุมชน	13) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
2) กระทรวงการคลัง	14) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ
3) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	15) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
4) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	16) สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน)
5) กระทรวงท่องเที่ยวและการกีฬา	17) สำนักงานประกันสังคม
6) กระทรวงพาณิชย์	18) สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาระบบเกษตรพันธสัญญา
7) กระทรวงมหาดไทย	19) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล
8) กระทรวงยุติธรรม	20) สำนักงานอัยการสูงสุด
9) กระทรวงแรงงาน	21) สำนักนายกรัฐมนตรี
10) กระทรวงอุตสาหกรรม	22) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)
11) ธนาคารแห่งประเทศไทย	
12) สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า	

แผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม

แผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม ประกอบด้วยแผนรายกลุ่ม จำนวน 11 กลุ่ม โดยเรียงลำดับความเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ (1) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน (2) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม (3) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี (4) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (5) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ (6) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสพยาเสพติด (7) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มหลากหลายทางเพศ (8) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ (9) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ (10) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ (11) แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช ปรากฏรายละเอียดดังนี้

4.1 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

- **วัตถุประสงค์** เพื่อปกป้องคุ้มครอง สิทธิกลุ่มผู้ใช้แรงงาน และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ใช้แรงงานเข้าถึงสิทธิอย่างเหมาะสม

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **การจำกัดสิทธิการจัดตั้งสหภาพแรงงาน**

ปัญหาการจำกัดสิทธิการจัดตั้งสหภาพแรงงานเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของกรอบกฎหมาย พระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 (มาตรา 40-69) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งสหภาพแรงงาน โดยกฎหมายยังคงอนุญาตการจัดตั้งสหภาพแรงงานเฉพาะแรงงานภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจ ซึ่งไม่รวมถึงแรงงานภาครัฐและแรงงานอพยพ ข้าราชการพลเรือนสามารถจัดตั้งสมาพันธ์รวมกลุ่มได้อย่างจำกัด ซึ่งต้องไม่กระทบต่อการบริหารราชการและเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง การจัดตั้งสหภาพแรงงานของภาคเอกชนและวิสาหกิจต้องอยู่ในภาคธุรกิจเดียวกันและนายจ้างคนเดียวกัน โดยยังคงไม่รวมถึงผู้รับเหมาช่วง (subcontractor) แม้จะทำงานเดียวกัน เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวถือเป็นภาคบริการ ไม่ใช่ภาคการผลิต ส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวไม่มีอำนาจในการเจรจาต่อรองและเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้าง นอกจากนี้กฎหมายยังมีเกณฑ์กำหนดอื่นๆ เช่น ในการจัดตั้งสหภาพแรงงานต่อหนึ่งกิจการรัฐวิสาหกิจ สามารถจัดตั้งได้เพียงหนึ่งกลุ่ม โดยต้องมีจำนวนสมาชิกไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดไม่เช่นนั้นสหภาพจะถูกยุบ, รัฐสามารถปิดกั้นการประท้วงของสหภาพแรงงานเพื่อความมั่นคงและรักษาความปลอดภัยของประชาชน, กลุ่มสหภาพแรงงานซึ่งประท้วงถูกฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายฐานการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นต้น อีกทั้งกระทรวงแรงงานได้ออกกฎหมายห้ามการชุมนุมประท้วง โดยให้ใช้กลไกและกระบวนการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการทำงานและการถูกเลิกจ้างจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย นายจ้างมีการฉกฉวยโอกาสช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 บอกลูกจ้างเป็นจำนวนมากโดยไม่มีค่าชดเชยและโบนัสตามสัญญาจ้างงาน

นอกจากนี้ แรงงานอพยพไม่มีสิทธิจัดตั้งสหภาพแรงงานด้วยข้อจำกัดด้านสัญชาติ เว้นแต่จะเป็นการจัดตั้งร่วมกับผู้มีสัญชาติไทย สิทธิการมีส่วนร่วมของกลุ่มดังกล่าวจึงเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากอุปสรรค

ของภาษา ความเข้าใจในสิทธิแรงงานของตนเอง สถานภาพการจ้างงานที่ไม่แน่นอน ค่าธรรมเนียมการเป็นสมาชิก การถูกกีดกันแบ่งแยก กฎระเบียบและข้อจำกัดอื่น ๆ และความกังวลที่จะสูญเสียโอกาสการทำงาน

2) การละเมิดสิทธิของนายจ้างต่อผู้ใช้แรงงาน

ปัญหาการปฏิบัติของนายจ้างต่อผู้ใช้แรงงานโดยขาดมนุษยธรรมเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ประเทศไทยยังคงพบปัญหาการบังคับใช้แรงงานในอุตสาหกรรมประมง สิ่งทอ เกษตรกรรมทำงานบ้าน แม้ว่าปัญหาการแสวงหาประโยชน์จากแรงงานประมงจะลดลงจากอดีต แต่ยังมีประเด็นความท้าทายด้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น การจ่ายค่าแรงล่าช้า การหักค่าแรงโดยผิดกฎหมาย การยึดเอกสารส่วนบุคคล สัญญาจ้างงานไม่ได้รับการแปลภาษา (พีพีทีวีออนไลน์, 2561) นอกจากนี้ ยังมีแนวปฏิบัติที่เข้าข่ายการบังคับใช้แรงงานในรูปแบบอื่น ๆ เช่น นายจ้างใช้กลวิธีป้องกันไม่ให้ลูกจ้างเปลี่ยนงานได้ง่าย เพื่อตัดโอกาสการทำงานใหม่ โดยจ่ายค่าแรงล่าช้า จงใจให้ติดหนี้สินจำนวนมาก หรือกล่าวหาว่าขโมยทรัพย์สิน รวมถึงมีการจัดทำบัญชีค่าลูกจ้างระหว่างกลุ่มนายจ้างที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน หรือโยกย้ายคนงานไปทำงานที่มีสภาพการทำงานที่เลวร้ายเป็นอันตรายไม่เหมาะสม

3) ปัญหาแรงงานต่างด้าว

ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวในการทำงานในประเทศ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับโลก อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการสังคมภาครัฐที่มีต่อแรงงานต่างด้าวเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจและมีการเรียกร้องจากภาคประชาสังคมและองค์กรระหว่างประเทศค่อนข้างมาก ทั้งจากแรงกดดันทั้งจากภายในและต่างประเทศในเรื่องสิทธิและการคุ้มครองแรงงานต่างด้าว

4) แรงงานในภาคอุตสาหกรรมกับความสามารถในการแข่งขันระดับสากล

ปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจของประเทศขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และดิจิทัล รวมถึงการเข้ามาของระบบเศรษฐกิจกระแสใหม่ที่จำเป็นต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันในตลาดสากล ซึ่งแรงงานฝีมือของไทยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพให้มีทักษะเท่าทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรม ที่ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมหนัก เรื่องการแปรรูป โลจิสติกส์ที่รองรับธุรกิจการขนส่งและการค้าระหว่างประเทศ ธุรกิจบนแพลตฟอร์มออนไลน์ รวมถึงธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและบริการ ที่เป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศ

5) ปัญหาความปลอดภัยในการทำงาน หรือความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อม

ในการทำงาน International Commission on Occupational Health (ICOH) ได้รายงาน^๗ ประชากรวัยทำงานประมาณ 2.9 ล้านคนเสียชีวิตจากอุบัติเหตุและโรคจากการทำงาน และยังมีอีกอย่างน้อย 402 ล้านคนที่ยังทุกข์ทรมานจากการบาดเจ็บที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการการทำงาน องค์การอนามัยโลก (WHO) ร่วมกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) แสดงผลการวิเคราะห์โรคจากการทำงานเป็นสาเหตุของการเสียชีวิต

^๗ <https://www.shecu.chula.ac.th/home/content.asp?Cnt=743>

จากการทำงาน ร้อยละ 81 และการบาดเจ็บจากการทำงานเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตจากการทำงาน ร้อยละ 19 โดยมีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยง ได้แก่ การทำงานที่ใช้เวลานานตั้งแต่ 55 ชั่วโมง/สัปดาห์ขึ้นไป (มีความสัมพันธ์กับการเสียชีวิต 745,000 กรณี) รองลงมา คือ การรับสัมผัสฝุ่นละออง ก๊าซ และไอระเหย (มีความสัมพันธ์กับการเสียชีวิต 450,000 กรณี)การประสบอุบัติเหตุและเจ็บป่วยจากการทำงาน ส่งผลกระทบต่อการสูญเสียทางเศรษฐกิจในหลายมิติ เช่น ค่ารักษา พยาบาล ค่าชดเชยแรงงาน กระบวนการผลิตเสียหาย ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง รวมถึงขวัญและกำลังใจในการทำงานน้อยลง ซึ่งประมาณการสูญเสีย ร้อยละ 5.4 ของ GDP ทั่วโลก ประเด็นที่น่าสนใจที่ได้มาจากการสอบถามคนวัยทำงานจาก 142 ประเทศ พบว่าคนเหล่านี้ไม่กล้ารายงานอุบัติการณ์ เพราะกลัวการถูกลงโทษ ทำให้ไม่สามารถป้องกันอันตราย และเกิดเหตุรุนแรงในที่สุด ในขณะที่สถานที่ทำงานที่มีการสนับสนุนการรายงานอุบัติการณ์ จะมีเหตุไม่พึงประสงค์ลดลง ร้อยละ 64 และการเข้ารับการรักษาพยาบาลน้อยลง ร้อยละ 58

6) **สถานการณ์การใช้แรงงานเด็ก** สถานการณ์เด็กทำงานในประเทศไทย^๕ จากการประมวลผล ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาสที่ 3 พ.ศ. 2564 พบว่า มีจำนวนผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี -17 ปี (ไม่ถึง 18 ปี บริบูรณ์) ขึ้นไป จำนวน 2.515 ล้านคน เป็นเด็กทำงาน 0.165 ล้านคน โดยเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะทำงานเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม^๖ กิจการขายส่ง ขายปลีก กิจการโรงแรมและบริการอาหาร การผลิตซ่อมยานยนต์ และการก่อสร้าง โดยผลการประเมินจัดระดับ สถานการณ์แรงงานเด็กโดยกระทรวงแรงงานสหรัฐอเมริกาตามรายงานประจำปี พ.ศ. 2563 ระบุว่าเด็กในประเทศไทยยังคงเกี่ยวข้องกับรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก รวมถึงการแสวงหาเพศเชิงพาณิชย์ ซึ่งบางครั้งเป็นผลจากการค้ามนุษย์เด็ก รวมถึงกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปี ยังคงร่วมการแข่งขันมวยไทยซึ่งถือเป็นอันตราย ยังคงพบความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศสำหรับอายุขั้นต่ำในการจ้างงาน เนื่องจากกฎหมายไม่ให้ความคุ้มครองแก่เด็กที่ทำงานนอกระบบการจ้างงาน นอกจากนี้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กยังคงเป็นความท้าทาย เนื่องจากจำนวนพนักงานตรวจแรงงานและทรัพยากรที่ไม่เพียงพอสำหรับการตรวจสอบสถานที่ทำงานซึ่งอยู่ห่างไกลในภาคการจ้างงานนอกระบบ

- **ข้อเสนอแนะ**

1) **รัฐควรมีการศึกษาความพร้อมแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิการจัดตั้ง สหภาพแรงงาน**

ตัวชี้วัด มีการศึกษา/พิจารณาเพื่อปรับปรุงกฎหมายเพื่อขยายสิทธิการจัดตั้งสหภาพแรงงาน

2) **ให้ความรู้ความเข้าใจมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสหภาพแรงงานภายใต้กฎหมาย แรงงาน เพื่อสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้างอย่างถูกต้อง**

ตัวชี้วัด มีโครงการอบรมแรงงานหรือช่องทางการการให้ความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของลูกจ้าง เพื่อรับทราบการคุ้มครองภายใต้กฎหมายแรงงานเพิ่มขึ้น

^๕ หนังสือกระทรวงแรงงาน ที่ รง 502/2955 ลงวันที่ 7 ต.ค.65 เรื่อง รายงานสถานการณ์เพื่อจัดการใช้แรงงานเด็ก ประจำปี พ.ศ. 2564

https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2565/P_407539_5.pdf

3) รัฐควรสร้างมาตรการ กลไกหรือกระบวนการ โดยประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายด้านแรงงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการปฏิบัติของนายจ้าง ต่อผู้ใช้แรงงานมีประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนอย่างรวดเร็ว และลดปัญหาการละเมิดสิทธิแรงงาน

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/กลไกหรือกระบวนการในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของแรงงาน ที่มีประสิทธิภาพ

4) รัฐควรให้ความสำคัญกับการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐของแรงงานต่างด้าว อาทิ ด้าน บริการสุขภาพ ระบบการให้บริการแก่ผู้ประกันตนและการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตน ด้านที่อยู่อาศัย การ แลกเปลี่ยนประชาสัมพันธ์เป็นภาษาต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายด้านการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับ ผู้มีปัญหาสถานะบุคคล รวมถึงบุตรหลานแรงงานต่างด้าว และกำหนดมาตรการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่และ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีปัญหาสถานะบุคคล รวมถึง บุตรหลานแรงงานต่างด้าว นอกจากนี้ควรมีการจัดให้มีระบบข้อมูลและสารสนเทศที่ใช้ประโยชน์ได้จริงในการ ตัดสินใจเชิงนโยบายและบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ตัวชี้วัด มาตรการ/สวัสดิการที่รัฐจัดให้แรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้น

5) รัฐควรผลักดันโครงการพัฒนากำลังคนเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน ภาควอุตสาหกรรมโลจิสติกส์รองรับธุรกิจขนส่งและการค้าระหว่างประเทศกับแรงงานในระบบ และเสริม สมรรถนะแรงงานด้านเทคโนโลยี ด้านการท่องเที่ยวและบริการ และพัฒนาศักยภาพช่างเชื่อมไทยสู่ระดับสากล

ตัวชี้วัด มีจำนวนกำลังแรงงานที่ได้รับการพัฒนากำลังคนเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มขึ้น

6) ควรมุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยในการทำงาน ซึ่งจะเชื่อมโยงกับแผนการดำเนินงาน ด้านอาชีวอนามัยของแผนการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรค จากสิ่งแวดล้อมระดับชาติ (พ.ศ. 2564 - 2580) และอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 187 ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถรายงานอุบัติเหตุ เพื่อป้องกันเหตุไม่พึงประสงค์และลดผลกระทบ ทางสุขภาพในระยะยาว องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) และองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้จำกัด ความร่วมกันถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตของการดำเนินงานด้านความปลอดภัยที่ในองค์กรนั้นควรจัดให้มี (1) มีการส่งเสริมด้านสุขภาพของพนักงาน (2) มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานให้พื้นที่การทำงานนั้น เกิดความปลอดภัย (3) มีการเสริมสร้างวัฒนธรรมด้านความปลอดภัยในการทำงานภายในองค์กร และสนับสนุน ในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ปลอดภัยโดยให้พนักงานทุกคนมีส่วนร่วม มีการออกนโยบาย จากผู้บริหารเพื่อแสดงจุดยืนด้านความปลอดภัยขององค์กร มีการสนับสนุนในด้านการฝึกอบรมความปลอดภัย

ตัวชี้วัด 6.1 มีกิจกรรม/โครงการ/มาตรการส่งเสริมให้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ ที่มีการจ้างงานต้องจัดให้มีมาตรฐานในการบริหารและการจัดการด้านความปลอดภัยอาชีวอนามัยและ สภาพแวดล้อมในการทำงานในหน่วยงานของตน

ตัวชี้วัด 6.2 มีมาตรการจูงใจให้ปฏิบัติงานสามารถรายงานอุบัติเหตุ เพื่อป้องกันเหตุไม่พึง ประสงค์ และลดผลกระทบทางสุขภาพในระยะยาว

7) รัฐควรส่งเสริมผลักดันการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการด้านการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 - 2570 ซึ่งจะเป็นกลไกหลักให้หน่วยงานต่าง ๆ นำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็ก รวมไปถึงจะได้มีการหารือร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติถึงความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการสำรวจภาวะการทำงานของเด็ก เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กของประเทศไทย

ตัวชี้วัด ความสำเร็จในการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการด้านการจัดการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 - 2570

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	8) กระทรวงแรงงาน
2) กระทรวงการต่างประเทศ	9) กระทรวงอุตสาหกรรม
3) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	10) กรุงเทพมหานคร
4) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	11) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
5) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	12) สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน)
6) กระทรวงพาณิชย์	
7) กระทรวงมหาดไทย	

4.2 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อในกระบวนการยุติธรรม

- **วัตถุประสงค์** ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา ได้รับการช่วยเหลืออย่างเท่าเทียม เป็นธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมทั้งประชาชนที่ตกเป็นเหยื่อในคดีอาญาได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก ท้าถึง รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

- **ข้อท้าทาย**

- 1) การเข้าถึงสิทธิการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายปัญหาการเข้าถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาของผู้เสียหาย

จากการสะท้อนสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ ตามที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้เสียหายหรือทนายทซึ่งได้รับความเสียหายที่มาร้องทุกข์ดังกล่าวทราบถึงสิทธิการได้รับค่าตอบแทนตามมาตรา 6/1 แต่ในทางปฏิบัติ ประชาชนจำนวนมากยังไม่ได้รับการแจ้งสิทธิดังกล่าว ทำให้เมื่อระยะเวลาผ่านพ้นหนึ่งปีไปแล้ว หมดสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้รัฐธรรมนูญ

- 2) ปัญหาทางกฎหมายในการชดเชยค่าใช้จ่ายแก่จำเลยบริสุทธิ์

ควรมีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา เนื่องจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังไม่มีบทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญาและถูกคุมขังโดยที่พนักงานอัยการได้มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง นอกจากนั้น หลักเกณฑ์การจ่ายเงินทดแทนที่กำหนดให้จ่ายเฉพาะจำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องและวินิจฉัยว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการจ่ายเงินทดแทนแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ถูกจับและคุมขังทำให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอย่างมาก ซึ่งรัฐควรมีหน้าที่รับผิดชอบเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งต่อบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลยที่ถูกคุมขังอย่างไม่เป็นธรรม

- 3) การปฏิบัติต่อกลุ่มเหยื่อค้ำมนุษย์

สถานการณ์การค้ำมนุษย์ในประเทศไทยนั้น เป็นทั้งประเทศต้นทาง ประเทศทางผ่านและประเทศปลายทางในการกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์ รายงานการค้ำมนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2565 พบปัญหาความไม่เข้าใจความขาดประสพการณ์ของเจ้าหน้าที่ในคดีค้ำมนุษย์ การปฏิบัติต่อกลุ่มเหยื่อค้ำมนุษย์ อาทิ การสัมภาษณ์ที่คำนึงถึงสภาพจิตใจของผู้เสียหายจากการค้ำมนุษย์

- **ข้อเสนอแนะ**

- 1) รัฐควรส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามหลักปรัชญากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีการสร้าง ความเข้าใจและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้เสียหายและผู้กระทำผิดและลดปริมาณคดีที่จะขึ้นศาลได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักการผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง (victim-centered approach) ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ตัวชี้วัด มีโครงการส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยและการเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักปรัชญากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2) ควรทบทวนปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา อาทิ การขยายการช่วยเหลือจำเลยที่เป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ศาลตัดสินยกฟ้อง จากเดิมช่วยเหลือเยียวยาเฉพาะในชั้นพิจารณาคดี โดยให้แก้ไขเพิ่มการช่วยเหลือเยียวยาผู้ต้องหาตั้งแต่ชั้นที่ถูกกล่าวหาและถูกจับโดยพนักงานสอบสวน แต่ยังไม่ยื่นฟ้องและต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้กระทำผิดจริง พิจารณาทบทวนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายเพื่อขยายเวลาอายุความการขอรับการเยียวยาออกไป โดยพิจารณากำหนดระยะเวลาให้มีความเหมาะสม รวมทั้งควรมีกฎให้ผู้กระทำผิดมีการชำระเงินเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายครบจำนวนตามคำสั่งศาล

ตัวชี้วัด มีการศึกษา/ทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายให้มีประสิทธิภาพ

3) รัฐควรพิจารณาพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของระบบการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายแบบสหวิชาชีพและบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเยียวยาผู้เสียหาย จำเลยในคดีอาญา สร้างการรับรู้เรื่องสิทธิผู้เสียหายให้สังคมรับทราบในวงกว้าง รวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น การลดขั้นตอน การลดการยื่นเอกสารประกอบต่าง ๆ เพิ่มช่องทางการยื่นคำขอรับการเยียวยา

ตัวชี้วัด 3.1 มีมาตรการหรือแนวทางลดขั้นตอนในการยื่นคำขอและเอกสารประกอบการยื่นคำขอรับการเยียวยาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตัวชี้วัด 3.2 เพิ่มช่องทางการยื่นคำขอรับการเยียวยาและช่องทางการรับทราบสิทธิของผู้เสียหาย

ตัวชี้วัด 3.2 ประชาชนได้รับทราบถึงการช่วยเหลือเยียวยา ผู้เสียหาย และเหยื่ออาชญากรรมรวมทั้งจำเลยที่ศาลตัดสินว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อย่างกว้างขวาง และสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันผ่านช่องทางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ช่องทางต่าง ๆ ที่มีเพิ่มขึ้น และเข้าถึงการรับรู้ได้ง่ายขึ้น

4) รัฐควรสร้างมาตรการกลไกหรือกระบวนการในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ภายใต้การเคารพสิทธิมนุษยชน เพื่อให้แน่ใจว่าเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติตามขั้นตอนการดูแลผู้เสียหายโดยคำนึงถึงบาดแผลทางใจขณะสัมภาษณ์ผู้ที่อาจเป็นผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย การดูแลทางจิตใจ ตลอดจนกำหนดนโยบายการให้บริการผู้เสียหายที่เหมือนกันในสถานพักพิงทุกแห่ง และมีการดูแลที่เหมาะสมกับเพศสภาพของผู้เสียหาย กำหนดให้มีระบบช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย 4 และการบำบัดฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจในลักษณะของทีมนสหวิชาชีพ นอกจากนี้ยังมีกลไกในระดับต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด 4.1 มีการอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

ตัวชี้วัด 4.2 มีมาตรฐานในการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดูแลผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

- 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 2) กระทรวงยุติธรรม
- 3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 4) สำนักงานศาลยุติธรรม
- 5) สำนักงานอัยการสูงสุด

4.3 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี

● **วัตถุประสงค์** เพื่อปกป้องคุ้มครองเด็กและสตรีจากการถูกละเมิดสิทธิ ส่งเสริมให้เข้าถึงบริการของภาครัฐอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม

● **ข้อท้าทาย**

1) **ความรุนแรงในเด็กและสตรี**

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและการล่วงละเมิดทางเพศยังคงเป็นประเด็นสำคัญในสังคมไทย ยังคงมีเรื่องของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้น การทำร้ายเด็กและสตรี แม้จะมีกฎหมายรองรับและปกป้องสตรีจากการถูกข่มขืนกระทำชำเราโดยคู่ครองและมีกลไก one stop service เพื่อช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่เหยื่อผู้เคราะห์ร้าย แต่ยังคงมีประเด็นถูกล่วงละเมิดทางเพศและความรุนแรงในครอบครัวที่ไม่ได้รับแจ้ง (underreported) อันเนื่องมาจากการขาดทรัพยากร การขาดความเชื่อมั่นและความหย่อนประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับนโยบายสนับสนุนความสมานฉันท์ในครอบครัว และการรักษาสถานภาพทางครอบครัวส่งผลกระทบต่อการตกเป็นเหยื่อซ้ำซ้อน โดยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้รายงานของสถิติความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้นเท่าตัวหลังจากที่มีมาตรการให้ประชาชนอยู่กับบ้าน โดยรัฐพยายามเพิ่มสายด่วนเพื่อให้คำปรึกษาเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2564)

2) **เด็กได้รับผลกระทบจากปัญหาการกลั่นแกล้ง (Bully)** การกลั่นแกล้ง (Bully) ในเด็กเป็นปัญหาที่ไม่ควรมองข้าม เพราะวัยเด็กเป็นวัยเปราะบาง อยู่ในช่วงของการเรียนรู้จดจำเพื่อเติบโตซึ่งผลกระทบจากการถูกกลั่นแกล้งนั้น อาจนำไปสู่ภาวะโรคซึมเศร้าและวิตกกังวล ภาวะความเครียด ความเศร้าไปจนถึงการฆ่าตัวตาย

3) **การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กโดยบุคลากรทางการศึกษา** ซึ่งมีคดีเข้าสู่ช่องทางทางการร้องเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์/มาตรการของรัฐในเชิงรุกที่เป็นรูปธรรมในการลดจำนวนของเด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ส่วนใหญ่จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือเป็นรายกรณี และในเรื่องของการเก็บข้อมูลเด็กที่ถูกกระทำรุนแรง/ถูกล่วงละเมิดทางเพศนั้น ยังไม่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและไม่มีหน่วยงานหลักในการรวบรวมสถิติของเด็กที่ถูกกระทำรุนแรง/ถูกล่วงละเมิดทางเพศในภาพรวมของประเทศเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

4) การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก^{ก)}

สาเหตุการล่วงละเมิดทางเพศเด็ก เพราะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัวไม่สามารถจัดหาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก ความรุนแรงในครอบครัวและการละเลยเด็ก ทำให้เด็กอยู่ในสถานะเปราะบาง การเลือกปฏิบัติ/ชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยมักอยู่ในสถานะเปราะบางต่อการถูกแสวงหาประโยชน์และการถูกฉวยโอกาส ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กลายเป็นช่องทางให้กลุ่มมิชชันนารีเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กด้วยการล่อลวง รวมถึงปลูกฝังค่านิยมให้เด็กเน้นวัตถุนิยม ฟุ้งเฟ้อ รวมทั้งพฤติกรรมทางเพศที่ไร้ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ และกฎหมายที่ไม่เข้มงวดเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานเพื่อต่อสู้กับการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก

5) ยังพบปัญหาเด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลไม่ได้รับการจดทะเบียนการเกิด เด็กที่ไม่มีสัญชาติจะถูกจัดเป็นเด็กไร้สัญชาติ และหากไม่มีเอกสารแสดงตนของประเทศไทย หรือรัฐใดอีก ก็จะกลายเป็นเด็กไร้รัฐไร้สัญชาติที่ไร้เอกสาร และมักถูกสันนิษฐานว่าเป็นคนที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย สถานะที่ไร้รัฐไร้สัญชาตินี้ ทำให้เด็กคนดังกล่าวไม่มีตัวตนในทางกฎหมาย ส่งผลให้เด็กกลุ่มดังกล่าวยังคงถูกจำกัดการเข้าถึงสวัสดิการอื่น ๆ ของภาครัฐ ภาวะไร้สัญชาติทำให้เด็กเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นหลายประการ นำไปสู่การขาดโอกาส และมักถูกเลือกปฏิบัติและกีดกันจากการมีส่วนร่วมในสังคม โดยเด็กไร้สัญชาติมักตกอยู่ในสภาวะเปราะบาง ที่นำไปสู่ปัญหานานัปการ ไม่ว่าจะเป็นความยากจน การขาดโอกาส และการเข้าไม่ถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล และความคุ้มครองทางสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงขึ้นในประเด็นคุ้มครองเด็ก เช่น ความรุนแรง การแสวงหาประโยชน์ การค้ามนุษย์ หรือการถูกใช้แรงงานเด็ก เมื่อเด็กไร้สัญชาติเติบโตจนถึงวัยที่สามารถทำงานได้ ก็มักจะเผชิญข้อจำกัด และการถูกเลือกปฏิบัติ เช่น การไม่สามารถทำงานบางอาชีพได้ หรือการได้รับค่าจ้างที่น้อยกว่าปกติ ในหลายกรณีตัวเลือกการทำงานมีอย่างจำกัดมากจนมักถูกจ้างให้ทำงานที่เสี่ยงอันตราย นอกจากนี้ เด็กไร้สัญชาติมักถูกกีดกันจากสิทธิขั้นพื้นฐานอีกด้วย

6) ปัญหาการท้องไม่พร้อม

สถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงคือการเกิดที่ด้อยคุณภาพ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตั้งครรภ์โดยไม่มีความพร้อม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น โดยจากสถิติในพ.ศ.2562 พบว่า วัยรุ่นอายุ 15-19 ปี คลอดบุตรเฉลี่ยวันละ 169 คน ในขณะที่วัยรุ่นอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้กำเนิดบุตรเฉลี่ยวันละ 6 คน ด้านจำนวนคุณแม่วัยใสพบว่าในปีเดียวกัน มีจำนวนผู้หญิงอายุต่ำกว่า 20 ปีที่ให้กำเนิดบุตรอยู่ที่ 63,831 ราย โดยแยกเป็นอายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวน 61,651 ราย และอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 2,180 ราย และยังมีผู้หญิงอายุต่ำกว่า 20 ปีที่มีการคลอดซ้ำอีกถึง 5,222 ราย (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2564) เพื่อเป็นการแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว

^{ก)} www.ecpat-th.org

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขจึงได้เดินทางขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์
ในวัยรุ่น (พ.ศ. 2560 - 2569) อย่างต่อเนื่อง

- ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรส่งเสริมการปฏิรูปกฎหมายและนโยบาย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลงในระดับ
นานาชาติ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ
ซึ่งรวมถึงข้อตกลงของประเทศไทยในการยกเลิกการลงโทษทางร่างกาย ซึ่งเป็นผลมาจากรายงานทบทวน
สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศใน พ.ศ. 2559, อายุขั้นต่ำของการรับผิดทางกฎหมายอายุ กลไก
ในการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เด็กและสตรีเข้าถึงการช่วยเหลือเยียวยาได้อย่างทั่วถึง

ตัวชี้วัด มีกลไกการปฏิรูปกฎหมายและนโยบายเพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลงในระดับนานาชาติ

2) รัฐควรขยายการดำเนินงานด้านการพัฒนาไกลสอดส่องปัญหาการกระทำความรุนแรง
ในครอบครัว พัฒนาเครือข่ายในการเฝ้าระวัง ป้องกันความรุนแรงต่อเด็กและสตรี พัฒนามาตรการในการ
คุ้มครองและดูแลผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของทิมสหวิชาชีพ
และเครือข่ายตามกฎหมาย มีหน่วยงานเฉพาะที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล หลักวิชาการ และงบประมาณ
สำหรับรับข้อร้องเรียนและรับมือเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเด็กได้อย่างเหมาะสมที่เข้าถึงได้ง่าย สะดวก และรักษา
ความลับ

ตัวชี้วัด 2.1 มีกลไกและมาตรการสอดส่อง เฝ้าระวังปัญหาการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

ตัวชี้วัด 2.2 มีหน่วยงานเฉพาะที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล หลักวิชาการ และงบประมาณ
สำหรับรับข้อร้องเรียนและรับมือเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเด็ก

3) รัฐควรรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว
สร้างค่านิยมที่เคารพความเสมอภาคระหว่างเพศและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ระหว่างสมาชิก
ในครอบครัว และจัดระบบฐานข้อมูลด้านครอบครัวเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานพัฒนาสถาบันครอบครัว
ได้อย่างถูกต้อง

ตัวชี้วัด 3.1 มีโครงการรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาความรุนแรง
ในครอบครัว

ตัวชี้วัด 3.2 มีการจัดระบบฐานข้อมูลด้านครอบครัวเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานพัฒนาสถาบัน
ครอบครัว

4) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแผนพัฒนา
เด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 -2570 โดยให้ความสำคัญกับเด็กกลุ่มที่มีอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ เป็นพิเศษ

ตัวชี้วัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2564 - 2570

5) รัฐควรให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้ง และควรส่งเสริม การให้ความรู้
แก่เด็กและเยาวชน อีกทั้งครูและผู้ปกครองควรมีบทบาทมากขึ้นในการปกป้องและให้ความรู้ที่เหมาะสม
แก่เด็กเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ อาทิ การมีคู่มือให้ครูใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเมื่อนักเรียนถูก
bully ในโรงเรียน ให้คำปรึกษากับเด็กนักเรียน โรงเรียนสามารถจัดให้มีการพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้

แบบเชิงรุก การสนับสนุนให้นักเรียนช่วยแก้ปัญหา เพื่อมองหาทางออกหรือข้อเสนอแนะ การจัดให้เด็กนักเรียน ได้มาพบปะพูดคุยกันเพื่อช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้ การสร้างสังคมที่เคารพซึ่งกันและกันในโรงเรียน

ตัวชี้วัด 5.1 มีมาตรการป้องกันการ bully ต่อเด็กและเยาวชน

ตัวชี้วัด 5.2 มีโครงการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์

6) รัฐควรมีมาตรการแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กโดยบุคลากรทางการศึกษาอย่างจริงจัง อาทิ การจัดให้มีกลไกรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่ายมีองค์กรภายนอกที่เชี่ยวชาญด้านสิทธิเด็กและการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงทางเพศเข้าร่วมทำงาน และมีมาตรการช่วยเหลือและเยียวยาผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาช่องทางการรายงานเหตุความรุนแรงหรือล่วงละเมิดทางเพศที่เด็กสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกและเป็นมิตรกับเด็ก และส่งเสริมให้มีการพัฒนาฐานข้อมูลการรายงานเหตุความรุนแรงหรือการล่วงละเมิด กำหนดมาตรการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิด ส่งเสริมกระบวนการปกปิดตัวตนของผู้แจ้งเหตุและพยาน ดำเนินมาตรการให้สถานศึกษาเป็นสถานที่ปลอดภัยสำหรับเด็กและดำเนินการให้เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศสามารถกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาได้อย่างเหมาะสม ควรให้การศึกษแก่ครูและผู้บริหารโรงเรียนทั่วประเทศ เกี่ยวกับหลักการและแนวปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก การเคารพความเสมอภาคระหว่างเพศ และมีแนวปฏิบัติเพื่อสร้างให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยจากความรุนแรงทางเพศ และการละเมิดสิทธิเด็กทุกรูปแบบ กระทรวงศึกษาธิการควรถอนใบประกอบวิชาชีพครู เพื่อป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวเข้ามาใช้อำนาจหน้าที่ในการแสวงหาประโยชน์จากเด็กนักเรียนอีก สร้างค่านิยมให้ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองช่วยกันเฝ้าระวัง แจ้งเหตุ ไม่เพิกเฉยต่อการคุกคามทางเพศ การละเมิดสิทธิเด็ก ตลอดจนสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยงในการเกิดอันตรายต่อเด็ก อยู่ยอมนให้บุคคลหรือกลุ่มคนใดเข้ามาทำร้ายเด็กและให้แวดวงการศึกษาเสื่อมเสีย

ตัวชี้วัด 6.1 มีมาตรการแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กในสถานศึกษามีเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.2 มีกลไกรับเรื่องร้องเรียนและแจ้งเหตุการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาและโดยบุคลากรทางการศึกษาเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.3 มีการเก็บฐานข้อมูลการรายงานเหตุความรุนแรงหรือการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กและเยาวชน

7) รัฐควรปรับปรุงกฎหมายให้คุ้มครองเด็กหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อเด็กในทุกรูปแบบ การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของระบบงานยุติธรรมทางอาญา ควรเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึงความเปราะบางของเด็ก สร้างระบบในกระบวนการยุติธรรมที่เน้นการคุ้มครองป้องกันเด็กตกเป็นเหยื่อซ้ำ และการคุ้มครองเด็กจากปัญหาความรุนแรงในกระบวนการยุติธรรม ควรกำหนดอายุขั้นต่ำของความรับผิดชอบทางอาญา (12 ปี) ลดจำนวนเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยการเบี่ยงเบนคดี ปรับบทลงโทษต่อเด็กที่กระทำความผิดอย่างเหมาะสม

ตัวชี้วัด สถิติคดีที่เด็กถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศลดลง

8) รัฐควรประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการแจ้งเกิด การจดทะเบียนการเกิด แก่ผู้นำชุมชนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อยุติภาวะไร้สัญชาติ อาทิ การพัฒนาโปรแกรมและริเริ่มการเชื่อมต่อข้อมูลของเด็กที่คลอดในโรงพยาบาลเข้ากับข้อมูลทะเบียนราษฎรโดยอัตโนมัติ เพื่อรับประกันว่าเด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทย ไม่ว่าจะพ่อแม่จะมีสัญชาติใด ต้องได้รับการแจ้งและจดทะเบียนการเกิด และได้รับสูติบัตร ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญในการพิสูจน์ตัวตนเด็ก อันจะนำไปสู่การเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา การรักษาพยาบาล และสวัสดิการสังคมต่าง ๆ รวมถึงการจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานดูแลกระบวนการพัฒนา สถานะบุคคลดังกล่าว เพื่อนำไปสู่แก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การยุติภาวะไร้สัญชาติ ในที่สุด

ตัวชี้วัด มีสื่อโครงการ หรือมาตรการ กิจกรรม หรือกระบวนการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถจดทะเบียนการเกิดได้

9) รัฐควรส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมกับครอบครัวส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงเรื่อง **เพศศึกษาที่เหมาะสม** สามารถเข้าถึงบริการคุมกำเนิดสนับสนุนค่าบริการการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงให้ได้รับบริการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัยได้ในระบบบริการสุขภาพอย่างทั่วถึง และครอบคลุมปัญหาท้องไม่พร้อม เป็นปัญหาที่สร้างผลกระทบทั้งต่อตัวเด็ก ครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ในวงกว้าง ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/โครงการ/กิจกรรม ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงเรื่องเพศศึกษาที่เหมาะสม สามารถเข้าถึงบริการคุมกำเนิดสนับสนุนค่าบริการการยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย

10) รัฐต้องเร่งประชาสัมพันธ์ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง **การตรวจและรับคำปรึกษา ทางเลือกในการยุติการตั้งครรภ์ ตามมาตรา 305 (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2565** ซึ่งการให้คำปรึกษา ทางเลือกในการยุติการตั้งครรภ์ ถือเป็นส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงและชีวิตของทารกในครรภ์ อีกทั้ง สร้างความมั่นใจต่อบุคลากรทางการแพทย์ในการให้บริการยุติการตั้งครรภ์โดยสมัครใจ ลดแรงจูงใจ ของผู้หญิงในการทำแท้งผิดกฎหมายด้วย

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/โครงการ/กิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้คำปรึกษาทางเลือกในการยุติการตั้งครรภ์ รวมทั้งลดการตีตราผู้หญิง

11) **รัฐบาลควรประชาสัมพันธ์และผลักดันการบังคับใช้กฎกระทรวงกำหนดประเภท ของสถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2561** ซึ่งได้กำหนดให้สถานศึกษาห้ามให้นักเรียนหรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ออกจากสถานศึกษา ยกเว้นย้ายสถานศึกษา และต้องจัดให้มีระบบการดูแล ช่วยเหลือ และคุ้มครองนักเรียนหรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ ให้ได้รับการศึกษาด้วยวิธีการที่เหมาะสมและต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังอนุญาตให้นักเรียนหรือนักศึกษาที่ตั้งครรภ์ สามารถหยุดพักการเรียนในระหว่างที่ตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด เพื่อดูแลบุตรตามความเหมาะสม และจัดการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นให้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีผู้ให้คำปรึกษาร่วมกับพ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือและสร้างความเข้าใจเรื่องการอยู่ร่วมกับสังคม สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรม

หรือมีช่องทาง/วิธีการที่หลากหลาย ในการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนที่ตั้งครรภ์ โดยทำงานร่วมกับ แพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรม

ตัวชี้วัด การจัดทำโครงการ/กิจกรรมรองรับการใช้บังคับกฎหมายกำหนดประเภทของ สถานศึกษาและการดำเนินการของสถานศึกษาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2561

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	11) กระทรวงสาธารณสุข
2) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	12) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	13) กระทรวงอุตสาหกรรม
4) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	14) กรุงเทพมหานคร
5) กระทรวงพาณิชย์	15) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
6) กระทรวงมหาดไทย	16) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
7) กระทรวงยุติธรรม	17) สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง
8) กระทรวงแรงงาน	18) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
9) กระทรวงวัฒนธรรม	19) สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ
10) กระทรวงศึกษาธิการ	20) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

4.4 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน^๑

- วัตถุประสงค์ เพื่อปกป้อง คุ่มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนจากการถูกละเมิดสิทธิ
- ข้อท้าทาย

1) การถูกคุกคามและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

นักปกป้องสิทธิมนุษยชน องค์กรอิสระซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นอ่อนไหวทางการเมือง อาทิ การปฏิรูปการเมือง ต่อต้านโครงการรัฐบาล เรียกร้องด้านชุมชน ที่ดิน ทรัพยากร และแรงงาน มักเผชิญภัยคุกคาม โดยเฉพาะกลุ่มซึ่งทำงานปกป้องประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมักจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี โดยเฉพาะการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อต่อต้านการมีส่วนร่วมของสาธารณชน (Strategic Lawsuit Against Public Participation: SLAPP) หรือ “การฟ้องปิดปาก” อาทิ กรณีบริษัทเอกชนอีกแห่งหนึ่งฟ้องนักวิจัยด้านสิทธิแรงงานเป็นจำเลยในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 กลุ่มผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากกลิ่นเหม็นคล้ายสารเคมีในชุมชนถูกฟ้องหมิ่นประมาทและเรียกค่าเสียหาย 50 ล้านบาท จากบริษัทเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2564) ปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการเฉพาะในการคุ้มครองกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

จากสถิติการดำเนินงานของคณะกรรมการคัดกรองกรณีถูกระงับและถูกบังคับให้หายสาบสูญเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด การบังคับบุคคลให้สูญหาย และสถานการณ์ของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ระหว่างปี 2560-2563 พบว่ามีจำนวนคดีทั้งสิ้น 71 คดี โดยมี 46 คดีเป็นคดีคงค้าง (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2564)

2) ความล่าช้าในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการบังคับให้หายสาบสูญ (International Convention on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance: ICPPED)

ประเทศไทยลงนามอนุสัญญา ICPPED แล้วเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 และสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติเห็นชอบให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญา ICPPED เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2560 ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญในการแก้ปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหาย (อุ้มหาย) ตลอดจนช่วยให้ผู้เสียหายและญาติเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้นประเทศไทยนั้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญา ICPPED

- ข้อเสนอแนะ

1) จัดทำรายงานเหตุการณ์การละเมิดนักปกป้องสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ ดำเนินการสอบสวนและดำเนินคดีผู้ที่ข่มขู่ คุกคาม นักปกป้องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง กำหนดมาตรการคุ้มครองเพื่อรองรับการแก้ไขปัญหาการคุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนที่ได้ดำเนินการถูกต้องตามกรอบของกฎหมาย

^๑ UN Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms หรือ UN Declaration on Human Rights Defenders ได้กำหนดนิยามอย่างกว้างของคำว่า “นักปกป้องสิทธิมนุษยชน” ไว้ ซึ่งหมายถึง บุคคล หรือ กลุ่มบุคคล ที่ต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์ของชุมชน หรือประโยชน์สาธารณะ

มีหลักประกันให้นักปกป้องสิทธิมนุษยชนและครอบครัวสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือและการเยียวยาตามกฎหมาย

ตัวชี้วัด 1.1 มีการจัดทำรายงานเหตุการณ์การละเมิดนักปกป้องสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด 1.2 มีมาตรการ/กลไก คัดกรองการคุกคามและช่วยเหลือให้นักปกป้องสิทธิมนุษยชน

2) ควรเร่งรัดการจัดทำ/ออกกฎหมายและส่งเสริมให้มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันกรณีการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์หรือการฟ้องปิดปาก และคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส

ตัวชี้วัด การผลักดันการยกร่าง/แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนหรือเพื่อป้องกันกรณีการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์ อาทิ ร่างพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการฟ้องปิดปากในคดีความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่และประพฤติมิชอบ พ.ศ. .... รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการบังคับใช้ มาตรา 161/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นต้น

3) เร่งรัดผลักดันการเป็นภาคีอนุสัญญา ICCPED ในอนาคต

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/กลไก เพื่อเร่งรัดผลักดันการเป็นภาคีอนุสัญญา ICCPED

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กระทรวงยุติธรรม	4) สำนักงานอัยการสูงสุด
2) สำนักงานศาลยุติธรรม	5) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
3) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ	6) กระทรวงมหาดไทย

4.5 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ

- **วัตถุประสงค์** เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงมีในทุกมิติอย่างมีคุณภาพ และมีศักดิ์ศรี

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **การขาดความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ**

ตามที่มีการคาดการณ์ไว้ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ทำให้ภาครัฐเร่งเตรียมมาตรการรองรับผู้สูงอายุ ด้วยหวังให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจ โดยระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นระบบประกันสุขภาพหลักของผู้สูงอายุส่วนใหญ่นั้นเป็นระบบที่ต้องพึ่งพิงเงินงบประมาณของรัฐ จึงอาจเกิดปัญหาความไม่ยั่งยืนได้ในอนาคตหากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไม่อยู่ในระดับที่สูงพอที่จะสร้างความสมดุลระหว่างรายได้ของรัฐจากการจัดเก็บภาษีและรายจ่ายด้านสาธารณสุขของประเทศที่สูงขึ้นตามสัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรและอัตราการป่วยด้วยโรคสำคัญ of ประชากรในประเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้แก่คนที่จะก้าวสู่ผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพต่อไป

- 2) **การขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ**

รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563 ระบุว่า ผู้สูงอายุยังคงขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (digital literacy) ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ ที่ดำเนินการในรูปแบบออนไลน์ ดังจะเห็นได้จาก วิธีการเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือของภาครัฐในโครงการความช่วยเหลือ 5,000 บาท ที่ต้องลงทะเบียนผ่านช่องทางออนไลน์ อาจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้น้อย ดังนั้น ช่องว่างทางเทคโนโลยีจึงนับเป็นอุปสรรคหนึ่งในการเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจำนวนมาก ซึ่งไม่มีความรู้ ไม่มีอุปกรณ์ ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเพียงพอ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐ อาทิ การลงทะเบียนรับวัคซีน การมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ การรับสิทธิโครงการคนละครึ่ง เป็นต้น รวมทั้งมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์หรือการถูกละเมิดโดยเทคโนโลยีสารสนเทศ

- 3) **การขาดเงินออมที่เพียงพอ**

ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (aged society) โดยมีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ส่งผลกระทบในหลายด้าน อย่างไรก็ตามเงินออมเพื่อรองรับการเกษียณอายุกลับมีไม่เพียงพอ และผู้สูงอายุไม่สามารถพึ่งพิงรายได้จากบุตรหลานได้เหมือนในอดีต จึงทำให้ขาดรายได้หล่อเลี้ยงชีพและขาดความมั่นคงทางการเงิน

- 4) **การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ** สำหรับปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ประชาชนทั่วไปไม่ได้ตระหนักหรือคิดว่าจะมีการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งการมองว่าเป็นปัญหาในครอบครัว อีกทั้งตัวผู้สูงอายุเอง ก็ไม่กล้าบอกเล่าให้ผู้อื่นฟังว่าถูกกระทำความรุนแรง เนื่องจากผู้สูงอายุมีความรักและผูกพันต่อผู้กระทำความรุนแรง

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลในครอบครัว รวมทั้งอาจกลัวหรืออายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น สถิติผู้สูงอายุที่ถูกกระทำความรุนแรงหรือถูกละเมิดสิทธิจากศูนย์ช่วยเหลือสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.2562-2564 มีเพียง 595 ราย แบ่งเป็นกรณีต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความรุนแรงภายนอกครอบครัว จำนวน 108 ราย 2) ความรุนแรงภายในครอบครัวรวม 487 ราย ในขณะที่สถิติการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ในปี 2565¹⁾ พบว่ามีผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลือทางการเงินกรณีตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา จำนวน 917 ราย รวมเป็นเงิน 54,055,169.22 บาท สถิติเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นทุกปีเนื่องจากปัจจุบันเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว

- ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรมีมาตรการหรือแนวทางการเตรียมความพร้อมประชากรในการเข้าสู่วัยสูงอายุ ในอนาคตที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกเหนือจากมาตรการการช่วยเหลือต่าง ๆ ที่อยู่ในแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ ๓ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุข และไม่เปราะบางของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ อาทิ สร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจที่เป็นมาตรการระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ด้วยการพิจารณาและศึกษาความเป็นไปได้เรื่องการปรับเปลี่ยนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ การส่งเสริมมาตรการจูงใจให้ภาครัฐและภาคธุรกิจจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อบรรเทาภาระงบประมาณภาครัฐด้านสวัสดิการชราภาพในระยะยาว ที่สำคัญ ยังเป็นการแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานในบางวิชาชีพ

ตัวชี้วัด มีมาตรการหรือแนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างเป็นรูปธรรม

2) รัฐควรส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน (digital literacy) รวมทั้งวางมาตรการการเข้าถึงสวัสดิการรัฐเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและบริการสำหรับผู้สูงอายุ โดยอำนวยความสะดวกให้เข้ารับสิทธิตามที่ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีปัญหา เกี่ยวกับการเดินทาง การเข้าถึงเทคโนโลยี รวมถึงการปรับปรุงระบบการขนส่ง เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุด้วย ตลอดจนการป้องกันมิให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์ หรือการถูกละเมิดโดยเทคโนโลยีสารสนเทศ

ตัวชี้วัด 2.1 จำนวนโครงการอบรมการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน (digital literacy) เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 2.2 มีมาตรการอำนวยความสะดวกเพื่อการเข้าถึงสวัสดิการรัฐเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้น หรือมีการพิจารณาปรับปรุงวิธีการในการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือต่าง ๆ ของภาครัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและทั่วถึง

3) จัดหามาตรการส่งเสริมการออม เพื่อการเกษียณทั้งแบบภาคบังคับ และแบบสมัครใจ เช่น กองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวม RMF การประกันชีวิตแบบเงินได้ประจำ เพื่อให้ทุกคนมีความมั่นคงทางการเงินหลังเกษียณ

¹⁾ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

สามารถดำรงชีพได้ การช่วยเหลือส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้รองรับกับโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป

ตัวชี้วัด 3.1 สถิติผู้อยู่ในกองทุนการออมแห่งชาติ หรือรูปแบบอื่น ๆ เพิ่มสูงขึ้น

ตัวชี้วัด 3.2 มีมาตรการ/กลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และวางแผนการออมเงิน และใช้จ่ายอย่างประหยัดเพื่อเป็นเงินออมไว้ใช้จ่ายยามชราภาพ

4) รัฐควรกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการป้องกันและคุ้มครองมิให้มีการกระทำความรุนแรงและละเมิดสิทธิของผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังผู้สูงอายุที่เสี่ยงต่อการได้รับความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบของปัญหาความรุนแรง ด้านร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน การสร้างความรู้ความเข้าใจในระดับสังคมให้รู้ว่าการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ยอมรับไม่ได้ และไม่ใช่ว่าเรื่องส่วนตัว ควรสร้างระบบการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกกระทำความรุนแรงและถูกละเมิดสิทธิในระดับพื้นที่อย่างทันทั่วถึง ตลอดจนการหาสาเหตุของการกระทำความรุนแรงในครอบครัวต่อผู้สูงอายุเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ตัวชี้วัด มีการกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการป้องกันและคุ้มครองมิให้มีการกระทำความรุนแรงและละเมิดสิทธิของผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1) กรมประชาสัมพันธ์	12) กระทรวงศึกษาธิการ
2) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	13) กระทรวงสาธารณสุข
3) กระทรวงการคลัง	14) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	15) กระทรวงอุตสาหกรรม
5) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	16) กรุงเทพมหานคร
6) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	17) กองทุนการออมแห่งชาติ
7) กระทรวงพาณิชย์	18) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
8) กระทรวงมหาดไทย	19) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
9) กระทรวงยุติธรรม	20) สำนักงานประกันสังคม
10) กระทรวงแรงงาน	21) สำนักนายกรัฐมนตรี
11) กระทรวงวัฒนธรรม	22) สำนักประสานงานสนับสนุนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาวะรองรับสังคมสูงวัย

4.6 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหายเสพติด

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้เสียหายเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ การลดการตีตรา การกีดกันและการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและการใช้ชีวิตในสังคม

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **การเข้าถึงกระบวนการและการได้รับการบำบัดฟื้นฟู**

จากการสะท้อนสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ ยังคงพบปัญหาการเข้าถึงกระบวนการและการได้รับการบำบัดฟื้นฟูของผู้เสียหายเสพติด ระบบการบำบัดฟื้นฟูยังคงเผชิญกับปัญหาข้อจำกัดงบประมาณและทรัพยากรในการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนา อาทิ ในปัจจุบันมีผู้ติดยาเสพติดที่เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดภายใต้ระบบการบังคับบำบัดเป็นจำนวนมากเกินกว่าระบบจะรองรับ ส่งผลให้การบำบัดฟื้นฟูไม่สามารถเป็นไปตามแผนที่วางไว้ ทำให้กลุ่มดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเต็มประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของร่างกายและจิตใจ อาทิ กลุ่มผู้ติดยาเสพติดที่ใช้จ่ายเสพติดมาเป็นเวลานานจะเริ่มมีอาการทางจิตประสาทที่จำเป็นต้องมีสถานพยาบาลดูแล นอกจากนี้ ภายใต้ระบบสมัครใจ ผู้ที่ต้องการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในโรงพยาบาลและศูนย์บำบัดส่วนใหญ่ยังคงมีค่าใช้จ่าย การขาดการเข้าถึงระบบบำบัดฟื้นฟูของผู้เสียหายเสพติดที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อปัญหาทางด้านสมอง การเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวและปัญหาอาชญากรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

- 2) **การถูกตีตราและเลือกปฏิบัติ**

ปัญหาด้านสังคมของผู้เสียหายเสพติดทั้งที่เป็นผู้ต้องขังและผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูมักเผชิญกับการถูกตีตราและการถูกปฏิเสธจากสังคม ทำให้ไม่ได้รับโอกาสในการกลับไปใช้ชีวิตเช่นคนปกติ และมักหวนกลัวสังคมเดิม ๆ ซึ่งตนเองรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ และแม้กระบวนการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในระบบภายในและภายนอกเรือนจำจะมีประสิทธิภาพเพียงใด แต่อุปสรรคสำคัญต่อความยั่งยืนของกระบวนการแก้ไขปัญหาคือการทำผิดซ้ำยังคงขึ้นกับปัจจัยด้านสังคม ผู้เสียหายเสพติด เมื่อพ้นจากเรือนจำส่วนหนึ่งกลับไปเสพซ้ำใหม่ด้วยเพราะหางานทำไม่ได้ หรือถูกให้ออกจากงานเมื่อถูกพบประวัติคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แม้ว่าจะไม่ได้กลับไปเสพแล้วก็ตาม

- **ข้อเสนอแนะ**

- 1) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประสานกรมพัฒนาฝีมือแรงงานผลักดันโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด** เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพเพิ่มทักษะให้กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือแรงงาน และการเตรียมความพร้อมทางด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพ เพื่อเข้าสู่กระบวนการทำงาน เพื่อสร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสังคมให้การยอมรับในศักยภาพการทำงาน

ตัวชี้วัด จำนวนผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพเพิ่มทักษะให้กับกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น

2) รัฐผลักดันนโยบายผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริงให้มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อลดการตีตราและเลือกปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติด โดยการลดทอนความเป็นอาชญากรรม (decriminalization) และมุ่งสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดเป็นสำคัญ เนื่องจากนโยบายในการแก้ปัญหาผู้เสพยาเสพติดของประเทศไทยยังคงตั้งอยู่บนหลักการของการเบี่ยงโทษทางอาญาหรือการหันเหคดี (diversion) ของผู้เสพยาเสพติดจากกระบวนการยุติธรรมสู่การบำบัดฟื้นฟู ซึ่งยังคงมีเงื่อนไขการดำเนินคดีทางอาญายู่ ซึ่งไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เสพเกิดแรงจูงใจในการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูอย่างแท้จริง การสร้างความยืดหยุ่นให้แก่ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูให้เข้าถึงและได้รับโอกาสการบำบัดอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาช่วยสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เสพยาเสพติดที่จะขอเข้ารับการบำบัดโดยสมัครใจอย่างแท้จริง สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติและความคิดที่เกิดจากภายใน (internalization) สู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดีกว่าการถูกบังคับควบคุมโดยกฎหมายที่นำไปสู่เพียงการเปลี่ยนแปลงภายนอก ณ ช่วงระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวอยู่

ตัวชี้วัด การมีนโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรม (decriminalization) ของการเสพยาเสพติด เพื่อผลักดันนโยบายผู้เสพเป็นผู้ป่วยอย่างแท้จริง ให้โอกาสผู้เสพยาเข้าถึงการบำบัดรักษาโดยไม่จำกัดและไม่มีเงื่อนไข

3) รัฐควรสนับสนุนการสร้างกลุ่มภาคีเครือข่ายผู้ดูแลผู้ใช้ยาด้วยกันมาช่วยสนับสนุนการทำงานของระบบบำบัดฟื้นฟู โดยสนับสนุนการจ้างงานในรูปแบบดังกล่าว โดยงบประมาณที่จัดสรรมาจากกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 หรือแหล่งกองทุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างโอกาสให้ทั้งผู้ที่อยู่ระหว่างการบำบัดและผู้ผ่านการบำบัดให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เพิ่มบทบาททางสังคมและลดการถูกตีตรา

ตัวชี้วัด ส่งเสริมการสร้างกลุ่มภาคีเครือข่ายผู้ดูแลผู้ใช้ยาด้วยกันมาช่วยสนับสนุนการทำงานของระบบบำบัดฟื้นฟูเพื่อเปิดโอกาสการทำงานให้ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟู โดยรัฐควรสนับสนุนการจ้างงานในรูปแบบดังกล่าว

4) รัฐควรสนับสนุนทางเลือกในการรักษาพยาบาลของผู้เสพยาเสพติดภายใต้ระบบประกันสุขภาพทั่วไป ตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 และตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 เพื่อให้ครอบคลุมการรักษาและบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดเป็นไปเพื่อเพิ่มช่องทางทางเลือกในการได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาตัว

ตัวชี้วัด มีมาตรการทางเลือกในการรักษาพยาบาลของผู้เสพยาเสพติดภายใต้ระบบประกันสุขภาพทั่วไปตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 และตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 เพื่อให้ครอบคลุมการรักษาและบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติด

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	8) กระทรวงสาธารณสุข
2) กรมคุมประพฤติ	9) กรุงเทพมหานคร
3) กระทรวงกลาโหม	10) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	ราชอาณาจักร

- 5) กระทรวงมหาดไทย
- 6) กระทรวงยุติธรรม
- 7) กระทรวงแรงงาน

- 11) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 12) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม
ยาเสพติด
- 13) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 14) สำนักงานศาลยุติธรรม
- 15) สำนักงานอัยการสูงสุด

4.7 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมการจัดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558**

พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 มีเป้าหมายในการให้ความคุ้มครองแก่เพศหญิง เพศชาย รวมทั้งบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้สามารถดำรงสถานะของตนอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียมเสมอหน้ากัน อีกทั้งยังต้องการเปิดช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วเพื่อร้องขอความเป็นธรรมให้กับผู้ตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ กฎหมายสร้างกลไกไว้สามส่วน คือ คณะกรรมการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ (สทพ.) ซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับชาติมีอำนาจวางนโยบาย และแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในระดับโครงสร้าง คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) มีอำนาจในการพิจารณาคำร้องว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ และกองทุนส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ ที่นอกจากมีไว้เพื่อจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้กับผู้ถูกเลือกปฏิบัติแล้ว ยังใช้สนับสนุนกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศด้วย โดยจากการศึกษาข้อมูล สถานการณ์ สถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อคิดเห็นจากผู้บังคับใช้ องค์กรภาคประชาสังคม ผู้เสียหายที่ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ วลพ. รวมทั้งนักวิชาการด้านกฎหมาย และสิทธิมนุษยชน พบว่ากฎหมายฉบับนี้ยังไม่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในประเด็นความเสมอภาคในสังคมไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศยังคงดำรงอยู่แต่ซับซ้อนขึ้น กฎ ระเบียบของภาครัฐยังเป็นตัวการสำคัญในการเลือกปฏิบัติ ในขณะที่ไม่มีคำสั่งหรือนโยบายที่ชัดเจนโดยคณะกรรมการระดับชาติให้ต้องปรับปรุงแก้ไข การรับรู้ถึงกฎหมายรวมทั้งการเข้าถึงสิทธิยังอยู่ในแวดวงจำกัด กับเน้นไปที่ภาครัฐด้วยกันหรือองค์กรเอกชนที่อยู่ในเครือข่ายมากกว่ากับประชาชนในวงกว้าง และการวินิจฉัยคำร้องยังล่าช้าและทำงานเชิงรับมากเกินไป อย่างไรก็ตาม ทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่ากฎหมายฉบับนี้ยังจำเป็น แม้จะไม่เพียงพอ และมีหลายมาตรการควรต้องถูกแก้ไข จำเป็นในที่นี้ หมายรวมทั้งในแง่ของการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อยืนยันว่าการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในประเทศไทยเป็นสิ่งต้องห้ามแล้ว ในแง่ของการเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่อผู้ถูกเลือกปฏิบัติ และในแง่ของการเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ นโยบาย กฎหมาย และมาตรการอื่น ๆ ที่ครอบคลุมมิติในเรื่องนี้ให้มากขึ้นในอนาคต ⁵

- 2) **ปัญหาการเลือกปฏิบัติ**

ปัญหาสิทธิของกลุ่มความหลากหลายทางเพศเป็นปัญหาที่ยังรากลึกมานานในสังคมไทย ปรากฏอย่างชัดเจนผ่านทัศนคติที่มีต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่งผลให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศในหลายกรณีตกเป็นกลุ่มเปราะบางที่ถูกเลือกปฏิบัติ อาทิ กรณีที่รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยประจำปี 2564 ระบุว่า พบปัญหาการเลือกปฏิบัติของกลุ่มบุคคล

⁵ สาวตรีสุขศรี, 'พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศพ.ศ. 2558: ปัญหาของบทบัญญัติและการบังคับใช้'(2564) 4 วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์532

ผู้มีความหลากหลายทางเพศ เช่น ปัญหาการจ้างงาน การแต่งกาย การถูกล่วงละเมิดหรือคุกคามทางเพศ ในสถานที่ทำงาน

3) ปัญหาสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ยังคงพบปัญหาสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ อันอาจมีกรณีเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศ อาทิ กรณีกลุ่มหลากหลายทางเพศที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการล่วงละเมิดทางเพศ ไม่ได้ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะผู้เสียหายโดยเฉพาะในชั้นสอบสวน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ยังมีทัศนคติที่มองว่ามีใจเพศหญิงโดยกำเนิด หรือยังคงพบกรณีเจ้าหน้าที่เทศกิจและอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยวของสถานีตำรวจท่องเที่ยว ได้จับกุมบุคคลหลากหลายทางเพศด้วยวิธีการใช้ความรุนแรง ยึดบัตรประจำตัวประชาชน รวมถึงตั้งข้อกล่าวหาที่ไม่มีบทบัญญัติความผิดทางกฎหมาย เช่น “ชายแต่งกายเป็นหญิง” “เตร็ดเตร่ยามวิกาล” “ก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่นักท่องเที่ยว” เป็นต้น

4) สิทธิในการมีครอบครัว

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่ประเทศไทยเป็นภาคี ได้รับรองสิทธิในการมีครอบครัวเป็นหน่วยรวมของสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานและเป็นธรรมชาติ และย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ อย่างไรก็ตาม กลุ่มความหลากหลายทางเพศยังขาดกฎหมายรองรับสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว เนื่องจากประเทศไทยยังไม่ได้มีการรับรองกฎหมายในเรื่องของคู่ชีวิตที่เป็นเพศเดียวกัน ซึ่งทำให้ไม่มีการรับรองสถานะความสัมพันธ์ของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ เช่น การจัดการทรัพย์สิน การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การรับมรดก การมีบุตรบุญธรรม เป็นต้น

● ข้อเสนอแนะ

1) พิจารณาทบทวนและแก้ไขพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558

เพื่อขจัดข้อจำกัดของการให้ความคุ้มครองการเลือกปฏิบัติทางเพศ

ตัวชี้วัด การพิจารณาทบทวนและแก้ไขพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. .... เพื่อขจัดข้อจำกัดของการให้ความคุ้มครองการเลือกปฏิบัติทางเพศ

2) รัฐควรส่งเสริมเจตคติของคนในสังคมให้ยอมรับการมีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและการปฏิบัติต่อเพศสภาพอย่างเท่าเทียม

อาทิ การบรรจุในเนื้อหาการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาที่เหมาะสม รวมถึงส่งเสริมความรู้ความเข้าใจบุคลากรครูตั้งแต่ระดับปฐมวัยเพื่อให้ครอบคลุมความตระหนักรู้ถึงความหลากหลายทางเพศเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศว่ามีใจความผิดปกติหรือเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ การอธิบายถึงความรักในเพศเดียวกัน การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าความรักในเพศเดียวกันนั้นเป็นเรื่องที่ปกติ

ตัวชี้วัด 2.1 มีการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาการเรียนการสอนส่งเสริมเจตคติของคนในสังคมให้ยอมรับการมีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและการปฏิบัติต่อเพศสภาพอย่างเท่าเทียม การไม่แบ่งแยกเพศเพียงชายหญิง (stereo type)

ตัวชี้วัด 2.2 มีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ ที่มุ่งคุ้มครองทุกเพศที่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ใช่แค่เฉพาะกลุ่มหลากหลายทางเพศ

ตัวชี้วัด 2.3 จำนวนบุคลากรสถานศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับความตระหนักรู้ เรื่องความหลากหลายทางเพศเพิ่มขึ้น

3) สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติต่อกลุ่มความหลากหลายทางเพศ โดยไม่เลือกปฏิบัติ ส่งเสริมการสร้างธรรมาภิบาลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาประสิทธิภาพของกลไก การร้องเรียนและเพิ่มช่องทางการเข้าถึงกลไกการร้องเรียน ติดตามให้มีการปฏิบัติและบังคับใช้กฎหมาย อย่างเคร่งครัด สร้างความเข้มแข็งแก่ระบบยุติธรรมที่ตอบสนองความอ่อนไหวเรื่องเพศภาวะ

ตัวชี้วัด 3.1 จำนวนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ผ่านการอบรมการปฏิบัติต่อกลุ่มความหลากหลายทางเพศ โดยไม่เลือกปฏิบัติเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 3.2 มีกลไกการรับข้อร้องเรียนการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มความหลากหลายทางเพศเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 3.3 จำนวนข้อร้องเรียนการละเมิดการบังคับใช้กฎหมายที่ทำให้ความคุ้มครองกลุ่มความหลากหลาย ทางเพศลดลง

ตัวชี้วัด 3.4 มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. ....

4) รัฐควรเร่งดำเนินการการมีกฎหมายว่าด้วยคู่ชีวิต เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการปกป้อง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อไป

ตัวชี้วัด การผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ... และร่างพระราชบัญญัติจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อบุคคล พ.ศ. .... อย่างต่อเนื่อง

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	6) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
2) กระทรวงมหาดไทย	
3) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	7) กระทรวงยุติธรรม
4) กระทรวงศึกษาธิการ	8) กระทรวงแรงงาน
5) กรุงเทพมหานคร	9) กระทรวงสาธารณสุข
	10) เมืองพัทยา

4.8 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน^๓ และกลุ่มชาติพันธุ์

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมให้มีมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาบุคคลที่มีสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ตามหลักสิทธิมนุษยชน

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **ปัญหาการได้รับสิทธิความเป็นพลเมือง**

ปัญหาการกระบวนกรพิสูจน์และขอสัญชาติของกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหารงานของภาครัฐ จากการสะท้อนปัญหาของพื้นที่ พบว่ากลุ่มผู้ไร้รัฐ ถูกละเมิดสิทธิจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ การปฏิบัติงานที่ล่าช้าส่งผลต่อการเข้าถึงสิทธิของกลุ่มดังกล่าว รัฐไม่มีกลไกสำหรับติดตามสถานะการขอสัญชาติ กลุ่มผู้ไร้รัฐไม่กล้ายื่นคำร้องต่อศาลปกครอง เพราะเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และสถานะการขอสัญชาติ กระบวนการตรวจ DNA ของบุคคลส่วนหนึ่งที่ตกหล่นและจำเป็นต้องพิสูจน์สิทธิในสถานะบุคคลในความเป็นคนสัญชาติไทย เนื่องจากอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในกระบวนการดังกล่าวเอง จำเป็นต้องพึ่งโครงการที่จัดทำโดยกรมการปกครอง เนื่องจากไม่มีงบประมาณหรือกองทุนสนับสนุนรองรับตามกฎหมาย

- 2) **การจำกัดสิทธิพลเมืองและการเมืองการปกครองของกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์**

ปัญหาการจำกัดสิทธิพลเมืองและการเมืองการปกครองของกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นปัญหาในด้านกรอบกฎหมาย เนื่องจากผู้ที่เกิดในแผ่นดินไทยจะมีได้สัญชาติไทยโดยอัตโนมัติ แต่ต้องมีบิดาหรือมารดาอย่างน้อยหนึ่งคนที่มีสัญชาติไทย หรือโดยผ่านกระบวนการอนุมัติขอสัญชาติจากกระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตาม ผู้พลัดถิ่นที่เข้าหลักเกณฑ์ของกฎหมายจะสามารถขอสัญชาติไทยได้โดยกำเนิด หากผ่านการอนุมัติ ทั้งนี้ กลุ่มดังกล่าวยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการพิจารณาสถานะให้เข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

นอกจากนี้ สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีอย่างจำกัด ด้วยเงื่อนไขที่ต้องมีสิทธิความเป็นพลเมือง ทำให้กลุ่มดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงข่าวสารข้อมูล เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกลตามแนวชายแดน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ผู้ไร้รัฐไม่มีสิทธิในการเลือกตั้งและถูกจำกัดเสรีภาพการเดินทางภายในประเทศ ไม่มีสิทธิครอบครองที่ดินและสิทธิในการประกอบวิชาชีพถูกจำกัด รวมถึงการเข้าถึงสวัสดิการอื่นๆ ของรัฐ อาทิ ระบบสาธารณสุข การเข้าถึงวัคซีนโควิด-19 การเข้าถึงระบบการศึกษา การประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกสภาวิชาชีพและการกักขังเพื่อการศึกษาและการดำรงชีพ ส่งผลให้เกิดการถูกขูดรีด เรียกรับสินบนโดยเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อแลกกับผลประโยชน์โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงมาตรการเยียวยาของภาครัฐ

^๓ หมายถึง กลุ่มคนไร้รากเหง้า คนไทยพลัดถิ่น ผู้ลี้ภัย คนไร้รัฐ

3) กระบวนการรับรองสถานะของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน

ปัญหากระบวนการรับรองสถานะของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนถือเป็นปัญหาที่มีปัจจัยมาจากการขาดกรอบกฎหมายที่ชัดเจนและการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมาย แม้รัฐบาลไทยจะให้ความร่วมมือกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศในการคุ้มครองให้ที่พักพิงและให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัย ผู้ไร้รัฐ และผู้ที่หลบหนีการสู้รบข้ามพรมแดน แต่การปฏิบัติของรัฐต่อกลุ่มดังกล่าวยังขาดความต่อเนื่องสม่ำเสมอ การเข้าถึงกระบวนการขอสถานะผู้ลี้ภัยยังไม่มีกฎหมายรองรับที่ชัดเจน มีเพียงระเบียบรองรับกลไกการคัดกรอง (National Screening Mechanism) ซึ่งดำเนินการโดย UNHCR และองค์กรระหว่างประเทศเพื่อให้รัฐบาลพิจารณาว่าเป็นบุคคลที่ควรได้รับความคุ้มครองชั่วคราวจากการถูกส่งตัวกลับ กระบวนการสัมภาษณ์เพื่อพิจารณาให้ได้รับสถานะผู้ลี้ภัยภายในค่ายลี้ภัยมีความไม่แน่นอนและมีกระบวนการที่แตกต่างกันตลอดปี ผู้ลี้ภัยซึ่งได้รับสถานะอาศัยอยู่ในค่ายผู้หนีภัยการสู้รบ 9 แห่งตามแนวพรมแดนไทย-เมียนมา ซึ่งยังคงเป็นพื้นที่พักพิงชั่วคราว แม้ว่าจะพักพิงอยู่ในสถานที่ดังกล่าวมานานกว่าสิบปี ทั้งนี้ ยังคงมีรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มดังกล่าว อาทิ ชาวโรฮิงญา ซึ่งยังคงถูกกักกันอยู่ในสถานกักกัน 143 แห่ง และศูนย์พักพิง 88 แห่ง โดยผู้ลี้ภัยกลุ่มดังกล่าวยังคงได้รับปฏิบัติเสมือนเป็นผู้เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ซึ่งมีโอกาสถูกจับกุม กักกัน และส่งกลับประเทศ และมีโอกาสได้รับสิทธิให้ประกันตัวในบางกลุ่ม อาทิ เด็กและสตรี ผู้ที่มีโรคประจำตัว รวมถึงการรับสินบนของเจ้าหน้าที่เพื่อให้ได้การประกันตัว มีการเลือกปฏิบัติภายในกลุ่มผู้ลี้ภัย บางกลุ่มได้รับอนุญาตให้พักอาศัยต่อในประเทศโดยไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาต และมีการผลักดันผู้ต้องหาคดีการเมืองซึ่งได้รับสถานะลี้ภัยของ UNHCR กลับไปยังประเทศแม่ ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวถูกตัดสินจำคุก (U.S. Department of State, 2021)

นอกจากนี้ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการรับรองสถานะของผู้ลี้ภัยด้วยข้อจำกัดที่เกิดจากการแพร่ระบาด ทำให้การเข้าถึงค่ายผู้ลี้ภัยในช่วงดังกล่าวเป็นไปอย่างจำกัด รัฐได้ชะลอการดำเนินงานตามกลไกคัดกรองระดับชาติสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้ขอลี้ภัย ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 ส่งผลให้ผู้อพยพและผู้ลี้ภัยยังคงถูกควบคุมตัวโดยพลการและไม่มีกำหนดเวลาในสถานกักตัวที่แออัด ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อาทิ ชาวอุยกูร์กว่า 50 คน ยังคงถูกกักตัวโดยไม่มีกำหนดเวลาในสถานกักกันคนต่างด้าวระหว่างรอการพิสูจน์สัญชาติจากตุรกีและจีน ที่มีสภาพแออัดและเสื่อมโทรม (Amnesty International, 2021) และในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2559-2562 รัฐบาลไทยมีการประสานกับทางการเมียนมาร์เพื่อส่งผู้ที่สมัครใจกลับประเทศ ผู้ลี้ภัยกว่า 1,039 คน ได้สมัครใจเดินทางกลับประเทศ แต่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พรมแดนประเทศถูกปิดส่งผลให้ไม่มีการดำเนินโครงการดังกล่าว (U.S. Department of State, 2021)

4) การจำกัดสิทธิเสรีภาพการเดินทาง

ปัญหาการจำกัดสิทธิเสรีภาพการเดินทางของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียนมีปัจจัยเชื่อมโยงกับประเด็นด้านกฎหมาย การออกและบังคับใช้มาตรการของรัฐ กลุ่มดังกล่าวถูกจำกัดการเดินทาง เคลื่อนย้ายออกนอกค่ายลี้ภัย ผู้ลี้ภัยซึ่งถูกจับภายนอกค่ายถูกข่มขู่ ปรိบ กักกัน ถอนการขึ้นทะเบียน

และถูกส่งกลับ การเคลื่อนย้าย เดินทางได้รับอนุญาตในบางกรณี อาทิ เหตุผลด้านสุขภาพ เพื่อการศึกษา และการฝึกอบรม กลุ่มผู้ลี้ภัยไม่ได้สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ ซึ่งส่งผลให้ถูกจำกัดการเดินทาง และสิทธิในการจ้างงานภายในประเทศ สิทธิการเข้าถึงสวัสดิการด้านสุขภาพและที่ปรึกษากฎหมายเป็นไปอย่าง จำกัด ทั้งนี้ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาลได้จัดให้มีการตรวจหา เชื้อเชิงรุกครอบคลุมกลุ่มผู้อพยพลี้ภัยซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบความแตกต่างของการปฏิบัติ ในระดับจังหวัดและท้องถิ่นที่ไม่เท่าเทียมกัน ในบางจังหวัด โรงพยาบาลจังหวัดไม่รองรับการตรวจหาเชื้อเชิงรุก ให้แก่ผู้อพยพลี้ภัยในค่ายลี้ภัย (U.S. Department of State, 2021)

การออกกฎข้อบังคับของรัฐบาลในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีได้ถือสัญชาติไทย แต่มี เอกสารรับรองโดยรัฐบาลไทย อาทิ ผู้ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไร้รัฐ โดยบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออก นอกพื้นที่ ก่อนการขออนุญาตจากปลัดอำเภอ โดยผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับโทษปรับหรือโทษจำคุก ข้อกฎหมายดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้ไร้รัฐเดินทางไปยังที่อื่นๆ ได้ด้วยการติดสินบนเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รัฐบาล การจำกัดการเดินทาง เคลื่อนย้าย บุคคลไปมา ข้ามจังหวัด ต่างพื้นที่เป็นไปอย่างเข้มงวดมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อไม่เพียงผู้ไร้รัฐ แต่เป็นประชาชนทั่วไป ตามรายงานของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (Office of the UN High Commissioner for Refugees - UNHCR) (UNHCR, 2020)

5) ปัญหาการเข้าถึงการศึกษา

ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของเด็กและเยาวชนของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน เกี่ยวข้องกับปัจจัยปัญหาข้อจำกัดด้านทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากรของรัฐเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับนโยบายและผู้บริหารของโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่น ทำให้การศึกษายังคงได้รับการสนับสนุนจากการ ดำเนินการขององค์กรระหว่างประเทศและองค์กรอิสระเป็นหลัก

● ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. .... ให้มีผลใช้บังคับ เพื่อเป็นกำหนดแนวทางในการคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยสิทธิให้เป็นรูปธรรม เน้นการวางกลไก ในการสร้างการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบมีความชัดเจนมีประสิทธิภาพ ส่งเสริม ศักยภาพกลุ่มชาติพันธุ์ให้สามารถพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการ สถานการณ์ทางสังคม และสภาพปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์

ตัวชี้วัด การมีผลใช้บังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ....

2) รัฐควรส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยดำเนินการจัดทำ (ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570 เพื่อให้เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/โครงการ รองรับแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคม พหุวัฒนธรรมในประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570

3) รัฐควรออกกฎหมายรองรับเพื่อให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ พิจารณาทบทวนแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองและมีกลไกรองรับโดยกรอบกฎหมายการคัดกรองและการพิจารณาสถานะผู้ลี้ภัย และให้ความร่วมมือกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (The United Nations High Commissioner for Refugees: UNHCR) ในการเข้ามาตรวจสอบกลไกการคัดกรองและการพิจารณาสถานะผู้ลี้ภัย เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 ว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย (1951 Convention relating to the Status of Refugees)

ตัวชี้วัด 3.1 การออกกฎหมายรองรับการคัดกรองและการพิจารณาสถานะผู้ลี้ภัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ตัวชี้วัด 3.2 มีการพิจารณา/ศึกษาความเป็นไปได้ในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 ว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย (1951 Convention relating to the Status of Refugees)

4) รัฐควรทบทวนและแก้ไขนโยบายการกักกันผู้ลี้ภัย โดยยุติการกักกันโดยไม่มีกำหนด และให้ผู้ลี้ภัยสามารถเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ จัดสถานที่กักกันให้มีความปลอดภัยตามมาตรฐานสาธารณสุข สามารถเข้าถึงอาหาร น้ำ การดูแลทางการแพทย์

ตัวชี้วัด มีการทบทวนแก้ไขกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเพื่อให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

5) รัฐควรสร้างการรับรู้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อให้ทราบกฎหมาย นโยบาย มาตรการ แนวปฏิบัติ ในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอันพึงได้ตามหลักสิทธิมนุษยชน และเหมาะสมตามความสามารถของประเทศ ปัจจุบันแม้จะมีข้อกฎหมายนโยบายต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อการจัดการกับผู้ที่มีปัญหาสถานะบุคคล แต่กลับพบว่าไม่ใช่ทุกคนที่สามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อกฎหมายนโยบายต่าง ๆ ได้ตลอดจนขั้นตอนปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อให้กฎหมาย นโยบาย มาตรการสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลเหล่านี้ ได้เข้าถึงและเข้าใจข้อกฎหมาย รัฐควรสร้างการรับรู้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้เข้าถึง เข้าใจกฎหมาย นโยบาย มาตรการ แนวปฏิบัติต่าง ๆ ได้ง่าย เพื่อให้การช่วยเหลือกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ มีการทำคู่มือประชาสัมพันธ์การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ อาทิ สิทธิในการจดทะเบียนการเกิด สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิการศึกษา ฯลฯ ของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ เผยแพร่แก่ผู้นำท้องถิ่น มีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อช่วยกันช่วยเหลือดูแลกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน

ตัวชี้วัด 5.1 มีการกิจกรรม/โครงการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบนโยบาย/มาตรการ การช่วยเหลือกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์ให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอันพึงได้ตามหลักสิทธิมนุษยชน และเหมาะสมตามความสามารถของประเทศ

ตัวชี้วัด 5.2 มีการจัดทำและขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการบริหารจัดการผู้หลบหนีเข้าเมือง และจัดทำหลักเกณฑ์การกำหนดสถานะและสิทธิของบุคคลที่อพยพ เข้ามาอาศัยอยู่ยาวนาน เพื่อให้บุคคล กลุ่มเป้าหมายสามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้อย่างถูกกฎหมาย และได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอันพึงได้ตามหลัก สิทธิมนุษยชน

6) รัฐควรผลักดันโครงการฝึกอบรมแรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบ อาชีพ เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือแรงงาน และการเตรียมความพร้อมทางด้านจรรยาบรรณใน วิชาชีพเพื่อเข้าสู่กระบวนการทำงาน

ตัวชี้วัด มีโครงการฝึกอบรมแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น

7) รัฐควรกำหนดนโยบายการรับรองสถานะของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน สิทธิและมาตรการการให้ความช่วยเหลือ มาตรการส่งต่อ อย่างชัดเจนและเป็นไปตามพันธกรณีระหว่าง ประเทศด้านสิทธิมนุษยชน การกำหนดมาตรการดำเนินงานในช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน พัฒนาการออกกฎหมาย รองรับกระบวนการรับรองสถานะผู้ลี้ภัยให้เป็นไปตามภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศ

ตัวชี้วัด 7.1 มีนโยบายรับรองสถานะของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน สิทธิและ มาตรการการให้ความช่วยเหลือ มาตรการส่งต่อที่ชัดเจน และเป็นไปตามพันธกรณีสันติสัญญาระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชน

ตัวชี้วัด 7.2 มีมาตรการดำเนินงานในช่วงสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อให้การคุ้มครองกลุ่มบุคคลที่มี ปัญหาสถานะทางทะเบียน เป็นไปตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	11) กระทรวงศึกษาธิการ
2) กระทรวงกลาโหม	12) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ราชอาณาจักร
3) กระทรวงการคลัง	13) วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
4) กระทรวงการต่างประเทศ	14) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
5) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	15) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
6) กระทรวงการอุดมศึกษา	16) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ
7) กระทรวงมหาดไทย	17) สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง
8) กระทรวงยุติธรรม	18) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
9) กระทรวงแรงงาน	19) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
10) กระทรวงวัฒนธรรม	20) สำนักงานอัยการสูงสุด

4.9 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ

- **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมพิทักษ์และรับรองให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเสมอภาค และเคารพศักดิ์ศรี

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **การเข้าถึงทรัพยากร**

ปัญหาการเข้าถึงสวัสดิการ สาธารณูปโภคและข้อมูลข่าวสารของกลุ่มคนพิการยังคงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร แม้รัฐบาลได้พยายามปรับปรุงสาธารณูปโภคและเพิ่มสวัสดิการเพื่อรองรับกลุ่มคนพิการ แต่จากการสะท้อนสภาพปัญหาจากพื้นที่ยังคงพบว่า มาตรการของรัฐยังคงขาดความต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ กลุ่มคนพิการยังคงประสบปัญหาการเข้าถึงข้อมูลด้านสาธารณูปโภคและสิทธิประโยชน์ คนพิการบางส่วนประสบปัญหาการเข้าถึงการทำธุรกรรมทางการเงิน เนื่องจากสถาบันการเงินบางแห่งยังมีเจตคติเชิงลบต่อคนพิการไม่สามารถรับผิดชอบดูแลความปลอดภัยเงินของตนเองได้และไม่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ และผ่อนชำระหนี้ เป็นการใช้ดุลพินิจที่ไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ เช่น การเปิดบัญชีเงินฝากธนาคาร การทำบัตรเอทีเอ็ม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563)

- 2) **การเข้าถึงการศึกษา**

ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของกลุ่มคนพิการเป็นอีกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรของภาครัฐ โดยพบว่าคนพิการส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา เนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพร่างกาย สื่ออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความพิการเพื่อช่วยในการเรียนรู้และสถานะทางการเงิน จะพบว่ายิ่งการศึกษาระดับสูงขึ้น ยิ่งมีคนพิการได้รับการศึกษาน้อยลง โดยในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นักศึกษาพิการจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนการสอนแบบออนไลน์ได้ในปัจจุบัน

- 3) **การเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน**

ปัญหาการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการบังคับใช้กฎหมายการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการเกิดขึ้นในรูปแบบของการจ้างงาน การเข้าถึงโอกาสในการทำงานและการได้รับการอบรม กลุ่มคนพิการยังคงถูกกีดกันการจ้างงาน แม้มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 จะกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของคนพิการในการได้รับการจ้างงาน โดยให้สถานประกอบการที่มีจำนวนลูกจ้าง 100 คนขึ้นไป ต้องมีการว่าจ้างคนพิการอย่างน้อยหนึ่งคน แต่ในทางปฏิบัติกฎหมายยังมิได้ถูกบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

- 4) **กลุ่มเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ**

ปัญหาการสร้างเสริมสุขภาวะในเด็กที่มีความต้องการพิเศษถูกละเลย อันเนื่องมาจากความบกพร่องที่มีอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษในวัยเรียนที่สามารถเข้าเรียนรวมได้ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 2) เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ 3) เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ และ 4) เด็กออทิสติก ซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากในสถานศึกษาและชุมชนทั่วไป ทั้งนี้ กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นกลุ่มอาการที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้และปรากฏอาการตลอดชีวิต การวินิจฉัย

ได้ตั้งแต่ผู้ป่วยอายุ น้อยจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก และผู้ป่วยกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือไปจนตลอดช่วง ชีวิตตามวัยและความสามารถทางสังคมและการสื่อสาร

5) **ความต้องการการสนับสนุนการจัดการเรียนร่วมในสถานศึกษา** ในแต่ละปีมีเด็กนักเรียนกว่า 93 ล้านคนทั่วโลกที่บกพร่องทางร่างกาย จำนวนกว่า 50% ของเด็กพิการนั้นไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าเด็กพิการ มักจะเป็นกลุ่มที่ถูกกล่ละเลย ถูกจำกัดการเข้าถึงการศึกษาและความสามารถในการเป็นส่วนหนึ่งต่อสังคม ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับรับรองสิทธิในการจัดการการศึกษาให้คนพิการ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ที่กำหนดสิทธิให้คนพิการมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตรงตามความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะบุคคล และสามารถดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living: IL) ได้ในทุกบริบทของสังคม ภายใต้นโยบายสังคมไทยไม่ทอดทิ้งกัน โดยสถิติเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทยประจำปี 2563 ของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่าคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการได้รับการศึกษา 1,533,159 คน ในจำนวนนี้จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษามากที่สุดอยู่ที่ 1,249,795 คน รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา 169,606 คน ประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา 35,085 คน ไม่ระบุการศึกษา 24,402 คน และอุดมศึกษาเพียง 21,220 คน และข้อมูลจากสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบุว่าในปี พ.ศ.2565 มีนักเรียนพิการเรียนรวมทั้งสิ้น 350,427 ราย^๑ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 นิยามคำว่า “การเรียนร่วม” หมายความว่า การจัดการให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปทุกระดับ และหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษา ให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาทางการศึกษา แต่ปัจจุบัน การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนพิการทุกประเภทในโรงเรียนเรียนรวม ยังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเนื่องจากบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความจำเป็นของเด็กแต่ละคน^๒ ขาดงบประมาณสนับสนุนเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก การปรับสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับความต้องการ ส่งผลให้คนพิการส่วนหนึ่งถูกปฏิเสธจากพัฒนากระแสหลักไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้

- **ข้อเสนอแนะ**

1) **รัฐควรมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับทุกประเภทความพิการ** อาทิ การทำสื่อเสียงบรรยายภาพ (Audio Description: AD) สำหรับคนพิการทางการเห็น คำบรรยายแทนเสียง (Closed Captions: CC) สำหรับคนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย หนังสือที่อ่านเข้าใจง่าย (Easy read) สำหรับบุคคลออทิสติกหรือคนพิการทางสติปัญญา

^๑ http://specialbasic.specialset.bopp.go.th/specialbasic/download/studentall_deform_2565_1.pdf ณ 10 มิ.ย. 2565

^๒ การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรวม <https://so05.tci-thaijo.org/article/download>

ตัวชี้วัด 1.1 มีมาตรการบังคับสำหรับสื่อให้จัดทำเพื่อรองรับสำหรับคนพิการในแต่ละกลุ่ม

ตัวชี้วัด 1.2 มีสื่อประชาสัมพันธ์และช่องทางการเข้าถึงสื่อที่เพิ่มขึ้นและเหมาะสมกับประเภท
ความพิการ

2) **รัฐควรจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนในระบบออนไลน์** อาทิ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก
รวมทั้งอินเทอร์เน็ตหรืออินเทอร์เน็ตไร้สาย ควรจัดให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และครอบคลุมประชาชนทุก
กลุ่มเป้าหมาย เช่น เด็กวัยเรียน นักเรียน/นักศึกษาพิการ ที่ยังเข้าไม่ถึงอุปกรณ์ดังกล่าว การจัดการเรียนการ
สอนแบบออนไลน์ให้กับนักเรียน/นักศึกษา ควรคำนึงถึงกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาพิการด้วย เนื่องจากยังมีกลุ่ม
ดังกล่าวเข้าไม่ถึงดังนั้นจึงควรผลิตสื่อการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนแบบออนไลน์ และจัดหาอุปกรณ์
ช่วยเหลือสำหรับผู้พิการที่จำเป็นมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับทุกประเภทความพิการ

ตัวชี้วัด มีกิจกรรม/กระบวนการ/โครงการในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพที่จำเป็น
สำหรับการเรียนในระบบออนไลน์ที่ได้รับการจัดสรรให้แก่เด็กที่มีความพิการเพิ่มขึ้น

3) **รัฐควรมีการชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบอาชีพ** ควรให้กลุ่มคนพิการ
ซึ่งเป็นอีกกลุ่มทำงานที่ได้รับผลกระทบจากการปิดกั้นสิทธิในการประกอบอาชีพ อันเป็นผลจากมาตรการของ
รัฐ ในการควบคุมโรคระบาด ได้เข้าถึงสิทธิในลำดับต้น และสามารถเข้าถึงการช่วยเหลือเยียวยาได้โดยง่าย
สะดวก และเท่าเทียมควรมีการจัดทำหลักเกณฑ์แนวทางในการพิจารณาจัดลำดับประชาชนกลุ่มเปราะบาง อาทิ
คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และประชาชนกลุ่มที่มีความจำเป็น มีข้อจำกัดอันเนื่องมาจากสภาพความพิการ
โรคประจำตัว และปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ ในการเข้าถึงวัคซีนในลำดับแรก ๆ ทั้งนี้ ควรให้ประชาชนกลุ่มดังกล่าวได้
เข้าถึงโดยไม่ต้องลงทะเบียน หรือหากมีการลงทะเบียนขอให้เพิ่มช่องทางพิเศษให้ประชาชนกลุ่มดังกล่าว สามารถ
เข้าถึงวัคซีนได้โดยง่าย สะดวก และเท่าเทียม สำหรับคนพิการต้องคำนึงถึงช่องทางการอำนวยความสะดวกสำหรับ
คนพิการทุกประเภทด้วย

ตัวชี้วัด จำนวนมาตรการการเยียวยาคนพิการที่ได้รับผลกระทบในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น
ในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

4) **รัฐควรพัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ด้านสถานที่ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการ
เคลื่อนไหว และเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับและเอื้อต่อการพัฒนาของกลุ่มพิการ** เตรียมความ
พร้อมให้คนพิการสามารถเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างมีศักดิ์ศรี และควรมีมาตรการส่งเสริมให้นายจ้างจัดสวัสดิการ
และสาธารณสุขปศุสัตว์ที่เป็นพื้นฐานในขณะที่ทำงานอยู่ในสถานประกอบการให้แก่ลูกจ้างคนพิการ อาทิ จัดให้
มีห้องน้ำลูกจ้างคนพิการ เวชภัณฑ์และยาที่ใช้ในการปฐมพยาบาล เป็นต้น การจัดสวัสดิการด้านการเงิน ด้าน
บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการพัฒนาความรู้ ทักษะที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน ด้านนันทนาการ
และด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น ซึ่งลูกจ้างคนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและได้รับสวัสดิการโดยไม่มี
การเลือกปฏิบัติ

ตัวชี้วัด 4.1 จำนวนคนพิการเข้าถึงสวัสดิการ สาธารณูปโภคและข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 4.2 จำนวนระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ด้านสถานที่ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเคลื่อนไหว
และเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับและเอื้อต่อการพัฒนาของคนพิการเพิ่มขึ้น

5) รัฐควรผลักดันโครงการ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการเพื่อฝึกอบรมแรงงานกลุ่มคนพิการ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ เพิ่มทักษะให้กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือ แรงงาน และการเตรียมความพร้อมทางด้านจรรยาบรรณในวิชาชีพเพื่อเข้าสู่กระบวนการทำงาน เพื่อสร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสังคมให้การยอมรับในศักยภาพการทำงาน

ตัวชี้วัด 5.1 จำนวนมาตรการส่งเสริมให้นายจ้างจัดสวัสดิการที่จำเป็นพื้นฐานในขณะที่ทำงาน อยู่ในสถานประกอบกิจการให้แก่ลูกจ้างพิการเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 5.2 จำนวนโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมแรงงานกลุ่มคนพิการเพื่อเพิ่มโอกาส ในการประกอบอาชีพ เพิ่มทักษะให้กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือแรงงานเพิ่มขึ้น

6) **ควรส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐและส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ ในสถานประกอบการ** ควรตรวจรายงานผลการจ้างงานให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อหาหรือแนวทางการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐ การคัดกรองงานให้เหมาะสมกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการหรือผู้ดูแล คนพิการได้รับการจ้างงานคนพิการ ในหน่วยงานของรัฐเพิ่มมากขึ้น และมีการออกเยี่ยมคนพิการที่ทำงาน ในหน่วยงานภาครัฐ และควรสร้างการรับรู้และแรงจูงใจในการจ้างงานคนพิการ ให้นายจ้าง/เจ้าของสถาน ประกอบการ ได้ทราบสิทธิประโยชน์ทางภาษีเพื่อส่งเสริมการจ้างงานคนพิการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับนายจ้าง/เจ้าของสถานประกอบการที่ไม่จ้างงานคนพิการหรือส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อให้คนพิการได้รับการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น

ตัวชี้วัด 6.1 จำนวนการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐและส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ ในสถานประกอบการเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 6.2 มีมาตรการสร้างแรงจูงใจหรือโครงการรณรงค์สนับสนุนการจ้างงานคนพิการ

ตัวชี้วัด 6.3 มีมาตรการผลักดันการใช้เงินกองทุนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพในการประกอบ อาชีพและคุณภาพชีวิตของคนพิการ

7) **รัฐควรสนับสนุนการจัดให้มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมกับคนพิการ** หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและวิชาชีพควรมาเข้ามาช่วยกันวางแผนการจัดการเรียนร่วมที่เหมาะสมกับความพิการแต่ ละประเภท จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และจ้างบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะที่เพียงพอ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และโอกาสในการมีงานทำ สามารถพึ่งพาตนเองได้

ตัวชี้วัด 7.1 จำนวนสถานศึกษา หรือ สถาบันการศึกษา หรือ องค์กรที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ตามรูปแบบหรือหลักสูตร สำหรับบุคคลที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีความสามารถ พิเศษ) เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 7.2 สัดส่วนของคนพิการที่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องใน ทุกระดับการศึกษา

● หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 2) กระทรวงศึกษาธิการ
- 3) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- 4) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 5) กระทรวงคมนาคม
- 6) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- 7) กระทรวงมหาดไทย
- 8) กระทรวงยุติธรรม
- 9) กระทรวงแรงงาน
- 10) กระทรวงสาธารณสุข
- 11) กรุงเทพมหานคร
- 12) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- 13) สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
- 14) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 15) สำนักงานศาลยุติธรรม
- 16) สำนักงานอัยการสูงสุด
- 17) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล
- 18) สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
- 19) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 20) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

4.10 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ

- **วัตถุประสงค์** เพื่อคุ้มครองสิทธิ ผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และพัฒนามาตรการส่งเสริมอาชีพอย่างยั่งยืนแก่ผู้พ้นโทษ

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **ความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ**

ข้อมูลตัวเลขของผู้ต้องขังในจาก World Prison Brief (WPB) ระบุว่าประเทศไทยมีผู้ต้องขังมากเป็นอันดับ 7 ของโลก เป็นอันดับ 3 ของเอเชีย และเป็นอันดับ 1 ของอาเซียน ซึ่งปัจจุบัน ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถานทั่วประเทศทั้งหมด 266,700 คน⁴ (กรมราชทัณฑ์, 2564) อย่างไรก็ตาม ความจุของเรือนจำสามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียงประมาณ 120,000 คน กระทรวงยุติธรรมจึงมีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาหนักโทษล้นเรือนจำอย่างจริงจัง มีการใช้มาตรการพักการลงโทษ การใช้ EM เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถออกมาใช้ชีวิตนอกเรือนจำ รวมทั้งผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำก็มีนโยบายเร่งดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ภายในห้องขังให้เป็นพื้นที่นอน ๒ ชั้น เพิ่มเติมเพื่อลดปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ทำให้สุขภาพและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังดีขึ้น และเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้มีมาตรฐานตามข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners)

- 2) **การอายัดตัวผู้ต้องขัง**

รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ประจำปี 2564 ระบุว่า กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนจากผู้ต้องขังเกี่ยวกับการดำเนินคดีล่าช้าของพนักงานสอบสวน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการอายัดตัวผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาอื่นไว้ ทำให้ผู้ต้องขัง หรือผู้ต้องหาเสียสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่พึงได้รับ

- 3) **สิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษ**

สิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกลับคืนสู่สังคมที่มีส่วนช่วยในการลดการกระทำผิดซ้ำ อย่างไรก็ตาม จากการสะท้อนสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ พบว่าสิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พ้นโทษยังคงเป็นไปโดยจำกัด โดยปัญหาดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงกับกรอบกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ยังคงสร้างข้อจำกัดกับผู้พ้นโทษในการประกอบอาชีพ ตลอดจนความตระหนักรู้ของประชาชนและการขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ แม้ภาครัฐจะมีโครงการคืนคนดีสู่สังคม แต่ก็มีได้ถูกนำมาขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ภาครัฐมิได้เป็นแบบอย่างให้แก่ภาคเอกชนในการให้โอกาสกลุ่มบุคคลดังกล่าวประกอบอาชีพรับราชการ กฎหมายที่มีสารัตถะกีดกันผู้ต้องโทษส่วนใหญ่เป็นกฎหมายประกอบวิชาชีพและรับราชการ อาทิ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

⁴ ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2565

พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 และพระราชบัญญัติอื่น ๆ อีกกว่า 20 ฉบับ ซึ่งมีการกำหนดลักษณะต้องห้ามในการประกอบอาชีพหรือการทำงานของผู้เคยต้องคำพิพากษาจำคุก ผู้พ้นโทษ และผู้ที่เคยต้องโทษจำคุกถูกตีตรา ถูกเลิกจ้างเมื่อนายจ้างพบว่าเคยต้องโทษมาก่อน ส่งผลให้กลุ่มดังกล่าวไม่สามารถประกอบอาชีพและเข้าถึงการจ้างงานได้อย่างเต็มที่ รวมถึงขาดโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพอิสระ

4) **ปัญหาบริหารจัดการของเรือนจำและทัณฑสถานต่อกรณีผู้ป่วยจิตเวชซึ่งเป็นผู้ต้องขัง** กรมราชทัณฑ์มีการวางแผนทางการดูแลสุขภาพจิตและจิตเวชแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิตแห่งชาติ พ.ศ.2551 เพื่อให้เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานไปในแนวทางเดียวกัน อย่างไรก็ตามจากงานวิจัย “ป่วยไขในเรือนจำ ปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการ”¹¹ ได้ระบุถึงปัญหาสุขภาพจิตว่าเป็นปัญหาสุขภาพใหญ่ประการหนึ่งในการให้บริการในเรือนจำและทัณฑสถาน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ทั้งขีดความสามารถของสถานพยาบาลที่จะรองรับผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิต ความรู้ความเข้าใจ และทักษะของเจ้าหน้าที่ควบคุม ขาดแคลนนักจิตวิทยา ขาดเครือข่ายจิตแพทย์ และโรงพยาบาลจิตเวชในพื้นที่เป็นต้น พยาบาลในสถานพยาบาลของแต่ละเรือนจำและทัณฑสถานต่างพยายามรับมือกับผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิตหลากหลายรูปแบบ ผู้ต้องขังบางคนมีอาการทางจิตตั้งแต่ก่อนเข้าเรือนจำ บางคนได้รับการรักษาอยู่ในโรงพยาบาล บางคนเสพยาเสพติดมากและแสดงอาการทางจิตอย่างชัดเจนเมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำ นอกจากนี้ในสังคมทั่วไปยังขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหาสุขภาพจิต มีผู้ป่วยจิตเวชบางคนที่ครอบครัวไม่สามารถดูแลจัดการได้ จึงพบว่า ผู้ป่วยทางจิตส่วนหนึ่งถูกญาติพยายามทำให้ถูกจับดำเนินคดีเพื่อส่งตัวเข้าไปรักษาอาการทางจิตในเรือนจำในที่สุด เรือนจำและทัณฑสถานหลายแห่ง จึงกำลังรับภาระดูแลผู้ป่วยทางจิตเกินความสามารถที่จะให้บริการได้ จึงพบว่าเป็นประเด็นท้าทาย การบริหารจัดการของเรือนจำและทัณฑสถานที่จะควบคุมดูแลและให้บริการสุขภาพ

● **ข้อเสนอแนะ**

1) **รัฐควรส่งเสริมให้มีการนำหลักการมาตรฐานสากลไปใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง** อาทิ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders) หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners)

ตัวชี้วัด มีมาตรการ/กลไก ในการดูแลผู้ต้องขังที่สอดคล้องกับหลักการสิทธิเสรีภาพมนุษยชน

2) **รัฐควรส่งเสริมมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกมาใช้แก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ** เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ต้องขังและสังคมและช่วยแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำลงได้ การนำมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกนำมาใช้ได้ในทุกขั้นตอนตั้งแต่ก่อนที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจนถึง

¹¹ <https://pr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Report-File-562.pdf>

ภายหลังจากที่ผู้ต้องขังถูกตัดสิทธิลงโทษให้จำคุกแล้ว ได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี การรอลงอาญา การคุมประพฤติ การพักการลงโทษ และการลดวันต้องโทษ เป็นต้น

ตัวชี้วัด 2.1 มีมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกมาใช้แก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 2.2 ปริมาณคดีที่มีการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพิ่มขึ้น

3) รัฐควรมีหน่วยงานกลางในการพัฒนาระบบเทคโนโลยี รวมถึงฐานข้อมูลสำหรับการอำนวยความสะดวก และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังสามารถปรึกษานายความ/ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรกำกับให้พนักงานสอบสวนแต่ละพื้นที่รายงานและติดตามความคืบหน้าของคดีให้ผู้บังคับบัญชาทราบเป็นระยะ โดยเฉพาะในส่วนที่พนักงานสอบสวนได้ทำการอายัดตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังในเรือนจำ ต้องกำกับให้เร่งรัดการสอบสวนในคดีอื่นที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จโดยเร็วและเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขัง และกำกับให้ปฏิบัติตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 อย่างเคร่งครัด รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังโดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างฯ ได้สามารถปรึกษานายความ/ที่ปรึกษาด้านกฎหมายอย่างไม่ถูกจำกัด

ตัวชี้วัด 3.1 มีมาตรการ/กลไก ที่ช่วยติดตามและพัฒนาระบบเทคโนโลยี รวมถึงฐานข้อมูลสำหรับการอำนวยความสะดวก อาทิ การลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม เพื่อการติดตามสถานะคดีอาญาในระดับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และบริการประชาชน และมีการปฏิบัติตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ตัวชี้วัด 3.2 มีมาตรการที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังโดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างฯ สามารถปรึกษานายความ/ที่ปรึกษาด้านกฎหมายอย่างไม่ถูกจำกัด

4) รัฐควรพิจารณาทบทวนกฎหมายหรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติในการประกอบอาชีพให้มีความเหมาะสม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษสามารถประกอบวิชาชีพในระบบราชการ และสามารถเป็นผู้ช่วยหรือผู้สนับสนุนงานในด้านกระบวนการยุติธรรม อาทิ การเร่งรัดการพิจารณาเสนอร่างพระราชบัญญัติประวัติอาชญากรรม พ.ศ. .... เพื่อเป็นกฎหมายกลางในการให้โอกาสผู้พ้นโทษให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคม หรือ ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการลบล้างความผิดและประวัติอาชญากรรมโดยมีเงื่อนไขที่เหมาะสม และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในการฝึกอาชีพและการจ้างงานผู้พ้นโทษ

ตัวชี้วัด จำนวนกฎหมาย ซึ่งจำกัดคุณสมบัติและสิทธิในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังที่ถูกแก้ไขทบทวน

5) รัฐควรส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกอาชีพภายในเรือนจำที่สอดคล้องกับความต้องการตลาดแรงงาน ตลอดจนความสนใจและความต้องการรายบุคคล โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง อาทิ ผู้ไม่รู้หนังสือ ผู้ต้องขังสูงวัย ผู้ต้องขังพิการ เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพสุจริตหลังพ้นโทษ และควรผลักดันโครงการฝึกอบรมผู้ต้องขังเพื่อเพิ่มโอกาส ในการประกอบอาชีพ ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะฝีมือ แรงงาน และการเตรียมความพร้อมทางด้านวิชาชีพเพื่อเข้าสู่กระบวนการทำงาน เพื่อสร้างความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสังคมให้การยอมรับในศักยภาพการทำงานและส่งเสริมและพัฒนา

ศักยภาพผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาจะเป็นกำลังแรงงานตามความต้องการของตลาดแรงงาน และสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระ

ตัวชี้วัด 5.1 จำนวนโครงการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกอาชีพภายในเรือนจำที่สอดคล้องกับความต้องการตลาดแรงงาน ตลอดจนความสนใจและความต้องการรายบุคคลเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 5.2 จำนวนผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกอาชีพภายในเรือนจำสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตลอดจนความสนใจและความต้องการรายบุคคล

ตัวชี้วัด 5.3 ผู้พ้นโทษที่มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ และไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกเพิ่มขึ้น

6) รัฐควรจัดให้มีเรือนจำ Hub สำหรับการดูแลรักษาโรคจิตเวช หรือควรมีสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำในการดูแลรักษาผู้ต้องขังป่วยจิตเวชอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี

ตัวชี้วัด 6.1 มีกระบวนการ/โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเรือนจำ Hub ผู้ต้องขังป่วยจิตเวช

ตัวชี้วัด 6.2 จำนวนสถานที่ทางเลือกที่ไม่ใช่เรือนจำในการดูแลรักษาโรคจิตเวช

7) รัฐควรให้ความรู้ด้านสุขภาพจิตและโรคทางจิตเวชแก่ผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งตรวจประเมินการปฏิบัติงานตามคู่มือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพจิตหรือป่วยจิตเวช

ตัวชี้วัด จำนวนครั้งในให้การความรู้ด้านสุขภาพจิตและโรคทางจิตเวชแก่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ

8) รัฐควรพิจารณาจ้างจิตแพทย์ห้วงเวลา ให้เข้ารับการรักษาผู้ต้องขังกลุ่มนี้ภายในเรือนจำ และ/หรือมีการนำระบบ Telemedicine มาใช้ในการให้คำปรึกษา/บำบัดอาการป่วย

ตัวชี้วัด จำนวนครั้งในการจ้างจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาห้วงเวลา ให้เข้ารับการรักษาผู้ต้องขังกลุ่มนี้ภายในเรือนจำ

● **หน่วยงานที่รับผิดชอบ**

1) กรมราชทัณฑ์	8) กระทรวงยุติธรรม
2) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	9) กระทรวงแรงงาน
3) กระทรวงกลาโหม	10) กระทรวงศึกษาธิการ
4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	11) กระทรวงสาธารณสุข
5) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	12) กรุงเทพมหานคร
6) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	13) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
7) กระทรวงมหาดไทย	14) สำนักงานศาลยุติธรรม
	15) สำนักงานอัยการสูงสุด

4.11 แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช

- **วัตถุประสงค์** เพื่อปกป้อง ค้ำครอง กลุ่มผู้ป่วยเอดส์และผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช และส่งเสริมการเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเหมาะสม

- **ข้อท้าทาย**

- 1) **การตีตราและเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ป่วยเอดส์และผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV**

โครงการโรคเอดส์แห่งสหประชาชาติ^๗ ในปี 2564 พบว่าประเทศไทย ในปี 2564 คาดว่ามีผู้ติดเชื้อที่ยังมีชีวิตอยู่ 520,000 คน เป็นรายใหม่ 6,500 คน และมีผู้เสียชีวิต 9,300 คน ซึ่งประเทศไทยได้แสดงเจตนารมณ์มุ่งมั่นที่จะยุติปัญหาเอดส์ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ “ไม่ติด ไม่ตาย ไม่ตีตรา” อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ตีตราและเลือกปฏิบัติจากข้อมูลการสำรวจทัศนคติที่มีต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี ปี 2562^๗ พบว่า คนไทยยังมีทัศนคติเลือกปฏิบัติต่อผู้ติดเชื้อสูงถึง ร้อยละ 26.7 ทั้งจากในครอบครัว ที่ทำงาน สถานศึกษา และสถานบริการสุขภาพ และยังคงพบว่ากรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณารายงานผลการตรวจสอบอันเกี่ยวเนื่องกับการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสุขภาพของผู้ป่วย/ผู้ติดเชื้อเอชไอวี อาทิ กรณีโรงพยาบาลปฏิเสธการรับเข้าทำงานของผู้ร้องรายหนึ่งเนื่องจากผลการตรวจสุขภาพก่อนเข้าทำงานแสดงผลการติดเชื้อเอชไอวี กรณีบริษัทเอกชนกำหนดเงื่อนไขให้ผู้สมัครงานที่ผ่านการคัดเลือกไปเข้ารับการตรวจหาเชื้อเอชไอวีก่อนเริ่มทำงาน เป็นต้น ซึ่งกรณีเหล่านี้สะท้อนถึงความไม่เข้าใจและนำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติต่อ กลุ่มผู้ป่วยเอดส์และผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV นอกจากนี้ นโยบายการตรวจเลือดก่อนรับเข้าทำงาน ยังขัดต่อแนวปฏิบัติขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งวางแนวปฏิบัติไว้ว่าไม่ควรมีการตรวจหาเชื้อเอดส์ในกระบวนการสรรหาบุคคลหรือในการต่ออายุการจ้างงาน จึงจำเป็นต้องสร้างการรับรู้กับทุกฝ่าย

- 2) **ปัญหาด้านโครงสร้างในการเข้าถึงบริการจิตเวช**

ปัญหาสุขภาพจิตเป็นสาเหตุนำ 5 ใน 10 สาเหตุของภาวะทุพพลภาพ องค์การอนามัยโลก ประเมินการว่าปัญหาสุขภาพจิตคิดเป็น 13 % ของภาระโรครวมทั่วโลก (global burden of disease) ซึ่งเป็นผลจากความพิการและการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรจากการป่วยทางจิตเวช อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการกับภาระโรครดังกล่าวนี้ยังขาดแคลนและไม่เพียงพออย่างมาก การจัดให้บริการสาธารณสุขแก่ผู้ป่วยกลุ่มนี้ก็ยังมีกระจายอย่างไม่เท่าเทียมและขาดประสิทธิภาพ เป็นเหตุให้ประชากรส่วนใหญ่ที่มีปัญหาสุขภาพจิตหรือจิตเวชไม่สามารถเข้าถึงการรักษาที่เหมาะสม รวมทั้งกลุ่มคนยากจน กลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มที่ขาดข้อมูลหรือความรู้เรื่องปัญหาสุขภาพจิตต่าง ๆ กลุ่มที่มีปัญหาค่าใช้จ่าย ผู้ป่วยจิตเวชไร้บ้านที่ไม่สามารถระบุตัวตนด้วยเลขประจำตัวประชาชน 13 หลักได้ มีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิต นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับระบบการให้บริการมีอยู่อย่างจำกัด เช่น จำนวนเตียง จำนวนจิตแพทย์ บุคลากรทางด้านสุขภาพจิต จำนวนสถานที่ให้บริการ ปัญหาการกลับเข้าสู่ชุมชนของผู้ป่วย

^๗ <https://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/thailand>

^๗ <https://hivhub.ddc.moph.go.th/epidemic.php>

3) ปัญหาด้านการบังคับใช้ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ข้อมูลกระทรวงสาธารณสุขเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2565 มีจำนวนผู้ป่วยจิตเวชที่ก่อความรุนแรงรวม 3,815 ราย โดยในจำนวนนี้มีผู้ป่วยจิตเวชก่อเหตุรุนแรงซ้ำจำนวน 510 ราย ผู้ป่วยทั้งหมดนี้ได้เข้าสู่ระบบการดูแลรักษาของระบบสาธารณสุข แต่สิ่งที่สำคัญคือการช่วยกันเป็นหูเป็นตาที่จะสังเกต พฤติกรรมของบุคคลที่จะนำมาซึ่งความรุนแรง เพราะตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 ได้มีการกำหนดกฎหมายเพื่อคุ้มครองประชาชนโดยทั่วไป บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตต้องได้รับการบำบัดรักษา ทว่าจากการรายงานผลการดำเนินงานโดยสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ ประจำปี 2564 พบว่า มีข้อมูลผู้ป่วยที่เข้าสู่ระบบการบำบัดรักษาทางสุขภาพจิต ตาม พระราชบัญญัติสุขภาพจิตฯ ทั้งในและนอกสังกัดกรมสุขภาพจิตมีจำนวนทั้งสิ้น 269 ราย โดยในสัดส่วนนี้เป็นผู้ที่ถูกดำเนินการส่งต่อตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิตฯ โดยยังไม่ได้ก่อคดีเพียง 59 ราย หรือคิดเป็น 21.93% เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า จะต้องเร่งขยายการนำพระราชบัญญัติสุขภาพจิตฯ มาใช้ การดำเนินการให้มีความเข้าใจร่วมกันในทุกภาคส่วน โดยทุกฝ่ายต้องรับทราบถึงบทบาทหน้าที่เพื่อช่วยกันควบคุมการเพิ่มขึ้นของความรุนแรงในสังคม

● ข้อเสนอแนะ

1) รัฐควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ HIV รวมถึงปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อผู้ป่วยเอดส์ และผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV

ตัวชี้วัด 1.1 มีโครงการ/กิจกรรมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ HIV เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด 1.2 มีโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมให้องค์กรภาครัฐหรือเอกชนดำเนินการตามประกาศกระทรวงแรงงาน เรื่อง การป้องกันและบริหารจัดการด้านเอดส์ในสถานประกอบกิจการ ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2563 โดยเฉพาะการให้ยกเลิกการตรวจหาเชื้อเอชไอวีก่อนรับเข้าทำงาน และติดตามการปฏิบัติตามประกาศดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิต่อลูกจ้าง

2) รัฐควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. .... เพื่อคุ้มครองกลุ่มเปราะบางที่ถูกเลือกปฏิบัติ ให้มีผลบังคับใช้

ตัวชี้วัด การมีผลใช้บังคับของร่างพระราชบัญญัติจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. ....

3) รัฐควรมีการสร้างการรับรู้ให้กับสถานศึกษา หน่วยงาน ประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง ทักษะที่ดีต่อบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต เพื่อลดการตีตราและลดการเลือกปฏิบัติ เพื่อให้มีต่อบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม โดยหน่วยงานของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนสามารถเห็นสภาพของปัญหาหรือสถานการณ์ที่จะสามารถใช้เรื่องสิทธิมนุษยชนเข้ามาช่วยเหลือได้ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551

ตัวชี้วัด มีโครงการส่งเสริมความรู้ให้กับสถานศึกษา องค์กรอิสระ หน่วยงานประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตของผู้ป่วยเพิ่มขึ้น

4) รัฐควรผลักดันให้ผู้ป่วยจิตเวชเข้าถึงสิทธิผู้ป่วยตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 เพื่อให้ได้รับการบำบัดรักษาตามมาตรฐานทางการแพทย์และฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้รับการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการบำบัดรักษาไว้เป็นความลับ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้เปิดเผยได้ และควรส่งเสริมการบำบัดทางสังคมจิตใจ (Psychosocial Intervention) สำหรับผู้ป่วยโรคจิตเวช

ตัวชี้วัด จำนวนมาตรการ/กิจกรรมที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ป่วยจิตเวชเข้าถึงสิทธิผู้ป่วยตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้น

5) รัฐควรผลักดันการขับเคลื่อน (ร่าง) แผนพัฒนาสุขภาพจิตแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. (2561-2580)

ตัวชี้วัด มีมาตรการ กลไก ในการบูรณาการความร่วมมือขับเคลื่อนแผนพัฒนาสุขภาพจิตแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. (2561-2580)

● **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**

- 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 2) กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- 3) กระทรวงยุติธรรม
- 4) กระทรวงแรงงาน
- 5) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
- 6) กระทรวงศึกษาธิการ
- 7) กระทรวงสาธารณสุข
- 8) กรมสุขภาพจิต
- 9) สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพจิตแห่งชาติ
- 10) กรุงเทพมหานคร

บทที่ 4

การแปลงแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ไปสู่การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566–2570)

การบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) ไปสู่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ จากการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ผ่านมา ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนแผน อาทิ การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ การปรับมุมมองด้านสิทธิมนุษยชน ไปเป็นหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติงาน การสร้างความรู้สึกรับรู้ความเป็นเจ้าของแผน การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรทุกภาคส่วนในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เกิดผลเป็นรูปธรรมในการป้องกัน และคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน ภายใต้ทิศทางแผนที่ได้จัดทำร่วมกัน รวมทั้งการสร้างระบบและกลไกการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติ และการมีระบบการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ

1. กรอบแนวคิด

เจตนารมณ์ของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) เพื่อเป็นกรอบทิศทางการทำงานแก่หน่วยงานต่าง ๆ ให้มีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน ภายใต้กรอบทิศทางของการพัฒนางานสิทธิมนุษยชนในแต่ละด้าน และแต่ละกลุ่ม เพื่อช่วยเสริมการทำงาน และนำมิติด้านสิทธิมนุษยชน มาเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยลดข้อร้องเรียน การละเมิดสิทธิมนุษยชน และควรมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างหลักประกันได้ว่าประชาชนทุกกลุ่ม จะได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงในทุกด้าน บนฐานของการแสดงให้เห็นถึงภาพรวมการบูรณาการเชื่อมโยงการดำเนินงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดกลไกของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้อย่างแท้จริง ตลอดจนได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือจากหน่วยงานอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน และเป็นรากฐานนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต่อไป ดังนั้นแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงเป็นแผนของทุกหน่วยงาน โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานหลักในการประสานและติดตามผลเพื่อให้แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

โดยกำหนดให้หน่วยงานนำแผนรายด้านสิทธิมนุษยชน หรือแผนรายกลุ่มเป้าหมาย ถ่ายทอดลงสู่การปฏิบัติโดยให้หน่วยงานได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน มีการพิจารณาโครงการ/กิจกรรมรองรับ โดยคำนึงถึงการตอบสนองการดำเนินงานสิทธิมนุษยชนในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงาน รวมถึงการพัฒนางานสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องในเชิงพื้นที่ ภายใต้งบประมาณของหน่วยงาน

2. การแปลงแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ไปสู่การปฏิบัติ

จากการติดตามและประเมินผลที่ผ่านมา พบว่ายังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติบางประการที่สำคัญ ซึ่งมีผลทำให้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งไม่สามารถประเมินผลได้ชัดเจนว่าการดำเนินงานตามแผนบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใดในแต่ละแผนรายด้านและรายกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนสามารถประเมินผลได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เห็นควรมีแนวทางในการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 - 2570) ดังนี้

2.1 ด้านโครงสร้าง/มาตรการ/กลไก

2.1.1 การมีคณะกรรมการประสานงาน โดยปัจจุบันรัฐบาลได้แต่งตั้งกลไกระดับประเทศแล้ว คือ **คณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย** ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 60/2563 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 โดยมีรองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็น กรรมการ และเลขาธิการ ประกอบด้วยกรรมการที่มาจาก ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านสิทธิมนุษยชน มีอำนาจหน้าที่ กำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนงานวาระแห่งชาติฯ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย รวมทั้ง ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีการนำเรื่องดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจน กำกับ ติดตาม ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานตามวาระแห่งชาติฯ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับมาตรฐานสากล และมีการประสานงานในหน่วยงานอย่างบูรณาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความตระหนัก การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน และป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกภาคส่วนของประเทศ และส่งเสริมให้หน่วยงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติกรอย่างใดตามอำนาจหน้าที่ หรือป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลระหว่างประเทศที่ประเทศไทยให้การรับรอง หรือตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดไว้ นอกจากนี้ คณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ได้มีคำสั่งแต่งตั้ง **คณะอนุกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน และขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** ซึ่งมีปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นอนุกรรมการ

2.2 ด้านกระบวนการ/การดำเนินการ/การปฏิบัติ ดังนี้

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ มีหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงาน ติดตามผล เร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญในการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งมีบทบาทในการปรึกษาหารือ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ต่อการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถดำเนินการในประเด็นสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ได้อย่างเป็นเอกภาพและบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

(1) การสร้างการรับรู้ ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนัก โดยการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนแก่เจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับ เพื่อนำมาสิทธิมนุษยชนประยุกต์ในการปฏิบัติงานตามภารกิจ ซึ่งจะช่วยป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งต่อตนเอง คนรอบข้าง หน่วยงาน/องค์กรที่สังกัด ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศและระหว่างประเทศ นอกจากนี้ในระดับชุมชนควรมีการสอดแทรกความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนผ่าน กลไก “บวร” ซึ่งหมายถึง

- บ = บ้าน โดยการสร้างความร่วมมือกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยการสร้างการรับรู้ในประเด็นสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ผ่านสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเข้าไปสู่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้ง 7,788 แห่ง ทั่วประเทศ

- ว = วัดในศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ พุทธ คริสต์ และอิสลาม โดยส่งเสริมให้มีการนำเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนเข้าไปอบรมเทศนาต่อศาสนิกชน อีกทั้งมีการผลักดันการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนในวัด/โบสถ์/มัสยิด เพื่อให้เป็นที่พึ่งของประชาชนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

- ร = โรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย โดยส่งเสริมการนำคู่มือสิทธิมนุษยชนศึกษา รวม 7 ช่วงชั้นสู่สถานศึกษา เพื่อให้นักเรียน “รู้หน้าที่ รู้สิทธิ เคารพสิทธิ ไม่ละเมิดสิทธิ และหากถูกละเมิดสิทธิรู้ช่องทางการเยียวยา และหากละเมิดสิทธิจะได้รับผลอย่างไร” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างต้นกล้ายุติธรรมในสังคม

นอกจากนี้ ต้องสร้างให้เห็นถึงความสำคัญจนเกิดความตระหนักถึงผลกระทบหากมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นด้วย ซึ่งผลกระทบดังกล่าวอาจไม่ใช่เกิดเฉพาะกับตนเองเท่านั้น แต่อาจบานปลายยิ่งใหญ่มากกว่าที่จะคาดถึงทั้งต่อคนรอบข้าง หน่วยงาน/องค์กรที่สังกัด ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ/ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ อาจทำได้หลายรูปแบบ ตามสถานการณ์และความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการอบรม การรณรงค์ การจัดนิทรรศการ การจัดทำสื่อในรูปแบบต่าง ๆ และเผยแพร่ผ่านช่องทางตามความเหมาะสมของรูปแบบของสื่อที่ผลิตออกมา เช่น สื่อดิจิทัล (เน้นการเผยแพร่ทางออนไลน์ อาทิ คลิปวิดีโอสั้น ๆ คอร์สออนไลน์ ภาพ ฯลฯ) สื่อสิ่งพิมพ์ (อาจใช้แจกประกอบการอบรม) Audio book (จะเป็นประโยชน์กับผู้พิการทางสายตาได้ด้วย) เป็นต้น ที่สำคัญ ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักที่ว่านี้ จะต้องทำให้แพร่กระจายแทรกซึมเข้าถึงให้ได้ทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไป ด้วยรูปแบบและช่องทางต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ข้างต้น เมื่อทุกคนรู้ เข้าใจและตระหนัก การขับเคลื่อนก็จะง่ายขึ้น ซึ่งการที่จะทำให้ทุกคนรู้ เข้าใจและตระหนักได้ โดยเฉพาะเริ่มจากหน่วยงาน/องค์กรและภาคส่วนที่จะต้องมีส่วนร่วมหลักในการขับเคลื่อนนั้น

(2) การจัดทำคู่มือในการแปลงแผนสิทธิมนุษยชนสู่การปฏิบัติ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ควรจัดทำคู่มือที่เข้าใจง่ายในรูปแบบดิจิทัล ที่มีรายละเอียดของแผนแต่ละด้าน แต่ละกลุ่ม ว่าหน่วยไหนเป็นหลักจะต้องทำอะไร อย่างไร หน่วยไหนร่วมจะต้องทำในเรื่องไหน อะไรบ้าง มีตัวชี้วัดในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร โดยสื่อที่ว่านั้นควรทำให้สืบค้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแต่ละหน่วยงาน หรือแต่ละเรื่องได้ง่ายด้วย ทั้งนี้ ให้รวมไปถึงการทำคู่มือการรายงานผล

ด้วยว่าจะต้องรายงานอย่างไร การดำเนินการดังกล่าว นอกจากจะง่ายต่อการทำความเข้าใจทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วยังง่ายในการติดตามประเมินผลด้วย

(3) การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานในทุกระดับ

เพื่อให้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรเสนอให้มติคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ไปสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน โดยให้หน่วยงานใช้จ่ายจากเงินงบประมาณรายจ่ายประจำปีของแต่ละหน่วยงาน พร้อมรายงานผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฯ เมื่อสิ้นปีงบประมาณ โดย

(3.1) หน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้น โดยอาจรวบรวมประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงานหรืออาจมีหนังสือสอบถามถึงประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังกัดกระทรวง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และคัดเลือกประเด็นปัญหาที่จะได้รับการแก้ไขก่อน - หลัง

(3.2) หน่วยงานอาจมีการตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน และจัดประชุมคณะกรรมการ/คณะทำงานของหน่วยงาน เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน โดยให้คณะกรรมการหรือคณะทำงาน ร่วมวิเคราะห์และพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อ (3.1) หรือ ปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อประชาชน หรือปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่สำคัญของหน่วยงาน และเมื่อได้ปัญหาที่สำคัญแล้ว จึงมากำหนดมาตรการ/โครงการ/กิจกรรม รองรับ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีความเชื่อมโยงกับมาตรการหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนสิทธิมนุษยชนในแต่ละด้าน และแต่ละกลุ่มเป้าหมายตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พร้อมทั้งกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ โดยอาจมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างกระทรวงเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทุกมิติที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน ไม่จำเป็นต้องมีโครงการ/กิจกรรม ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนครบทุกด้าน หรือครบทุกกลุ่มเป้าหมายตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน และนโยบายของหน่วยงานเป็นสิ่งสำคัญ

(3.3) เมื่อหน่วยงานได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานเรียบร้อยแล้ว ให้เสนอแผนดังกล่าวต่อผู้บริหารของหน่วยงานเพื่อให้ความเห็นชอบ และแจ้งให้หน่วยงานในสังกัดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้รับทราบ รวมทั้งส่งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อใช้ในการติดตามประเมินผล

(4) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน โดยดำเนินการ ดังนี้

(4.1) จัดทำหนังสือถึงหน่วยงานในสังกัด เพื่อแจ้งเวียนให้ทราบถึงแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน พร้อมทั้งกำชับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ มาตรการ/โครงการ/กิจกรรม ตามที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานที่กำหนดไว้

(4.2) เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว จะต้องทำหน้าที่การดำเนินการ ดังนี้

(4.2.1) ดำเนินการตามมาตรการ โครงการ/กิจกรรม ที่หน่วยงานตนเองรับผิดชอบที่ปรากฏอยู่ในแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงาน

(4.2.2) รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่ระบุไว้ในแผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชน หรือรายงานผลการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนของหน่วยงานที่มีความสอดคล้องกับมาตรการหรือข้อเสนอแนะในแผนสิทธิมนุษยชนในแต่ละด้านและแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ให้แก่คณะกรรมการหรือคณะทำงานของหน่วยงานภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยเฉพาะการติดตามโครงการสำคัญภายใต้แผนแต่ละกลุ่ม/ด้าน

(5) การนิเทศน์ ติดตาม และให้คำปรึกษา

นอกจากการหารือในระดับนโยบายเพื่อให้รับทราบในภาพรวมแล้ว หากต้องการให้การขับเคลื่อนเห็นผลเป็นรูปธรรม ควรมีการดำเนินการ ดังนี้

(5.1) เปิดช่องทางการสื่อสารสองทาง เพื่อรับแจ้งปัญหา อุปสรรค หรือข้อขัดข้องในการดำเนินงานรวมถึงความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่หน่วยงานระบุไว้ ซึ่งควรเป็นช่องทางที่สื่อสารได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว และสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ในทันที

(5.2) สร้างระบบนิเทศ ติดตาม และให้คำปรึกษาเพื่อรองรับข้อ (5.1)

(5.3) จัดให้มีการถอดบทเรียนการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และการขยายผลองค์กรต้นแบบด้านสิทธิมนุษยชน

(6) สร้างมาตรการเชิงบวกโดยการมอบรางวัลองค์กรต้นแบบด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อ

(6.1) ส่งเสริมให้หน่วยงานทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชน มีการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและยกระดับหน่วยงานของตนเองให้เป็นองค์กรต้นแบบด้านสิทธิมนุษยชน โดยนำหลักการสิทธิมนุษยชนมาเป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการ และปฏิบัติงานในทุกๆระดับ ส่งเสริมให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกัน รวมถึงลดความเสี่ยง หรือปริมาณข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเป็นผลจากการดำเนินงานขององค์กร

(6.2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในด้านสิทธิมนุษยชนและการเป็นองค์กรต้นแบบ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกหน่วยงานเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน และแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(6.3) สร้างแรงจูงใจให้หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจเอกชน วิสาหกิจเพื่อสังคม ภาคประชาสังคม และจังหวัด มีความประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรต้นแบบด้านสิทธิมนุษยชนด้วยความสมัครใจและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การประกาศเกียรติคุณ การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ การได้รับประโยชน์ด้านภาษี เป็นต้น

3 การจัดทำตัวชี้วัดแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5

ตัวชี้วัดที่ใช้ใน (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้อิงตามข้อเสนอแนะการจัดทำตัวชี้วัด (Human Rights Indicators Guideline) ที่จัดทำขึ้นโดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ (OHCHR) ทั้งนี้ตัวชี้วัดที่จะนำมาปรับใช้ คือ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process indicator) และตัวชี้วัดด้านผลสัมฤทธิ์ (Outcome indicator) เนื่องจากตัวชี้วัดด้านโครงสร้าง (Structural indicator) ถือเป็นตัวชี้วัดที่มีขนาดใหญ่และต้องอาศัยทรัพยากร การจัดตั้งหน่วยงานใหม่หรือกรอบกฎหมายใหม่ที่อาศัยระยะเวลายาวนาน

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process indicator) ประกอบด้วย

(1) การผลักดันร่างกฎหมาย การปรับปรุงกฎหมาย นโยบาย และมีมาตรการทั้งในระดับชาติหรือระดับกระทรวงเพื่อสร้างหลักประกันสิทธิในประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมายในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(2) มีการนำกฎหมาย นโยบาย และมาตรการมาปฏิบัติการ โดยอาจเป็นรูปแบบของการบรรจุในงานประจำ แผนปฏิบัติการหรือโครงการ

ตัวชี้วัดด้านผลสัมฤทธิ์ (Outcome indicator) ประกอบด้วย

(1) จำนวนโครงการ กิจกรรมหรือความช่วยเหลือตามสิทธิในแต่ละประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีการดำเนินงาน

(2) สถานการณ์หรือสถิติข้อร้องเรียนการละเมิดสิทธิในแต่ละประเด็นหรือกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องมีแนวโน้มเป็นไปในทางที่ลดลง

(3) จำนวนประกาศ/คำสั่ง คสช. ที่ถูกยกเลิก

(4) จำนวนกฎหมายที่มีสารตละละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

(5) จำนวนร่างกฎหมายที่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านแผนและกลุ่มต่างๆ ที่มีผลใช้บังคับ

(6) ความพึงพอใจของประชาชนต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในด้านและกลุ่มที่ระบุไว้ในแผนฯ

แผนภาพ 2.1 แผนภาพแสดงหลักการของตัวชี้วัด (UNHCR, 2012)

4 การติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผล เป็นกระบวนการสำคัญในการรับทราบข้อมูลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับ เพื่อเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ รวมถึงการรายงานการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จากองค์กรว่า มีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติที่มุ่งผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ อย่างไร อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เพื่อให้องค์กรทุกภาคส่วนได้เห็นความสำคัญในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ และนำข้อมูลจากการติดตามประเมินผลไปปรับปรุงพัฒนาแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับต่อไป รวมทั้งเป็นข้อมูลประกอบการส่งเสริม ค้ำครองสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของประเทศ ดังนั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในฐานะหน่วยงานกลางในการประสานการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้วางกรอบแนวทางและวิธีการในการติดตามประเมินผล เพื่อให้ครอบคลุมการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.1 กรอบแนวทางการติดตามและประเมินผล

(1) กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะทำการติดตามผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ตามแบบรายงานที่กำหนดไว้กับองค์กรเครือข่ายเมื่อสิ้นปีงบประมาณ ปีละ 1 ครั้ง ภายในเดือนตุลาคม-ธันวาคมของทุกปี

(2) กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะจัดจ้างที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญ และมีความเป็นกลาง ทำการประเมินผล (Evaluation) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วง 3 ปีแรก (พ.ศ. 2566 – 2568) และ 2 ปีหลังของแผนฯ (พ.ศ. 2569 – 2570) เพื่อให้การติดตามประเมินผลเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น และควรมีการประเมินผลสำเร็จของแผน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการหรือกลไกเพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้แผนไม่บรรลุเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนแผนฉบับใหม่ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ และนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อโปรดทราบ

4.2 การรายงานผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรายงานผลการปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เพื่อให้การติดตามประเมินผลเกิดประสิทธิผล และมีการประเมินผลสำเร็จของแผน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการหรือกลไกเพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้แผนไม่บรรลุเป้าหมาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนแผนฉบับใหม่ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2564). รายงานสถานการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัว มาตรา 17 61-51 ปี. <http://www.violence.in.th/publicweb/Stat.aspx>
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2563). สถิติผลการดำเนินงานช่วยเหลือประชาชนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563. https://opendata.nesdc.go.th/dataset/https-drive-google-com-drive-u-1-folders-1aer_t8mhdjhjlrhatfqadohy_muihix
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (ม.ป.). แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2562-2566) (ฉบับที่ปรึกษา). กรุงเทพมหานคร: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.
- กระทรวงพัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2562) เว็บไซต์วนาสาธารณะผลการสำรวจजनคนไร้บ้านสู่การขยายผลเชิงปฏิบัติการและนโยบาย ข้อมูล <https://www.thaipost.net/main/detail/55403>
- กรมราชทัณฑ์. (2564). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปล่อยตัวรายปี. http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_dist_year.php
- กรมสุขภาพจิต. (2563). ห่วงปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30544>
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2563). สถานการณ์คนพิการ 31 ธันวาคม 2563 (รายไตรมาส) <https://www.dep.go.th/images/uploads/files/situation31dec63.pdf>
- กระทรวงคมนาคม. (2562). รายงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกระทรวงคมนาคมตามแผนหลักการพัฒนาาระบบขนส่งและจราจร พ.ศ. 2554-2563 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562.
- กระทรวงแรงงาน. (2564). การใช้แรงงานเด็ก. <https://www.mol.go.th/employee/childwork/>
- กระทรวงแรงงาน. (2563, 1 ธันวาคม). กแรงงาน ออกประกาศคุ้มครองสิทธิผู้ป่วยเอดส์ในสถานประกอบ. "วันเอดส์โลก" กิจกรรม ต้อนรับ 2020. <https://www.labour.go.th/index.php/56310-2020>
- การเคหะแห่งชาติ. (2563). สถานการณ์ที่อยู่อาศัย มกราคม – มิถุนายน ปี 2563. <https://housingkc.nha.co.th/files/article/attachments/18232bea3b8bab9492bcbce8e4f326a4.pdf>
- คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี (2563). คำสั่งที่ 60/2563 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย. ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563
- คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย (2563). คำสั่งที่ 1/2563 เรื่องคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย. ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2563

เดอะแมทเทอร์. (2021, 30 กรกฎาคม). *เสรีภาพสื่อถูกลดทอน เสรีภาพประชาชนก็หายไป เมื่อรัฐห้ามนำเสนอข่าวที่สร้างความหวาดกลัว*. <https://thematter.co/social/politics/regulation-on-media-publication/150698>

เดอะแอสตันดาร์ด. (2564). 'Freedom House' เผยคะแนนประชาธิปไตยทั่วโลกถดถอย เข้าสู่สถานะไร้อิสรภาพ. <https://thestandard.co/vote-of-democracy-around-the-world-thailand-no-freedom/>

ไทยโพสต์. (2563, 30 ธันวาคม). *กสม เผยสถิติเรื่องร้องเรียนปี .2563 สิทธิในกระบวนการยุติธรรมถูกร้องมากที่สุด*. <https://www.thaipost.net/main/detail/88394>

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). *สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐)*. สถาบันพระปกเกล้าฯ, กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา.

ประชาไท. (2564, 30 มีนาคม). *สปสช.เสวนาอภิปรายหาค่าเดินทาง อุปสรรคการเข้าถึงบริการสุขภาพ*. <https://prachatai.com/journal/2021/03/92344>

ผู้จัดการออนไลน์. (2563, 5 พฤศจิกายน). นศ.ชายแดนใต้ยื่นหนังสือถึง “พรรคประชาธิปัตย์” ขอความเป็นธรรม ถูกตำรวจคุกคามการแสดงออกทางการเมือง. <https://mgronline.com/politics/detail/9630000114637>

พงศ์สุดา กาศยปนนท์. (2562, 8 มีนาคม). *ความเหลื่อมล้ำของคนเมือง กับระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่เอื้อต่อคนทุกกลุ่ม*. roottogether.net/leader/the-classroom/ความเหลื่อมล้ำของคนเมือง/

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ 2560 (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 21 ก ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560

พีพีทีวีออนไลน์. (2561, 24 มิถุนายน). *“กลุ่มผู้ใช้แรงงาน” เรียกร้องนายจ้างหยุดละเมิดสิทธิแรงงาน*. <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%99/83848>

มติชน. (2564, 26 มีนาคม). *ที่ดิน การเมือง เรื่อง ‘กระจายอำนาจ’ อย่าให้ชาวบ้านถูกตีตรา ‘ผู้บุกรุก’*. https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_2640511

มติชนออนไลน์. (2564ข, 31 สิงหาคม). *สปอร์ตไลท์ยังฉายไปไม่ถึง ‘โควิด’ ยิ่งสาหัสกลาง ‘เด็กข้ามชาติ’*. https://www.matichon.co.th/lifestyle/children-teenagers/news_2914266

มติชนออนไลน์. (2564ก, 26 กันยายน). *สมานิสิตจุฬาฯ-สภานักศึกษา มธ. ประณามการใช้อำนาจรัฐ คุกคามการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปชช*. https://www.matichon.co.th/politics/news_2959936

ระบบข้อมูลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของประเทศ. (2564). *ผลการดำเนินงานด้านการบำบัดยาเสพติด*. <https://nccddor.nccd.go.th/dashboard/bst/boss/index.php>

วอยส์ออนไลน์. (2019, 26 สิงหาคม). *ไม่ใช่แค่ ‘อับดุลเลาะ อีซอมูซอ’ - เปิดสถิติคดีร้องเรียน ‘ซ้อมทรมาน’ ชายแดนใต้*.

https://www.voicetv.co.th/read/YMJQ8MxNb?fbclid=IwAR1yXk5BTr4_hwLM_nBiddr87YZoldNaFop6NsnJq5HsBrTX7akPgpKd6ml

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด วรรณพร เตชะโกศิยะวณิช ทองใหญ่ อัยยะวรากุล และอรรถพล ควรเลี้ยง.(2563) .

โครงการศึกษามาตรการที่ส่งผลต่อการลดจำนวนผู้กระทำความผิดที่เข้าสู่การบังคับโทษจำคุกและประสิทธิภาพของมาตรการที่ใช้หันเหคดีออกจากกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญากรณีศึกษา : กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด รายงานเสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2561) ตำราเหยื่ออาชญากรรม: สิทธิและการช่วยเหลือเยียวยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2563). การคำนวณอัตราการรายงานเหตุอาชญากรรมต่อเจ้าหน้าที่เพื่อหาจำนวนอาชญากรรมจริง. <https://knowledge.tijthailand.org/article/detail/calculating-the-actual-crime-incidents>

สถาบันเพื่อการยุติธรรม. (2561). แสงเรือเรื่องในเรือนจำ.

<https://knowledge.tijthailand.org/th/article/detail/8>

สถานทูตสหรัฐอเมริกา. (2563). รายงานด้านสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. 2562 – ประเทศไทย

<https://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1502164441.pdf>

<https://th.usembassy.gov/th/our-relationship-th/official-reports-th/2019-human-rights-reports-thailand-th/>

สมิตานัน หงษ์สตาร์. (2020, 20 พฤษภาคม). โควิด-19 : เว็บไซต์ไทยชนะ เส้นบาง ๆ ระหว่างการป้องกันโรคกับการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล. *BBC News ไทย*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-52734104>

สำนักบริหารการทะเบียน. (2564). ระบบสถิติทางการทะเบียน.

<https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2563). จำนวนผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ปีงบประมาณ 2563.

https://www.oncb.go.th/Home/Pages/DOC_narcotic_2563.aspx

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2564). ตารางสถิติเรื่องร้องเรียนที่ได้รับในปีงบประมาณ 2564 (1 ตุลาคม 2563 – 31 มีนาคม 2564). <http://www.nhrc.or.th/NHRCT-Work/Statistical-information/Statistical-information-on-complaints/yearly-2563.aspx>

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2563) รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2563

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2564). รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2563

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.(2564) .รายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ปี 2564

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (ม.ป.ป). *รวมรัฐธรรมนูญไทย*.

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/more_news.php?cid=1841

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *เชื่อว่าประเทศไทยใช้แรงงานเด็ก...*

http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_22.html

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์. (2563). *6 ปีการหายตัวกับ 6 เรื่องที่คุณอาจจำไม่ได้หรือไม่เคยรู้มาก่อนเกี่ยวกับบิลลี่ พอลละจี รักจงเจริญ*. <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/750/>

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล. (2564ก). รายงานสถานการณ์โทษประหารชีวิตและ การประหารชีวิตในปี 2563 คัดลอกจาก <https://www.amnesty.or.th/latest/news/904>

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล. (2564ข). Student Movement in Thailand คัดลอกจาก <https://www.facebook.com/events/878986192649706/>

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล. (2564ค). นโยบายเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ คัดลอกจาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/policeviolence/>

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล. (2564ง) รู้จัก UPR การตรวจสอบสุขภาพด้านสิทธิมนุษยชนทุก 4 ปีครั้ง <https://www.amnesty.or.th/latest/news/879/>

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล. (2564 จ). *การทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ในรอบที่ 3 ภายใต้กลไก UNIVERSAL PERIODIC REVIEW (UPR)*. นำเสนอเวทีการจัดประชุมยกร่างแผนสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2564

ภาษาอังกฤษ

- Amnesty International. (2021). รายงานประจำปี 2563/2564 สถานการณ์สิทธิมนุษยชนทั่วโลก. <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1032022021THAI.PDF>
- Amon, J. J., & Wurth, M. (2020). A virtual roundtable on COVID-19 and human rights with human rights watch researchers. *Health and Human Rights*, 22(1), 399.
- Asia Society. (2021). *10 facts about the Cyrus Cylinder*. <https://asiasociety.org/northern-california/10-facts-about-cyrus-cylinder>
- Bangkok post. (2020, December, 17). *Thai Pakdee urges 'social media reform*. <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/2037051/thai-pakdee-urges-social-media-reform>
- Baum, T., & Hai, N. T. T. (2020). Hospitality, tourism, human rights and the impact of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.
- Domaradzki, S., Khvostova, M. & Pupovac, D. (2019). Karel Vasak's Generations of Rights and the Contemporary Human Rights Discourse. *Human Rights Review*. 20, 423–443.
- Dorn, E., Hancock, B., Sarakatsannis, J., & Viruleg, E. (2020). COVID-19 and student learning in the United States: The hurt could last a lifetime. *McKinsey & Company*, 1.
- Freedom House. (2021). *Freedom in the World — Thailand Country Report*. <https://freedomhouse.org/country/thailand>
- Gough, J. W. (1936). *The Social contract*. Clarendon Press.
- Joseph, S. (2020). COVID 19 and human rights: past, present and future. *Journal of International Humanitarian Legal Studies, Forthcoming*.
- Lebret, A. (2020). COVID-19 pandemic and derogation to human rights. *Journal of Law and the Biosciences*, 7(1), lsa015.
- Locke, John. (Ed. Peter Laslett, 1988). *Two treatises of government*. Cambridge University Press.
- OHCHR.(2021). Transforming Our World: Human Rights in the 2030 Agenda for Sustainable Development คัดลอกจาก <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/MDGs/Post2015/HRAndPost2015.pdf>
- Pūras, D., de Mesquita, J. B., Cabal, L., Maleche, A., & Meier, B. M. (2020). The right to health must guide responses to COVID-19. *The Lancet*, 395(10241), 1888-1890.
- Sekalala, S., Forman, L., Habibi, R., & Meier, B. M. (2020). Health and human rights are inextricably linked in the COVID-19 response. *BMJ Global Health*, 5(9), e003359.
- Spadaro, A. (2020). COVID-19: Testing the limits of human rights. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 317-325.

- Sutton, Marco. (2019). Human rights evolution, a brief history. *The Coespu magazine*.
<https://www.coespu.org/index.php/articles/human-rights-evolution-brief-history>
- TCIJ. (2564). คลัสเตอร์เรือนจำ เมื่อกรมราชทัณฑ์คือปลายทางน้ำของระบบยุติธรรมในไทย.
<https://www.tcijthai.com/news//6/2021scoop/11751>
- The Star. (2021, June 9). *Thai law to regulate social media content in the pipeline*.
<https://www.thestar.com.my/aseanplus/aseanplus-news/2021/06/09/thai-law-to-regulate-social-media-content-in-the-pipeline>
- United Nations Development Programme Thailand. (2019). *Tolerance but not inclusion*.
 file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/UNDP-TH-2019-LGBT-Tolerance-but-not-Inclusion%20(4).pdf
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2020). *COVID-19 Impact Assessment: Urban Refugees and Asylum-seekers in Thailand*. https://www.unhcr.org/th/wp-content/uploads/sites/91/2020/08/UNHCR-Thailand-Urban-COVID-19-Impact-Assessment_July-2020.pdf
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (. (2012) *Human Rights Indicators. A Guide to Measurement and Implementation*. United Nations: New York and Geneva.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2020). *ผู้ลี้ภัยในประเทศไทย*.
<https://www.unhcr.org/th/>
- United Nations (2020). *Covid-19 and its human rights dimensions*. Retrieved from
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID-19.aspx>
- United Nations. (n.d.). *Universal declaration of human rights*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- U.S. Department of State. (2021). *2020 Country Reports on Human Rights Practices: Thailand*.
<https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/thailand/>
- U.S. Department of State. (2021). *2021 Trafficking in Persons Report*.
<https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/>
- Williams, David Lay. (2014). *Rousseau's 'social contract': An introduction*. Cambridge University Press.
- World Health Organization. (2020). Addressing human rights as key to the COVID-19 response.
- Yang, J., Wang, S., Hansl, B., Zaidi, S., & Milne, P. K. (2020). Taking the pulse of poverty and inequality in Thailand (No. 147618, pp. 1-96). *The World Bank*.

ภาคผนวก

๑1 โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ ภายใต้ (ร่าง) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2566-2570)

แผนสิทธิมนุษยชนแผนรายด้าน 5 ด้าน ดังนี้

- แผนสิทธิมนุษยชนด้านการเมืองการปกครอง

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการสัมมนา เรื่อง การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช)	2565-2568
2.โครงการบริหารจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน	สำนักนายกรัฐมนตรี (สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน) (องค์การมหาชน)	2566-2570
3.โครงการประชาสัมพันธ์รณรงค์ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และรู้เท่าทันสื่อ	สำนักนายกรัฐมนตรี (กรมประชาสัมพันธ์)	2566-2570
4.โครงการพัฒนากลไกการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำสาธารณะแบบประชาชนมีส่วนร่วม	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมทรัพยากรน้ำ)	2566-2570
5.การขับเคลื่อนแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)	2561-2580
6.โครงการสนับสนุนและเสริมสร้างโอกาสทางสังคม	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
7.ค่าใช้จ่ายพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสการมีงานทำให้กับกลุ่มเปราะบางในจังหวัดชายแดนภาคใต้	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
8.จัดหาทางลาดลำเลียงผู้โดยสารทุพพลภาพ ขึ้น-ลงอากาศยาน ปี 2566 (ทำอากาศยานเลย และทำอากาศยานน่านนคร)	กระทรวงคมนาคม (กรมท่าอากาศยาน)	2566
9.ก่อสร้างและปรับปรุงจุดรับส่งคนพิการในระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร (สำนักการจราจรและขนส่ง)	2566

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
10.โครงการขับเคลื่อนการป้องกันการบาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยใช้ TSY Program : Thailand Safe Youth Program	กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค)	2566
11.โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกร	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์)	2566

- แผนสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการการจัดการเรื่องราวร้องทุกข์และช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	2566
2.โครงการค่าตอบแทนและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย กิจกรรมที่ 1 ค่าตอบแทนที่ปรึกษาทางกฎหมาย	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	2566
3.โครงการกองทุนยุติธรรม	กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกองทุนยุติธรรม)	2566-2570
4.แผนการตรวจสำนวนการสอบสวน ตำรวจภูธรภาค 4	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ตำรวจภูธรภาค 4)	2566
5.ระบบฐานข้อมูลและบริการศาลรัฐธรรมนูญอัจฉริยะ (Intelligent Hub & One-Stop Service) ระยะที่ 2	สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ	2566
6.งานขอฝากขังระบบ Video Conference โดยผู้ต้องหา/จำเลยไม่ต้องไปศาล ระยะที่ 2 โครงการเพิ่มประสิทธิภาพงานด้านกระบวนการยุติธรรม	กระทรวงกลาโหม (กรมพระธรรมนูญ)	2565-2567
7.โครงการสร้างเสริมองค์ความรู้และพัฒนาางานกฎหมายเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมในทุกมิติ	กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกิจการยุติธรรม)	2566
8.โครงการขับเคลื่อนแนวทางการเผยแพร่กฎหมายและสร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชนและหน่วยงานของรัฐ	กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกิจการยุติธรรม)	2566

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
9.โครงการเสริมสร้างความรู้กฎหมายด้านการบังคับคดีแพ่ง การบังคับคดีล้มละลาย การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ และกฎหมายในชีวิตประจำวัน	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
10.โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับพระราชบัญญัติล้มละลาย ด้านการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
11.โครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกส่งเสริมภารกิจด้านการบังคับคดี	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
12.โครงการสร้างการรับรู้กฎหมายด้านกฎหมายบังคับคดีโดยนักประชาสัมพันธ์เชิงรุก	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
13.โครงการเครือข่ายบังคับคดีและวิทยากรตัวคูณ	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
14.ค่าใช้จ่ายเตรียมความพร้อมเพื่อการเปลี่ยนผ่านกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
15.โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานและการอำนวยความสะดวกทางปกครองของศาลปกครองให้กับประชาชน	สำนักงานศาลปกครอง	2566-2570
16.โครงการจัดจ้างเหมาบริการพนักงานช่วยเหลือตำรวจท่องเที่ยว ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 – 2570	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองบัญชาการตำรวจท่องเที่ยว)	2566-2570
17.โครงการการจ้างเหมาบริการผู้เชี่ยวชาญเพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงโทษประหารชีวิตตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2559	กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกิจการยุติธรรม)	2566
18.โครงการขับเคลื่อนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์	กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง)	ไม่ระบุ
19.โครงการพัฒนาศักยภาพส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิด้านเอสอีในรูปแบบสหวิชาชีพระดับจังหวัด	กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค)	2566-2567

● ด้านสาธารณสุข

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการพัฒนาระบบบริการศูนย์พึ่งได้ในประเทศไทย	กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานปลัดกระทรวง สาธารณสุข)	2566
2.ทางเลือกเชิงนโยบายในการกระจายแพทย์ไปยัง หน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่ขาดแคลนหรือห่างไกล ในชนบท	กระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)	2564-2566
3.โครงการสุขศาลาพระราชทาน	กระทรวงสาธารณสุข (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ)	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.แผนงานพัฒนาและขยายการให้บริการแพลตฟอร์ม ดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี	กระทรวงศึกษาธิการ (สถาบันส่งเสริมการสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)	2566-2570
2.โครงการยกระดับศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนสู่ ศูนย์ดิจิทัลชุมชน	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและ สังคม (สำนักงานปลัดกระทรวง ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2567-2570
3.โครงการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติการป้องกันและ แก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559	กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ)	2566-2570
4.โครงการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับ กลุ่มเปราะบางทางสังคมให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา)	2566-2570
5.ค่าใช้จ่ายส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สื่อสร้างสรรค์ ในวิถีพัฒนาธรรมตามบริบทของพื้นที่	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
6.กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ขั้นพื้นฐาน	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองบัญชาการตำรวจตระเวน ชายแดน)	2566-2570

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
7. กิจกรรมตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2560 – 2569)	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน)	2566-2570

● **แผนสิทธิมนุษยชนด้านเศรษฐกิจและธุรกิจ**

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1. กิจกรรมเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสร้างเครือข่ายพันธมิตรในการดูแลราคาและพฤติกรรมทางการค้า	กระทรวงพาณิชย์ (กรมการค้าภายใน)	2566
2. กิจกรรมการติดตาม ตรวจสอบ พฤติกรรมทางการค้าของผู้ประกอบการและตรวจสอบข้อร้องเรียนผ่านสายด่วน 1569	กระทรวงพาณิชย์ (กรมการค้าภายใน)	2566
3. โครงการส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์จัดการกองทุนชุมชน	กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน)	2566-2570
4. โครงการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน สู่วิธีการที่เป็นเลิศในภูมิภาคอาเซียน	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	2566

แผนสิทธิมนุษยชนรายกลุ่ม (กลุ่มเปราะบาง) 11 กลุ่ม ดังนี้

● **แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ใช้แรงงาน**

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1. การดำเนินงานภายใต้แผนระดับชาติว่าด้วยงานที่มีคุณค่าของประเทศไทย	กระทรวงแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน)	2566-2570
2. การประชุม ASEAN Forum on Migrant Labor (AFML)	กระทรวงแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน)	2566-2570
3. ตรวจสอบแรงงานในระบบ	กระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน)	2566
4. ตรวจสอบแรงงานนอกระบบ	กระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน)	2566-2570

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
5.โครงการผลักดันนโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) เพื่อขยับสถานะทางสังคมของประชาชนกลุ่มฐานราก	กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ)	2565-2570
6.การสร้างเสริมสุขภาพแรงงานแพลตฟอร์ม	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	2566
7.การคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติ	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	2564-2567

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหาย และเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นบังคับคดีเชิงรุก	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
2.โครงการบูรณาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อแก้ไข ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน	กระทรวงยุติธรรม (กรมบังคับคดี)	2566
3.โครงการยกระดับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย เหยื่ออาชญากรรม และพยานในคดีอาญาจากการดำเนิน กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล	สำนักงานศาลยุติธรรม (สำนักส่งเสริมงานตุลาการ)	2566-2570
4.ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ สืบเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดน ภาคใต้	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
5.ศูนย์ร่วมบริการช่วยเหลือแรงงานต่างด้าว	กระทรวงแรงงาน (กรมจัดหางาน)	2566
6.โครงการช่วยเหลือเยียวยาประชาชนที่ตกเป็น ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	ไม่ได้ระบุ

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มเด็กและสตรี

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการขับเคลื่อนการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครอง นักเรียน	กระทรวงศึกษาธิการ (สพฐ.)	2566-2570

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
2.โครงการยกระดับมาตรฐานการบริการสุขภาพสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานควบคุม	กระทรวงยุติธรรม (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน)	2566-2570
3.โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน)	2566-2570
4.โครงการศูนย์ประสานงานและแก้ไขปัญหาข่าวปลอม (Anti Fake News Center: AFNC)	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2566-2570
5.โครงการอบรมครูไซเบอร์	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2566-2570
6.โครงการอบรมเยาวชนร่วมใจต้านภัยไซเบอร์ (จำฮุกสอนเด็ก)	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2566-2570
7.การพัฒนากลไกและเครื่องมือในการป้องกันความรุนแรงด้วยเหตุแห่งเพศในระดับบุคคล และชุมชน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	2565-2567
8.โครงการพัฒนาระบบบริการศูนย์พึ่งได้ในประเทศ	กระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข)	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.ศึกษาแนวทางการจัดทำมาตรการคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชน	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	ไม่ระบุ
2.การบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	ไม่ระบุ

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้สูงอายุ

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.การจัดการสภาพแวดล้อมและการสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อการเตรียมความพร้อมวัยทำงานสู่วัยสูงอายุที่มีสุขภาพดี ปี 2566	กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย)	2566-2570
2.โครงการส่งเสริมเคหกิจเกษตรในครัวเรือนเกษตรสูงวัย	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร)	2566
3.โครงการสำรวจข้อมูลสถานภาพการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศของประเทศ	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2566-2570
4.โครงการสร้างผู้สูงวัยและผู้ด้อยโอกาสเป็นกำลังคนดิจิทัลสู่ภัยไซเบอร์	กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม)	2566
5.โครงการส่งเสริมสวัสดิการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเกษียณอย่างมีคุณภาพของประชากรวัยแรงงาน อายุ 25-59 ปี	กระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน)	2566
6.การขับเคลื่อนระบบส่งเสริมสุขภาพดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิงระยะยาวแบบบูรณาการ (Long Term Care) แบบ New Normal	กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย)	2566-2570
7.การประยุกต์ใช้และตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบดูแลผู้สูงอายุเพื่อความยั่งยืนที่ดีและปลอดภัยด้วยปัญญาประดิษฐ์ในบริบทการใช้งานจริงของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง	กระทรวงสาธารณสุข สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)	2566
8.โครงการส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพป้องกันการบาดเจ็บจากพลัดตกหกล้ม	กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค)	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้เสียหายเสพติด

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.ค่าใช้จ่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ผ่านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)	ไม่ระบุ
2.โครงการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยกองทุนแม่ของแผ่นดิน	กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน)	2566-2570
3.โครงการบำบัดรักษายาเสพติดและฟื้นฟูสภาพทางสังคม	กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด)	2566-2570
4.โครงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหายาเสพติด การควบคุมตัวและสารเคมีทางห้องปฏิบัติการ	กระทรวงสาธารณสุข (กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์)	2566
5.โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้รับหรือผู้ผ่านการบำบัดรักษายาเสพติด ปีงบประมาณ 2566	กระทรวงสาธารณสุข (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ)	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มความหลากหลายทางเพศ

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการศึกษาและพัฒนารูปแบบ/แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมเจตคติของคนในสังคมให้ยอมรับการมีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและการปฏิบัติต่อเพศสภาพอย่างเท่าเทียม	กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา)	2565-2578
2.ผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ.	กระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ)	ไม่ระบุ

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน และกลุ่มชาติพันธุ์

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1.โครงการตรวจสอบสารพันธุกรรมและจัดทำฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม	กระทรวงยุติธรรม (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์)	2566-2570
2.เด็กชายขอได้รับสิทธิและการศึกษา “ไร้สัมวิทยา”	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	2564-2566
3.โครงการพัฒนาการเข้าถึงบริการระบบหลักประกันสุขภาพของกลุ่มคนไทยที่มีปัญหาสถานะทางทะเบียน	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มคนพิการ

โครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1. จัดทำงานให้คนพิการมีงานทำ	กระทรวงแรงงาน (กรมจัดทำงาน)	2566
2. กลไกจ้างงานคนพิการเข้มแข็งและเตรียมความพร้อมพนักงานสู่การเกษียณแบบบูรณาการ	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	2565-2567

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ต้องหา ผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1. โครงการส่งเสริมกิจกรรมด้านหมอนใหม่ในพื้นที่โครงการกำลังใจในพระดำริ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา และโครงการคืนคนดีสู่สังคม	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมหมอนใหม่)	2566
2. โครงการฝึกอบรมแรงงานกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพวิถีใหม่ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566	กระทรวงแรงงาน (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน)	2566
3. แนะนำอาชีพและส่งเสริมอาชีพให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ ผู้ถูกคุมประพฤติและผู้ต้องขัง	กระทรวงแรงงาน (กรมจัดทำงาน)	2566
4. โครงการพัฒนาระบบเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคไม่ติดต่อในพื้นที่เฉพาะ	กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค)	2566

● แผนสิทธิมนุษยชนกลุ่มผู้ป่วยเอดส์ ผู้ที่อยู่ร่วมกับ HIV และผู้ป่วยจิตเวช

โครงการ/กิจกรรม/ประเด็นสำคัญ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ระยะเวลา
1. โครงการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพจิตครบวงจรด้วยกลไกทางกฎหมาย	กระทรวงสาธารณสุข (กรมสุขภาพจิต)	2566

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๖๐ / ๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

เพื่อให้การดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับมาตรฐานสากล และมีการประสานงานในหน่วยงานอย่างบูรณาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความตระหนัก การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน และป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกภาคส่วนของประเทศ และส่งเสริมให้หน่วยงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติกรอย่างใดตามอำนาจหน้าที่ หรือป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลระหว่างประเทศที่ประเทศไทยให้การรับรอง หรือตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดไว้

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย โดยมีองค์ประกอบหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย	ประธานกรรมการ
๑.๒	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๔	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๕	ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๖	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๗	ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๘	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๙	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๑๐	ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๑๑	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๑๒	ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๑๓	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๑๔	เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๕	เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๖	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑๘	ประธานเครือข่ายโกลบอลคอมแพ็กประเทศไทย	กรรมการ

/๑.๑๙ ผู้จัดการ...

- ๑.๑๙ ผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กรรมการ
๑.๒๐ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ กรรมการ
๑.๒๑ พลเอก ณรงค์ฤทธิ์ อิศรัตน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิมนุษยชน กรรมการ
๑.๒๒ นายเสรี นนทสูติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิมนุษยชน กรรมการ
๑.๒๓ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรรมการและเลขานุการ
๑.๒๔ รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรรมการและ
ที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๕ เจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรรมการและ
ที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ผู้ช่วยเลขานุการ
จำนวน ๒ คน

๒. หน้าที่และอำนาจ

๒.๑ กำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนงานวาระแห่งชาติฯ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

๒.๒ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีการนำวาระแห่งชาติฯ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยไปสู่การปฏิบัติ

๒.๓ กำกับ ติดตาม ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานตามวาระแห่งชาติฯ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

๒.๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

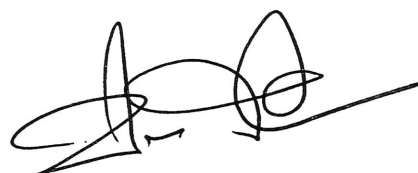
๒.๕ ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ประธานกรรมการมอบหมาย

ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลที่ได้รับแต่งตั้ง สำหรับการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน และบุคคลที่ได้รับแต่งตั้ง ให้เบิกจ่ายตามระเบียบทางราชการ โดยให้เบิกจ่ายจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสิทธิมนุษยชนมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสองปี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

ที่ ๑ /๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน และขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เพื่อให้การดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับมาตรฐานสากล และมีการประสานงานในหน่วยงานอย่างบูรณาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความตระหนัก การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน และป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกภาคส่วนของประเทศ และส่งเสริมให้หน่วยงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติการอย่างใดตามอำนาจหน้าที่ หรือป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลระหว่างประเทศที่ประเทศไทยให้การรับรอง หรือตามที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายกำหนดไว้

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒.๔ แห่งคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๐/๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ประกอบกับมติที่ประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ครั้งที่ ๑/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๓ จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน และขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒	อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	รองประธานอนุกรรมการ
๑.๓	ผู้แทนกระทรวงกลาโหม	อนุกรรมการ
๑.๔	ผู้แทนกระทรวงการคลัง	อนุกรรมการ
๑.๕	ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ	อนุกรรมการ
๑.๖	ผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	อนุกรรมการ
๑.๗	ผู้แทนกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	อนุกรรมการ
๑.๘	ผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	อนุกรรมการ
๑.๙	ผู้แทนกระทรวงคมนาคม	อนุกรรมการ

๑.๑๐ ผู้แทน...

๑.๑๐	ผู้แทนกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	อนุกรรมการ
๑.๑๑	ผู้แทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
๑.๑๒	ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย	อนุกรรมการ
๑.๑๓	ผู้แทนกระทรวงแรงงาน	อนุกรรมการ
๑.๑๔	ผู้แทนกระทรวงวัฒนธรรม	อนุกรรมการ
๑.๑๕	ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ	อนุกรรมการ
๑.๑๖	ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการ
๑.๑๗	ผู้แทนกระทรวงอุตสาหกรรม	อนุกรรมการ
๑.๑๘	ผู้แทนกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ราชอาณาจักร	อนุกรรมการ
๑.๑๙	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑.๒๐	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค	อนุกรรมการ
๑.๒๑	ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑.๒๒	ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม	อนุกรรมการ
๑.๒๓	ผู้แทนสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑.๒๔	ผู้แทนสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑.๒๕	ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด	อนุกรรมการ
๑.๒๖	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง	อนุกรรมการ
๑.๒๗	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑.๒๘	ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๑.๒๙	ผู้แทนหน่วยงาน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องที่พิจารณาที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมแต่งตั้ง	อนุกรรมการ
๑.๓๐	รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ที่อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมอบหมาย	อนุกรรมการ และเลขานุการ
๑.๓๑	เจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๒ คน	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. หน้าที่และอำนาจ

๒.๑ พิจารณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการดำเนินงาน
ประสานความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน และขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๒ พิจารณา...

๒.๒ พิจารณากำหนดแนวทางส่งเสริม สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน และแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอย่างบูรณาการแก่ สาธารณะ

๒.๓ เผื่อระวัง ติดตาม เตือนภัยด้านสิทธิมนุษยชน และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับไปปฏิบัติ

๒.๔ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นระยะตามความเหมาะสม

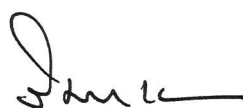
๒.๕ แต่งตั้งคณะทำงานหรือมอบหมายบุคคล เพื่อดำเนินการตามที่คณะอนุกรรมการ มอบหมายได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม

๒.๖ รายงานผลการปฏิบัติงานต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย พิจารณาเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม

๒.๗ ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓

(นายวิชณุ เครืองาม)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย

ชื่อเอกสาร			
แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566-2570)			
ที่ปรึกษา	นายเรืองศักดิ์	สุวาริ	อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
	นายเกิดโชค	เกษมวงศ์จิตร	รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
	นางสุจิตรา	แก้วไกร	รองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
คณะผู้ทำการศึกษา	รศ.ดร.ศรีสมบัติ	โชคประจักษ์ชัด	มหาวิทยาลัยมหิดล
	ผศ.ดร.วรรณพร	เตชะโกศิยวณิช	มหาวิทยาลัยมหิดล
	ผศ.ดร.ทองใหญ่	อัยยะวรากุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
	นางสาวฉลนันทน์	แสงศิลา	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ตรวจสอบ/ กลั่นกรอง	นางจันทร์ชม	จินตยานนท์	ผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน
	นางบุญภาดา พึ่งบุญฯ	อรุณเบิกฟ้า	ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ผู้สนับสนุนข้อมูล ผลการประเมินแผนฯ	ผศ. ดร.ทอแสงรัศมี	ถิเถแก้ว	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
คณะทำงาน	นางศิวพร	เรืองศรียานนท์	นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ
	นางพนรัญชน์	พิญญะพันธ์	นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ
	นางสาวกนกรัตน์	สิมหาราช	นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ
	นางสาวศิรินทรา	แสงศร	นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ
	นายอัศววัฒน์เดโช	ธำปะนา	นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ
	นายชนธัญ	ศรีพลอย	นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ
	นางสาวมานวี	กล้าเครื่องาม	พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
	นางวิภาวี	เสนนอก	เจ้าหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

www.rlpd.go.th